

1/2

Salonska knjižnica.

I.

Izdaja in ureja

Andrej Gabršček.

O te ženske!

Novelo in žrtice.

Spisal Fran Govékar.

V GORICL.

Tisk. in zal. «Goriška Tiskarna» A. Gabršček.

1897.

SALONSKA

◆ KNJIŽNICA ◆

Izdaja in ureja

ANDREJ GABRŠČEK.

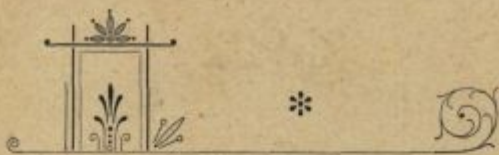
I.

V GORICL.

Tisk. in zal. «Goriška Tiskarna» A. Gabršček.

1897.

O te ženske!

Novele in črtice.

Spisal

Fran Govékar.

V GORICL.

Tisk. in zal. «Goriška Tiskarna» A. Gabršček.

1897.

2007

35992, VII Bg

VII Bg
35992

Vsebina.

	Stran
Predgovor izdajatelja «Salonske knjižnice» . . .	V
Predgovor pisatelja I. knjige	XI
Primo loco	1
Dr. Strnad	41
Te punice, te punice...!	97
Danica	147
Institutka	195
V mraku	233
Pavlina	255
O te ženske	265

Veseli

030006009

„Salonska knjižnica“.

V zalogi moje tiskarne izhaja «Slovanska knjižnica», ki je dosegla že 64. snopič; izšlo je tudi že 24 trdo vezanih snopičev «Knjižnice za mladino». S tema dvema književnima podjetjema je poskrbljeno za zdravo berilo slovenski mladini in širšim vrstam naroda. — Kaj hoče «Knjižnica za mladino», to pové že ime samo. — «Slovanska knjižnica» pa se omejuje le na spise slovanskih pisateljev ali takih del, ki se odnašajo na kateri narod slovanski. Delokrog tej «Knjižnici» je torej omejen, vendar obširen dovolj, da more dostojno vršiti svojo lepo, uzvišeno

nalogo, označeno v imenu samem, t. j. seznanjati slovenski narod z najboljšimi pisatelji, šegami, navadami, prednostimi in napakami vesoljnega slovanstva. Ali tudi pri izbiranju gradiva iz slovanskih književnostij se omejujem po svoji razsodnosti le na take spise, katere moremo dajati brez strahu v roke tudi najširšim vrstam našega naroda.

Toda prosvitljenejši krogi našega razumništva ne morejo in tudi ne smejo ostati v takó stisnenih mejah! Slovenski razumnik mora vedeti in umeti vendar nekaj več nego mu n. pr. ponuja «Slovanska knjižnica» po prej označeni svoji smeri; on mora poznati vsaj prve pisatelje vseh prosvitljenih narodov, zlasti one, ki so vzročili s svojimi deli kako posebno smer, ali — kakor včasih slišimo — kako posebno strujo ne le v književnosti svojega naroda, ampak so uplivali v večji ali manjši meri na vse prosvitljenejše narode starega in novega sveta.

Da bi mogel poznati vsak razumnik vsa taka dela raznih narodov po izvirniku, ni mogoče. Zategadel imajo vsi narodi posebne zbirke, «knjižnice», in kakor jih že

imenujejo, da oskrbujejo dobre prevode onih del, ki so vredna splošnega poznanja.

«Salonski knjižnici» bo torej pred vsem naloga, razširiti omejeni delokrog «Slovanske knjižnice», t. j. prinašati bodisi take izvirne spise, ki po svoji vsebini niso za najširše ljudske vrste, ter prevode najznamenitejših klasičnih ali modernih spisov vseh narodov.

Prva knjiga prinaša zbirko izvirnih novelic mladega pisatelja, ki pa velja kot glavni boritelj takozvane «nove struje» v naši leposlovni književnosti. Ta «nova struja» je nam Slovencem pač najbližja, uzročila je tudi viharen peresen boj, zategadel je pač umestno, ako pričnemo s spisi take smeri. — Za drugo knjigo imam že pripravljene dve drami in življenjepis slovečega Norvežana Henrika Ibsena («Stebri naše družbe» in «Sovražnik svojega ljudstva»). — V tretji knjigi bi prišla Shakespearova veseloigra «Vesele kumice Windzorske», v četrti širokoznan Sudermanov roman iz nekake «tretje smeri». — Za to knjižnico se tudi že prevaja sloveči italijanski roman «Marco Visconti», prišli bi pozneje kdaj «Pro-

messi sposi» itd. Pač obširna in — hvaležna naloga!

Hvaležna? Že vidim v duhu srdite ocene, ostre polemike, katerim končni refren je vedno: «Salonska knjižnica» — kaj pa je tebe treba bilo! — Na take prigovore sem pripravljen; ne doleté me torej nepričakovano, in zategadel me tudi ne bodo ne boleli in ne plašili pri delu. Uverjen sem, da bode odobral tako književno podjetje vsakdo, ki ne tičí preko ušes v ozkosrčnih sponah farizejev, ki se brez potrebe pohujšujejo nad vsako manj navadno frazo ali resnično sliko človeške družbe.

«Salonska knjižnica» ni namenjena ne mladini ne širšim vrstam našega čitajočega občinstva, marveč odraslim razumnikom obojega spola, o katerih pač nikdo ne bo sumil, da se sploh morejo v čem pohujšati. Ako pa zaide naša «Salonska» kdaj tudi v take roke, katerim ni namenjena, ne bo to naša krivda. Ali naj bi pa radi take možnosti Slovenci sploh nikdar ne imeli enakega književnega podjetja? Kdor odgovori na to vprašanje z «ne», svobodno mu; jaz sem nasprotnega prepričanja!

«Salonski knjižnici» sploh ne bo naloga, odobravati ali propagovati n. pr. to ali ono smer, marveč le predočiti jo slovenskemu razumništvu, češ: Taka je n. pr. ta «nova struja» v slovenski leposlovni književnosti, taka struja se je spočela in je zmagala pod tem ali onim pisateljem in njega somišljeniki na Nemškem, Francoskem, Angleškem itd., a ti slovensko izobraženo občinstvo — poznaj jo in sodi samo...!

Upam, da me bo slovensko razumništvo umelo in tudi podpiralo v teh prizadevanjih.

«Salonska knjižnica» ne bo izhajala v določenih rokih, marveč naslednja knjiga izide vselej šele tedaj, kadar bodo pokriti izdatki prejšnjih; čim bolj bo torej naše razumništvo kupovalo te knjige, tem hitreje bo rastlo njih število.

Posamične knjige tega izdanja bodo primeroma dražje nego je «Slovanska knjižnica», ker plačujem pisateljem precej visoke nagrade, — sicer bi ne dobil dovolj sodelavcev. Vsak delavec je pač vreden svojega plačila!

Kdor se hoče pridružiti sodelavcem «Salonske knjižnice», naj se oglasi in natančno razloži načrt svojega dela. Prosim pa že zdaj, naj se mi ne oglašajo sitneži, ki ne poznajo niti najglavniših pravil slovenske slovnice. Domišljavosti v tem pogledu je neverjetno veliko . . . !

Kdor sam nima volje ali časa, da bi sodeloval, naj bi pa priskočil na pomoč z dobrim svetom, n. pr. katero delo tujih narodov bi najbolje ustrezalo namenu «Salonske knjižnice». Več oči več vidi!

V G o r i c i, 15. avgusta 1897.

A. Gabršček.

Je veux qu'on soit sincère et qu'en homme d'honneur
On ne lâche aucun mot qui ne parte du coeur.

Molière.

§ tem geslom velikega Francoza sem stopil nekako pred petimi leti prvič na slovensko leposlovno polje, in temu geslu sem ostal zvest do danes. Resnico sem si zapisal na svoj prapor, resnica v lepi, umetniški obliki mi je vzor, za katerim stremim v vsem svojem pisateljevanju. Ozi-raje se ne toliko po pičlih vrstah naših domačih, tudi najodličnejših leposlovcev, kakor po ponosnih četah tujih, zlasti francoskih, italijanskih in ruskih realistov, se mi je zdelo vedno, da hodim pravo pot. Mislil sem si: resnica je najlepša vsakemu poštenjaku; mila bo zato tudi mojim rojakom.

Toda varal sem se. Okusiti sem moral kmalu tudi jaz, da «resnica oči kolje». Na različnih koncih in krajih moje domovine so se dvignili v sveti ogorčenosti možje proti — resnici, krstili me naturalistom ter me s cepci in z loparji, s psovkami in s kepami blata izkušali pregnati iz templja slovenskih Modric. Ti možje — pridružile so se jim tudi dve tri ženske — so bili v svojem «reševanju» toli glasni, gostobesedni in navdušeni, da so izzvalj s svojimi neštevilnimi članki nov literaren boj, ki je bil za abecedno in šestomérsko vojsko izvestno najzanimivejši v naši slovstveni zgodovini.

Bili so tedaj hudi meseci za me, zastopnika «nove struje», saj sem stal takó sam sredi mej «sovražniki»! Razen nekaterih prijateljev, ki pa niso bili leposlovci, nisem imel spočetka duše, ki bi čutila, govorila in pisala po — moje. A kmalu se je položaj izpremenil: na vseh straneh so vstajali realisti, dvigale se moje somišljenke, in na vseh koncih so se umikali nasprotniki. Danes, ko je minulo dobro leto po začetku bitke, počí le prav poredko — izza kakega grma, kakega porobka — strahopetna puška, oglasí se le še

prav zavratna — psovka; sicer je zopet mir v deželi. Realizem je zmagovit! —

Prvi in glavni očitek proti moji «novi struji» je bil ta, da je — pohujšljiva. Povdarjaje, da sem pisal svoje novele vedno le za odraslo, istinito prosvetljeno občinstvo, torej ne za otročaje ali najivne dekliče, postavim naj semkaj v odgovor na očitane, da pohujšujem, mnenje dveh celih mož in dveh slavnih literatov!

B a l z a c pravi:

«Očitane nemoralnosti, kateremu ni ušel še nikdar noben pogumen pisatelj, je poslednje, katero je še možno, ako ljudje ne mogó pesniku škodovati drugače. Kdor koli je v svojih slikah resničen, vsakemu zabrusijo v obraz: nemoralen, pohujšljiv si! Tako ravnanje pa je v sramoto le tistim, ki se ga poslužujejo!»

Josip Stritar, doslej naš največji pisatelj in najostrejši estetik, pa mi je svoječasno pisal gledé mojega «pohujšljivega» pisateljevanja sledeče:

«Zdite se mi na pravem potu, ne dajte se torej motiti! — Kar se tiče nasprotnikov, recite z Goethejem: ,Pustite

pse, naj lajajo, — to kaže le, da jahamo! Kdor hoče pošteno delati za narod, mora imeti v srcu močno ljubezen do njega in pa — debelo kožo... Narodnega paglavstva in farizejstva pri nas noče biti konec. Kaj hočemo? Včasih se mi zdi, da bi bilo dobro: „kar po glavah!“ Potem me zopet obhajajo rahleje misli: odpusti jim, saj ne vedó, kaj delajo... Gotovo ste razširili tesne meje našega pripovednega slovstva, in to je nekaj! Tehnike ste se učili, kjer se je človek mora učiti» (t. j. pri Francozih!), «drugo pa Vam dajó oči in — srce. Tako se Vam ni bati, da bi kdaj zabredli v luže. Pohujšljivega do zdaj jaz nisem nič našel v Vaših spisih, razen pohujšljivega za tiste, ki se radi pohujšujejo; in teh pri nas noče biti konec!»

Tako ta dva. — Jaz pa naj dostavim le še enkrat za vselej izjavo, da nisem in ne bom pisal za svetohlince in hinavce, za sentimentalne moraliste, za ozkoprčne filistre in — mlečnozobe idealiste, nego da iščem le resnega, svobodomiselnega, slovstveno izobraženega čitateljstva! To občinstvo edino

me bo umelo ter strinjalo se z nazori gledé «pohujšljivosti» realizma z Balzacom in s Stritarjem; mnenje vseh drugih pa bom dosledno preziral tako, kakor sem je doslej! —

Novelice v tej knjižici sem zbral na povabilo za domače knjižtvo prezaslužnega g. založnika in na prigovarjanje nekaterih svojih prijateljev, ki so bili te misli, da so novelice, katere sem pred leti priobčil v feljtonu političnih dnevnikov, vredne, da se podajo skupno. Tri novelice niso bile še tiskane nikjer drugod. Te novelice so torej moji skromni prvenci, kar naj poštevaj kritika! —

Tudi neobjavljena novela «Primo loco» je — negoden prvenec, ki se je porodil poldrugo leto pred literarnim bojem.

Ravnaje se po Daudetu in Zoli, po Turgenjevu in Potapenku, po Jurčiču in Kersniku, ki jemlje in so jemali za svoje izmišljene sujete živeče tipe laštne družbe, poiskal sem si tudi jaz doslej še vedno žive objekte za svoje povesti. Nekaterim se zdi tako «komodno» pisateljevanje seveda «pamfletno» in «neumetniško». Jaz pa poslušam

Antona Aškercu ter na vse molčé skomizgnem z ramami! —

Radi novelice «Primo loco» pa naj še dostavim svoje prav skromno prepričanje, da je izvestno slovensko učiteljstvo po znani aferi radi moje novele «Sama svoja» izpoznalo, kako je pretiravalo, očitaje mi osebnih antipatij napram njemu. Generalizovati nisem hotel niti mogel — sam sem sin pokojnega vodje ljudske šole! — in tako tudi ne morem niti hočem žaliti za prosveto slovenskega ljudstva prezaslužnih in požrtvovalnih gospic učiteljic s trditvijo: vse ali večinoma so — «Albine». Hvala Bogu, da so po veliki večini tako blage in plemenite, kakor je učiteljica «Minka» v mojem romanu «V krvi»! Naj se mi zato ne zameri, ako sem naslikal — po življenju — izmej slovenskih učiteljic v tej novelici slabo — izjemo! — —

Svoj predgovor pa naj završim z besedami Stritarjevimi, želé:

«Vsak pošten človek naj bi» — te novelice — «bral brez pohujšanja, razen onih, kateri se radi pohujšujejo, kateri se hočejo pohujševati po vsi sili, kakor bi ne mogli živeti brez pohujšanja!»

Fran Govékar.

„Primo loco“.

I.

Pred hišo štacunarja in gostilničarja Grebena se je ustavila kočija. Z jednim skokom je bil rdečelični in zabuhli fijakar na tleh, da odpre kočijina vrata.

«Ali je prav tukaj?» — se je začul iz voza ženski glas. —

«O prav, gospodična!» — se je odzval fijakar, stoječ gologlav pred vozom. «Jeden mesec je že gospod Grebenc v tej novi hiši; prej, sevé, je bil ondi-le koneci . . . Pa tu je gospod Grebenc sam . . . Dober popoldan jim želim, gospod Grebenc! Tukaj — gospodična bi radi . . .»

«Klanjam se, gospica! Moje ime je Anton Grebenc, — na uslugo sem vam» — se je poklonil došlec, stopivši tik kočije, iz katere se mu je nudila ženska roka v rmenih, preko komolca segajočih rokavicah.

«Ah, ah!» — je vskliknil na to, spoznavši došenko; «vi ste, gospica Albina? — Kaj li je vzrok tej sreči, da vas morem sprejeti v svoji gotovo vselej gostoljubni hiši?»

V odgovor mu je zadonel iz kočije zvonk, koketen smeh, na to pa se je pojavila visoka, vitka postava, nerazmerno razvitih prs in bokov.

A pokazala se ni vsa nakrät!

Najprej se je videla majhna, drobna nogica v črnih lakovih cipelih, droben gleženj in precejšen del močnih meč tudi v črnih, svilenih nogavicah; potem se je pojavilo morje širokih belih čipk, — zatem podvito črno krilo, črnolasa glavica s širokim, s cvetjem in nojevimi peresi odičenim klobukom, — končno gospica Albina Heller vsa.

«Oh, ti strašni fijakarski vozovi!» — je javkala, gladeča si zmečkano perilo in krilo. «Človek mora čepeti v njih kot v kletki; jedva se moreš ganiti, — pa varuj, vihaj in pazi . . . vse zastonj! Oh, ti moj Bog, kakšna sem!»

«Gospica, navzlic vsemu ste vendar-le še vedno lepa», — jo je tolažil smehljaje Grebenc ter jo vodil v hišo. «Toda — ste li hoteli, da mi danes še posebno ugajate? Ha, ha! — poznam vas, da ste . . .»

«No kaj, gospod Grebenc? — Kaj ste hoteli reči? — Nevarna koketa, — ne li? Oh, oh, vi ste grozovito neotesan laskač! — Ha, ha! No pa, ker ste tako odkritosrčni, priznam iskreno, da sem vam res hotela danes še prav posebno ugajati; zato sem se oblekla vsa črno. Ni li prav tako? Saj ste mi rekli jedenkrat, da mi črnina najbolje pristaja. — Mari niste govorili tako, gospod Grebenc?»

«Dà, dà, gospica. Oběudujem vaš spomin in laskam si izredno, da ste si zapomnili prav moje pri-
znalne besede, ko ste čuli izvestno več in finejših
poklonov, kakoršnih sem zmožen jaz, vaško neotesani
laskač. — Pa li veste, da vam to-le elegantno črno
krilo izraža divne oblike vašega še elegantnejšega
stasa istinito nedosegljivo? — Oh, gospica, radi svo-
jega srčnega miru vas kar najnujnejše prosim, da
prihodnjič, če vas še kdaj zavede moja mila usoda v
ta kraj, oblečete nedolžno belo krilo!»

«Grozno, grozno! — Gospod Grebenc, jaz vas
pa še vse najnujnejše prosim, da takoj prenehate s svo-
jimi dovtipi! Uberite svoj obraz v najresnejše in naj-
uradnejše gube, kajti tudi jaz sem prišla, da govorim
z vami u r a d n o.»

«Kaj? — tristo lačnih komarjev! — Pa stopite
sem-le, gospica! To je naša ‚soba za gospodo‘... S
čim vam morem pred vsem postreči? Nič? — O, moj
gost ste in pokoriti se morate mojim — prošnjam!
Sveže pivo, dobro vino, domač malinovec, — kar hočete,
gospica. — Torej vino, — zdrav in krepak človek pije
le vino!» —

Grebenc je odprl v steni malo okence ter zavpil:
«Mina, prinesi pol litra rumenca, dve kupici, piškotov,
pa belega kruha!»

Potem je zaprl okence in sedel nasproti svoji
gostinji za mizo.

«Torej izvolite govoriti, gospica! Izpolniti vam
kako željo mi bo v največjo srečo,» — je dejal, pozorno
zroč jej v velike črne oči.

In kako bi jej ne zrl? — Albina je bila ženska, iz katere je — kakor se piše — kar dihalo bujno življenje in hrepenenje po uživanju. Temna polt njenega podolgstega obrazka, razgaljenega vratu in malega dela rok mej visokimi rokavicami in doramenskimi rokalcii, — bujno gosti, kodravi lasje, — široke obrvi, — dolge trepalnice, — žive, žarke oči, ki so se zdele radi snežno čistega bela okoli njih še črnejše, — lahni inkarnat lic, — ravni grški nos, — majhna usta z malo debelima, sveže rdečima ustnicama, katerih zgornjo je pokrival gost, fin, a viden črn mah, — okrogla brada z najmičnejšo jamico, — labodji vrat, — široka pleča, — ponosno oprsje, — pretirano ozek pas in bohotno močni boki, — — vse je bilo nepopisno zapeljivo na gospici Albini...

In kaj li gleda mlad moški najrajše in najneutrudljivejše? — Kras stvarstva, — jedino klasično delo osmega dneva stvarjenja, — bitje, ki je zmešalo glave in vzburilo celó zvođenelo kri trojanskih starcev — — žensko!

O, pojte rakom žvižgat: Strindberg, Zola, Ibsen, Sudermann... vsi vi prijatelji naturalistične Muze, ki poznate in slikate žensko le kot «bestijo», izsešavajočo, morečo in razdevajočo zver! —

Ženska je začetek, namen in konec našega življenja, vir našega uživanja! Vse drugo nam je za spremeno, spočitek. — Otrok išče in najde največjo srečo v naročji mile mamice, — mladenič v objemih, na ustnicah svoje ljubice, — mož v družbi svoje zveste soproge. Ljubezen do ženske, skrb za njeno čast, varnost in srečo navdušuje moštvo za boj krvavi in

nekrvavi ter ga vodi do zmage ali junaške smrti. Iz ljubezni do ženske, radi poželenja po priznanju ust blage, lepe ženske so se rodila skoro vsa slavna dela človeštva, pa tudi premnoga slovita zlodejstva... Zato pa: ko odmremo ženstvu, če nas zavrže, obsodi plemenito ženstvo, — kaj nam li še ostane? — Filozofija? — Askeza?? —

So li bile to misli Grebenčeve, ko je nalik zamaknjencu sedel nasproti dražestni Albini? — Morda. Poslušal jo je nem ves čas, nalivši v kupico donešeno vino.

Albina pa je govorila tako-le: "Težko sem se odločila na to pot. Saj veste, prositi ne znam! Moji teti hočeti, da sem učiteljica... stari norici! — Pokoriti se jima moram... žal! — nò, živeti po svoji glavi mi ne moreti zabraniti. Ha, ha! — Za sedaj sem se odločila, da grem za učiteljico v Hrastje ali v njegovo okolico. — Ker pa je v Hrastju zasedeno vse, zadovoljiti se moram z okolico.

Razume se seveda, da učiteljstvo ni moj poklic, zato pa ne bi šla rada v vsako puščavo ali v gorovje, nego tjà, kjer je kaj družbe, kaj zabave. To pa dosežem, ako dobim službo v vaši vasi. Zvedela sem namreč, dá se razširi tukajšnja šola na dvorazrednico ter da je namenjeno drugo mesto učiteljici. — Vem tudi, da je krajni šolski svet že pred meseci poslal prošnjo na okrajni šolski svet in da je deželni šolski svet še le predvčerajšnjem pritrdil prošnji tukajšnje soseske. Morda o tem še niste obveščeni; meni je pravil neki uradnik od okrajnega glavarstva.

Ker se prično šole že čez dva meseca, razpiše okrajni šolski svet izvestno takoj službo. Prošnje se bodo morale torej vložiti vsaj v treh tednih pri njem. Prosilik bo radi bližine mesta jako veliko. Tukajšnji šolski svet pa bode moral predložiti višji šolski oblasti takozvani «terno» in v tega bi prišla rada jaz «primo loco». Ako pregovorite svoje gospode tovariše v krajnem šolskem svetu zame ter me še posebno priporočite gospodu okrajnemu šolskemu nadzorniku, uverjena sem, da dobim službo. Od tod bom hodila lahko vsako nedeljo in praznik v mesto k tetama, pa tudi na vse zabave.

Torej, gospod Grebenc? — Kaj me samo gledate kot deveto nebesno čudo? — Ha, ha! — Oj, fej, ta vaš pogled mi sili vso kri v lici, — še uroke dobim!

«O, gospica, da bi vedeli, kaj sem mislil!» — jej je odgovoril Grebenc bliskajočih se očij. «Zroč v vaše črne, črne oči — meni nebo odprto se zdi!»

«Oho, — je-li to uradno govorjenje, gospod Grebenc? — Vi ste nepoboljšljiv laskač, in prav mene je zadela britka usoda, da sem žrtva vaših medenih ust. Toda ne, — reč je ozbiljna. Povejte mi samo: mi li izpolnite prošnjo?» —

«Vam li morem, smem odreči, mila gospica? Vse storim, vse vam izpolnim z veseljem, z navdušenjem . . ., toda, gospica Albina, sedaj pride še moj pogoj!»

Vznemirjen si je sukal svoje dolge brke in upiral strastno svoje poglede vanjo.

«Pogoj?» — se je začudila Albina in odprla šjrom široke trepalnice, da so se videle njene oči še večje, še čarobnejše; potem pa je nagnila kodrasto glavo po strani ter ga pogledovala koketno od spodej gori. «Pogoj? — Pa malo prej ste dejali, da boste srečni, ako vam bode možno, izpolniti mi kako željo! Sedaj pa nakrat . . .»

«Gospica Albina, — pa oprostite, da vas že cel čas nevedé kličem vedno samo z imenom; — toda Albina je tako lepo, mično ime! V mestu vas splošno nazivljajo samo Albino, — lepo, zapeljivo lepo Albino! «Ali si videl Albino?» se sprašujejo, — «Kako je divna Albina!» se čudijo, — «Plesal sem z Albino», se hvalijo. In vsakdo vé, da je govornica o gospici Heller. — Naj vas torej i jaz nazivljam tako, kadar sva sama! — Je-li, da mi dovolite?»

«Dovolim, dovolim, vi sladkoustnež!» — se je smejala ona. «Pa vaš pogoj?»

«Dà, moj pogoj! — Egoist sem, velik egoist, gospica, — zato prosim zase veliko . . . Ali še veste, kaj sem vas prosil na tistem izletu? — — Niste me hoteli uslišati tedaj; — obljubite mi sedaj, potem . . . — tu je moja roka!»

Ponudil jej je desnico preko mize, a ona je ni vzela. Nervozno je tolkla s solnčnikom na konec svojega čreveljčka, povešajoča svoje oči k tlom. Temno je bila zardela in burno so jej plule prsi.

Nekaj trenutkov sta molčala, potem pa je dvignila počasi svoje trepalnice ter ga pogledala dolgo, presunljivo. Zdelo se mu je, da puhte njene ogljeno-

črne oči žarke, ki vrše v njegove ter mu razgrevajo po vseh žilah kri tako kot bi bila vrel svinec . . .

Ni mogel prenašati delj tega pogleda. Planil je na noge; ustni sta mu trepetali, obraz pa je bil bled, ko je izpregovoril hropeče: «Albina, bodite . . . bodite, moja!» —

Niti malo se ni začudila radi teh besed, temveč ga le vprašala: «Ali pridem res v listo „primo loco“? — Ali jamčite, da dobim službo?» —

«Prisegam . . . naj kompetuje kdor hoče!» — je odgovoril Grebenc naglo in odločno.

Čaroben nasmehljaj se je razlil po vsem njenem obrazku. Ponudila mu je roko, katero je objel z obema svojima ter jo poljubil. Potem pa je stegnil roki, da bi jo prišel na svoje prsi. Izvila se mu je ter izbežala smejé iz sobe.

Pred hišo jo je še vedno čakal voz.

Brzo je stopila vanj in zaprla za seboj vrata.

Ko je prišel Grebenc za njo na prag, je pognal ravno fijakar svoja sloka konja; skozi kočijino okence pa mu je smehljaje prikimala Albina nem, a mnogo obetajoč pozdrav . . .

II.

Hrastje je staro slovensko mestece. Ako se voziš z neke postaje državne železnice v okornem, ropotavem poštnem vozu dolgih pet ur po gričih v doline in zopet po brezkončnih serpentinah kvišku mimo prepadov, katere ograja le nekaj kolov, preko ozkih, majajočih

se mostov, pod skalnatimi oboki zopet navzdol in skozi temne predore, kjer hrumé in šumé v svojih skritih strugah deroči hudourniki, ako se ti dozdeva, da svojega prerahljanega in premetanega okostja nikdar več ne spraviš v stare sklepe, tedaj se pojavi v kotlu, sredi hribov sv. Jurija, sv. Lucije in sv. Treh Kraljev, kopica s škrli in desčicami pokritih hiš, dva stolpiča prečudno oblikovanih streh, okoli in okoli pa gosto drevje, — mesto Hrastje.

Ko te dovede poštni voz po ozkih, grudastih ter od dežja izpranih in razritih ulicah do končnega tvojega cilja — pred poštni urad, tedaj se ti bo zdelo, da si zgrešil Hrastje ter zavozil v srednje veliko vas.

Truma umazanih in strganih otrok se preganja po trgu, bijočih ‚svinjko‘ in metajočih ‚kozy‘. Hiše so starikave, malih oken, in največ pritlične, z velikanskimi, poševnimi strehami. In ko greš po ulicah, vidiš skoro pri vsakem oknu in pred vsakimi vrati zvedav, začuden obraz, ki te molče sprašuje: kdo si človek, ki se upaš v naše mirno, od sveta odločeno gnezdo? — ne moti naših krogov! —

Ljudstvo, katero srečuješ, je večinoma kmetsko, le sèm ter tjà naletiš mestno oblečenega človeka, katerega pa navadno po licu, obleki in po rokah izpoznaš, da je rokodelec ali pa obrtnik. Na vsaki tretji hiši čitaš na živo in pisano barvanih deskah, da dela in čaka ondi tvojih naročil črevljar, krojač, mizar, strojar, stolar, metlar, lončar, šivelja in — ‚izpitana‘ babica.

Na vsaki peti šesti hiši pa se majè sveženj belega struganja ali zaprašen smrekov vršiček, nad njim pa bereš napise ‚Pri Janezu‘, — ‚Pri Tonetu‘,

— «Pri Matevžu», — «Pri božjem očesu», — «Pri sv. Trojici» i. t. d. Sama solidna, spoštljiva imena! — Samo na jedni hiši čitaš nadebuden napis «Gostilna pri postaji Hrastje», s čimer je menda izražena tiha, srčna želja meščanov.

Končno vidiš še trojico večjih prodajalnic za mešano blago, nekaj branjarij, veliko, osmerokotno kapelico z visokim, iglastim stolpičem sredi kroglaste strehe, obširno, a zunaj zanemarjeno cerkev, tik nje pa podolgasto jednonadstropno poslopje, ki nosi nad svojimi vrati zlato podobo božjega očesa z neštetimi žarki, nad njo pa napis: «Pustite male k meni priti!» — To je šola in župnija hkratu.

Zunaj mesta že, tam, kjer se deli cesta na dve strani, jedna navzgor proti gradu K—k ob hribu sv. Lucije, po katerem se vrsti v dolgi premii črti prav do vrha dvanajst majhnih, nizkih kapelic, katere imenujejo skupno «Štacijonska Kalvarija», — druga ob vznožju hriba dalje skozi gozd, — tam stoji velika, siva hiša v dveh nadstropjih. Vrata so poševno črna in rumeno pobarvana, nad vhodom pa vise tri črne kovinske plošče. Vsaka ima v svoji sredini rumenega dvoglavega orla; okoli največje je napis: K. k. Steueramt in Eichen, na manjši čitaš: K. k. Gendarmerie, — na tretji in najmanjši pa, ki je obešena prav sredi mej omenjenima ploščama, se sveti slovenski napis: Mestni magistrat Hrastje.

V tem zapuščenem mestecu torej je bivala Albina Heller. —

Kot hči ljubljanskega uradnika pri okrajnem glavarstvu je imela v otroških letih dobro vzgojo. Stariši so jo pošiljali najprej v nunsko ljudsko šolo.

Albina pa je bila baš v sedmem razredu, ko jej je oče nenadoma umrl za kapjo; že itak bolehnna mati ni mogla prenesti tega usodnega udarca ter je malo mesecev pozneje sledila ljubljenu pokojniku.

Tako je ostala petnajstletna Bina sama. No, imela je v Hrastju dve postarni, bogati teti, notarjevo vdovo Amalijo Kovač in njeno neomoženo sestro Ido Ribič. Ti dve sta odslej prevzeli skrb za hčerko svoje sestre.

Dasi ni Albina podedovala ničesar po svojih roditeljih, sta jo poslali teti vendar-le v pripravnico, da se izučí za učiteljico. Hoteli sta, da užije njuna varovanka največjo in najtemeljitejšo izobrazbo, katere more biti deležna Slovenka.

Teti sta torej vzeli Albino iz nunske šole in jej najeli stanovanje pri laški rodbini, — češ, da se bo učila hkratu tudi italijanščine. —

Albina je imela odslej veliko pritlično sobo, ki je bila popolnoma oddeljena od ostalega stanovanja, ter imela poseben vhod iz vrta, ki se je širil na dveh straneh hiše.

Vendar Albina ni stanovala povsem sama v svoji obširni sobi. Dobila je še jedno tovarišico, Heleno Vidic, bledikasto, plavolaso dekle, s katero je bila v istem pripravniškem razredu.

Tako sta torej imeli koleginja v svoji ukusno tapecirani sobi dvoje postelj, mej njima toaletno mizico z velikim zrcalom, zofo, dvoje omar za obleko, stojalo za knjige, umivalnik, okroglo mizo in štiri stole. Na stenah sta viseli dve sliki «Romeo in Julija na balkonu», pa «Otello in Desdemona».

Tu se jima je začelo uprav dijaško življenje. Prvo leto, ko je še vplival na nju spomin na samostansko disciplino, rednost in marnost, sta pridno molili ter se vztrajno učili. Ker sta bili nadarjeni, završili sta prvo leto z odliko. Veseli sta se vrnili domov. Albina je dobila od tete Amalije krasen prstan z briljantom, od tete Ide pa lično zlato ovratno verižico z zlatim srcem v nagrado pridnosti.

Tudi naslednje leto sta se vrnili na staro stanovanje. Košati vrt in zračna sobica sta se jima priljubila. — Vendar sta našli neko izpremembo.

V svoje veliko začudenje sta namreč zapazili, da se je urinila mej gospoda in gospo nesloga, da se celó mej obedom sovražno spogledujeta ter se za vsako malenkost rohneče obsipljeta z najgršimi laškimi priimki...

Gospa Italijanka je bila lepa, visoka žena najlepših životnih oblik in jedva trideset let stara. Kadar se je zasmejala, tedaj so se jej naredile po licih najpikantnejše jamice, zdravi in veliki zobje so se jej zasvetili kot da so rezani iz slonove kosti, in velike črne oči so jej zaiskrile kot šestnajstletni zamorki. — Bila je divna, dražestno zapeljiva ženska!

Gospod Italijan je moral biti nekdam tudi lep mož. — No sedaj se je že izpremenila njegova vitkost v oglato slokost, njegovi črni lasje so bili sivi, obraz rumenkast in upadel, preko levega očesa pa je nosil vedno črno obvezo. Tudi on ni bil mnogo nad štiridesetleten, vendar je bilo njegovo vedenje trudno in nekako bolešno kot da je šestdesetleten bolehav starec.

— Bil je nagle in hude jeze. Kadar se je razkačil, je klel in zmerjal kot najpreprostejši delavec.

Kaj li je vzrok tej neslogi? — sta se povpraševali pripravnici. Zakaj jej gospod vedno tako grozi?

Postali sta pozorni in sklenili opazovati oba...

Neko popoldne sta imeli slučajno prosto. Vendar sta šli proti drugi uri z doma, kot da bi šli v šolo. Čez pol ure sta se vrnili zopet v svojo sobo od vrtne strani ter čakali. Vedeli sta, da hodi gospod ob pol dveh vsak dan v svojo zavarovalno banko, kjer je bil nastavljen kot uradnik. Slutili sta torej, da je vzrok preprirov le mlada gospa. — Je-li morda nezvesta svojemu goprogu? Pa s kom? — Joj, to je za dve sedemnajstletni punici prezanimivo vprašanje! Morati je razrešiti.

In čakali sta celo popoldne, opazovaje pri polzastrem oknu, je-li pojde kam gospa ali jo morda kdo obiše...

In res sta pričakali rešitev svojega toli zanimivega vprašanja! —

Nakrat se namreč približa hiši topničarski nadporočnik: — velik, lep mož krasnih črnih brk; — ozre se po oknih stanovanja gospe Italijanke ter — izgine v veži.

«Ah, kako je lep!» — je vzdihnila tedaj občarana Helena. «Tega mora imeti vsaka rada.»

«Tudi ti, Leni? — Ha, ha! — Glej, da se mi nesrečno ne zaljubiš!» — se je smejala Albina.

«Nesrečno? — Tudi nesrečna bi hotela biti, Bina, samo da bi ga mogla jedenkrat, samo jedenkrat objeti in poljubiti!» — jej je odvrnila plavolasa Helena.

«Samo jedenkrat! Joj, joj, kako zopet neumno govoriš! „Jedenkrat nobedenkrat!“ — Večno, večno bi hotela biti njegova, sicer ne!» —

«Pa kako dolgo ga ni ven!» — je vzdihnila čez nekaj časa zopet sanjava Helena. «Kaj li počneta tako dolgo!» —

«Hočeš li, da grevi gledat? Pojvi!» — pravi tedaj odločno Albina. «Neopaženi prideva lahko v kuhinjo, odkoder se sliši vsaka beseda iz gospejine sobe... Pojdi, — pa tiho, tiho!»

In odprli sta tapetna vrata na hodnik, odkoder sta brez ropota smuknili v kuhinjo, ki je bila konci stanovanja in tik gospejine spalnice.

Ondi sta vlekli sapo k sebi in poslušali s prsti na ustih, pritiskaje glavi k vratom...

Ničesar nista čuli. Molčala sta onadva v sobi. Tu — ta šum — ta plusk! — Ali ni bil to odmev poljuba? — Dà, dà, to je bil poljub! — Moj Bog, poljubujeta se! — Kaj, če bi se vrnil gospod! — Pa čuj, zopet plusk! — plusk! — plusk! — nevzdržema, brez števila poljubov. Zatem globoko sopenje... «Utrudila sta se... zadušila bi se skoro s poljubi!» —

«Edvard, daj, daj!» — začne govoriti zapeljivo gospa; — «prosi, da te prestavijo k drugemu polku... kam na Ogersko... v Galicijó... in jaz pojdem za teboj. Nihče ne bo slutil, kje da sem! — No, daj, reci mi, obljudi mi, ti lepi, dobri moj Edvard!»

«Kako si čudna, Lucija!» — se je odzval nežno možki glas. «Prestavim se naj, — kaj je pomaganega s tem! Nič. Te li morem vzeti za soprogo?... kato-

ličana sva . . . pa kavcije tudi nimaš! Hočeš li torej, da greš brez zakona k meni?!

«Vse, vse hočem, dragi, mili moj ljubček, samo reši me tega surovega starca, tega grdega človeka, — in naj bom tvoja, samo tvoja!» — je prosila gospa.

«Ne, ne, Lucija, ne morem, ne smem! Pomisli, da nimaš razun svoje obleke in nakita skoro ničesar . . . jaz sam sem reven vojak — s čim naj živiva oba! — Pa tudi moje predstojništvo bi mi kmalu prepovedalo tako nečastno razmerje. Potrpi torej, dragica, saj se ljubiva i tako lahko!»

In zopet se je slišalo ponavljano odmevanje poljubov . . .

Tedaj pa je zamahnila radostno z obema rokama po zraku Albina: «Glej, tu v vratih je velika poka! Vidi se prav dobro v sobo!» —

In željno sta uprli svoji očesci skozi ono izdajalsko poko in videli zaljubljenca . . . Na širokem divanu je sedel nadporočnik, tik njega pa je sedela gospa Italijanka. Divje, strastno sta se poljubovala in pritiskala drug k drugemu . . .

Sedaj rdeči, sedaj blede sta bili lici zvedavih deklic; burno sta jima pluli prsi, hropeče sta dihali, saj sta postajali i sami z vsakim novim poljubom gospejinem strastnejši . . .

V tem hipu pa je glasno vzdihnila gospa, zamižala in se kot onesveščena naslonila nadporočniku na prsi . . . Albina in Helena pa sta odbežali iz kuhinje v svojo sobo . . . — —

Gospa Italijanka ni ušla svojemu soprogu, dasi jo je kot doslej zmerjal in psoval! — —

Albina in Helena sta ostali še nadalje pri Italijanih, drugo in tretje leto.

Še čestokrat se jima je nudila prilika, da sta bili priči gospejinega ljubimkanja s častnikom, vendar bežali sta samo — prvikrat.

Poslej pa — — nikdar več! — —

III.

Albina je ležala v dražestnem negližeju na zofi ter z zanimanjem čitala Sacher-Masochov roman «Dunajske Mesaline», ko je potrkal nekdo rahlo na vrtna vrata.

Brzo si je zapela pod vratom nekaj nepokornih gumbov, poravnala krilo, skrila knjigo pod zglavno blazino ter se odzvala: «Naprej!»

V sobo je stopil z uslužnim in hkratu hudo mušnim smehljajem mlad postrezček. V jedni roki je držal velikanski šopek samih têtj in kamelij. Globoko se jej je poklonil ter dejal: «Poljubljam roko, gospica! To-le sem prinesel gospici Hellerjevi.»

«Jaz sem», — je odgovorila Albina prijetno iznenajena. «Pa kdo vas je poslal k meni?»

«Oh gospica, tisočkrat prosim odpuščanja: — tega ne smem povedati!» — se je izgovarjal postrezček ter se ogledoval, kam bi odložil šopek.

«Morate, sicer šopka ne sprejemem; nesite ga nazaj!» — je odvrnila Albina.

«Ojej, ojej, gospica, kaj pa mislite! Gospod me je že plačal in njegovega stanovanja tudi ne vem.»

«Torej neki gospod vas je poslal. Lep ali grd?»

«Meni se zdi jako lep.»

«Mlad?»

«Zelo mlad.»

«Vojak ali civilist?»

«Ojej, ojej, gospica, tega pa že ne smem povedati», — je javkal postrezček z obupnim izrazom.

«Koliko vam je plačal gospod za pot?»

«Krono.»

«Tu imate dve kroni, če poveste.»

Postrezčku se je zasvetil obraz.

«Ojej, ojej, gospica, kako me skušate! Če bi mi dali sto kron, ne bi smel povedati; — a vam zaupam, da me ne izdaste.»

Stegnil je levico po kronah, potem pa pristopil k Albini ter jej pošepnil na uho:

«Gospod doktor Trbojević.»

Živo je zardela Albina, prijela z obema rokama za šopek ter skrivši svoj obrazek mej vonjajoče cvetke dejala: «Prav, — le pojte!»

Postrezček se je še neštetokrat prav do tal priklonil ter z najzadovoljnejšim obrazom izginil.

Tedaj pa je pritisnila Albina krasni šopek na prsi ter vsa blažena zavriskala: «Torej vendar — torej vendar!» — — —

* * *

Doktor Zvonimir pl. Trbojević je bil srečen človek. — Zdrav in krepak, lep in zastaven, bogat

in brez dela! — Imel je tudi še čilega očeta in jedro mater, ki sta gospodarila na dedni grajščini v hrvatskem Zagorju ter pošiljala svojemu sinu jedincu, ki je služil pri vojakih, vsak mesec štiristo kron.

Vojaški stan je tudi za prostovoljca jako naporen; — no, Trbojević ga je smatral le kot prijeten intermezzo. S častniki je obedoval pri isti mizi ter popijal ž njimi cele noči. Z nekaterimi se je celo pobratil. Saj je plačal za svoje sicer tako osorne in nepristopne gospode večkrat kar cele baterije buteljčk različnih najboljših vin! Poleg tega je bil sin upokojenega generala!

Razumevno je torej, da se je infanteristu, doktorju prava Zvonimiru pl. Trbojeviću, godilo bolje nego marsikateremu podčastniku; ko pa so mu čez pol leta našili še po dve beli zvezdici, ne bi bil zamenjal skoro z nobenim lajtnantom . . .

Jednoletnik pl. Trbojević je imel torej vsega, česar je poželego srce; — vendar ni bil zadovoljen. Nedostajalo mu je nečesa, česar ni v Zagrebu ali na Dunaju pogrešal nikdar . . . ljubice!

In ljubico je hotel imeti i v Ljubljani! Le za kratek čas, morda za jedno leto, kajti resno se vezati, tega se mu še ne mudi, niti ne zljubi . . .

Da bi začel ljubimkanje s kako gospico svojega znanstva, se mu je zdelo opasno in predolgočasno. Vrag zaupaj tem visokorodnim materam, da te ne zgrabijo nakrat za zavratnik, češ: „nazaj ne smeš! — ne moreš!“ — In tega se je bati v teh krogih — tako solidnih, filistrskih nazorov! —

Da bi se ponižal mej kupljivi proletarijat, se mu je zdelo svojega plemstva nedostojno.

Vsekako treba vjeti kako meščansko „ribico“! — No, tu se mu stavijo še večje zapreke, še bolj filistrski nazori o morali in javnem vedenju.

Mladoletno dekle iz boljših meščanskih krogov ne sme niti na ulico, ako nima poleg sebe vedno pazljive gardne dame, matere, tete, starejše sestre, časih tudi strijčka ali botre. Sicer začno stikati različne mamke glave skupaj, jezički se začno nervozno gibati in — gorjé obsojenki! — —

Pl. Trbojević je bil torej res v veliki stiski, ko mu je priskočil na pomoč topničarski nadporočnik Weber, kateremu je slučajno potožil svojo bolezen.

«Vraga, doktor, kot nalašč!» — mu je dejal Weber — takoj obradoščen. «Imam ti na razpolago neodvisno blago, za katero te bo zavidal vsakdo. Huj!» — je tlesknil z jezikom in zamežiknil z desnim očesom.

«Blondinko?» — je vprašal zvedavo plemič.

«Blondinko in črnko, kakoršno hočeš.» —

«Črnka mi je ljubša. — Mlada?»

«Morda osemnajst let, — še neizkušena, a izredno ukusna. Vitka, dobro razvita in živahna kot iskra.»

«Valde bene. Prav moj ukus. Kdaj me seznaniš?»

«Seznati se moraš sam. Samo pokažem ti jo. — Ali hočeš takoj?»

«Čim preje — tem bolje. Pojdiva!»

Nadporočnik si je opasal sabljo, jednoletnik pa svoje bodalce; zapalila sta si cigarete in šla. Oba sta bila velika, močna mladeniča skoro istih let.

Ko sta prišla v «Zvezdo», sta postala.

«Tu mimo mora priti», — je dejal Weber.

«Ali jo i ti zalezuješ?» — se je začudil Trbojević.

«Črnke ne; — bodi brez skrbi!» — mu je odvrnil Weber.

«Torej plavolasko?» —

«Doktor, ti sprašuješ preveč!» — ga je zavrnil nadporočnik ter smeje se pristavil: «Vojak zalezuje lahko vse! — Pa glej, so že tu! Leva je Albina Heller, učiteljska kandidatinja četrtega leta.»

Koketno se v bokih zibajoča, s ponosno povzdignjeno glavo in z nezastrtim obrazom se je približala Albina v družbi svoje plavolase, bledikaste koleginja Helene in gospe Italijanke.

Weber je salutiral, na kar je pozdravil tudi Trbojević; gospa je resno in ne da bi zardela odzdravila, Albina in Helena pa sta z vidnim zadovoljstvom nagnili kodrasti glavi.

«Ona je divna, Weber!» — je vskliknil Trbojević, ko so izginile v nunsko cerkev. «Ta fini obrazek, — temna polt, bujni lasje, krasno oprsje, vilinski stas in — oh! — te čarobne črne, črne oči! — Prijatelj, jaz sem že zaljubljen v to pikantno ,ribico'!»

«Ob tem času — na večer — jih lahko srečaš ali pričakaš skoro vsaki dan», — je odgovoril Weber.

«Torej je tako pobožna? — Vrag vedi potem...»

«Ha, ha, amice, to naj te ne straši! Na ulici se Monike in Venere kar nič ne ločijo. Mojo besedo, da je tako! Torej veliko srečo! — Jaz moram k svojemu stotniku. Servus!»

«Servus! — Gratias, amice!»

In še tisti večer jih je pričakal Trbojević skrit za drevorednim kostanjem ter jih iz dalje zasledoval prav do doma... To pa je ponavljal odslej vsak večer. — S kakim uspehom? —

* * *

Pohujšanje, bodisi da pride v obliki slabe knjige, nedostojne slike, nenravne glediške igre ali pa resničnega nemoralnega dogodka, je kakor slana nežnim brstom cvetoče breskve. Ni treba baš hudega mraza, in že stoji v jutru drevo, ki je razveseljevalo tvoje oko še na večer s svojim belim, svatovskim oblačilom pomladi, črno, poparjeno, velo... Jedna beseda, jeden pogled, jeden sam dogodek, in mirnost, čistost dotlej nedolžne duše je izgubljena za vselej...

Dokler je človek še nerazumen in nerazvit otrok, pregleda, pozabi marsikaj, kar bi mu sicer škodilo. Ko pa se jame presnavljati kri po njegovem organizmu z dvojno hitrostjo, ko se jamejo gibati v njem vse življenske moči in življenski sokovi, ko postaja deček mladenič, dekletce devica, tedaj je človeška duša nalik bohotna, neorana ledina. S hrepenjem in plodovitostjo jemlje váse nove misli, nazore, vtiske ter jih s čudovito hitrostjo preosnavlja v svojo last, v svojo kri.

Tedaj je človek pohujšanju najbolj nagnjen ter zanj najbolj dovzeten. Doba pubertete je mladini najopasnejša ter zahteva od roditeljev in vzgojiteljev podvojeno in potrojeno pazljivost! —

Albina je bila sama sebi prepuščeno dekle. Teti se nista nikdar ločili od svoje hiše v Hrastju,

molčeči gospodar jo je videl le pri obedu in pri večerji, gospodinja po jo je jemala seboj le k večernim cerkvenim opravilom, dočim se ni za njo ni najmanj pobrigala. Hlineča na zunaj pobožnost, je živela v istini le svojemu nadporočniku.

In tako se je zgodilo, da sta si s Heleno znosili brez skrbi po raznih virih romane Emila Zole, Pavla de Kocka, Viljema Strindberga, Sacher-Masocha, Casanove, — razprave zdravnika Mantegazze, Dekameronu, Pentameronu, Heptameronu in še druge knjige, ki sodijo le odraslemu, razumnemu človeku! — Mladini pa so strup!!

Prebiralii sta ta dela z nepopisno radovednostjo in nenaravno vstrajnostjo. Saj sta videli in slišali marsikaj sličnega tudi doma mej gospodom in gospo očitno, pa mej Webrom in gospo skrivaj . . .

In kmalu ju je prešinila želja, da bi še sami doživeli kaj podobnega! — Nepopisno hrepenenje po ljubezni se ju je polotilo, da sta često po cele ure postopali po trgih in drevoredih vedno s tiho, a tem strastnejšo željo po objemu in poljubu tega ali onega lepega moža . . .

Neke noči pa je mej jokom in smehom zaupala Helena svoji prijateljici, da je že dosegla svoj vzor: da ljubi in da je ljubljena brez pogojev in brez vprašanj . . .

Komptoarist najveljavnejše ljubljanske kupčijske tvrde je v par dneh osvojil v s o. In z neko blazno lehkomielnostjo prvič z vso strastjo zaljubljenih žensk je vživala vsa blaženstva, katera nudi človeštvu ljubezen . . . Kadar pa je bila z Albino sama doma,

tedaj jej je z živimi barvami, s čudovito zgovornostjo slikala vse doživljaje, vse skrivne prizore, katere je prežila na svojih sestankih s komptoaristom, ter mej odkritosrčnim pripovedovanjem vnovič vživala vse minole sladkosti . . .

Albini pa se je mej takim pripovedovanjem hrepenenja in zavisti krčilo srce! — In nje, ki je lepša od Helene, se ne loti nihče, katerega bi i ona smatrala vrednim cele svoje ljubezni? — O, da bi jo hotel ljubiti oni ponosni, postavni in bogati jednoletnik, katerega vedno srečuje! — Kako občudovalno, roteče in hrepeneče jo pogleduje lepi doktor! — Zakaj jej ničesar ne reče, ne piše? — Naj li začne ona? — —

V takem duševnem in srčnem razpoloženju je našel Trbojevičev šopek Albino.

Kot zrel sad mu je padla v naročje. —

Malo tednov za tem je pravila že Albina Heleni svoje ljubezenske doživljaje, ki pa so bili — še lepši! —

Ko pa sta se nekega večera srečala naša parčka ,slučajno' na istem prostoru, tedaj so sklenili mej seboj najboljše znanstvo. Celo več! — Drzni in odločni Trbojevič je pregovoril dekletí, da sta jima dovolili sestanke v njihovi sobi, kjer jih ni motil nihče . . . Premetena ljubimca sta se pa dogovorila še mej seboj ter obiskavala vsak svojo ljubico takrat, kadar je imela njena tovarišica sestanek drugje . . . In ljubezen je cvela bujno! —

IV.

«Hoj, hoj, gospod Grebenc, vi tudi še doma? — Poljščak bo godrnjal kot medved v brlogu!»

Tako je odgovoril postaran, majhen kmet rdečih, gostih las z veliko grbo na hrbtu Grebenca, ki je stal mej vrati svoje prodajalnice. Levico je tiščal v hodničnih, do kolen segajočih hlačah, ki so bile še vrezane po fažoni: durice na sprednji plati; z desnico pa je komaj vidno premaknil svoj širokokrajni kastroec v pozdrav. Na nogah je imel ogromne črevlje na kveder, katerih štibale so bile dvakrat zgubane tako, da so se videle od blata in kravjih odpadkov zamazane gâte. V ustih je tiščal malo pipico ‚vivček‘, iz katerega je cmokaje izpuščal sedaj pa sedaj oblaček višnjevo belega dima. Obraz je imel širok, pegast in ščetinast.

«Kaj bi godrnjal!» — mu je odgovoril prodajalničar. «Vesel naj bo, da je krajni šolski nadzornik in predsednik našega šolskega sveta, — saj zaslužil ni te časti, in, ako bi hotel jaz, — ej, Zdražba, škoda, da se takrat še nisva tako poznala! — vi ste mož za to, kakor nalašč!»

«No, no, gospod Grebenc!» — se je branil prihljeno se noseči Zdražba; — «nisem sicer učen, kakor vi, ki ste izštudirali vso latinsko šolo tam pred ljubljansko škofijo, — ali to pa že rečem: pisati in brati razumem vse gladkejše in lepše nego ta-le Poljščak. Kar je res, je res. Ali ste ga slišali zadnjič, kako je jecljal, ko nam je prebiral tisto pisanje od

okrajnega gospoda inšpektorja? — Ha, gotovo mu je je prečkal učitelj pred sejo desetkrat, pa ste ga morali še vi reševati iz stiske. No pa, to je le mej nami tako govorjeno. Jaz namreč nočem, da bi se reklo: Zdražba je nevošljiv Poljščaku, — zabavlja, ker bi bil sam rad župan in vodja šolskih mož. Povem samo po resnici, zakaj: kar je res, je res! Ali ni tako, gospod Grebenc?»

«Popolnoma res, Zdražba», — mu je pritrdil prodajalničar. «No pa, to vam rečem: ni še vseh dnij konec, in kar še ni, se še vse lahko zgodi. Mojo besedo, Zdražba, da bom deloval na to, da boste čez dve leti vi to, kar ste kot razumen in najbolj premožen soseskin mož že davno zaslužili. Tu je moja roka, da bo tako!»

Pomolil mu je svojo desnico. Zdražba je pa z zadovoljstvom, a vendar z nekim izrazom nezaupnosti v svojih svinjsko majhnih očeh prijel za Grebenčevo roko.

«O, o, vem, da ste moj prijatelj, gospod Grebenc; — vem pa tudi, da vaša beseda pri gospodi in v naši soseski zaleže več kot marsikoga. Ako se to zgodi, potem se vam ne bo treba bati več, da bi se vam odrekala licencija za žganje in tobakarno. Kar je res, je res!»

«Dobro, dobro, Zdražba», — mu je prikimoval živahno Grebenc, pa pristavil: «Sedaj pa pojdiva! Brez naju itak ne morejo začeti, še manj pa kaj skleniti . . .»

«Ker ničesar ne razumejo!» — je vtaknil hitro Zdražba.

«Tako je. Sami kimovci so, kakor se pravi. Ali ni res?»

«Kar je res, je res. — Sami kimovci.»

«Tako je. Učitelj mora pa trobiti v Poljščakov rog, ker mu je zet. — Najina dolžnost je torej, paziti in delati na to, da se v šolskem svetu vse prav sklene in dobro izpelje. Zdražba in Grebenc morata biti kot Peter in Pavel mej svetniki; vedno skup, vedno istega mnenja in govorjenja. Ali ni res?»

«Gotovo, kar je res je res», — je pritrdil kmet Zdražba. «Sicer ne doseževa ničesar.»

V tem pogovoru sta prišla do jednonadstropne hiše, pred katero je rastle stara lipa in pod katero se je pojala mej krikom in vikom truma bosopetnikov.

«Strupenski kričaji, ali bodete tiho!» — se je zadril nad njimi Zdražba, planil mej nje in oplazil s svojo koščeno roko dvoje troje dečkov po hrbtiščih, da so zajokali, dočim se je ostala truma smeje in zmerjaje razkropila na vse vetrove. Nekateri pa so se vstavljali ter izza vogalov hiš kazali zijala razkačenemu Zdražbi, ki je začel pobirati kamenje in polena ter je lučati za rogajočimi se otroci.

«Vso to kačjo zalego bi človek pobil! Pretepal bi jih, da ne bi bilo zdravega mesta! — Tako divjih in surovih otrok nismo imeli nikdar poprej. Sevé, naš sedanji učitelj se bolj briga za karte in pijačo!» — je sikal Zdražba, ko so se poskrili otroci, dočim je Grebenc tiho smehljaje opazoval kmetovo razjarjenost.

Potem sta stopila v hišo. V veži ju je sprejela košata, dobro rejena kmetica, županja. Za mizo je

široko sedela in srebala iz velike lesene žlice kislo mleko, ki je stalo v obširni, pisani latvici pred njo; velikanski hleb domačega kruha je ležal poleg na mizi.

«Ponudila bi vama, da malo pozajameta, — zakaj ni boljšega po leti kot kislo mleko s smetano; — ali dedec že skoro jedno uro rohni, ker vaju ni od nikoder. Kar hitro privzdigujeta pete!» — jima je dejala pol resno, pol šaljivo.

«Ali so že vsi skupaj?» — je vprašal Grebenc, dočim je Zdražba molčé krevsal po stopnjicah navzgor.

«Vsi menda — razun Jančarja. Aha, je že tu!» — je odvrnila županja in jedla počasi dalje in pre-mišljeno žlico za žlico.

Mej vrati se je pokazal dolg, suh kmet, golorok in s cokljami na nogah. Ves je še smrdel po gnoju, katerega je menda ravno kidal.

«Dober večer vama Bog daj!» — ju ogovori, pa pristavi: «Oh, mati, vam se pa res bolje godi že tu na svetu, kakor se bo meni enkrat v nebesih, če me bodo hoteli gori! — Pa stopiva, gospod Grebenc, sicer zamudiva vse!»

Šla sta torej v prvo nadstropje, kjer je iz jedne sobe donelo glasno govorjenje in vpitje: «Ali je sedaj osem?! — Vrag vam bodi načelnik! — Jaz odložim ta posel, če se bo kaj takega ponavljalo!»

Pred izbinimi vrati pa izpregovori nakrat Grebenc z osornim glasom: «Kaj pa vendar misliš, Jančar! Sedaj te čakam že dva meseca za tisti dolg; ti se pa niti toliko ne oglasiš, da bi se opravičil! Kaj si pozabil, do kdaj sva se zmenila?»

«Oh, oh, gospod Grebenc, nikar ne bodite hudi! Saj veste, da sem tak revež, da se menda celó vragom v peklu smilim. Cel božji dan se garam in ubijam, delam za dva hlapca, ne privoščim si niti grižljeja kruha preveč, — a vse zastonj. Po zadnji toči in povodnji se kar ne zmorem, — je javkal kmet in obupno mahal z rokama.

«Pa saj si vendar prodal čvetero prašičev! — Dal bi mi bil lahko vsaj sto goldinarjev. — Sedaj te pa res ne morem čakati dalje; plačati moram še ta teden velik davek. Hudo mi je, ali . . . moram te tožiti, ako nočeš . . .»

«Oh, oh, gospod Grebenc, nikar tega! Res je, da sem prodal prašiče, toda sam sem moral plačati davke in v prodajalnici star dolg, da morem še naprej dobivati na upanje; — pa otrokom sem kupil nekaj obleke, da ne bodo nagi. Vse je bilo že popadalo ž njih! — Takó mi ni ostal niti krajcar preveč. O, gospod . . .»

«Vse lepo, vse lepo, Jančar, toda kar moram, se ne da zabraniti. Denar moram dobiti v enem tednu! Izposodi si ga pri Zdražbi!»

«Pri tem oderuhu, ki posoja le po deset odstotkov? — Kaj li mislite! Da bodo morali iti otroci moji beračit z menoj vred? O ne, od Zdražbe že nočem niti novčiča. — Potrpite za božjo voljo še štirinajst dnij, gospod, ko dobim denar za svoj prodani les! Vse vam pošteno vrnem.»

«No, no, saj ne dvomim, da si pošten mož, Jančar!» — je dejal na to mehko Grebenc. «Naj bo torej še štirinajst dnij, da ne porečeš, da nimam

srca. Saj veš, da sem tvoj prijatelj, ki noče drugega, kot malo hvaležnosti za to. Sedaj pa le pojva, in dobro se me drži nocoj. Da veš: jaz in ti sva tu notri jeden mož!»

«Oh, oh, gospod Grebenc, vi ste res moj dober prijatelj; z vami bi šel v ogenj!» — je odgovoril veselo Jančar.

Na to je odprl vrata. Stopila sta v nizko, neukusno višnjevo barvano sobo, županovo pisarno, z veliko mizo in s tremi klopmi ob njej. Bila je polna smradljivega dima.

Za mizo je sedel majhen, debeluhast mož — Poljščak s pipo v ustih, tik njega pa mršav, bradat gospod kratkega pogleda, velike pleše, učitelj Sršen.

Zdražba je stal pri oknu in kazal sedečima svoj hrbet.

Grebenc je takoj pristopil k Zdražbi ter mu pošepnil:

«Večino že imamo. Vi, jaz in Jančar.»

«Dobro je . . . le skupaj . . . vsi kot jeden mož!» — je odgovoril Zdražba.

Sedla sta na klop konci mize ter pomigala še Jančarju, da prisede k njima.

«Torej mož beseda!» — je dejal še jedenkrat tiho Grebenc.

«Jaz zmeraj . . . kar je res, je res.»

Poljščak pa je natikajoč si naočnike tedaj glasno izpregovoril:

«Otvarjam sejo krajnega šolskega sveta ter dam besedo gospodu učitelju.»

V.

«Ker je na tukajšnji jednorazrednici že četrto leto 120–150 otrok in sam vsega tega števila nikakor nisem mogel uspešno poučevati, je prosil na moj predlog — kakor vam vsem že znano — tukajšnji krajni šolski svet c. kr. okrajni šolski svet, da nam dovoli c. kr. deželni šolski svet drugo učno moč. Slavni c. kr. deželni šolski svet nam je blagovolil ustreči ter nam dovolil kot pomožno učno moč učiteljico. Ker se črez poldrugi mesec začne zopet šola, se je razpisala služba takoj. Došlo je do določenega roka na c. kr. okr. šolski svet premnogo prošenj, kajti vas Kot je lepa, bogata in blizu mesta. — Naloga tukajšnjega krajnega šolskega sveta je, da predlaga tri učiteljice, t. j. da sestavi takozvani «terno». V ta namen je blagovolil sklicati naš načelnik in krajni šolski nadzornik, gospod župan, nocojšno sejo.»

Učitelj je za tem zopet sedel; Poljščak pa je izpregovoril počasi sledeče besede:

«Gotovo nisem zadovoljen, da se nam je dovolila učiteljica mesto učitelja, ker gosposke babnice so od vraga sitne; vendar bolje je nekaj kot nič. Prosilik pa je devetnajst! Gospod učitelj in jaz sva pregledala vse prošnje in izpričevala ter predlagava, da potrdite tri najboljše, to je ta-le «terno»: Ivana Bizjak, Kristina Kotnik in Toni Črv. — Ali kdo kaj pripominja tej sestavi?»

«Prosim za besedo», — se je oglasil Grebene.

«Gospod Grebene ima besedo», — je odgovoril Poljščak ter sedel.

«Čudom se čudim», — je začel Grebenc s povdarkom vsake besede, — «slepoti, da ne rečem nezmožnosti našega, sicer — gotovo vsega spoštovanja vrednega, a jako neizobraženega in nesamostojnega načelnika. Vsem vam je znano, da zna naš načelnik jedva za silo brati in pisati; da rabi i kot župan, i kot šolskih mož načelnik posebnega, drago plačanega tajnika, ki v vsem in vsakem odločuje, sklepa in ukazuje. Ta tajnik je njegov zet, gospod učitelj. Ker pa je reč taka, izražam svoj največji dvom, da je naš načelnik res pregledal uloge in spričevala prosilk, in sem preverjen, da je «terno» sestavil le njegov nebodigatreba — tajnik. Nočem izraževati že danes želje, da se dá v prihodnje tukajšnjemu krajnemu šolskemu svetu zmožnejši mož za načelnika, ampak stavim le predlož, da se ta «terno» odbije ter od nas vseh sestavi povsem na novo. — Prosim, da daste moj predlog na glasovanje, Poljščak.»

Poljščak se dvigne počasi izza mize ter izpregovori mirno: «Na napade, katere je izustil na mojo osebo visokoučeni gospod Grebenc, kateremu prav od srca želim, da postane moj naslednik, ne bom odgovarjal. Stavim pa njegov predlog na glasovanje ter prosim one može, ki so za Grebenčev predlog, da vstanejo.»

Kot jeden mož se molčé dvignejo Zdražba, Jančar in Grebenc.

Predlog je bil z večino glasov sprejet.

Zopet se oglasi Grebenc za besedo in stavi nov predlog.

«Ker je reč jako važna ter ima naš šolski svet zares sveto nalogo, da predlaga v potrdilo le najboljše izmed prosilk, je treba, da vsakdo nas dobro premisli, katero predlaga. Jaz sam pa predlagam v ,terno' na prvo mesto prosilko, ki je najbolj izobrazena in najsimpatičnejša, t. j. gospico Albino Heller.»

«Prosim besede za stvarno opazko», — se oglasi učitelj. Poljščak prikima.

«Gospod Grebenc je ravnokar napadel našega načelnika kot nezmožneža, sedaj pa se je s predlogom najslabše prosilke...»

«Ali je to stvarna opazka?» — je zavpil Grebenc. «Protestujem proti osebnostim!»

«Tudi vi ste bili osebni!» — ga je zavrnil Poljščak.

«Dà, najslabšo, najnevrednejšo prosilko predlaga visokoučeni Grebenc», — je potrdil vnovič Sršen. «Stavim pa stvarno opazko, da moramo najprej izbrati vso trojico prosilk in potem moramo šele glasovati o predlogu glede njihove razvrstitve.»

«Tako je,» — je dejal Poljščak. «Glasujmo torej najprej za to, je li sploh vzamemo Albino Heller v ,terno'. Pred glasovanjem pa otvarjam debato o predlogu gospoda Grebenca. — Želi kdo besedo?»

Oglasil se je učitelj Sršen.

«Že prej sem dejal, da je gospica Heller najslabša vseh prosilk. Ona ni bila namreč še na nobeni šoli, še nobenega otroka ni naučila niti jedne črke. Gospica Heller ima namreč izmed vseh prosilk najslabše spričevalo. Ona pa tudi sploh nima po-

klica za resno učiteljico, nego je vajena le zabav, plesov, maskarad in drsališča. Ondi se ona gotovo odlikuje, v šoli pa nam bo delala le škodo. Zato bom glasoval odločno proti njej, in vsakdo, komur je za blagor šole in naših otročičev, bo glasoval z menoj.»

Za njim se oglasi zopet Grebene. — Vedel je, da je vse upiranje Sršenovo zastonj; vendar je govoril, da bi se ne zdelo, da mu je le za osebo, a ne za stvar.

«Kdor je v svojem življenju» — je začel svojo filipiko — «osem let prebil v višjih latinskih šolah kot n. pr. jaz, ta bo vedel, kako puhli so ugovori gospoda učitelja, ki je — mimogredé povedano — napravil le štiri pripravniške razrede. Spričevala niso dandanes nikak dokaz, je-li kdo zmožen ali nezmožen, kajti v njih se javi le pridnost, nikdar pa ne zmožnost. Ta se pokaže vedno le v praktičnem življenju! Znano je pa tudi, da ima večina profesorjev rajši ponižne in pohlevne ovčice, nego žive, samozavedne učence; hinavščina, klečeplazenje in različne zveze še dandanes največ pripomorejo do dobrih spričeval. In takó se prav često zgodi, da pridejo iz šol največji butci z najboljšimi spričevali, nadarjeni pa le z zadostnimi. No, v življenju, ki ne pozna pristranosti, se kmalu pokaže, kje so ovce in kje kozli. Zato priporočam vnovič gospico Heller, katero s a m poznam kot jako omikano in ljubeznivo učiteljico.»

«Ali kdo kaj pripominja?» — je vprašal nato Poljščak. Oglasil se ni nihče.

Glasovali so torej, in Grebenčev predlog je zopet prodr. —

«Ali predlaga kdo še katero izmej prosilk v ‚terno‘?» je vprašal Poljščak iz nova.

Oglasil se je Zdražba.

«Predlagam gospodično Minko Tominec», je dejal, ne da bi vstal.

«Predlog šolskega moža Zdražbe jemljem na znanje in otvarjam debato o njem. Želi kdo besede?» — je vprašal Poljščak.

Oglasi se Zdražba.

«Gospodična Tominec je hči našega grajščinskega gozdarja. Zadnjič je bil Tominec pri meni ter mi dejal, da trdno pričakuje, da priporočimo njegovo hčer okrajnemu šolskemu svetu za tukajšnjo učiteljico. ‚Sicer‘ — je dejal — ‚vam že vsem skupaj dokazem, da ste norci, ki delate le v škodo soseskino‘. — Kakor se meni zdi, — in gotovo se ne motim —, je mislil nadgozdar pri svoji grožnji na steljo in pašo, katero ima soseska od grajščine. Zato predlagam Tominčevo hčer v ‚terno‘, kajti — kar je res, je res — škodo bomo imeli veliko sicer, ako se zamerimo nadgozdarju.»

Za njim se oglasi k besedi učitelj.

«Sramotno bi bilo za naš šolski svet, ako bi se udajal takim, naravnost rečeno: umazanim grožnjam gospoda Tominca. Radi stelje in paše ne bomo menjavali svojih mislij o njegovi hčerki Minki, ki je bile iz goriške pripravnice izključena radi ljubimkanja z ondotnimi dijaki in komiji. Pa tudi v Ljubljani ni bilo njeno vedenje vzgledno, zato ima v npravnosti najslabši red. Radi nevarnosti torej, da bi nadaljevala

še tu svoje lehkomišelnost in nedostojno življenje, bom glasoval proti Tominčevi. — Vam pa se tudi ni treba bati nadgozdarjevih groženj, saj gospod graščine je le grof Lev! Ta odločuje, a ne Tominec.»

Vnovič se je oglasil Grebenc za besedo.

«Gospod tajnik» — je začel porogljivo — «danes nima sreče s svojimi razlogi proti priporočevanim prosilkam! On naglo obsoja; boji se naj, da ga ne doleti isto! Mesto pa, da raznaša in razglašuje lažnjive babje marnje o tujih gospicah, naj bi se rajše malo bolj pobrigal za нравnost naše mladine! Baš prej sem bil zopet priča, kako surova in neomikana je naša mladež, kateri ni mogel in znal gospod tajnik doslej vbiti niti najprimitivnejših pravil dostojnega vedenja na ulici proti starim ljudem in proti izobražencem. — Ali morda meni vso to nalogo položiti na rameni šibke ženske? — Gotovo je to nov dokaz velike njegove zmožnosti! Mari ne? — Smešna pa je tudi njegova trditev, da bi bilo uvaževanje Tominčeve grožnje za nas sramotno! Vsakdo — samo gospod občinski tajnik ne — ve, da je desna roka grofa Leva nadgozdar Tominec, kateremu mora biti naša občina le prav iz dna srca hvaležna, da jej že skoro deset let prepušča listje po grajščinskih gozdih in steljo po grajščinskih močvirjih zastonj v porabo. In paša! — Kam za Boga milega pa naj tirajo pastirji govedo, ako ne na grajščinske obširne in bližnje travnike? Morda v naš vzorno obdelovani šolski vrt, kjer rastejo na mestu dreves krompir, repa in zelenjad, — kjer cvete na mestu plemenitega cvet-

ličja solata, mak in osat? — Sevé, gospod tajnik in gospod šolski nadzornik sta kot koža in srajca. Neki drug pregovor pa se še glasi: vrana vrani očij ne izkljuje! — Uverjen sem torej, da me — možje! — podpirate tudi pri predlogu razumnega gospodarja in za korist soseske prevnetega Zdražbe!»

Moško je sédel Grebenc, — vstal pa je učitelj Sršen.

«Na drzne, neutemeljene napade gospoda Grebenc ne odgovarjam», — je dejal, jeze se tresoč. «Zavračam jih pa z zaničevanjem. Zakaj? — to vesta menda gospod Grebenc in Zdražba najbolj. Sodba o mojih zmožnostih in zadoščevanju učiteljskih dolžnostij pa gre le okrajnemu in deželnemu šolskemu nadzorniku, ne pa vsakemu — zelencu! To je moj odgovor.»

Porogljivo se je zakrohotal Grebenc na Sršeneve besede, drugi pa so molčali.

Pri glasovanju je seveda Zdražba sijajno zmagal.

Kot tretjo kandidatino je predlagal Sršen Ivano Bizjak. Ker se ni učiteljevemu predlogu protivil nihče, je bil sprejet soglasno. Tudi pri razvrstitvi kandidatini je zmagal vedno Grebenc s svojo večino.

Ko so podpisali vsi šolski možje izjavo krajnega šolskega sveta in predlagani ,terno', so se razšli domov.

Posebno zadovoljna sta bila seveda Grebenc pa Zdražba.

Še pozno v noč sta zalivala v Grebenčevi gostilni sijajno zmago nad Poljščakovimi in Sršenovimi predlogi.

«Kar je res, je res, gospod Grebenc!» — je govoril v jednomer grbasti Zdražba in emakal s svojim ‚vivčkom‘. «Tako imenitno govoriti zna malo kdo, kot vi. — Vraga, ali ste videli, kako sta se zvijala togote in sramote, ko ste jima brusili v obraz, da sta osla in lenuha! — Hej, kar je res, je pa res. Tega ne pozabita nikdar.»

«No, kmalu bo konec Poljščakove slave, vsa podučevanja njegovega tajnika bodo zastonj, — umakniti se bo moral možu, ki je jedini za to mesto. — Kaj, Zdražba? Kje je vaša roka?» —

Ko pa je ostal Grebenc sam, tedaj je pisal zmagonosno pismo Albini Heller, da je odda na vse zgodaj s prvo pošto.

Mej drugim pa jej je pisal tudi odstavek:

«Mila gospica, jaz sem bil mož beseda: kandidatinja ‚primo loco‘ ste Vi! Spominjam Vas zato na Vaše obljube! — Kdaj Vas zopet vidim in — kje? Odgovorite mi nemudoma, sicer...! Saj me razumete!» — —

* * *

Že naslednjega jutra je dobil Grebenc iz Hrastja sledeče pisemce:

Bl. g. G.!

V soboto se odpeljem s pošto v Ljubljano. Obiščite me v nedeljo dopoldne v hotelu «L...», kjer bom vpisana kot ‚odgojiteljica Pavlič‘!! —

A. H.

* * *

Mesec pozneje je prinesel kranjski uradni list imenovanje gospice Albine Heller za učiteljico, — pa gospoda Antona Grebenca — — predsednikom krajnega šolskega sveta v Kotu, ker je odstopil župan Poljščak ...

VI.

Notarjeva udova Amalija Kovač, bogata Albinina teta, je umrla prav koncem drugega leta, odkar je bila Albina učiteljica. Zapustila jej je vse svoje premoženje, okoli trideset tisočakov.

Albina je popustila takoj svojo službo ter se preselila k svoji drugi teti, bolehavi samici Idi Ribič.

Tedaj pa so se začeli oglašati od vseh strani snubači: davkarski adjunkt, učitelj, trgovec, dva gostilničarja, upokojeni stotnik iz Hrastja in — Anton Grebenc iz Kota. Zavrnila je vse ter živela veselo in razkošno, radujoča se vedno novih zmag ...

Ko pa jo je poprosil petinšestdesetletni, hromi baron K—k roke, uslišala ga je takoj. Že v treh tednih je bila poroka; potem se je preselila s teto Ido vred na lični in obširni grad tam ob rebri hriba sv. Lucije.

Gospa baronica Albina K—k ima sedaj vsega v izobilji, saj ponižni soprog jej kupi in dovoli vse.

Vsako nedeljo poseti grad najodličnejša družba iz Hrastja in Ljubljane. Plesi, dramatične predstave, izleti in druge zabave se ponavljajo ondi ob vsaki

priliki. Zabava, veselje, razkošje je doma na gradu K—k bodisi v zimi ali poletju.

Oj, to življenje! —

Mej gosti pa, ki so stalni družbeniki barona in baronice K—k, naj imenujemo le trojico: gospo Italijanko iz Ljubljane, nadporočnika Weberja in — ‚primo loco‘ — lajtnanta Zvonimira pl. Trbojevića.

Li dvomi kdo, da se v taki družbi ne dolgočasi baronica Albina nikdar?!

Doktor Strnad.

I.

Gospod doktor, strašno ste dolgočasni! — Mi li nimate povedati ničesar novega? — Da me obožavate, da sem najdivniša vila ob Vrbskem jezeru, da vas odmakne že jeden moj pogled v deveto nebo itd. itd. — oh, doktor, to vem predobro, saj sem jednake neslanosti čula že neštetokrat, — in ne samo iz vaših ust! — Ali pa res ne veste drugega? — Oh, Bože mili, — ta dolg čas! —

In zazdehala je glasno ter stegnila obe nogi krepko od sebe, da se je zazibala vrvena mreža, v kateri je ležala vznak.

Lepa ni bila gospica Marta, a — kakor pravimo — interesantna. Bled obrazek z ogljenočrnimi, širokimi obrvimi, ki so se nad malim, nekoliko podvihanim noskom skoro zraščale; temne oči, mala usta, — život vitek, majhne noge in ozke roke, — taka je bila Marta.

Včasih je bila igralka, — menda v ogerski prestolici, — a sedaj ji ni tega treba več, dasi je še mlada. Govorilo se je marsikaj, odkod zajema one velike svote, katere porablja že skoro pol leta, stanujoča potratno v najkomfortniši vili poreški. Imenovalo se je ime nekega budimpeštanskega bankirja, zatem ime bogatega poljskega grofa, — celo neki ameriški žid je bil nazivan Martinim protektorjem. — Gotovega ni vedel nihče; — povedala ni nikomur ničesar.

Koliko pomladij šteje njeno življenje, tudi tega ni vedel živ krst. Morda dvaindvajset, morebiti petindvajset, mogoče celo sedemindvajset; — saj je znano, kako umetno in premeteno umejo ženske, posebno pa še igralka, prikrivati svojo starost!

Pa to nič ne dé! — Resnica je, da je bila gospica Marta najzanimiviša ženska prikazen ob slovitem koroškem jezeru v letni sezoni. Živahna kot veverica, pikantna kot Milonska Venera, pogumna kot Amazonka, a frivolna kot najslabše plačevana baletka . . .

Jahala je vsakega konja, dirkala za stavo na biciklju, bila prva veslalka in plavalka — celo boriti se je baje znala. Bila je središče ondotnega sportnega sveta.

Neka menda prirojena eleganca in ‚chic‘ v kretanju, v konverzaciji in toaleti sta ji pridobivala splošno občudovanje in simpatijo.

Marta je smela biti nesramna, rekali so: ‚Ona je divnodražestna!‘ — smela je klepetati nalik sraki, rekali so: ‚Ona je zabavna, duhovita! — Marta ume

zabavati družbo kot nobena druga! — Njej je bilo dovoljeno hoditi po sprehajališčih in javnih prostorih v najnedostatnišem, najdrzovitišem krilu, rekali so: ‚To je ukus!‘ — —

Toda gospica Marta se je začela dolgočasiti, in danes je že uprav neznosna. — Toda, kolikokrat pride človeku neka čudna muha, da mu ne ugaja nič, da ga ne zanima nič, — da se mu zdi vse tako pusto, neslano, bedasto!

Danes je odklonila že povabilo petorice najčillejših husarskih častnikov, ki so ji privedli seboj tudi iskrega angleškega vranca; — zavrnila istotako odločno preuljudno povabilo podnačelnika celovškega kolesarskega društva, da bi se udeležila društvenega izleta v Št. Vid; — parnik ‚Loretto‘ je odpeljal zopet nazaj lepo število laskavih gostov, katerih ni marala sprejeti, — zakaj danes ji pač ne prija nijeden obraz!

Stotnik Klop, ki je siloma vdrl v njen budoar s prekrasnim, predragocenim šopkom, je slišal toliko prekrepih izrazov divje razkačene Marte, da je, ne vedoč si sicer pomagati, padel pred njo na levo koleno ter dejal s tresočim glasom: ‚Gospica, jaz vas ljubim, obožujem vas!‘

‚Nič — — ničesar nočem slišati, — poznam vas; — vùn, takoj vùn! — Gospod stotnik, obrnite se in — marš!‘

‚Tristo granat, sam vrag je šinil danes v to dražestno opico! — Popolnoma je pozabila menda, da mi je še sinoči obljubila poljub!‘ — se je jezil poparjeni stotnik. — ‚Izvestno se ji je izneveril kak

posebno priljubljen čestilec! — Hm! — se že potolaži, in zopet bom njen „arkadski princ“!

Odšel je v kazino v jezuvitski vojašnici ter z dvema buteljčkama zadušil svojo slabo voljo . . .

Marta pa je mej tem ležala v lahni, ohlapni domači haljini na verandi svoje vile v gugalni mreži, ki je bila privezana mej dvema stebroma. Pušila je cigareto za cigareto, grbančila svoje gladko čelo, pretegovala svoje lepe, a tudi močne ude in — zdehala.

«Gospod doktor, ne bila bi niti vas sprejela, če bi bila vedela, da ste tudi vi tak pustež!»

«Gospica Marta!»

«Se li ni zgodil noben nov škandalček v našem kopališču? — Je li došel kak zanimiv tujec, — kak parček mladih poročencev? — Nič? — Ah, pojdite še vi, odkoder ste prišli! Spala bom.»

In prekrižala je pod črnolaso glavico svoji roki, da sta pala nazaj ohlapna rokava ter sta se pokazala dva polna bela lakta.

Doktor, vojaški zdravnik Strnad, ki je dotlej slonel na nizki zofi ob verandinem robu ter pušil smodke, sanjavo zroč preko jezera, po katerem so švigale ladjice z raznobojnimi zastavicami, se je ozrl po zadnjih Martinih besedah plašno po njej.

«Domov me podite?! — Kako ste kruta! — Saj vendar veste, da me osrečuje že vaša bližina, — ako vidim vsaj rob vašega krila! O, le molčite, spite, a jaz naj ostanem tukaj! — Naj vas li gugljem? — naj vam zaigram na gitari in zapojem uspavanko?»

Nikakega odgovora. Vrvena mreža se ziblje komaj vidno sem ter tja.

Doktor se dvigne raz zofo in pristopi tiho k mreži.

Tu leži cvetoče žensko bitje v vsem svojem priprostem, a tem dražestnejšem čaru.

Počasi se skloni doktor preko njenega obrazka, da bi pritisnil nanj vroč poljub, a v istem hipu se odpro dolge Martine trepalnice in zadene ga osoren pogled.

«Fej! — gospod doktor!»

«Marta, Marta, — kako vas ljubim!»

Zopet se je sklonil, ljubkujoče objel njeno golo ramo ter pritisnil na njo svoje ustnice, in ni jih odmaknil, dokler ni planila pokonci ter mu iztrgala svoje rame.

«Vi ropar, — vi okrutnež!» — je vikala gladeča z dlanjo boleče mesto. «Tu glejte, kako strašno poljubljate!»

Skočila je iz mreže ter mu kazala rdeč krog, vidni odtisek njegovih ustnic. In zopet ga je bliskajočih očij koketno zmerjala: «Ropar, — silovitež!»

On pa jo je potisnil poleg sebe na zofo, prijel jo za obe roki ter ju poljubljal... divje, neutrudno...

«Dosti, dosti!» — je vzkrikuila končno Marta in smehljaje se mu izvijala iz rok. In ko se ga je rešila, ovila mu je nakrat obe roki okoli vratu, privila ga na svoje prsi ter mu pritisnila na usta dolg, dolg poljub...

Nato je planila na noge.

«Sedaj pa pojdite, gospod doktor! — To vam bodi v plačilo za vaše prijateljstvo, — ne, za vašo ljubezen!»

Strnad je zrl molče v njene oči in ni se ganil. Bil je bled.

«Tako! pojditе, — sicer...!»

Ponudila mu je svojo ozko rokico z dolgimi, rožnatimi prstki.

«Marta, zopet me odpuščate brez nade, da bode kdaj moja, vsa moja? — Ne obljubite mi, da vas smem jedini ljubiti?»

Ustnice so mu bolestno trepetale. Ona pa se mu je zopet približala ter mu z obema rokama pobožala lici.

«Ti ubožec!» — je dejala pomilovalno, na to pa pritisnila svoje gladko lice k njegovemu, katerega je obkrožala lepa polna brada. — «Želiš si ognja, s katerim se do smrti opečeš! Ti veliko dete! — Tudi jaz te ljubim danes, — nò, jutri mi boš morda že zopern, — saj si ne morem pomagati! — Izprememba, novost je moj vzor. Soproga, zvesta, jedino tebi udana družica skozi vse življenje bi menda ne mogla biti. Ti pa zaslužiš takega bitja, katerega si tudi vreden, ti dobri Janko! — Pozabi, izbij si misel na me, — saj ti trajne sreče ne morem dati, ker je sama nimam...»

Ali si mi pa zato vsejedno dober? Dà? — Nò, reci dà, pa roko mi daj kot prijatelj svoji prijateljici; — tako... Sedaj pa pojdi, — do svidenja!»

«Do svidenja, Marta!» — — —

Večerilo se je. Na jasnem nebu se je pokazal zadnji krajec meseca, užigale so se zvezde, in hladen veter je pihljal preko jezera ter se poigraval z valovi.

Ondi od brega Poreč, kjer se je izprehajala gospoda, se je začul zdaj pa zdaj koketen ženski smeh, važno govoričenje nadutih kavalirjev ter vik in krik otrok, ki so se podili za obroči. — In zopet je popihnil veter od druge strani ter prinesel iz dalje zvonkljanje govedí, pasočé se na bližnjem hribu, don večernega zvona, zatem par akordov strastne laške popevke, spremljevane na glasovirju — in zopet je bilo tiho in mirno, samo vali so šepetali...

Iz Poreč proti Celovcu je dričala po sredini jezera lahka gondola; v njej je sedel dr. Strnad.

«A te, o cara, amor talora
Me guidò furtivo, ardente...»

je pela Marta za odhajajočim doktorjem.

. . .

Ob oknu čedne predmestne hiše v Ljubljani sedi dekle; — prisodil bi ji osemnajst let. V naročju ji leži zvezek pisem, v rokah pa drži fotografično sliko. Nepremično zrè v to sliko, ki jej kaže lepega, vitkega moža. Njene kakor spominčice plave oči upirajo se z nepopisno milino, z neko ginljivo zamaknjenostjo v njo, okoli ust pa jej igra ljubek, srečen nasmehljaj.

«Janko, li slutiš, kakó te ljubim? — Tvoja, večno vsa tvoja...»

Takó šepečejo njena usta, ki se hipno približajo fotografiji ter jo poljubijo... Nakrat se jej stemni jasno čelo: «Zakaj tako dolgo molčiš, Janko? — — Že tri pisma sem tí pisala, a ne odgovoriš, in tolažiti

se moram s tvojimi starimi listi! — Kakó čudna, zmedena... nekako nervozna so ta poslednja pisma! — — Moj Bog, tako sem nemirna... skrbi me mučijo, da si ne vem zakaj! — Si li bolan? — O Bog, ne hoti tega, saj molim vsak dan k Tebi za svojega miljenca! — Danes je že deseti dan, da sem brez obvestila... in vendar si mi obljubil, da mi pišeš vsak dan!»

Solze jej zalijó oči. Hitro vstane, zloži zopet pisma ter spravi sliko. «Čemu jokam!» — se vpraša nevoljna. «Kako sem otroška! Sam mi je pravil, da je zdrav in trden, da ni bil še nikdar bolan; — bolan ni! — Sem li v skrbeh radi njegove zvestobe... oh, ne, ne... kako razžaljen bi bil, ko bi vedel, da se mi je sploh porodila taka misel! Ne, zaupam mu, saj mi piše vedno, da hrepeni po uri, ki naju zveže za življenje. Kako bova srečna!»

Nasloni se tik okna, zapre oči ter se zamisli; blažen nasmeh se razlije po njenem nežnem obrazku, saj se vidi že soprogo poleg njega, črnolasega, ponosnega Janka! — Kako je že dejal, ko jo je poljubil v slovo? — «Samo še šest mesecev, Rezika, potem pa...» — Oh, potem... potem...!

«Rezika, dve pismi!»

V sobo stopi gospa dolgega obraza, miloplavih očij in suhljate postave.

«Sedaj boš menda mirna; ej, ti zaljubljenka!» — Smejé ji izroči pismi.

Hlastno odpre Rezika prvo pismo, ki je njegovo. — «Revež, toliko ima opravka... zdelo se mi je!» — dé tiho. Ko pa prečita drugo, prebledi, krče-

vito ihtenje ji prodre iz prs in preko sobe hité se zgrudi glasno plakaje ob postelji...

«Moj Bog, kaj se je zgodilo?» — vzklikne gospa preplašena. «Rezika, dobro moje dete, čuj me in ne joči!»

A Rezika je ni čula. Glasno plakanje je stresalo njeno telo, ki se je vilo na tleh tik postelje kot v najhujših krčih. Gospa se je sklonila preko nje ter objemši hčer, dvignila jo. Smrtno bled je bil hčerkin obraz in okoli ust ji je legla neka tuja poteza, izraz obupanke.

Ovivši obe roki okoli materinih ramen, je skrila svoj objokani obraz na njenih prsih ter ihtela: «Oh, mamica, mamica! — Zapuščena, pozabljena... druga v njegovem srcu — oh, mamica... umrjem, umrjem...»

«Doktor Strnad? — pozabil... zapustil tebe, svojo javno zaročenko!?! Saj ni mogoče, ni mogoče!» — v divji bolesti jo je objela mati in, položivši svojo sivo glavo na njene kodre, nenadoma še sama britko zaihtela.

Tako sta stali in plakali srce na srcu — mati in hči. S solzami pa se je počasi izgubljala njuna vznemirjenost in obupnost. Razklenili sta roki.

«Čitaj!» — je dejala Rezika ter sedla na stolec ob oknu; zdelo pa se ji je, da ne more ni misliti ni čutiti več...

Mati pa je čitala tiho za-se:

Draga prijateljica!

Morda ni prav, da Ti pišem, a čutim, da je sedaj moja dolžnost, obvestiti Te brez prikrievanja o

onem, kar moraš vedeti. Tvoja žalost in boleost bi bila pozneje gotovo še hujša!

Rezika, ne vstraši se preveč; bodi trdna in ponosna, kakoršna si bila tedaj, ko sva še skupno hodili v šolo! Ali boš, dragica? Pa moli k sv. Devici za moč in tolažbo!

V Porečah ob Vrbskem jezeru, v neki vili, se je nastanila neka bivša igralka Marta Sch..., ki meša že več mesecev glave vsemu celovškemu mlajšemu moštvu. Marta je rafinovana koketa in ljubiteljica vseh (tudi za žensko nedostojnih) sportov. Tvoj zaročenec je postal strasten čestilec njen in Marta ga bajè izmej vse legije svojih oboževalcev odlikuje najbolj. Uverjena sem, da ne ljubi doktorja, kakor sploh nobenega, kajti ljubezni ta ženščina niti ne more poznati!

Doktor Strnad je njen stalni spremljevalec na sprehodih, v čolnu, na konju, na biciklju, na lovih, v koncertih. Povsod in vedno je pri nji.

Moj bratranec, ki je, kakor veš, nadporočnik pri domobrancih, mi je povedal vse to.

Tako torej. — Ravnaj sedaj kakor veš in znaš, a ponižuj se nikari! — —

Zdravstvuj! — Poljublja Te
Angela.

P. S. Še jedenkrat prosim, nikar preveč ne žaluj! Pozdrav Tvoji g. mami!

Drugo pismo pa se je glasilo:

Ljubljena Rezika!

Oprosti, da Ti ne morem več in redneje pisati! Opravila imam črez glavo, svoboden nisem nikoli;

celo Tvojih listov nimam časa čitati. Zato oprosti! —
Pozdrav g. mamici in Tebi!

Janko.

Globoko je vzdihnila mati — in poljubivši hčerko
na čelo, tiho déla: «Ti ubogo, ubogo dete!»

II.

Bilo je nekako pred dvema letoma. — V odlični
ljubljski rodbini so praznovali zaroko domače hčerke
z nekim profesorjem. Poleg sorodnikov je bilo po-
vabljenih nekaj najboljših prijateljic in prijateljev za-
ročencev. Mež temi je bila tudi doktorica vdova Ra-
čičeva z Reziko in tedanji d r d. med. Janko Strnad.

Po večerji z brezkončnimi nagovori in pro-
slavljanji zaročencev in njunih roditeljev so priredili
mlajši gostje v salonu ples.

In tedaj sta se seznanila mladi medicinec in še
mlajša Rezika.

Prvikrat je bila takrat Rezika v večji tuji
družbi, saj je bila komaj leto dnij doma izven sa-
mostana.

Po smrti očetovi, ki je bil okrajni zdravnik in
ki ni zapustil svojcem ničesar razen dobrega imena,
je šla Račičevka po hčerko, da bi se ž njo tolažila
ob nenadomestljivi izgubi. Skromno je živela ob po-
kojnini, ob dohodkih male podedovane glavnice in
nekoliko denarjih ostale svoje dote. Vso svojo ljubezen

pa je prenesla na hčerko in sina Vladka, ki je začel obiskovati realko. Kot razsodna žena je vedela, da more otrokoma jedino s primerno izomiko omogočiti v bodočnosti dobro življenje. Učila je torej Reziko gospodinjstva, navajala jo v šivanju, kuhi in vsem, česar rabi vrla gospodinja in mati. Sina je pa resno priganjala k učenju.

Ker je bila Rezikina odgoja v samostanu in doma pobožna in resna, sta se razvili v njej zlasti dve čednosti: blagosrčna zaupljivost in odkritosrčna priprostost. Njena duša je bila še otroška, njeno srce prazno vsake strasti. Dom in cerkev sta bila torišče njenih mislij in čutov; ugajati Bogu in razveseliti svojo mamico, to je bila njena jedina želja...

Tudi nocoj bi ne bila prišla v družbo, da je ni skoro prisilila srečna zaročenka, njena najboljša prijateljica izza samostanskih let.

Kakor lilija mej vrtnicami se je pojavila nežna Rezika mej tovarišicami; tako priprosta, prikupljiva ni bila nobena. Je li čudno, da jo je opazil tudi drd. Strnad? —

Strnad je bil tak, kakoršna je večina mladeničev devetnajstega stoletja, ki so iz boljših, imovitih rodbin. Lehkomiseln in domišljav, površno izobražen, ki je pa znal govoriti v visokih, gladkih frazah o vsem in vsakem, misleč na resnost življenja le tedaj, kadar je izginila iz žepa zadnja krona. Narava ga je vrhu tega obdarila še z elegantno vitko zunanjostjo, črnimi brki in kodri, pa velikimi, temnimi očmi.

Svoja mladeniška leta je užil Strnad na Dunaju v polni meri. Kot vesel in zabaven družabnik je bil

dobrodošel in vabljen povsod. Tako se je sukal danes v parfumovanem budoarju živahne udovice, — naslednji dan je bil eleganten plesorednik akademiškega plesu pri Ronacherju, — malo dnij zatem pa se je sukal sam na kakem najbolj razupitem kostumnem, kmetiškem balu dunajskih predmestij. — Povsod je bil «cel mož» in povsem na pravem mestu. Življenje je užival — rekel bi — z veliko žlico; ni si odrekel nobenega užitka ter poznal vsako zabavo.

Naveličal pa se je nazadnje vsega in postal torej «pameten». Posvetil se je izključno svojim študijam in jih dovršil z dobrim uspehom. Le za končni rigoroz se mu je bilo še praktično pripraviti, za kar si je odločil kot najpripravnejše mesto — ljubljansko bolnico.

Kot profesorjev prijatelj je prišel nocoj i on na večerno zabavo. Kakor po navadi se je dolgočasil silno v tej filisterski družbi, ironično se smejal bahatosti dveh kupcev z debelimi zlatimi verigami pri uri in z dvema, tremi prstani na vsakem prstu, — zeval pri pesniški napitnici mladega gospodiča ter obžaloval prijatelja profesorja, ki je moral s hvaležnim nasmehljajem poslušati neslanosti različnih tetk in strijčkov, dočim je sedelá tesno tik njega živahna zaročenka . . .

Strnad je sedel mej profesorjevo sestričino, ki je bila mestna učiteljica, in gospo Račičevko.

«Da bi se vendar že začel ples!» — je vzdihnila nakrat učiteljica polglasno, obrnjena k molčečemu Strnadu.

«Vi rada plešete, gospica?»

«Oh, za življenje rada! Ples je moja najljubša zabava. In vi, gospod doktor?»

«Pred dvema letoma sem plesal veliko, sedaj pa ne... Naveliča se človek vsega.»

«Oh, moški ste čudaki, — vsi jednaki! Tako mladi, pa ste naveličani že vsega! Nestalnost, vihravost, nagla prenasičenost je pač glavna lastnost moška.»

Strnad se je nasmehnil učiteljčini razgretosti ter malomarno spregovoril: «In vendar so ti nestalni, vihravi moški vzor...»

«Oh, kako grdo, gospod doktor! Tak napad! — Res žal, da še vedno nimajo ženske takega socialnega stališča, da bi bile svobodne v vsem, da bi bile enakopravne i v sklepanju zakona z moškimi!»

«Da bi hodile ženske pod okna svojih ljubčkov in jih snubile? Ha, ha! To bi bilo istinito krasno! Torej celo v Ljubljani ima sloviti Bebel pristašnje; — ej, ne bil bi slutil!»

«Taki ste vsi! Ako izpregovori ženska le besedico o osamosvoji, o razširjenju pravic zatiranega ženstva, ki naj bi bila samo igrača moževa, pa stroj v raznih tovarnah in delalnicah, o, takoj začnete vpiti: emancipacija, socialna demokratka! — Pa kam sva zašla od plesú? A vendar bodete plesali z menoj, gospod doktor?»

Pogledala ga je koketno po strani. Bila je sloko dekle prikupljivega obraza, temnoplavih očij in rumenih las.

«Hm, kako naj vam odrečem, ko me tako fino, a vendar prav odločno prosite? Vi ste zares prikrita emancipovanka! Bojim se vas. — A povejte mi, pro-

sim vas, kdo je ona-le priprosta plavolaska poleg profesorja v tisti beli, do vratu zapeti obleki in z rokavi prav do zapestnic?»

«Ej, gospod doktor, vender se še niste vsega naveličali!» — se je rogala učiteljica. «Torej ona vam ugaja? Nimate slabega ukusa. Pridna, lepa, pobožna, zadostno izobrazena, pripravna v kuhinji in za šivalnim strojem... prav primerna gospodinja bi bila baš za vas zdravnika!»

«Ali prosim vas, gospica, zakaj baš za-me?!» — se je smejal Strnad.

«Ker kot dunajski razvajenec pač niste imeli še prilike občevati s tako nedolžno, tako nepokvarjeno devo, kot je gospica Rezika Račičeva, hčerka pokojnega zdravnika.»

Nagnila se je naprej in poklicala doktorico, ki je kramljala s svojim postarnim sosedom, magistratnim uradnikom.

«Gospa Račičeva, doktor Strnad se želi seznaniti z gospico Reziko!»

Živahna učiteljica se je poredno nasmejala ter popustila Strnada doktorici...

Tu je naznanil profesor, da mogó mlajši gostje v sosednjem salonu improvizovati ples, ako jim drago, na kar je mladina, seveda mej glasnim odobravanjem, odšla od mize na zabavo.

Tudi Račičevka se je dvignila ter se napotila v salon; spremljal jo je Strnad.

Nasproti jima je pritekla Rezika. «Mamica, ali smem plesati?» — Zardela je videča, da ima mati spremljevalca.

«Rezika, moja hči», jo je predstavila doktorju.

«Gospa mamá pač dovoli, da vas poprosim za prvi ples, gospica?» — je odgovoril Strnad naglo na njeno prejšnjo prošnjo. Račičevka je smeje se prikimala.

«Baš sem zalotila gospico učiteljico in gospoda Strnada, ko sta te opravljala», — je dejala na to.

«Nikar, gospa, črniti me pri gospici hčerki!» — je prosil Strnad. «Gospica učiteljica mi je mogla povedati o vas same laskavosti.»

«Ste li pričakovali kaj drugega!» — ga je zavrnila Rezika z lahno koketnostjo. «Sicer so pa nazori različni o pojmu ‚laskavost‘. Kar se zdi jednemu hvalevredno, priprosto, naravno, se zdi drugemu ‚najivno, neumno‘.»

«Torej se bojite, da so bile učiteljčine ‚laskavosti‘ za vas morda celo nepovoljna sodba?!»

«Morda. — Menim pa, da si izkušaj pridobiti vsak pametnik o vsaki stvari samostalno sodbo! Gospod doktor, ne poznam vašega značaja, niti vaših nazorov in vzorov, in nepredvidna bi bila, ako bi takoj verjela, ko bi mi kdo rekel: «Dr. Strnad je popoln mož!» — ali pa celo: «Dr. Strnad je lopov!»

«A Rezika!» — je vzkliknila doktorica pri zadnji hčerkinii besedi, meneč, da bo Strnad užaljen. «Vidi se ti, da si danes prvič v tuji...»

«Nikakor, milostiva!» — je branil Strnad Reziko, kateremu je izredno ugajala odločna in odkritosrčna govorica Rezikina. «Popolnoma se zlagam z izjavo gospice hčerke. Vsakdo proučavaj po možnosti vse sam, da si more ustvariti nezavisno sodbo! Tako je

prav. Veseli me le, da čujem iz tako lepih ust tako nenadno odkritosrčne besede.»

«Gospod doktor, glejte, moj oče in mati sta me naučila govoriti vsikdar naravnost, brez prikri-
vanja lice v lice!»

«Gospica, uverjam vas, da sem in vam bodem le hvaležen, ako ostanete tudi napram meni vedno taka! Priznavam, da sem privajen po svojem mnogo-
letnem občevanju v najrazličnejših krogih dunajskih skoro samo galantnih fraz in ljubeznivih poklonov, a v istini ljubim resnico in priprostost.»

«Torej sprava!» — je dejala posredujoča gospa doktorica.

V tem hipu je zadonel po salonu valček in Strnad je odvedel Reziko na ples. In plesal je ne-
umorno ves večer z Reziko, z učiteljico in z vsemi gospicami tako srečen in dobre volje kot pred leti v Ronacherjevi dvorani . . .

Največ pa je kramljal z Reziko.

Dasi jedva dobro odrasla kratkim krilcem, je imela Rezika vendar že dosti trezne misli o svetu in življenju; odločno je zavračala vsako laskanje in konvencionelno hvalisanje kot smešno in pametnika nedostojno laž ter povdarjala skromno, a resno povsod potrebo naravnosti in odkritosrčnosti. Zaman je izku-
šal doktorand obuditi tudi v nji žilo nečimernosti in koketnosti, zaman jo je napeljeval celo na sklizko pot opravljanja in samohvale, na kateri navadno, a vendar-le nehoté izdado ženske svoj pravi značaj. Ostala je trdna, kakor je neomajna bila podlaga njene dobre, pametne odgoje . . .

Ko je bila zabava pri koncu ter so se razšli gostje, je povabil Strnad dami v svoj voz ter ju peljal do njihovega doma. Ta ljubeznivost doktorandova, ki pa nikakor ni bila vsiljiva, je ugajala gospej izredno. Povabila ga je na poset . . .

Ni čudno, da je postal Strnad v Račičevi rodbini kmalu stalen gost. S kakimi nameni je hodil v to rodbino, ne vem, — vem pa, da je napravila nanj velik vtis solidnost te obitelji, ki je bila v tolikem nasprotju z rafiniranostjo, z le navidezno fineso dunajskih, znanih mu rodbin.

Zahajal je tja skoro vsaki dan. Kramljal je z gospo o tem in onem, kar mu je bilo tem lažje, ker je bila izobrazena in izkušena žena; igral čveteroročno na glasovirju z Reziko, spremljal jo pri njenih samospelih, ali pa popeval sam slovenske narodne pesni in poskočne dunajske kuplete ter si brenkal na gitari, — potem je prisedel k Vladku ter mu pomagal pri izdelovanju nalog. Sploh, bil je kmalu kakor domač. Neprisiljenost njegovega občevanja jih je združila še tesneje in simpatija je rasla na obeh straneh: gospej je bil duhovit družabnik, Reziki zabaven prijatelj, Vladku pa prijazen učitelj.

Čudom je izpoznal skoro Strnad, da je mirno, priprosto življenje in ljubeznivost Račičevih izvršila v par tednih na njem velikansko izpremembo. Pozabil je na vse svoje prejšnje razdevajoče strasti, zadobil je neko duševno harmonijo ter se polagoma popolnoma iznebil svojega pesimizma in cinizma, ki je bil le sad nezdrave okolice in prenasičenja. Čutil je, da je zopet pristopen blagim čutom in vzvišenim mislim.

Zopet so se mu porodili jasni vzori, katere je nekdanj kot frivolen lahkoživec zasmehoval in tudi zatiral.

Opazujé, kako skromno, a vendar kako zadovoljno žive ti dobri ljudje, videč, kako zelo se ljubijo mej seboj, kako dele skrb in radost, kako so brez sebičnosti in zavisti, — občudujoč njihovo vedno jasno čelo, veselo srce in tiho srečo, zaželel je i sebi takega zadovoljstva in blaženosti...

In kar čez noč si je začel domišljevatí, da ljubi, kakor še ni ljubil nikdar, — da mu more le Rezika ustvariti ono srečo, po kateri hrepeni kot mož že dolgo...

Ko pa je povedal Reziki, da jo ljubi ter da jo izprosi pri materi, ako se mu sama ne odreka, tedaj se je zgodilo, česar ni pričakoval.

Mej solzami se smehljajoča je skrila svoj obrazek na njegovih prsih.

Radosten jo je poljubil Strnad in peljal k materi.

In od tistega dne so se začeli za mlada zaročenca dnevi največje sreče.

Kakor čolnič brez krmila je bilo prejšnje Strnadovo življenje. Živel je samo zabavi in svojim počutkom, brez višjih vzorov, trudeč se jedino za dosego dostojnega socijalnega stališča in preganjajoč puščobo svojega nerednega žitka. Dočim so ga prej često obiskali trenutki, ko ga ni veselila in zanimala nobena stvar več, ko je občutil v svoji notranjščini nekak kaos, v srcu sušo, — mu je oživela sedaj zopet kri, vzbudile se v njem vse življenjske moči, — in radosten bi peval sedaj s ptiči v logu in skakal z otroci po trati...

In Rezika? — Iz tihe grlice je postala živahna, neugnana veverka, ki se je smejala, vriskala in plesala ves božji dan, vsa življenje in blaženstvo. Kakor hrast bršljanu se je pojavil v njenem žitju Strnad, in ona se ga je oklenila z vso silo svojih čutov, z vso gorkoto svojega čistega srca. Njegova izobraženost, moško dozorela mirnost v vedenju, njegova lepa zunanost so bile vezi, ki so jo tesneje in tesneje privezovale na tega lepega, ljubljenega moža.

Z navdušenjem se je lotil Strnad priprave za končni izpit ter ga napravil z najboljšim izidom. Potem pa je bil promoviran doktorjem vsega zdravilstva.

Žal, da je moral kot medicinec takoj odslužiti še drugo polovico svojega vojaškega leta, sicer bi se bil poročil takoj. Pokojni oče je zapustil veliko imetja svojim trem sinovom, s katerim je gospodaril sedaj srednji brat, ekonom, dočim je najstarejši služil kot nadporočnik pri nekem ogerskem polku v Pešti. Lahko bi bil dobil takoj svoj delež, da si ustanovi lepo existenco celó na Dunaju, tako pa je moral odrinuti v Celovec k slovenskemu polku.

«Piši mi vsaki dan, da veš... vse me zanima, kaj počneš, kam boš zahajal, s kom boš občeval, vse, vse! Ali boš?» — prosila ga je Rezika solznih očij, ko se je poslavljal od njega v čakalnici južnega kolodvora, kamor ga je bila spremila z materjo.

«Bom, obljubljam ti, Rezika! Niti trenotka ne pozabim na-te. — Samó šest mesecev še potrpiva!»

Zunaj je zapel zvonec. Še jedenkrat in poslednjič je poljubil svojo nežno zaročenko na rubinski

ustnici in solz polni očesci, poljubil doktorici roko in — odpeljal ga je vlak...

Na peronu je stala Rezika z materjo in mahala z robcem v zadnji pozdrav svojemu miljencu, solze pa so ji siloma vrele preko bledih lic. Srce ji je bilo tako tesnobno in duša ji je obupavala, kakor da je izgubila baš vse, vse...

III.

Bilo je že po polnoči.

Sama sva sedela v kavarni v Celovecu. Tekom štirinajstih dnij svojega bivanja v koroški metropoli sva užila in ogledala vse, kar naju je moglo vsaj malo zanimati. Družbe nisva imela, niti je nisva iskala; častniška družba s tistimi neslanimi pogovori nama ni ugajala, zato sva se ji po možnosti odtegovala ter bila navezana le bolj drug na drugega. Ob nedeljah in praznikih na Vrbsko jezero, v židovsko-nemško kolonijo Poreče, na Otok ali pa k knežjemu stolcu sredi Gospesvetskega polja, — to so bili najini izleti.

Navadno pa sva sedela pri časnikih v kavarni, razgovarjala se, pila kavo in pušila včasih pozno v noč. Saj trudna nisva bila in najina služba v vojaški bolnici je bila zelo lahka.

Tako tudi nocoj. — Prebravša večino časnikov — tudi slovenski dnevnik je bil mej njimi — sva kramljala zopet o važnem in nevažnem, o Ircih, Srbih, o anarhistih in socialistih, vse vprek. Končno pa se

je pričel govor tudi o zasebnih rečeh. Strnad mi je pravil o načrtih svojega bodočega zdravniškega delovanja, o svojem bratu nadporočniku, ki mu je baš danes pisal, da je zopet pobil v dvoboju nekega zagriženega Madjara, zatem o svoji zaročenki, o svoji poroki ter o svoji preveliki sreči, katero uživa v ljubavi do te nežne, blage, udane golobice.

Z demostenško zgovornostjo mi je slikal njen lepi značaj, odkritosrčno narav, opisoval vse njene čednosti... saj zaljubljenec ne prehvali nikdar svojega vzora dovolj temeljito!

«Ne moreš si misliti, koliko sem pridobil s to ljubeznijo!» — mi je pravil. «Vsa moja notranjščina se mi je ublažila, oplemenitila! — postal sem tako miren, sočuten, dočim sem bil prej tako nezbran, hladen in sebičen.»

«In si li preverjen o neomahljivosti svoje zvestobe?» — usodil sem se ga vprašati.

«Popolnoma. Nobene ženske ne vidim, za nobeno se ni malo ne zanimam; zdi se mi, da sem odmrl za ves ostali svet, zakaj vse moje misli, vsi moji čuti strinjajo se le v nji, moji dobri Reziki!»

«Čudovito si se izpremenil. Ko sva bila še na Dunaju...»

«Veruj mi, da nisem bil tedaj v istini nikoli srečen! A sedaj je moja jedina želja še, da si ustanovim čim lepše in ugodnejše domače ognjišče, kjer bom osrečeval in osrečevan v tistem rodbinskem krogu.»

V tem trenutku je prihrumela v kavarno družba že precej razvnetih častnikov raznih regimentov in

šarž. Prihiteli so k nama; nekateri so bili nama že znani, drugi so se predstavljali, pa že klicali tarok karte.

Samo vitek gospodič je postal za trenutje kakor neodločen mej vrati. A samo za hip. Takoj na to je bil pri naši mizi, kjer so mu tovariši uslužno prepuščali najugodnejše mesto.

«Mon Dieu», — je vzkliknil — «s tema gospodoma se še ne poznamo. Privatist Sch...»

Predstavila sva se. — Zapazil sem pa takoj, kako je uprl vitki gospodič začudeno svoje oči v lepi obraz mojega prijatelja, kako je švignil njegov pogled parkrat gori in doli po njegovi elegantni postavi, ki je bila v tesni uniformi z dvovrstnimi gumbi še simpatičnejša.

«Gospod doktor, ali igrate biljard? — Jedno partijo!» — je rekla takoj potem.

Strnad je prikimal in šla sta po svoje kêje, on in ona, ki je bila samo sedaj privatist Sch..., sicer pa Marta Sch...

Strmela sva oba, a molčala, ker se je tudi ostala družba vedla, kakor bi ji bil tak njen nastop že znan in navaden.

Družba častniška je zasedla dve igralni mizi deloma k taroku, deloma k šahu; kot nasprotnik vsake igre sem ostal sam ter opazoval igralce.

Marta, katero sva že parkrat videla na konju ali biciklju v družbi različnih gospodov, je bila nama že precej časa znana po obrazu in po govorici. Slišala sva zlasti v oficirski menaži marsikaj o nji. Sešla sva se pa ž njo osebno nocoj v prvič.

Oblečena je bila prav drzno, originalno: nekaka ruska moška obleka temne barve s tesnim, dolgim jopičem, s širokimi dokolenskimi pantaloni in visokimi lakiranimi črevlji; na prsih pod vratom je imela veliko zavozljano kravato temne barve, na glavi pa okroglo čepico, koketno pomaknjeno na desno uho, katere tudi pri igri ni odložila.

Gracijozno se je kretala mej vso igro; lahnih korakov je tekala sedaj na to, sedaj na ono stran, legla na rob mantinela ali pa spretno suvala kroglo za svojim hrbtom.

Vihteča svoj kej je razvijala vse čare svojega života. Njeno živahno črno oko pa je včasih nenadoma zažarelo, kakor se o poletnih večerih pobliskava nad gorami iz elektrike polnih oblakov.

Strnad je ostal, vsaj navidezno, popolnoma hladen in miren; zdelo se mi je celo, da je nevoljen in da mu le siloma prihajajo iz ust redke laskave besede. A kadar ga je naglo, z odprtim očesom pogledala, tedaj je hipno pobledel.

Dasi je sicer veljal za dobrega biljardista, vendar je igral nocoj zelo slabo, morda iz galantnosti, ali pa mu je v resnici izginila poleg Marte iz rok vsaka gotovost.

Marta pa se je zvonko smejala in porogljivo so se ji vsikdar zakrožile bujne ustnice, kadar se je oglasil stotnik Klop, ki se je bil naveličal kibicirati pri kartačih in šahistih, s hreščečim glasom: «Hej, krasno! — Elegantna buzara je bila to!»

Stotnik, ki je popil v naglici pet kónjakov, se je že komaj vzdrževal na nogah. Stekleno je gledal

in se topo smejal, butajoč s sabljo ob tla ter kričal in hreščal kakor sita šoga v jeseni.

Prisedel je k meni ter govoril: «Ej, to vam je ženska, da bi se hotel za njo tri dni mrevariti na dnu pekla! — Poglejte jo, divna, kaj? — In močna vam je ta igralka... tu, švrk! — in dobil sem jo po črepinji, da sem menil, da igra godba paradni marš. Kvarta, elegantna, visoka kvarta, — pobila bi me bila kot vola, da ji nisem vsaj s sabljinim koncem odbil vdarca!»

In zopet je zahreščal: «Izvrstno, divno, — to je bila kvarta, to!» — Potem pa je nadaljeval: «Bili smo že v hotelu... ej, pili smo trojno vino, — pa le pogledjte, igra vam, kot bi bila baš vstala iz pernice... brez sledú! — Divna ženska to, a nevarna kot nabita puška. Moj Bog...!»

Menda se je nečesa spomnil. Vstal je, stopical k blagajničarki in zapored izpil še dva kónjaka.

Marta in Strnad, ki je partijo izgubil, sta končala. «Steklenico šampanjca!» — je ukazala Marta ter prisedla k moji mizi. Tudi stotnik Klop se je približal; sedaj pa je že trobil samó: «Hô, hô...!»

Častniki pri taroku in šahu so postali zelo glasni in prepirljivi. Prižgali smo si cigarete ter pili.

«Gospoda doktorja, nadejam se, da me tudi vidva kmalu posetita v moji vili», — je dejala buršikozno.

«Z veseljem, gospica!» — sem odgovoril za oba. «Pridruživa se o prvi priliki...»

«Gospod doktor, ali jahate?» — je vprašala Strnada.

«Jaham», — je odgovoril Strnad.

«In vi?» — obrnila se je k meni.

«Ne», — sem odgovoril.

«Škoda — A vozite se pač na biciklju?»

«Tudi ne, a prijatelj se vozi...»

«Oh, to je lepo! Delali bomo skupno izlete!»

«Čast mi bode!» je odvrnil Strnad, a videlo se mu je, da mu je nevšečno to povabilo ter da zavida mene, ki ne znam ničesar.

«Pa gotovo pridita, gospoda!» — je dejala, potem pa pristavila: «Izvestno me obsojata radi moje obleke in mojega nastopa ob tej uri..., toda obljubila sem storiti to gospodu nadporočniku pl. Blocku, ki mi je podaril čisto belega, komaj dva decimetra dolgega pinča.»

«Kdo vam more kaj očitati! Svobodna ste!» — je odvrnil Strnad nekam cinično pristavivši: «Odkar se je neka ruska kneginja vozila v gigerlški opravi na strehi dunajskega omnibusa, je postalo tako kostumovanje baje modno pri damah, ki se hoté pri enakih odnošajih zabavati. Igralke so začele, aristokratke pa jih sevé posnemajo i v tem!»

Govoril je z malomarnim glasom, kakor bi jo hotel tako še bolj užaliti. — Marta je osupnila in se lahko zardela. Stisnila je dolge trepalnice ter ga hipno pomerila od nog do glave; v kotu ust pa se ji je zopet zazibal tisti porogljivi nasmeh, kakor bi hotela reči: «Ti? — pa ti?»

A le za trenotje; potem pa se je ozrla moléé na cigareto, ki jej je bila ugasnila. Brzo se je nagnila k Strnadu ter jo prižigala ob njegovi, pri tem je

pa globoko upilila svoje žarke oči v njegove; — črni njeni kodri, ki so gledali izpod gracijozno nazaj pomaknjene čepice, so mu pobožali čelo.

Stotnik Klop je potihnil tudi s svojim hô! hô! in sedaj je že smrčal z vsemi registri svojega nosu.

Marta je potegnila iz svojega žepa uro: «Dve že? — Treba iti!»

In vstala je, šla k blagajničarki ter vrnivši se dejala glasno: «Lahko noč, gospodje!»

Častniki so planili na noge.

«Gospica, li že odhajate?»

«Vas li čaka voz?»

«Ali ste ga naročili?» — se je zarogala ona. —

«Ko pridete do kart, pozabite na vse!»

«Pardon, pardon!» — In vsi so hiteli opasovat sablje, da bi šli iskat voza za njo.

«Hvala, gospodje! Voz me čaka pred hotelom in gospod nadporočnik pl. Block bo tako uljuden, da...»

«Tako, gospica!» — je odgovoril nadporočnik ter izginil v temi.

Častniki so jo obstopili ter se poslavljali od nje vse vprek.

«Nadejam se, da me kmalu posetite; sicer pa se vidimo pri regati na jezeru. Na svidenje!» je dejala, nudeč posamezniku svojo ozko ročico, katero so poljubljali. Potem se je obrnila k nama: «Torej do svidenja v moji vili!» — Še jedenkrat je ponudila prijatelju desnico, njen pogled pa se mi je zdel fasci- nujoč nalik gadovemu pogledu, s katerim omami svojo žrtvo.

«Gospica, vaš ukaz sem izvršil», — je sporočil tedaj nadporočnik pl. Block, ki se je bil vrnil z vozom.

«Hvala!» — Koketno je pokimala na vse strani, poklonila se in, zavrtivši se na peti, brzo odšla iz kavarne. Častniki so drli k vratom in še ondi vikali: «Klanjam se! — Poljubljam roko!»

Odpeljala se je. — Tudi midva sva se poslovila od tovarišev ter šla.

«Zanimiva ženska!» — zinil sem, ko sva stopala že par minut nemo roka v roki.

«Nesramnica!» — je siknil prijatelj.

«Ti torej ne pojdeš?»

«Nikdar! — Moj Bog, kak razloček mej to koketo in mojo Reziko! Ona je angelj! — Lahko noč!»

«Lahko noč!»

Ločila sva se vsak na svoj dom.

IV.

Jasno poletno nedeljsko popoldne je plelo svoje gorke solnčne žarke nad Vrbskim jezerom.

Trumoma so hiteli ljudje od vseh stranij peš, v kočijah, omnibusih in tramvajih k temu biseru Korotana sredi hribov in logov. Kakor brušen kristal se je svetila jezerska površina, po kateri so se podili z zastavicami odičeni lahni čolni; v njih pa so sedele svetlo oblečene gospice v širokih slamnikih z vihrajočimi trakovi in gospodiči nagih rok in meč, v tesnih belih ali marogastih plavalnih oblekah.

Sedaj pa sedaj je prihropel in prišumel parnik, na čegar krovu se je kar trlo izletnikov in pred katerim so se razbegnile ladjice in čolničiči kot piščanci, kadar se pojavi nad njihovimi glavami ujedna ptica.

Veslaški in plavaški klub »Albatros«, ki ima poleg »vojaškega kopališča«, služočega splošni porabi, svojo kolibo, je priredil danes regato. Ladjice so švigale sem ter tja, varno in oprezno se izogibaje druga drugi.

Na obrežju in na pomolu je gomazelo veselo kramljajočih radovednežev; po strehah in ograjah kopališča pa je kričala in vikala razposajena dečad v tankih plavalnih hlačicah ter grela svoje začrnele, sloke ude v blagodejni toploti solnea kakor kuščarji po razpokanih ozidjih vaških pokopališč.

V ženskem oddelku je bilo nenavadno živahno. Na terasi, odprti proti jezeru, so se izprehajale skupine glasno čebljajočih dam, koketno se ogleduje v mokrih pikantnih kostumih, ki so tesno objemali njihova telesa, dočim so se svetila njihova gola ramena in naga bela meča nalik mramornim udom oltarskih kipov.

Tudi damam je izredno godila prijetna, ne prežgoča gorkota, in le one, katerim je neprijazna usoda naklonila medlo, suhotno telo ali pa jih je oblagodarila z negracijozno bujnostjo, so se zavijale v široke rjuhe ali do tal segajoče plašče.

Kakor na mravljišču so tekale sem ter tja: nekatere so se zverale in pretegovale po terasnih drogih nad vodo; druge so skakale raz prožne deske na glavo ali na noge v vodo, vrišče in kriče nalik

vrabcem v prosu; tretje so plavale, da se je videla le čipkasta čepica ali pa širokokrajni, fantastično izvihani slamnik nad vodo, dočim so se četrte potapljale ali pa jahale na plavajočih hloodih ter se mej krikom in vikom dražile ter preobračale druga drugo; nekatere pa so nemarno ležale na tleh ob robu terase ter izpostavljale svoje kipeče ude solncu, hoteče dobiti temno polt...

Bil je gorak, svetel dan, poln življenja in radosti. Kamor je pogledal človek, vrvelo je nadičenih ladjic, čolničev, plavajočih ljudij; ob obrežju pa so migale legije solnčnikov, kril, klobukov, uniform v najrazličniših bojah. Tu se je govorilo nemško, laško, francosko, ogersko, — pa tudi slovensko, češko, celo rusko, — in nad vsemi temi različnimi šetalci in izletniki se je razpenjalo isto vedro nebo...

V ozkem, dolgem ,potapljaču' sedeča je veslala Marta kot najspretnjša veslalka. V svetlem, pisanem krilu, ki ji je segalo jedva do kolen, in v širokem čipkastem klobuku na glavi je bila najdražestnejša mej veslalkami. Na dolgi palici konci ,potapljača' je vihrala krvavordeča zastavica z belo zvezdo. In za to zvezdo so se podili skoro vsi čolni ter jo obkroževali kakor sokoli golobico. Ona je pa izbegavala pred njimi in čolnici in ladjice so vršale za njo kot bi bila ona darilo, za katero jim je tekmovali.

Zvonko je odmevalo po jezeru koketno izzivajoče Martino smejanje, veselo so vihrale raznobojne zastavice, frleli trakovi na damskih klobučkih in daleč so se svetile bele čepice Albatrošanov.

Tedaj pa je prihrpel ponosni „Neptun“, boreč se s penečimi valovi in zibajoč se pod velikansko množico svojih izletnikov. Krov je bil prepoln in iz vseh oken so molele glave radovednežev, ki so z zanimanjem gledali tekmovalno preganjanje potapljača z rdečo zastavo in belo zvezdo.

Parnik je uravnal svojo smer baš v pristan vojaškega kopališča.

Marta, katere močne roke so v tej divji gonji začele že omagovati, je hotela vendar-le uiti preganjalcem in prispeti do onstranskega brega. To pa je hotela doseči z drznim manevrom. Sklenila je prekrižati Neptunovo pot prav pod njegovim rilcem in upala, da bodo morale ostale ladjice, hiteče za njo jedva nekaj korakov, čakati, da se jim Neptun zopet umakne, dočim bode ona mej tem časom že daleč spredaj.

In Marta je napela vse svoje moči, da je letel potapljač kakor bliskavica vrhu valov. In prav pred rilcem parnikovim je švignila njena ladjica, dočim so preganjalci mej krikom zaustavljali svoje v polnem diru hiteče čolne. Tedaj pa se je zaplelo nekaj vésel preblizu brzečih ladjic, da so trčile druga ob drugo in v naslednjem hipu se je preobrnilo troje čolničev.

Začulo se je véliko vpitje, a ponesrečenci — trije Albatrošani — so priplavali takoj na površje ter ročno izlezli v druge čolne.

Na parniku pa je nastalo splošno razburjenje; čuli so se ženski kriki, otroško plakanje in moški vzkliki: Na pomoč!

Vender tega vznemirjenja niso provzročili oni prekopicnjeni čolni Albatrošanov, ki so vzbudili celo trenutno veselost in smejanje, ampak — potapljač onstran Neptuna.

Marte ni bilo več v njem! —

Jedno veslo je plavalo po vodi, potapljač pa je kazal svoj ozki trebuh.

Samo jeden hip še in Marta bi bila prekrizala srečno parnikov tek; tako pa je butnil njegov rilec baš v zadnji konec potapljačev, da je odletel v polkrogu, trčil s prvim koncem ob parnikov bok ter se prevrnil.

Marta ni niti zinila, ko so jo zagrnili valovi. S krepkimi rokami je poskušala plavati, česar je bila vrlo vajena, a Neptunovi vali so jo zagrnili popolnoma in jo obrnili parkrat okoli njene osi, da je izginila.

Ko je odpihal parnik s prostora nesreče, zagledali so izletniki še dvoje belih rok, ki sta krčevito bili po penastih valovih. Po jezerski gladini pa je plaval širok, čipkast klobuk.

Predno pa so razumeli preplašeni Albatrošani vso situvacijo, je skočil raz Neptunov krov na pol razpravljen vojak v jezero ter prišel na površje, držeč z jekleno roko Martino glavo nad vodo. Marta je bila že v nezavesti.

«Pomoč!» — je zavpil pogumni rešitelj, Albatrošani pa so bili v istem hipu že pri njem ter mu odvzeli rešenko, potegnivši še njega v čoln.

Bleda in brez diha je ležala Marta v čolnu vznak; črni lasje so ji padali po čelu in licih in premočena obleka se je ovijala njenih udov.

«V kolibo!» — je velel rešitelj, kar se je pobliskovo izvršilo.

Regata je bila izkažena; vsi čolni so hiteli v pristan, kjer je nastala silna gnuječa.

Ljudstvo je bilo vznemirjeno: jedni so glasno izražali svojo nevoljo nad preganjajočimi čolni, drugi so pomilovali ponesrečenko, nekatere ženske so celo plakale, ko se je raznesla vest, da je Marta utonila; večina pa je radovedno pozvedovala ime pogumnega rešilca.

«Častnik je», — so dejali jedni.

«Ne, jednoleten prostovoljec», — so trdili drugi.

Tedaj je prinesel nekdo raz Neptunov krov, ki se je ondi vsidril, častniško sabljo in višnjevo sukno z dvovrstnimi gumbi ter izginił v kolibo.

«Vojaški zdravnik - prostovoljec!» — so rekli tretji, prepričani, da sodijo jedino prav.

V kolibi pa je položil rešitelj Marto na zobe ter pokril s plahtami. Odpravivši vse radovedneže, je pridržal samo dve dami, katerima je velel Marto sleči ter jo drgniti po udih s platnenimi brisalkami. — Nato je začel z umetnim dihanjem in po nekolikih minutah je začela Marta pravilno sopsti. Mej tem je poslal jedno gospico v sosednji hotel po sveža krila.

Kmalu na to je Marta izpregledala, a zopet zamižala.

«Nobene nevarnosti več», — je dejal tedaj zdravnik ter pristavil: «Izvolite ostati še toliko časa tu, da se vrnem s kočijo!»

Oblekel je svojo uniformo, opasal sabljo ter šel iz kolibe po voz.

Zunaj je bilo še vedno polno nestrpnih rado-vednežev.

«Oprostite, gospod doktor, ali živi gospica?» — se ga je drznil vprašati star gospod.

«Živi in se že zaveda!»

Tedaj pa sta se prerila skozi množico stotnik Klop in nadporočnik pl. Block.

«Torej ste jo rešili?»

«Junak ste, gospod doktor!»

Stiskala sta mu roke, z obrazov pa jima je izginjala bledota in plašnost.

«Po voz moram, dasi sem sam moker,» — je odgovoril zdravnik.

«O, voz imava... baš sva se pripeljala. — V Celovcu že vse govori o nesrečni Marti in o srečnem dr. Strnadu!» — je govoril nadporočnik pl. Block ter pomignil fijakarju, naj se z vozom približa kolibi.

Prinesli so spečo Marto, katero je premagala utrujenost, in jo položili v kočijo.

«Ko prespi, bo zopet zdrava. — Klanjam se, gospoda!» — je dejal Strnad, hoté zapreti kočijo, kamor sta že zlezla stotnik in nadporočnik.

«Vi ne greste z nama, gospod doktor?» — se je začudil stotnik.

«Ni me treba več! — Hiteti moram v Celovec preobleč se, da se sam ne prehladim!»

«Torej do svidenja, gospod doktor!»

Kočija je naglo oddrdrala proti Porečam, Strnad pa se je oziral, kje je kak voz, da bi prišel čim preje domov.

Ljudstvo, ki je bilo priča zadnjega prizora ter je čulo vsako besedo, se je umikalo spoštljivo Štrnadu; sèm ter tjà je začul glasno priznalno besedo in nekateri moški so se mu odkrili.

Tedaj pa je pristopil k njemu znan celovski meščan.

«Gospod doktor, mokri ste... ako vam drago, peljite se z menoj domov!»

«Z radostjo!» —

Pred hotelom je stala dvovprežna kočija, v katero sta stopila ter se odpeljala.

V.

Minila sta za temi dogodki že skoro dva meseca.

Marsikaj se je izpremenilo, a gospica Marta je bivala še vedno v svoji vili, v tisti židovski koloniji poreški.

Nadporočnik pl. Block in stotnik Klop pa, ki sta si bila, odkar pomnijo njuni tovariši, dobra prijatelja in neločljiva delilca lepih in čemernih dnij, sta se bila hudo sprla.

Kako se je to zgodilo? —

Že dalje časa sta tekmovala mej seboj za večjo Martino naklonjenost, ne da bi zaupala drug drugemu odkritosrčno svojih namerov in vspeh. Skupno sta jahala navadno v Poreče, prinašala ji najdražje cvetke, spremljala jo povsod in vedno kakor senci.

Kmalu pa sta opazila, da imata iste nakane, da se njune želje družijo v isti osebi: da sta oba zaljubljena v isto Marto! —

Hudo jima je bilo, ker sta bila vedno dobra prijatelja. Vendar sta molčala ter še bolj prikrivala svojo srčno skrivnost.

Mej njuno prijateljstvo pa se je utepla nezaupnost in ljubosumnost. — —

Nekega opoldne sta sedela v častniški menaži «sirotnišniške vojašnice» — bila sta pri različnih bataljonih — ter pila vino. In tedaj je zinil stotnik:

«Popoldne pojašem v Poreče. Pojdeš li z mano?» —

«Žal, ne morem!» — je odgovoril nadporočnik. «Povabljen sem nekam drugam.»

Nato sta molčala misleča in ugibajoča, koga vidi gospica Marta rajša v svojem budoarju. — Stotnik se je v duhu ponašal s svojo višjo šaržo, ki se bode spomladi povišala že v majorsko; nadporočnik pa si je domišljeval, da mora imeti na Martino srce gotovo večji vpliv, ker je mlajši, lepši, najboljši jezdec svojega polka in — plemenitaš.

Oba pa sta bila jednaka v tem, da sta imela velikanske dolgove, katere sta hotela pokriti z Martino doto; saj se je splošno govorilo, da je tako bogata, da nima para v Celovcu. —

Ko pa je prijahal popoldne starikavi stotnik na svoji kobilici Vandi pred Martino vilo ter jo oddal hišniku, da mu jo drži in vodi, je opazil v veži pnevmatiški bicikelj.

Kri mu je šinila v glavo. Torej je že nekdo pri nji? — In vendar je upal, da ga vsaj današnje popoldne ne bo nihče motil, da bo sam ž njo nekaj lepih uric! — Kdo bi neki to bil? — Nadporočnik? — Ej, ta je na veliko njegovo veselje odklonil povabilo, da ga spremi! — Naj se li vrne? «Ah kaj! — Najnevarnejšega tekmeca ni tu», si je mislil stotnik, «drugega se mi pa niti malo ni bati!» —

Pogumno je torej potrkal ter vstopil. V salonu ni bilo žive duše. Odložil je svojo čepico in sabljo, stopil pred do tal segajoče zrcalo, popravil skrbno nazaj počeshljane lase, ki so postajali vrhu temena že opasno redki, pokrtačil še jedenkrat svoje dolge, rmenne brke, odpihnil dva tri praške s svoje suknje, pokašljajal, potem odgrnil tapetne duri v sosednjo sobo; a tudi ta je bila prazna.

«Ahà, v budoarju sta!» — Približal se je po prstih vhodu, kateri sta zastirala dva debela zastora, ter vlekel na uho. Razločno je čul vsako besedico.

Zdaj se je glasno zasmejala Marta; obiskovalec ji je moral nekaj pošepniti, česar stotnik ni čul.

«Ah, vi pretkanec, vi pretkanec!» — je slišal reči Marto mej smehom. «To ni bilo lepo, gospod nadporočnik! — Kaj si bo mislil, ko vas nenadoma zagleda?!»

«Malo me briga! Veste gospica, — ljubosumen je na-mé, in to me zabava! Ha, ha!»

Bil je glas nadporočnika pl. Blocka! — Ta se mu torej dela odkritosrčnega prijatelja, — v resnici pa se mu laže v obraz ter se iz njega pri tej ženski celo norčuje! — Kakor ris je hotel planiti mej ona

dva ter se ljuto maščevati nad tolikim izdajstvom; tu je začul zopet Martin glas.

«Ljubosumen, — na Vas?» — se je začudila. «Saj nima vzroka!»

Stotnikovo srce je veselja poskočilo.

«O gospica, dajte mu ta vzrok, saj jaz vas ljubim, takó ljubim!»

«To ste mi povedali že večkrat in še mnogi drugi!»

«Tudi stotnik Klop?»

«Tudi. Ha, ha, ha!»

«In vi gospica, me li ne morete ljubiti? Vaš suženj...»

«Dà, dà... tudi drugi takó govoré! — Gospod nadporočnik, bodite pametni! Ostanite mi še dalje naklonjeni, hvaležna vam bom. A sedaj me zapustite takoj, če hočete, da ostaneva...»

«Vi torej pričakujete stotnika, gospica?» — je prašal z boleznim naglasom nadporočnik.

«Ne. Gospoda stotnika ne morem danes sprejeti. Še vi mi niste bili dobro došli! — Z Bogom!»

«A kdo je, kogar...?»

«Ej, sedaj je pa gospod nadporočnik ljubosumen! Ha, ha!» — se je rogala Marta.

«Dà, divje sem ljubosumen, gospica! — Kdo je oni?»

«Moj rešitelj, doktor Strnad. — Sedaj pa pojte, ne bodite več ljubosumni, pa recite gospodu stotniku, ko ga srečate, da me ni doma!» —

Stotnik Klop je v tem že sedel na svoji Vandi ter drl proti Celovcu nazaj. Ko je pa prispel do ob-

cestnega loga, je skočil s kobilice ter počakal svojega tekmeča. Razkačen, užaljen do dna svoje duše je bil po tem, kar je ravnokar slišal. Po maščevanju je hlepel in pozabil, da je pl. Block njegov prijatelj. —

In kmalu je pridirkal po beli poti sèm doli nadporočnik. Začudil se je, videč svojega prijatelja mirno stoječega poleg svoje kobile, skočil je z biciklja ter se mu s prijaznim nasmehom na ustnih približal.

«Odkod? Nisi li povabljen „nekam drugam“? — ga je nagovoril stotnik navidezno miren.

«Odpovedal sem. Bil sem že v vili gospice Marte, misleč, da te najdem ondi, a . . .»

«No, no . . . in si se zabaval dobro, prijatelj?» —

Starikavo lice stotnikovo je bilo od jeze kar zeleno, in razkačeno je vlekel svoje dolge rumene brke.

«Kako čudno vprašuješ! Ali si hud? — Oprosti, mislil sem, da ti bo celo drago, če se ti pridružim . . . na vso srečo ni bilo gospice Marte doma.»

«Ne doma?!» — je vskipel Klop ter pogledal tako divje nadporočnika, da je kar obstal.

«Odpeljala se je z vlakom v Beljak,» — je dejal še pl. Block, a toliko neresnice je bilo stotniku končno preveč. — Razkoračil se je pred prijateljem, zapičil pesti v svoja boka ter zatulil: «Lažnjivec!» —

Nadporočnik je odskočil kot bi ga pičil modras in jecljal: «Kaj, kaj? — Ponovi!»

Stotnik pa je vpil:

«Dà, nesramno lažeš! — Nikamor drugam nisi bil vabljen, pač pa si me zalezoval, slinil si se okoli one igralke, ki pa ti je dala zasluženno košarico . . . vse sem čul na svoja ušesa!»

«Ti si me torej zalezoval in posluškoval si kakor radovedna baba? — Fej!»

Nadporočnik je skočil na svoj bicikelj ter od-dirjajoč zavpil: «Naprej pa govoriva o tem še kako drugače!» —

«Dà, in premlatim ti kosti, da te bo za večno minulo veselje igrati izdajalsko ulogo!» — je kričal za njim stotnik. — Potem pa je zajahal Vando ter počasi jezdil v Celovec.

VI.

Ležala je vznak na nizkem, rdečebaržunastem divanu s prekrižanimi nogami; levico, ki je bila gola tja preko komolca, je imela pod črnolaso glavico, z desnico pa se je igrala z vonjavo cigareto. Pušila je. Zavita je bila v temnordeč svilen matiné.

Poleg nje, v širokem naslonjaču, pa je sedel doktor Strnad.

V budoarju, čegar visoki okni sta skoro popolnoma zastirala dva težka zastora, je bila na pol tema. Le dvoje troje solnčnih žarkov se je prikralo v to skrivnostno sobico, trepetalo nekaj časa ondi na širokem okviru velikega zrcala, preskočilo na perzijsko mizico s celo množico tistih drobnjav in igrač, ki razveseljujejo ženske, od ondi pa je palo na Marto poljubljuje njeno razkrito, okroglo ročico in alabastrovo čelo, pa prešlo na snežnobelega pinča, ki je ležal liki svitku na mehki, pisani preprogi na tleh.

Molčala sta. Strnad je občudoval njen vitki stas, Marta pa je skoro dremala...

Sam ni vedel, kako je prišla nadenj ta silna, uničujoča strast, ki ga je storila sužnjeni ženske, ki ga odbija in vabi, za katero pa bi dal zadnjo srago srčne krvi.

Bal se je je kot demona, bežal je pred njo, odklanjal dolgo vsa povabila. A vendar! Sedaj je njen, ves njen... Koliko se je boril zoper to svojo blazno ljubezen, pomagalo ni vse nič; k nji ga je vodila vsaka pot, tudi tista, po kateri je bežal prvič, drugič od nje...

Spočetka, ko se je začela porajati ta strast, se je zatekal k meni ter mi britko tožil, kako slab postaja, kako sanja po noči in po dnevi vedno le o nji, o Marti. Pisal je vsaki dan svoji zaročenki v Ljubljano najljubeznivejša pisma, prebiral vedno in vedno njena ljubka pisemca, ki so dehtela od nedolžne, najčistejše ljubezni in hrepenenja. Zaman! — Pisma, namenjena Reziki, so govorila le o strasti, ki je izvirala v Martinih ogljenočrnih očeh; — njo je prosil srca, nji obljubljal svojo zvestobo, svoje žitje in bitje, svoje vse! — In zgrozil se je pri tem početju ter prenehal s pismi, ki so le varala najblažje bitje ter onečaščala njegov značaj z vedno novimi madeži.

Spomin na oni trenotek, ko je držal v svojih rokah Martino onesveščeno telo, privijajoč je k sebi kot največji zaklad, kateri je otel valovom, ta spomin ga je z vsakim novim dnem močnejše vezal na njeno družbo. Dolgo ga je mučila vest, da je navaden

neznačajnik, da izdaja blago bitje, da je reakcijonaren lehkomiselnjež, . . . vse zaman.

V njenem budoarju, ko je plula razburkana kri po vseh njegovih žilah, dočim je bila pred njim ta divna ženska hladna kot led, je bil srečen. Zdelo se mu je, da diha v Martini prisotnosti vsaka stvar ljubezen in srečo.

Povsod je bil ob njeni strani, in tudi ona je ljubila njegovo spremstvo, saj je bil lepši, elegantnejši in prikupljivejši od vseh drugih.

Dolgo časa tudi njemu ni zaupala popolnoma. Igrala se je ter se zabavala ž njim kakor z ostalimi, dajala mu kratke sestanke v svojem stanovanju, dovoljevala mu, da ji pomaga na konja ali pa jo spremlja sam na biciklju po izletih v lepi celovški okolici. Ko se je pa pridružilo k osebni simpatiji in hvaležnosti za rešitev življenja še trdno uverjenje, da je Strnadova strast tako globoka, da zavzema vse njegovo čutenje in življenje, da se noče zadovoljiti samo s hipnim potolaženjem vzburjenih čutnic, s poljubom in z objemom, pri katerem sama ne občuti ničesar razven zadovoljstva, da se je ž njim zopet odkrižala vse nadaljne hvaležnosti; ko se je preverila o tem, tedaj se je začelo gibati tudi v njenem srcu nekaj, česar menda še ni poznala. Je li bila ljubezen? — Morda! Ona si celo sami ni verovala in zaupala, ampak je hotela šele počasi in previdno preiskati ta čut in potem se odločiti.

Marta je bila preizkušena ženska. Poznala je vse stopinje strasti ter dobro, predobro vedela, da zamrè za vselej tudi najhujša strast, ako ima svoj

izvir le v krvi in ne tudi v duši. — Bila pa je tudi prepraktična, da bi zamenjala za sicer krasni čut ljubezni svoje sedanje preugodno financijelno polozenje. — Morda je pa imela še druge pomisleke!

Hotela je biti torej pri svojem najodločilnejšem koraku previdna; za to pa je trebalo še zadostne priprave. — Prvo, kar je storila, je bilo, da se je Strnada na ljubo po možnosti odtegnila družbi, v kateri je bila toliko mesecev središče; potem je odbila odločno vsako nadaljno ljubkovanje z bivšimi svojimi čestilci ter se oklenila samo Strnada.

Še vedno je sicer hodila na javne zabave, a vsikdar le v spremstvu Strnadovem. Na svojo zunanost pa je sedaj pazila še bolj. Vedno se je umela napraviti na nov način zanimivo in pikantno, dasi je navidezno ostala vedno le v okviru svoje družbe ali svojega opravka. Bodisi, da je potem ž njim promenirala v angleški toaleti tenka črez pas in široka črez pleča; — ali naj je v klobuku s peresom ruševca na glavi, v zelenopošiti dolgi suknji in dokolenskih pantalonih ter s puško na rami lazila ž njim preko njiv in polja z lovskim psom za zajci, jerebicami in prepelicami, — bodisi, da je v vihrajoči črni obleki in s cilindrom dirjala na iskrem konju, — ali pa švigala v sivi, pol moški obleki na biciklju, — ali pa naj je v belem negližeju z razčesanimi temnimi lasmi ležala na otomani: vedno je ugajala Strnada ter množila njegovo ljubezensko strast.

Marta je bila pač velika, zanimiva umetnica v toaleti. — Ženska pa, ki zna biti zanimiva, je vedno

lepa, sosebno za modernega pokvarjenca, kateremu je itak toaleta skoro več od ženske same.

Taka je bila Marta in tak je bil Strnad...

«Torej stotnik in nadporočnik sta se dvobojevala radi mene, pravite?» — je izpregovorila Marta.

«Povedal sem vam že. Včeraj zjutraj — tik vežbališča v logu sta se pobijala, in stotnika so odnesli nevarno ranjenega na desni roki.»

«Tepca! Bila sta si vendar taka prijatelja! Žal mi je; dala jima nisem povoda!»

«Marta, je li bilo treba tega!? — Ljubim vas iz vse duše; vse sem vam pripravljen žrtvovati, najkрасnejšo bodočnost vam hočem vstvariti, a vi nočete! Marta, Marta!»

Prijel jo je za desnico ter jo stiskal.

«Rekla sem vam že, da še nisem nikdar ljubila resnično, da mi je do sedaj neznana zvestoba, da sem nekak ženski Ahasver, ki menja vedno svoje bivališče ter odlaga in zametava s starim krilom tudi stare prijatelje! Svoboda, izpremema je moj vzor!»

«Varate se, Marta! Vaše dosedanje življenje je prav vzrok, da niste imeli do sedaj istinitega prijatelja; a ko se združiva midva ter si zgradiva stalno in ugodno gnezdece, ko bova živela le drug drugemu in svojem, tedaj, Marta...»

«In vi ste res pripravljeni za tak eksperiment?»

«Tako, brez pomisleka, Marta!» — Sklonil se je k nji ter ji poljubljal roko; nakrat pa se je vspel preko nje in objemajoč jo z obema rokama, pritiskal burne, vroče poljube na njene bujne ustnice, oči, čelo, lase...

Ni se mu branila... Postala je vsa njegova...

Potem pa sta se domenila, da se poročita takoj po odsluženju vojaščini Strnadovi in da se nastanita na Dunaju, kjer prične Strnad svojo zdravniško prakso. Tako je želela Marta, češ, da je vajena le velikomestnega življenja in njegovih ugodnostij.

Strnad je sklenil, obvestiti svoja brata, da mu izplačata delež zapuščine očetove in materine: okoli šestdeset tisoč goldinarjev. Marta pa se je takisto odločila, da uravna svoje denarne reči, ki so se tikale njenega, pri dveh ogerskih bankah naloženega imetja.

Bilo je že pozno v noč, ko je zapustil Strnad Martin budoar — srečen in vesel...

VII.

Nastopila je jesen. Zadnji izletniki so se vračali domov in tujei so zapuščali trumoma letovišča. — Tudi v Porečah, na Otoku in v vseh onih vilah ob Vrbskem jezeru, ki so s svojimi stolpički, verandami in okraski bolj podobne hišicam, katere sestavlja bujna otroška domišljija iz pisanobarvanih koscev gline, nego resnim, trdnim stanovanjščem, tudi po teh je bilo že par tednov zopet tiho in pusto...

Tudi nama se je bližal konec vojaškega pol leta. Strnad ga je že pričakoval prav nestrpno. Videl sem ga zadnji mesec kaj malo, saj je prebil večino časa v Martini villi.

Častniki so se po aferi mej stotnikom Klopom in nadporočnikom pl. Blockom večinoma odtegnili Martini družbi, saj se je počasi zvedela po sekundantih in dvobojevnikihs vsa Martina krivda.

Ko pa se je raznesla celo novica, da se je Strnad zaročil ž njo, tedaj je početkom zašumelo po vsem Celovcu ob tej senzacijski vesti, stranki dvobojevnikov pa sta se začeli zopet približevati druga drugi, delujoči na to, da se staro prijateljstvo obnovi tudi mej stotnikom in nadporočnikom...

Nekega večera sem sedel sam v kavarni, prebiraje baš došle časnike. Zunaj je deževalo.

Kar začujem glas Strnadov, ki je vstopil z neznanim mi ogerskim nadporočnikom. Prišla sta naravnost k meni.

«Vedel sem, da te dobim zakopanega mej časniki!» — je dejal Strnad veselih lic ter pristavil: «Tu — moj brat.»

Strnadov brat je bil pravi Heraklejš; velik kakor gora in širok črez prsi in pleča, da bi se lahko ruval z medvedom. V obraz je bil zagorel, kakor bi potoval vse leto po Sahari; črni gosti lasje, ki so bili pa na sencih že malo pomešani s sivimi, in črez mero dolge brke pod nosom so mu dajale uprav junaški izraz. Prvo pa, kar sem zapazil na njem, sta bila dva obrunka zaceljenih ran, ki sta se mu vlekla po čelu in levem licu.

«Pa tako nenadejano! — Povedal mi nisi ničesar o tem!» — sem se obrnil do prijatelja, ko je prisedel.

«Ker sam ni vedel ničesar! Prišlo je prav nagloma», — je odgovoril nadporočnik. «Grom in strela, ni mi bilo več strpeti mej onimi ogerskimi divjaki!»

«Torej ste prestavljeni v Celovec?» — sem vprašal.

«K 17. pešpolku. — Prosil sem že pred dvema mesecema, naj me porinejo na Kranjsko, Koroško ali Štírsko, obupal že nad vsakim vspehom, tu nenadoma — — v osemínštíridesetih urah se mi je že oglasiti pri novem svojem polkovniku. — Prav vesel sem.»

«Ali nisi dobil mojega pisma, katero sem ti pisal predvčerašnjim?» — je vprašal doktor Strnad brata.

«Ne. Poveš mi pa ustno! — Ej, grom in strela, tu bom imel vsaj mir pred onimi Huni! — Rečem vama, tri leta sem služil v Pešti in izbil samo sedemnajst dvobojev, — — ha, ha, ha!»

Smejal se je iz polnih pluč, da je kar grmelo po sobani. Odloživši svoj mokri plašč, je prisedel.

«In vse sem pobil, rečem vama, vse!» — je pripovedoval dalje. «Ne baham se; saj vidita, da nosi zemlja malo takih velikanov kot sem jaz, da mi je bilo torej igrača pretepsti tiste širokoustneže tako, da je bilo veselje. Ha, ha, ha!»

Še sedaj je bil ves srečen ob spominu, kako je pobijal sovražene Ogre. Čuden človek! Vsakdo ima svoj sport! —

«A dobil si jih vendar-le tudi sam!» — ga je podražil prijatelj.

«Kaj dobil!?» — je zarohnel tedaj nadporočnik, in obrunka sta mu postala krvavordeča. — «Niti čutil nisem, a nasprotnik se je zvijal pred mano na tleh, ker sem mu razbil črepino, da so mu jo komaj zašili!» —

«Pa kdaj si dobil te rane na licu in na čelu?»
— ga je vpraševal Strnad.

«Pred šestimi meseci; — pisal sem ti vendar!
— Nò, pri strelji, tedaj sem bil nespametnik, da sem
provzročil tepež radi ničvredne ženske! Žal mi je še
danes, — in zato sem jo menda tudi malo skupil!»

«Radi ženske?» — se je začudil prijatelj, —
«saj si bil časih vendar tak nasprotnik...!»

«Kakor sem še vedno!» — je pritaknil naglo
nadporočnik. «Za igračo, za zabavo jih imam sicer
tudi rad, a resno ljubiti jih, navezovati se na nje —
neumnost!» Zaničljivo se je namrdnil.

«Pa kako je vendar bilo tistikrat?» — je silil
prijatelj. «Vsikdar je bilo povod tvojim dvobojem na-
rodno ali osebno žaljenje, a zadnjič...»

«Reč je bila taka», je začel pripovedovati nad-
poročnik. — «Postarnen židovski bankir v Pešti,
s par milijoni premoženja, je imel za „prijateljico“
neko igralko, ki je tudi stanovala v njegovi palači.
Moj tovariš, rojen Slovak, se je pri neki igri zaljubil
v njo tako strastno, da je skoro obolel. Kot prijatelju
mi je zaupal svoje srčne bolečine, tožeč mi, da so bili
vsi njegovi dosedanji poskusi, približati se ji, zaman.
Slučajno sem vedel, da je ljubljenec one igralkke neki
nadporočnik, ogerski grof Daszynski, s katerim sem bil
nekoliko znan. Tega grofa sem pri priliki v gle-
dališču naprosil, da me predstavi svoji ljubici, ko sem
jo videl v njegovi loži. To je tudi storil; — ostal sem
precej časa pri njima, potem sem se poslovil izrekiši
željo, da bi ju še videl po gledališču. Igralka, kateri
sem menda poleg njenega suhotnega grofiča ugajal,

mi je povedala brez obotavljanja ime hotela, kjer bode večerjala s svojim prijateljem. Tjà sem — kakor slučajno — pripeljal tudi svojega zaljubljenega tovariša, ki je bil zares tako lep dečko, da mu v vsi Pešti ni bilo para. Ker je bil razven tega še bolj bogat kot dva grofa Daszynska ter v ljubezenskih manevrih pravcati Don Juan, se mu je posrečilo v enem tednu tako popolnoma izpodriniti grofa, da se v igralkinem budoarji niti več pokazati ni smel. Prijatelj moj je plaval v blaženstvu, grofič pa je lazil okoli kakor pes brez gospodarja. — Seveda me je izredno veselilo, da se mi je intriga posrečila tako izborna. Ko pa sva bila jedenkrat z onim nesrečnim grofom skupaj v kavarni, ponorčeval sem se iz njega ter mu končno z nekim satanskim smehom — bil sem precej vinjen! — povedal, kdo ga je pravo za pravo spravil ob pikantno ljubico. Sam moram priznati, da je bilo moje ravnanje blazno, a — kakor sem rekel, — vinjen sem bil in Madjarov nisem mogel trpeti! Posledica tega je bil seveda dvoboj. Jaz sem dobil od svojega nenavadno spretnega nasprotnika te dve rani, grofič pa od mene na to preko cele glave tako primo, da je ležal za njo tri tedne. — Tako je bilo.

«In igralka — pa tvoj prijatelj?»

«Lehkoživček se je je naveličal že v par tednih, ko mu je prej še mošnjo znatno izlajšala. Pustil jo je ter si poiskal drugo.»

«Ona pa seveda — drugega», — sem dostavil.

«Ni mi znano. Zaljubljenega bankirja je zadela mesec dni po mojem dvoboju kap. Premoženje je pripadlo njegovim sorodnikom. Vender je baje naložil za svojo

ljubico še za živega v dveh bankah menda osemindeset tisoč goldinarjev ter ji vrhu tega še določil penzijo letnih sedmih tisočev, kateri pa v slučaju, da se omoži, zapadejo v korist židovskim revežem ogerske prestolice. Tako vsaj mi je pravila njena tovarišica.»

Omolknili smo, misleč o baš povedanem. — Tedaj pa je zopet izpregovoril prijateljev brat:

«Pa kaj si mi pisal nujnega v pismu, katerega nisem dobil?»

«Ženim se», je odgovoril Strnad smehljaje.

«Ženiš?! — Kaj, ženiš?! — si li zblaznil? Glej mene, ki sem starejši, a vender še hvala Bogu, svoboden! Ne bodi norec; tako se živi lepše, ugodniše!»

Ves je bil vznemirjen pri tej vesti. Prijatelj pa je dejal smeje se:

«Vedel sem, da mi boš odgovarjal, a veruj, da bo ugajala i tebi, — in ljubim jo!»

«Hej, koliko si jih že ,ljubil', ki tudi niso bile grde! Pojdi mi, pojdi... se že še premisliš!»

«Nikdar! Dal sem ji besedo...»

«Lepo. A kako se vender zove tvoja nevesta?»

«Marta Sch...»

«Marta...! Marta Sch...! Človek, ali si znorel?! — Grom in strela, Marta Sch...! Tvoja nevesta!»

Planil je pokoncu ter letal po kavarni s težkimi koraki, da se je vse treslo pod njim. Plaho je zrl nanj prijatelj; — meni pa je utripalo srce vsled strašne slutnje. Nadporočnik je obstal nakrat pred Strnadom ter z bridkim nasmehom dejal, položivši mu obe roke na ramo:

«Janko, ako si napravil kdaj v svojem življenju kako budalost, bila bi ta največja in tolika, da bi moral žal pozabiti, da si moj brat!»

«A za Boga, zakaj?»

«Marta Sch... je bila baš ona ostudna ženščina, o katerej sem ti pravil prej: — židova „prijateljica“ in ljubica nešteti drugih!» — —

VIII.

Sedel sem v dunajskem mestnem parku ter opazoval toli slavljene lepote. Nekatere so sedele v krogu druga tik druge ob potih po tistih železnih, dvakrajcarskih stoličkih ter kramljale živahno mej seboj, — druge, katere sem po upognjenem nosku, temnih očeh z dolgimi, resastimi trepalnicami, širokimi, često zraščenimi obrvimi, po gostih, črnih kodrastih laseh izpoznal za židinke, stopale so po drevorednih hodnikih z lahnimi, plešočimi koraki ter koketno, izzivajoče pogledovale izprehajajoče se gospode. Po klopeh so sedele elegantne gospe, vse mlade, lepe in ljubeznive, za njimi pa so stali civilni in uniformovani hišni prijatelji, zabavajoči svoje mile prijateljice s kar najdrzovitejšimi pokloni in laskanji.

Častniki najrazličnejših uniform so postopali smehljaje se za ženskimi pari in skupinami, jih ogovarjali ter se izgubljali ž njimi v stranske vrtne predele; — nekaj domišljavih kadetkov pa se je mučilo imponirati s svojimi namazanimi brčicami in z opičjim oponašanjem oficirskih muh trumi kratkokrilih «gos-

kic. Tu pa tam so stale še trume starejših gospodov, uradnikov in dijakov. Razume se, da ni nedostajalo kričečih in jokavih otročajev, katere so tešile in prevažale sèm ter tjà slovite Hanakinje, ogromnih životov, v komaj do kolen segajočih, z najraznobjejšimi pentljami, trakovi in našiivi odičenih krilih, ter nagih, debelih rok. Mej vso to bučno, različne jezike govorečo družbo pa so se prerivali nemški burški z belimi, zelenimi, rdečimi, rujavimi, vijoličastimi, rumenimi ter še drugačnimi čepicami in trakovi.

In v tej veseli družbi sem se sestal po dolgem času nenadejano z doktorjem Strnadom.

Nakrat sem ga zagledal sredi dveh bujnih, živahnih blondink, s katerima se je šalil, da so se vsi trije glasno smejali. Jedna se mi je zdela nekaj starejša, morda tridesetletna, dočim je bila druga komaj nekaj nad dvajset let.

Strnad je nosil uniformo; bil je že vojaški nadzdravnik. Jedva me zagleda, oprosti se svojih dam, poljubljaoč starejši roko, dočim se mlajši le smeje pokloni.

«Duša moja, kaj je zaneslo tebe v to avstrijsko Sodomo!» — me ogovori stiskaje mi roko.

«Prišel sem delat fizikat», — mu odvrnem.

«Aha, aha! Torej mi res ne misliš postati nikdar kamerad? To je pač ukus. Zobe dreti, prenapolnjene želodce izpirati, pa malomeščankam dvoraniti... diven poklic! Prokleta, zavidam te!»

«Glej ga čudaka!» — mu odvrnem — «zdravniški poklic izvestno ni zabaven in poetičen na kmetih, — no, nikjer. Vsekakor pa so mi moje pacijentinje

hvaležnejše nego tvoji krasotici, kateri si radi mene kar na lepem ostavil brez recepta... Li ne, prijatelj? »

«Ha, ha, ti dve sta ti zdravi kot ribi v vodi! — se je smejal Strnad, položivši mi roko pod pozduho, ter me peljal v vrtno gostilno, kjer sva sedla za mizo v senci košatega kostanja.

«Pa kdo sta bili oni dve lepi dami? — Zopet ljubiš? »

Prebledel je za hip, potem pa se prisiljeno zakrohotal.

«Zopet! — Ljubim! — Beži, beži, prijatelj! Jaz še nisem menda ljubil nikdar. O, domišljeval sem si, veliko domišljeval. Imel sem vzburjeno živčje! Sedaj pa sem zdrav! — Saj ljubezen je izguba pameti, kakor pravi modri Seneka, — majhna epilepsija, kakor uči Demokrit, — blaznost, kakor trdi izkušeni Heine. Ali ne misliš i ti tako? — Jaz sem prepričan o tem. Ljubezen je bolezen, ki zatara v človeku značaj, ponos, načela, vse, vse, — da se izneveri samemu sebi, lovi neki fantom, se smeši pred vsem svetom, dokler se zopet ne zave iz svojega vročinskega agonizma. In potem ga je sram, — zeló sram! »

Hitro je govoril te besede in obraz se mu je obličil s krvjo srda.

«Toda ne. Čemu — sram? Vsi ljudje smo jednaki, manj ali bolj hinavci, lažnjivci, breznačajneži, nedosledneži... vzorov, živih vzorov ni! Jaz varam tebe, ti izrabljaš mene, tretji bije po naju hkratu, dočim ukrade četrti tretjemu dobiček, za kar ga ubije peti itd. Drug drugega goljufamo, vsi lažemo, vsi se

izneverjamo, — eh, pa smo si vendar tako ganljivo ljubeznivi prijatelji, — o, celó ljubimo se! Ha, ha!»

Tako je skakal od misli do misli nervozno, pretrgano govoreč z bliščečimi se očmi, dočim se mu je na obrazu gibala vsaka mišica. Poznalo se je na njem neredno življenje.

«Pa čemu te morim s temi starimi frazami! No, ti sam si kriv,... spomnil si me na one dogodke v Ljubljani in Celovcu!»

«Dà, dovoli vprašanje: kako si se razšel z Marto?» — vprašam ga.

«Razšel? — Razšla se sploh nisva. Vso reč je rešil moj brat. Ona je bila takoj povsem zadovoljna, saj svoboda, neodvisnost je njeno življenje. Sedaj je par tednov na Dunaju, v hotelu «Central» ima svoj salon. Menda išče engagement ali pa novega bankirja! — Tudi jaz sem jo že parkrat obiskal. Zakaj bi je pa ne? Ozdravljen sem; — ne iščem več, nego morem dobiti! In Marta je še vedno lepa, pikantna in ljubezniva, jako ljubezniva ženska. Oh, njeno srcé je tako veliko! Ha, ha!»

«In kaj si bil ukrenil radi Rezike?» — vprašam ga nadalje.

«Največjo budalost! No, ona je bila pametna, previdna, kot so naše male, solidne, vrle malomeščanke bolj ali manj vse. — Po onem udarcu radi Marte se mi je zasvetilo takoj v glavi. Spoznal sem, da sem bil v svoji strasti slep in gluhi, ker sicer bi se mi tolika blamaža ne mogla prigoditi. No, preveč sem si domišljjal, zato sam padel tem nižje! — Potem pa sem hotel opravičiti se pred seboj, pred svojo vestjo;

hotel sem k jedni kazni pridejati še drugo, ponižanje: pisal sem Reziki, naj mi odpusti, naj pozabi, naj bo moja žena! Ona pa, ha, ha! — resno, pošteno dekle! — mi je odgovorila to-le pismo, katero nosim vedno seboj. Imponuje mi. Pa čuj sam!

Gospod doktor!

Da priznate svojo krivdo, me veseli. Zares, veliko sem trpela, saj sem Vas ljubila iz vse duše. Ljubila sem prvič! V dolgih mesecih zapuščenosti pa sem tudi veliko premišljevala ter spoznala, da je bilo bolje tako. Skromno, priprosto dekle bi Vas ne moglo nikdar zadovoljiti; — nesrečna bi bila oba. Odpuščam Vam torej, gospod doktor, vse, dasi je pozabiti — žal! — ne bom mogla nikdar! Vedite pa, da Vas nisem ljubila le zato, da bi me vzeli... Hotela sem Vas imeti vsega, vsega, za večno, nedeljeno, samo jaz. Ker pa to ni bilo in pri Vašem (gotovo modernem!) temperamentu in značaju to menda ne bo nikoli mogoče, ker jaz tudi nimam veselja biti le objekt eksperimentovanja, vračam Vam z lahko vestjo dano besedo. — Želim Vam še vso srečo v bodočem življenju ter ostajam itd.

Rezika R.

V Ljubljani.....

«Vidiš, taka je moja bivša Rezika! Niti dr. Strnadu ni hotela biti več v igračo. Ha, ha, ha! — Sedaj pa moram iti, prijatelj! Gospa pl. Hellmerjeva mi je dala le pol ure dopusta.»

Vstal je in položil denar na mizo.

«Ona velika blondinka?» — vprašam ga začuden.

«Dà; — vdova dvornega advokata, jako petična in življenja željna ženska. Veš, ujeti me hoče. — No,

se li podam, se še nisem odločil! — Kdaj se vidiva zopet? — Pridi drevi v opero; predstavim te Hellmerici in njeni sestrici Melaniji! Tudi Melanija bo imela baje nekaj nad stotisoč. — Torej prideš?»

«Gotovo pridem.»

Stisnila sva si roki ter se razšla...

„Te punice, te punice...!“

V prvem nadstropji stare in za slovenske literarno zgodovino zanimive Zoisove hiše na Bregu za Ljubljano stali sta poleg okna v belih spalnih krilih s širokimi rokavi in čipkastimi našivi — dve gospici. Okoli ramen sta imeli kratka kožuščka, goli nogi pa sta jima tičali v pisanih cipelicah z visokimi petami.

Pazljivo sta zrlí doli na ulico in zasledovali nekoga neutrudljivo.

Bilo pa je to sredi meseca decembra ob pol desetih zvečer.

«Izginil je, — ne bo ga menda več iz te preklicane megle ljubljanske.»

«O ne, glej, zopet se vrača. Sedaj stoji poleg svetilke, — prižiga si smodko, li vidiš?»

«Radi tvoje hudomušnosti se še prehladi ta revež! — Ni lepo, da takó ravnaš!»

«Kako je mogel biti takó domišljav in lahkoveren, da gre v tako zanjko! — Ha ha! — rendez-vous po noči v megli in burji, — ha, ha!» —

Spodaj pa je prezebal mlad častnik, tekal po snegu sëm ter tjã, oziral se vsak hip okoli ter klel, da se je vse isknilo...

«Vrag, končno si je dovolil kdo z mano! le zlobno šalo!? — Ah ne, ni mogoče, ni mogoče!» —

Vstavil se je poleg svetilke ter potegnil iz žepa rožnat biljet.

«Pri Bogu Vas rotim, — gospod lajtnant, pričakujte me nocoj na Bregu ob 9. uri! Vdana x. y.»

«Še četrť ure jo bom čakal, — — vražja kraška burja!»

Zavihal si je ovratnik preko ušes in zopet brzih korakov tekal ob Ljubljaniči gori in doli.

Gori pri oknu pa se je smejala, poskakovalo in bilo s svojimi visokimi petami ob tla nalik razposajenemu paglavcu — poredno sedemnajstletno deklè.

«Oh, mučiti moške, te domišljave bedake, te laskave sebičneže, te brezobzirne mogotce je moja slast!» — je dejala sedaj.

«A zakaj, Irma? — Vedno praviš, da nisi ljubila še nikoli, torej tudi nimaš povoda...»

«Ej, Vida, ti me ne umeš! — Sovražim jih, ker se jih — bojim. Ne smejaj se! — Moški so naši tirani, naši morileci, a vendar jih ljubijo ženske, ker jih morajo ljubiti, ker jih tira v njihovo naročje narava, strast...»

«Pojdi mi s svojo filozofijo, ha, ha! — Človeku je dal Bog prosto voljo! — A glej, sedaj grè, — ura bje deset!»

«Sedaj pa menda ne bo več hodil na takó mrzle sestanke. Hi, hi...! Lahko noč, gospodine častniče!»

Zadnje besede je skoro da zaupila, in v sosednji sobi je nekaj zašumelo.

Gospici sta planili od okna v postelji ter se delale speče. Takoj na to pa so se odprle duri in v sobo je prišel v šlebedrah in z belo čepico na glavi majhen, suhljat starec.

«Kaj nocoj že ne bo miru?» — se je zatogotil mej vratmi. «Saj je bilo vender po dnevi dovolj časa!»

Nobenega odgovora. Deklici sta ležali mirno ter glasno dihali kakor bi spali.

«Oh, saj pravim, te punice, te punice bodo moja smrt!» — je godrnjal starec, skrbno zaprl okno ter se zopet umaknil v svojo sobo.

V prvi sobi pa se je takoj potem zopet začelo smejanje in hihitanje, katero je zamrlo še-le čez dolgo časa.

Burja je žvižgala po ljubljanskih ulicah in znašala v vrtincih snežinke na kup; v gorko zakurjeno sobico deklic pa se je počasi prikral tihi Morfej ter ju s sladkim poljubom zazibal v prijetne sanje.

V istem času pa je tudi lajtnant Ivan Koder dospel v svoje samsko stanovanje. Zeblo ga je in s težka je prižgal luč.

«Prokleta, prokleta!» — siknil je parkrat, pa potegnil jezen iz žepa tisti biljet. Še jedenkrat ga je prečital ter ga vrgel v peč...

I.

Profesor Weigstein je užival že nekaj let svoj velezasluženi pokoj.

Ko je poučeval še na neki ljubljanski srednji šoli nadebudno mladino v zgodovini in zemljepisju, se je pečal v prostih urah, katerih je imel seveda bridko malo, z velikim veseljem s starinoslovjem. Išoč po ljubljanskem barju, na Mirju in drugod predzgodovinskih in novejših izkopin, orožja, nakita, denarja, steklenic in loncev, kosti in orodja, je napravil s tem večino svojih dohodkov. — Ker pa je živel sam skromno ter si je tudi s svojim peresom — razume se, da ni pisal slovensko! — prislužil precej, je živel s svojo ženo prav ugodno, dasi ne sijajno.

Soproga Weigsteinova je bila zares krasna ženska, a — česar dandanes ni pozabiti! — tudi petična hči premožnega trgovca iz Celovca. «Študentovska ljubezen je bila gospa Ana gospodu profesorju,» — rekali so ljudje, hoteči menda razlagati novost, da se je poročila mlada, krasna in bogata deklica z ubogim učenjakom, kratkovidnim čudakom, kateremu so na sencih lasje že sivali. In vender sta bila srečna, dasi nista zahajala na plesišča, v koncerte in gledališče! Gospa profesorica je gospodinjala in gospodarila, — Weigstein se ni brigal za nič kakor za svoje knjige in učence; gospa Ana pa zato ni godrnjala nikoli. Saj je bila srečna, če je mogla z ročnim delom v naročju sedeti v knjižnici poleg soproga ter gledati, kako hiti

njegovo pero po belem papirju ali kako z namrščenim čelom lista in čita v raznovrstnih folijantih in knjižurah.

In ko je minulo tako par ur, ne da bi bila spregovorila besedice, zaprl je Weigstein svoje rokopise, pristopil k svoji ženki, pogladil njene zlate laske in ovivši roke okoli njenega vitkega života, jo je dvignil iz naslonjača ter jo poljubil.

«Moja pridna, dobra Ana!» — je dejal in nič drugega. In potem sta šla na sprehod; tedaj pa je postal Weigstein zgovoren, šaljiv in zabaven. Ko sta se v mraku povrnila v svoje tiho, prijazno domovanje, večerjala sta, čitala skupno časnike ter šla zgodaj k pokoju... Dopoludne je bil profesor v svojem zavodu, gospa pa na trgu in v kuhinji.

Tako sta živela mirno in zadovoljno. Presrečna bi se zmatrala, če bi jima usoda ne vzkratila — otrok. Zlasti gospa Ana je bila radi tega večkrat žalostna, — nò, profesor tega ni opazil nikoli. — Srčno pa je prosila gospa Ana Boga, da bi jima dal dete; pa zdelo se je, kakor da bi bila zastonj njena molitev. Gospod profesor se je bil postaral, na glavi se mu je svetila že znatna pleša in tudi gospa Ana je bila že blizu štiridesetih.

Tedaj pa se je zgodilo kakor ob času Heroda kralja na Judovskem bogaboječemu duhovnu Cahariji in njegovi ženi Elizabeti. Rekel bi skoro nenadejano uslišalo je dobrotno nebo gospo Ano in — povila je rumenolaso Irmo.

Kdo naj popiše veselje, ki je zavladalo v tistem stanovanju profesorja Weigsteina! — Profesorica Ana

je par tednov sreče in blaženosti samo plakala. In gospod profesor? — Tiste dni po srečnem porodu je prihajal slavno solidni mož vsak večer redno — nalik rimskemu Horaciju — »vino onustus« domov.

Nò, gospa Ana mu tega ni zamerila, tem manj, ker je brezumno soproгово veselje kmalu poleglo ter se je Weigstein zopet zakopal mej svoje arhive in izkopine...

Irma pa je bilo zdravo, krepko dete, ki se je razvijalo in raslo v radost in zabavo srečnim starišem.

Osem let je bila že stara Irma, in njen sorazmerni život, dolgi, belopolti obrazek je postajal bolj in bolj sličen oni sliki, ki je kazala lepo gospo Ano v zornih letih deklištva, ko je dobra profesorica zbolela za vročnico in v enem tednu umrla.

Sila potrži Weigstein si ni mogel pomagati z nedoraslim dekličem drugače, nego da ga je poslal v znani dunajski odgojevalni institut.

Nekaj mesecev za tem pa, ko je poslal Weigstein svojo hčerko na Dunaj, mu je umrla še sestra, vdova, ter mu zapustila poleg precejšnjega premoženja še hčer Vido.

Weigstein, ki je bil s poučevanjem in z odgojo v dunajskem institutu povsem zadovoljen, je poslal tjà tudi Vido. Takó je ostal sam s póstarno hišino, živel le za svoj poklic ter se še vztrajneje pečal s priljubljeno arheologijo...

Minulo je tako zopet devet let; Weigstein je bil že popolnoma plešast, postal je suhljat in zgrbljen in oči so pešale. Šel je v pokoj. Tedaj pa mu je

postalo često dolgčas, arheologija mu je bila radi kratkovidnosti mučna in posla ni imel nobenega.

Pozval je torej domov svojo hčerko in varovanko, da si v družbi veselih mladenk še nekoliko pomladi svoja siva leta.

In res sta prišli. — V tistem domovanju profesorjevem pa je nastala s tem prava revolucija. Stare tapete so se morale zameniti z novimi; glasovir, ki je dolgo časa sameval zakrit z zelenim suknom ondi v kotu, je prišel zopet do veljave ter se šopiril poleg okna, — staromodne gardine zamenjale so se z novomodnimi itd. itd.

Vesel, razposajen smeh, glasno prepevanje in poskočni akordi dunajskih valčkov so doneli sedaj po sobah, kjer je malo prej vladala puščobna tihota. Vedno sta imeli dosti obiskovalk, s katerimi sta prirejali cele «bale» in «maskarade» kakor nekdanj s svojimi preživimi tovarišicami v dunajski prestolici,

In kako rade so zahajale k njima nove ljubljanske znanke, ki so v svoji malomestni najivnosti in preprostosti često kar strmele nad smelo veselostjo in uprav deško porednostjo teh «dunajskih» gospic! —

Danes sta aranžirale «sijajno reduto», na kateri je bila Irma in še par pogumnejših deklet v moških kostumih, — drugič so igrale kako gledališko igro. v katerih je bila Irma vedno ljubovnik ali junak z močnimi brkami in v tesni moški obleki, Vida pa je predstavljala njeno ljubico, — zopet drugo pot priredile sta daljne izlete na kak hrib ljubljanske okolice, na katerih so kuhale in pekle na prostem seboj pri-

neseno pečenko, ovočje in podzemeljice ter pile mleko, katero so kupile pri kmetih; na večer pa se je povrnila cela karavana trudna in spehana, a vendar vesela domov. Večkrat jih je sredi pota zalotil tudi dež, kar se je zdelo gospicam še posebno zabavno, le gospod profesor, ta redni, tihi spremljevalec vseh podjetij, je godrnal takrat premočen kakor miš: «Oh, te punice, te punice bodo moja smrt!»

No, vendar-le se je mej «temi punicami» samó pomladil in okrepil, ko ni ždel več vedno mej prašnimi skripti! —

Ko so se pa naveličale vsega, tedaj si je iznajdljiva glavica Irmina, ki je bila duša vsemu, hitro izmislila kako novo hudomušnost, katero so splele temu ali onemu meščanu ali meščanki, da se je jezil ali pa imel velike skrbi, mej tem ko so se Irma in njene pomočnice smejale v pest...

Tudi lajtnant Koder je bil žrtva Irmine hudomušnosti, za katero pa je izjemno vedela le sama in jo izdala šele na popisani večer svoji sestričini...

Irma je bila vitka plavolaska skoro klasične lepote, dočim je bila Vida dekle nizke, bujne rasti, temne polti, navadnega, a prijetnega obraza, nekam širokih ust, temnih očij in črnih las.

Izredno nadarjena deva si je pribavila Irma naglo in iz lahka za svojo starost in svoj spol veliko vednost, — naučila se je različnih jezikov, slikanja, petja in godbe. Ker je veliko čitala ter si umela pridobiti skrivaj knjig, ki so ji napolnile glavico s čudnimi nazori, bila je včasih celo zoperno domišljava, v svojem vedenju pa skoraj emancipirana.

V svoji oblastni nagajivosti je bila Irma pač živo nasprotje tihe, blage in resne Vide, kateri so bile knjige deveta briga, a jej je bila najljubša zabava kuhinja in jedilnica, kjer je pomagala póstarni hišini.

No, profesor Weigstein ni delal razlike mej dekletoma! Obe je ljubil jednako, — in če bi ga bil kdo vprašal, od katere bi se lažje ločil, razhudil bi se zaljubljeni stavec ter dejal: «Kaj, ločil!?! Ne, nikoli, — nobene ne dam! Moj Bog, te punice, te punice! — To bi bila moja smrt!» — —

II.

Veder zimski dan z jasnim nebom, s čistim, ostrim zrakom, da te je ščipalo v nos in grizlo v ušesa, dasi je ljubo solnce sijalo tako polno in svetlo, da so se iskriale in bleščale ljubljanske strehe, kakor bi bile iz brušenega kararskega marmorja; — ulice pa so bile pokrite s tenkim, sklizkim ledom...

Na tistih starikavih kostanjih v «Zvezdi» je vriščala tolpa vrabcev ter se tepla za veliko krušno drobtino, katero je jeden teh predrznih kričočev odnesel izpred kazinskega praga.

Gori na slemenu nunske cerkve sta se preganjali dve lačni in zmrzujoči kavki...

V kazinski kavarni je bilo polno vojaških in civilnih gostov, — zasedeno je bilo vse prav do zadnjega kotička.

Nekateri častniki so biljardirali, drugi so kibi-
cirali ter zbijali dovtipe, tretji pa so kartali in pušili;
— ti so se drzno šalili z blagajničarkami, oni so po-
zorno čitali časnike ter srebali kavo, čokolado ali čaj.

Krogle so trkale ob zelene mantinele in druga
ob drugo, keji so butali ob tla; — vesel in porogljiv
smeh, — kratki, značilni, čestokrat razkačeni, navadno
pa začuden ali pa spodbujajoči vzkliki so doneli po
šumnih sobanah, — mej te pa se je vmeševalo afekti-
rano noslanje častnikov, dvorečih koketno hihitajočim
Betikam, Žefkam in Tinkam, in bahato rožljanje sa-
belj. Vse pa je zavijal — silen tobačni dim in z
vonjev različnih likerjev prenasičen vzduh.

V kotu ob velikem oknu sta se razvirala dva
častnika na mehkih, rdečebaržunastih foteljih in brez-
poselno zrla na prazno ulico. Igrala sta bila menda
šah, kajti deska s prevrejenimi figurami je še ležala
pred njima.

In sedaj sta se dolgočasila.

«Vrag vzemi to pusto gnezdo!» — se je zajezil
mlajši, vitek lajtnant plavih las in očij, majhnih, ko-
maj vidnih brčic pod nosom in simpatiškega obraza.
«Tri mesece sem tu in že sem sit te Ljubljane.»

«Verujem, — pa se že privadiš! Sevė v Celovcu
je življenje živahnejše... divno Vrbsko jezero s svo-
jimi pogumnimi klubovci in ljubkimi klubovnicami
«Albatros», — hé hé, tudi jaz jih poznam! — Poreče
s svojimi črnolasimi in čarookimi čifutkami... hm,
hm! — Otok, Gospesvetsko polje... sevė, sevė, za-
bavnih izletov je ondi cel izbor in družba, hej, —

pikantna, veseljaška družba, vsak teden druga!... Vem to, vse vem — nu, pa se že privadiš.»

Govornik je bil širokopleč nadporočnik temne polti, črnih las in obrvij, pa velikih brk.

«Ti ne veš, kako imenitno smo se gori vedno zabavali! — Pili, peli, plesali, ljubili, — včasih tudi malo stegli se..., eh divno! — A tu? — Vse kot pristrizeno, brez humora, brez pristrčnosti, — vse po tistem lesenem »špispurgarskem« »bon ton-u«, da te bolé kosti in glava! — Dopoldne rekruti. — popoldne pa spi, pij naprej in naprej ali pa zijaj na prazno ulico!»

«Ha, ha! Ti nesrečni človek!» — se je smejal nadporočnik. «Potrpi, tudi v Ljubljani nedostaje najpotrebnejše zabave, sedaj sevé... zima je! Pojdi v gledališče, h koncertom!»

«Dragec moj, prepozen si s svojim nasvetom! Gledališča sem se že privadil kakor stenica stražniške »pričine«. A kaj drugega...»

«Veš kaj, — zaljubi se!»

»Ljubljanke so lepe,
Pa hude so tud'.
So bele kot repe.
Pa hude kot zlod',

Tako vsaj pravi národna poskočnica. — Prepričaj se sam, če so res tako »hude in bele«, — dolgočasil se menda potem ne boš!« —

«Zaljublil, zaljublil!» — je hitel lajtnant smeje se, — »moj Bog, kaj me ne poznaš!?» — Kolikokrat sem se že vrnil s koncertov, promenad, iz gledališč, z izletov

v svoje samsko stanovanje zaljubljen preko ušes, s srcem vročim kot ulito železo ter tako polnim vzorov in svetlih mislij kot naše granate žebeljev in končic, — rečem Ti, da sem bil v takih trenutkih zmožen celo napraviti na svojega najnovejšega angelja sonet, — pravcati sonet! — No, za par dnij pa sem že vse zopet pometal v peč in srcé mi je bilo zopet zdravo in celo kot prej! — Hipoma se vnamem, a takisto ohladim, — kaj hočeš, sangvinik sem, človek trenutka!

Prisiljeno se je zasmeljal, lopil z dlanjo po šahovi deski, da so poskočile figurice in se zamešali črni «kmetje» mej bele «skakače» ter se je sparila bela «kraljica» s črnim «lovcem»...

Omolknila sta, nemo zrla skozi okno ter pušila.

Tedaj pa sta prišle mimo Weigsteinova Irma in Vida, z njima pa še tropa mladih gospic v koketnih kožuškah in astrahanskih čepicah, pomaknjenih na levo uho; preko rok, ki so se skrivale v mufih, visele so jim svitile drsalke. — Drobni korakov in s palico tipajoč capljal je stari Weigstein za njimi s polhovko preko ušes, z lovsko taško za roke na trebuhu in s komašnjami na nogah.

Glasno smeje se in čebllaje je hitela ta drnžbica mimo kazine.

Samo trenotek se je ozrla Irma, kateri so od mraza zardeli lici in nosek pod belim pajčolanom, v okno, kjer sta sedela častnika.

«Ali ga vidiš?» — je dejala tiho. Vidi ter brzela dalje.

«Kdo je to lepo deklè?» — je vprašal v istem hipu lajtnant, — oči so mu strmele za veselo dekliško tropo.

«Ej Koder, niti Weigsteinovih ne poznaš?» — se je začudil nadporočnik. «Gospica Irma... lepa kot Sikstinska madona, — — a še otroška. — dunajska institutka, jedva pol leta je doma!»

«Tako? — Krasen otrok!» — je odgovoril lajtnant Koder ter si zamišljeno vil cigareto.

«Ha. — poskusi, poskusi! — Ali hočeš, da te vpejem v hišo? — S profesorjem Weigsteinom sva znana.»

Predno pa mu je Koder odgovoril, je prisledlo nekaj novодоšlih častnikov, — pogovor se je zasukal na druge stvari. Koder je molčal. Menda ga ni zanimalo prazno govoričenje tovarišev, ki so iz nova reševali že stokrat podrobno premleti škandalček, v katerega je bila zapletena lepa soproga debelušastega domobranskega nadporočnika in neki splošno neprijetni lajtnant herkuliške postave domačega polka.

Izmračilo se je v tem; v kavarni so prižgali plinove svetilke. Gostje so začeli odhajati. Tudi Koder je že opasal sabljo, hoteč domov, ko stopi k njemu postrešček, ki — izročivši mu drobno pisemce — brez besede brzo izgine.

Rožnat biljet z ravno tistimi pokončnimi črkami in s tistim vijoličnim parfunom kakor oni pred nekolikimi dnevi mu je ležal v roki.

Z biljeta pa je bral besede:

V. c. g. lajtnant!

Oprostite, lepo prosim, da zadnjič nisem prišla tja, kamor sem Vas povabila! Oh, pridite še nocoj

ob 1/27. uri zvečer pred Zoisovo hišo na Bregu! Ondi Vas hrepeneče g o t o v o pričakuje, da se opraviči in o neki tajni, nujni zadevi spregovori z Vami

vdana

X. Y.

Zopet ta x. y.! — Je-li vse to resnoba ali predrzna šala, kakor je sodil po zadnji priliki? — Vendar čudno! — Kdo izmej poznanih žensk bi ga vabil na takó skrivnostne sestanke? — Bi li šel ali ne? — Morda se kdo iz njega norčuje, — ali pa se mu ponuja pikanten romanček! To bi bilo baš prav v tej dolgočasnosti! — A vendar, kdo vé, morda je vendar le ozbilna zadeva, — takó lepo prosi ta x. y.! — Hm, hm! — — —

Prav vznemiril ga je zopet ta rožnati biljet z vijoličnim vonjem! —

«Mrak, tu beri, pa svetuj! — Že drugič sem dobil tako vabilo.»

Obrnil se je k tovarišu nadporočniku, ki je biljet prebral, pogledal Kodra, nasmehnil se ter dejal:

«Banalna šala, — malomestna past! — Ti seveda ne pojdeš tjà?»

«O pojdem, a ti z manoj; ali greš?»

«Da bi dopisovalko ujela, meniš? — Opreznosti treba velike, sicer se blamirava! — Dopisovalka stane seveda na Bregu.»

«Misliš? — Kakó li sklepaš?»

«Ne vabila bi te sicer tjà! — Morda se ti bo posmehovala izza kakega zastora.»

«Da bi jo cucek! — Pa pojdiva, baš je odbilo šestu uro.»

Oblekla sta plašča in šla.

. * .

Naglo se je izmračilo. Megla, gosta kakor v Londonu, je prilezla od Barja sèmkaj ter se razgrnila po ulicah, zavijaje vsako reč v umazano sivo odelo. Niti pet korakov daleč se ni videlo.

Tedaj pa je prihitel od nekod šepasti mestni sluga, čegar uniformo so menda znosili vrabci z vseh vetrov; v jedni roki je tiščal prižigalni drog, drugo pa je pestil v žepu, ker zeblo ga je. In kadar je prišepal do jedne redkih svetilk, tedaj je dregnil s tistim drogom vanjo in svetilka se je prižgala ter s svojim rmenkastim plamenčkom razširjala svetlobo okoli sebe v krogu, čegar premer je bil skoraj do tri metre dolg. — — Dalje ni segala tista rumenkasta svetloba medlih plinovskih plamenček, ki so trepetali v gosti megli kakor vešče.

Baš je začela biti ura v stolpu svetega Jakoba polusedmih, ko se je približal, oprezno se oziraje, Koder tistim mladim kostanjem ob levem bregu Ljubljaniče, dočim je hitel Mrak od nasprotne strani po Grabnu dolí na Breg v obližje Zoisove hiše.

V istem hipu pa je pritekla iz megle ženska ter šla naravnost proti lajtnantu. Oblečena je bila v do tal segajoč plašč temne barve, na glavi in okoli vratu je imela ovit črn čipkast robec, obraz pa jej je bil še — komično — zastrt do ust z gostim pajčolanom.

«Bežite in ne hodite več sèmkaj! — V posmeh ste poredni deklici, ki se takó zabava.»

Droben glasek, ki se je vznemirjenja nekoliko tresel! —

«A takó! — Torej se nisem varal!» — je odgovoril Koder z nasmehom, ki je izražal skoro obžalovanje, da s pikantnim romanèkom ni nič. — «A kdo ste, gospica?»

«Ne vprašajte, — bodite mi hvaležni!» — déla je tiho, pokimala v slovo ter se obrnila, da bi odhitela.

«Torej ne? — Srèna hvala, dobra neznanka!» — ponudil ji je desnico.

Za trenutje se je obotavljala, potem pa je položila svojo rokico v njegovo. Hitro se je sklonil ter poljubil rokico. — Bila je ozka v rumenih rokavicah, okoli zapesti pa sta se zvijali dve srebrni kaçi, grizoçi druga drugo v rep.

«Lahko noç!» — je dejala tiho, izbežala preko ceste in izginila v megli.

Koder pa je gledal za njo, pribit na svojem mestu, in zopet je mrmral: «Proketo, proketo!»

Zakaj pa je klel, sam ni vedel...

In tedaj je prišel od nasprotne strani nadporočnik Mrak, pa smejal se je, da so mu solzé silile v oçi.

«Ta Irma, — ta Irma!» — je ponavljal.

«Oní lepi otrok? — Irma....?»

«Vražji otrok!» — je odgovoril Mrak, prijel lajtnanta pod pazduho in šla sta. — —

V Zoisovi hiši, gori v prvem nadstropju, pa sta bili dve okni polni mladih gospic, ki so nervozno zrle dol pred hišo. Toda pričakovanega ni bilo od nikoder...

III.

Ondi na drsališču v ljubljanskem Tivoli je bilo gospôde, da se je vse trlo.

Vojaška godba je igrala na bregu svoje najvznemirljivejše poskočnice, na ledu pa so plesali cele kadrilje, kakor na gladkem parketu v Narodnem domu.

Gospice v gorkih, koketnih in najmodnejših toaletah so se dričale v parih in kolobarjih z vojaki in civilisti, mej gospodiči redkih brk, bradatimi starci in razposajenimi otročaji, katerih je povsod preveč.

Vse je bilo danes na drsališču, kar je umelo elegantni sport drsalice. Na obrežju pa je kar goma-zelo gledalcev, katerih noge so bile vajene le premišljenega koraka in ki so se brezplačno naslajali z divnimi akordi svirajoče godba.

V zakurjenih lopah tik drsališča so se grele gospe matere in gospodje očetje, ki so bili obsojeni v dolgočasno službo »garde-dam» in »garde-gospodov». In govorili so o svojih nadebudnih hčerkah in sinovih, hvalili drug drugemu njihove sposobnosti, laskali se takisto drug drugemu ter pogledavali skozi taja-joča se zamrzla okna po svojih ljubljencih.

In kadar je videla kaka gospa mama svojo miljenko ob roki galantnega in čilega drsalca-sprem ljevalca, tedaj ji je od blažene nade vstrepetalo materinsko skrbno srcé!

Aj ti moj Bog! — Tako težko je dandanes pomožiti svoje hčerke, zlasti če jim usoda ni naklonila moškimi najljubše in najvzornejše lastnosti, — obširne in globoke mošnje novcev! —

Sèm ter tjà so se odprla vrata, in skozi nje je smuknila prezebla oseba, drgne si otrple roke, bolestno se oziraje na premrzle noge, ali pa tišče ušesi, ker zunaj je bil mraz, krut mraz.

In zopet so se odprla vrata.

«Te punice, — te punice bodo moja smrt!» — je vzdihnil došlec, suhljat gospodek s polhovko na glavi in z lovsko taško na trebuhu. Bil je profesor Weigstein.

«Zares, gospod profesor, za starega človeka je danes prehud mraz, in ta-le koliba je prava milost za naju!»

Človek, ki je takó govoril, je bil nadporočnik Mrak.

«Ej, kaj vi, — mlada kri! A jaz — — osem-impedeset let! — Pa te punice! Mislíte, da hočejo kam brez mene? Za nobeno ceno! Zlasti Irma se boji sama na ulico, kakor da nosi še kratka krilca! — Ej, to vam je nedolžen angelj!»

«Pa niti predstavili me še niste gospicama, dasi bo že pol leta . . .!»

«Res ne? — Glej, glej! Pa kaj hočete! — Človek niti ne vé, kje mu stoji glava! Te punice, — te

punice, kakor živo srebro so! Danes gledališče, jutri izlet, pojutranjem koncert, potem led, — pa k tej in oni rodbini na poset, — nocoj imamo doma gledališko predstavo, jutri zvečer pa zopet kje drugej domač plesni venček itd. itd. Človek pa bodi povsod, svetuj in pomagaj! — Niti minute nimam več proste, — oh, te punice, te punice!»

Mahal je z rokama, stopical nervozno sèm ter tjà, pa pogledoval skozi zasneženo okno po svojih punicah.

«In vaša knjiga, o kateri ste mi . . .»

«Moj Bog, moj Bog, dnevi hité, jaz pa letam okoli, mesto da bi delal!»

Na izsušenem, zgrbančenem, s sivo, redko brado poraščenem obrazu profesorjevem se je razlila po teh besedah vsa toga in moralna pobitost, katero rodi brezdelje.

Mrak pa se je nasmehnil.

«Torej »De Emonae Aquilinae-que situ« počiva? — Nò, nò, saj se vam takó ne mudi! Še par tednov traja predpust, potem pa se bodete mogli zopet z vsem navdušenjem lotiti svojega znamenitega dela, ki vam pribori ugledno mesto v številu najodličnejših zgodovinarjev.»

«Mislite!» — Obraz se je starcu zasvetil pri tej laskavosti. — «Hm, težavno, zamotano delo . . . Lazius, Schönleben, Valvasor, Linhard, Hitzinger, Mommsen, Dimitz, . . . vsi ti in še mnogi drugi govoré o Emoni in Aquillini, nekateri celó preveč, a skoro vsakdo drugače. In iz vseh različnih sodb in trditvev izvesti pravo, ej, ni lahko!»

«Uverjen sem, da pogodite pravo, gospod profesor!»

Ta stari učenjak, ki je nekako dišal po prhlavih skriptih, po prašnih arhivih in od moljev razjedениh pergamentih, se je priljubil mlademu nadporočniku. Dokler še ni bilo Irme in Vide domov, sta se sešla večkrat v kavarni pri whistu ali šahu, ter politikovala, modrovala in razpravljala o tem in onem.

Mraku je bilo znanje z Weigsteinom posebno dobrodošlo. Ker je bil sam resne narave, je pogrešal mej tovariši družbe; bilo mu je torej kramljanje z vztrajnim in marnim arheologom nekaka prijetna izprememba, ki mu je donášala tudi korist. — V svobodnih svojih urah se je pečal Mrak z veseljem z zgodovino, z raznimi slovstvi ter se živo zanimal za vsa važna socijalna in kulturna vprašanja. Radi tega pa se je seveda znatno razločeval od svojih tovarišev, katerih večina se je pečala le za lepe uniforme, lepe konje in pse, in za lepe igralke in dražestne ljubljanske šivilje. — —

«Gospod profesor, v par dnevih vam pošljem nekaj starih listin izza dobe Primoža Trubarja, pa dvoje odlokov izza zadnje francoske okupacije. — Našel jih je moj oče v tisti razdejani knjižnici, ki je še ostala na našem gradu, katerega je kupil ded od zadolženih baronov K.»

«Takó, takó!?! — Izvrstno! Moj Bog, koliko važnih listin bi bilo še dobiti po kranjskih gradovih in gradičih! — Hvaležen vam bom...»

«Veste kaj, gospod profesor, jedenkrat napra-

vimo izlet na Gorenjsko v naš grad, da preiščete sami . . . »

«Izborna misel . . . Toda moje punice?» —

«Seveda pojdejo tudi z nama, — li ne?» —

In profesorju se je svetil obraz že naprej v blaženi misli na tiste priložnosti, ko bo brskal po Mrakovem arhivu . . .

V tem, ko sta Weigstein in Mrak kramljala tako v zakurjeni kolibi, dričal se je lajtnant Koder po gladkem in v solncu bliskajočem se ledu. Bil je smel in eleganten drsalec, ki je obračal s svojimi kolobari, elipsami, osmicami in drugimi takimi drsal-skimi umetnimi figurami občno pozornost na-se; no, tudi njegova vitka postava, elastično gibanje in lepo, skoro žensko lice je vzbudilo v marsikateri Ljubljančanki posebno zanimanje.

«Ali ga vidiš, kako lep mož je to! — Kako smelo, gracijozno se kreta, pa vendar tako naravno in prosto vsake afektacije!» — je šepnila Vida sestričini na uho, s katero se je drsala roko v roci.

«Paperlapap! — Ta domišljavi, golobradi lajtnantček, katerega še odnese veter in ki menda nima družega kot svoje svilene hlače in vatirano suknjo z všitim korsetom, ta ti ugaja?! Moj Bog, kak ukus!» — Irma se je zaničljivo namrdnila.

«Hitro sodiš in obsodiš!»

«Pazi, da se ti še hitreje na zaljubiš!»

«Irma! S teboj zopet ni mogoče govoriti!»

«Pustim te torej samo, pa govori s tistim lepim lajtnantom!»

Spustila je Vidino roko in odbrzela kakor piš v nasprotno smer. Od osupnenja in nevolje je zardela Vida, ko je ostala sama. Bila je drsanja le malo vešča, ker se je lotila še-le pred kratkim časom tega sporta in le samo sestričini na ljubo. V nekaki zadregi je bila torej sedaj, ker jo je zapustila muhasta sestričina, in plaho se je ozirala po ledu, kakor bi iskala pomoči ali pa kraja, kamor bi se zatekla najlažje.

«Gospica, ne odrecite mi dovoljenja, da se vam pridružim v varstvo, — — lajtnant Koder», — sonoren glas ji je zadonel na uho, pred njo pa je stal z uljudnim nasmehom na tenkih ustnicah oni vitki golobradec, ki je povzročil ravnokar mali spor.

Za trenotje je bila osupnjena, zmočena, a takoj se je ohrabrila in krepko odgovorila: «Prosim.»

Koder je prijel njeno levo roko s svojo desno in za malo hipov dričala sta se že varno in zibajoča se po lahkih godbenih taktih. Kmalu sta bila tudi v živahnem pogovoru. Koder ji je pravil o svojih vojaških križih, tožil, kako je neznanec osamel v tem mestu, kjer mu razvajencu nedostaje pravih zabav, čeblljal o celovških razmerah in zabaviščih, o svojih kadetskih letih na veseljaškem Dunaju i. t. d. zgovorno, z dovtipi in s smelimi skoki od jednega predmeta k drugemu prehajajoč, kot človek, ki umé vzdržati živahno konverzacijo ter zna prikriti svojo zadrego s ploho lepih fraz in s ciničim smehljajem. Tudi Vida je postala pogumna ter istotako zgovorno pravila o svojem življenju na Dunaju in v Ljubljani. Neprisiljeno govorjenje in vljudno, nikakor vsiljivo ali nenaravno vedenje častnikovo ji je ugajalo, — no, hotela

pa se je tudi pošteno maščevati nad sestričino, ki jo je pustila samo, ki pa se je v tem vendar-le morala drsati brez spremljevalca.

Popolnoma je pozabila na zadrego v prvem trenutku, ki ji je rodil tudi tesnobno bojazen, da bi jo Koder — spoznal. Niti z besedico, niti s pogledom ji ni izdal, da mu je znana; zato pa se je umirila in se delala takisto tujo.

Nenadejano pa, prav ko sta se pridričala po vztrajnem teku do konca drsališča ter se za hip ustavila, prijel jo je Koder za desnico ter dejal:

«Gospica, prvič vidim danes vaš obraz, a vendar sem imel to-le desnico že jedenkrat v svoji!»

Vida je preplašenosti otrpnila; moj Bog, torej vendar! —

«Je-li mogoče?» — je zašepetala v zadregi ter povесila oči; lici pa sta se ji pokrili z najtemnejšo rdečico.

«Pa li uganete, kdo vas je izdal?» — je vprašal z neko zadovoljnostjo, vide dekletovo stisko.

Kaj je hotela. — li tajiti, govoriti neresnico? — Odkimala je z glavo, Koder pa je prijel njeno srebrno zapestnico: dve kači, grizoči se v rep.

«Glejte izdajalko!» — je dejal, ona pa je v hipni odločnosti dvignila obraz, proseče uprla plah pogled v njegove oči ter spregovorila kratko besedico: «Molčite! — Bodete? Lepo prosim . . .»

«Bodem, obljubljam!» — je odgovoril Koder, glas pa se mu je tresel, kakor bi baš storil nekaj, česar bi ne bil smel. Te oči, ta glas! — si je mislil; — srce mu je zatrepetalo in kri mu je šinila v glavo,

da se je vprašal: odkod nakrat ta vznemirjenost? — ta tesnoba? — To priprosto deklè je imelo vendar-le v svojih temnih očeh neko čarobo, ki ga je omamljala, in njen mili glasek, nežen alt, s katerim je izrekla svojo prošnjo, mu je vzbudil v srcu neko struno, katere do danes še ni čul nikoli. Koliko je že občeval v družini krasnih gospic, dražestnih žen, ki so mu vzburile kri po vseh žilah, da mu je gorela glava, da mu je tolklo v sencih ter da je trepetal na vseh živcih kakor metulj, katerega je nabodel srakoper na oster trn, — — — ali tega čuta, ki je mahom prevzel vse njegovo bitje ter mu napolnil dušo in telo, tega še ni poznal. Sam ni vedel, kako mu je, a zdelo se mu je, da pozna to deklè že dolgo, da pa je ni videl že mnogo časa, a duša njegova jo je iskala in tudi našla . . .

«Moj Bog, ali jo ljubim?» se je vprašal z nekim strahom in odgovoriti si ni upal . . .

«Vida, Vida!» — —

Oster, kratek in preplašen krik je zadonel preko ledu, kateremu se je pridružilo takoj še mnogoglasno kričanje ljudij, ki so stali ob bregu. — Godba je utihnila in drsalci in drsalke so drvili na isto mesto.

Jedva dva koraka od brega, na koncu drsališča se je vdrl led pod Irmo, ki je padla v vodo ter se krčevito poprijemala za gladki rob obkrožujočega ledu. V drugem hipu pa jo je že zgrabila močna moška roka okoli pasu ter jo dvignila iz ledene vode, ki ji je segala preko kolen. Smrtno bleda je bila Irma, od strahu in mraza je trepetala po vsem životu, niti besedice ni mogla spregovoriti; stegnila je roko k Vidi,

hote se je prijeti, a slabost je premagala njene zadnje moči in omahnila je onesveščena v naročje svojega rešilca, — lajtnanta Kodra.

Krepko je ovil svojo desnico okoli njenega života, dvignil jo na ramo in se odričal poleg Vide h kolibam, iz katerih so že vrele gospe in gospodje plašnih obrazov, pred vsemi pa suhljati profesor Weigstein in Mrak.

Koder je izročil onesveščeno Irmo Mraku, da jo zanese v zakurjeno sobo; potem je oprostil brzo Vido njenih drsalk in takisto sebe samega; na to pa odhitel po voz. — Ko se je vrnil, je bila Irma zopet zavedna, poleg nje pa je javkal profesor Weigstein s solzami v očeh: «Oh, te punice, te punice bodo moja smrt!»

IV.

Po «Dunajski cesti» je drdrala zaprta kočija. Leno je privzdigoval sloki fijakarski konj svoje koščene noge v enakomernem, kinkajočem teku, — no, gospodar je pritegnil celo včasih vajeti, da se je premikala kočija nekaj časa zopet jedva korakoma.

Ob kraju ceste pa je šla gospica hitrih elastičnih korakov. Obraz ji je zakrival gost pajčolan.

Ko je pa dospela kočija do sv. Krištofa, je ustavil kočijaž svojega konja, skočil raz «kozla» ter odprl kočijina vrata. Gospica pa se je ozrla naglo okoli in

— videvša na cesti samo prezebajočega delavca, ki je odmetaval sneg — stekla k vozu ter izginila v njem. Kočijaž je na to obrnil svoj voz, ki je zopet počasi drdral isto pot nazaj, po kateri je prispel . . .

V vozu pa sta si ležale v tesnem objemu dve osebi.

«Moj Kurt!» — «Moja Irma!» — —

Jedino te besede sta spregovorila sedaj pa sedaj, a se zopet združila v krčevitem objemu in nemem poljubu . . .

Kočija je zavila v mestu v ozko in temno ulico ter se ustavila pred jednonadstropno hišo. Takoj na to pa sta izginila v nji skrivnostna potnika.

«Zopet sama, — kako dolgo se že nisva videla!» — je vzkliknil možki, katerega je bila nazvala ona Kurt, ter prižehl k sebi njeno vitko telo.

Bila sta v elegantni, z vsem komfortom preskrbljeni sobi, poleg katere je bila spalnica.

«Me li še ljubiš, Kurt?» — je vprašala ona ter upirala vanj svoje višnjeve oči, ki so se ji svetile od sreče. Sedela sta na nizki otomani.

«Ti še vprašuješ! — Prihitel sem takó daleč, ker nisem mogel trpeti dalje groznih muk ločitve.»

«In tvoj oče? — Ah, že tako težko čakam, Kurt moj!» —

Skrila je svoj obrazek na njegovih prsih, kakor bi se sramovala.

«Sedaj se je odločil, da mi izroči z novim letom vso svojo kupčijo. Minoli teden mi je kupil

leta do polnoletnosti. — — Zadnji čas v aprilu boš pa i ti moja, vsa moja!»

«Še štiri mesece!» — je vzdihnila. «Pa zakaj še sedaj ne poveš vsega očetu? — Zakaj moram tudi jaz skrivati svoje razmerje?!»

«Čemu izdajati prezgodaj ljudem skrivnost, ki je znana samo nama, ki pa je tem slajša, čim bolj jo morava prikrivati! Potrpi, ko bom samostojen...!»

«Kakor hočeš! — Saj veš, da te ubogam v vsem, ker ljubim te, tako ljubim!»

Ovila mu je obe roki okoli vratu ter položila svojo glavo in prsi na njegove, on pa jo je poljubljal strastno, nenasitno...

V sladki omotici je zaprla svoje oči in molčala; obrazek je bil bleđ, dolg..., vsaka žila, vsaka mišica je igrala v njem, — iz ust pa ji je prihajalo hitro, naglo pretrgovano, vroče dihanje...

Zunaj pa je tulila pravcata kraška burja in veliki kosmi snega so padali izpod temno sivega nebesa.

Mračilo se je . . .

*
*
*

V salonu profesorja Weigsteina je bila zbrana prav pisana gospoda.

Bil je tu baron Cs., majhno, suhljato, rdečelaso in kratkovidno človeče, ki je bajè živel le od dveh rent, katere je naložil zanj neki plavokrvni sorodnik, sicer bi bil moral na stara leta celo beračiti.

Dalje je bil ondu profesor Zdražba, mlad doktor filozofije. Noge in roke so mu bile vedno na poti.

Končno je bilo ondi osem do deset gospic približno enakih starostij; z njimi je bilo tudi par garde-dam in par mladih gospodov, bratov in sorodnikov.

Družba se je zabavala z dramatičnim uprizarjanjem slovenskih in nemških pregovorov in naslovov različnih pesnic. Razdeljeni so bili v dve stranki; jedna je predstavljala, druga pa ugibala, kar se je menjavalo. Bilo je pri tem seveda veliko smehu.

Baš se je v sosednji sobici pripravljajl zopet nov prizor, ko se je približal Weigstein svoji hčeri, ki je sedela poleg Vide v krogu smejočih in kramljajočih tovaršic.

«Ali si pa poslala gotovo tudi gospodoma častnikoma vabila?» — jo je vprašal. — «Dolgo ju ni nocoj.»

«Sem», — je odgovorila Irma kratko; — «a ti Ljubljančanje zahtevajo, da jih pismeno in še osebno parkrat povabiš, predno se odzovejo!»

«Nò, nò, ne bodi zato takoj slabe volje, ljubica moja! Vem, da si imela danes veliko...»

«Vse popoldne sem letala okolu ljudij!»

«Vem, vem, ubožica! Trudna si, kaj ne?»

Ni mu odgovorila. V glavi ji je gorelo in po vsem životu jo je spreletavalo sedaj vroče sedaj ledeno. Mrzlično so se ji tresle ustnice in roke so ji vstrepetavale, da jih je morala skrivati. Bila je sila razburjena.

«Kako si blede!» — se je začudila sedaj Vida, ki je dotlej govorila s povabljenkami, dočim se je nocoj Irma odtegovala družbi. — «Ali si bolna?»

«Ah, ne, ne! — A jezi me vse, posebno pa ...»

«No, kaj te jezi, ljubica, povej!» — silil je profesor, ki je ljubil hčerko nad vse.

Irma je bila v zadregi; sama ni vedela, kaj naj reče. V svoji vznemirjenosti ni vedela, kaj govori, ker njene misli so se vrtile v divjem plesu le okoli dogodkov pred malo urami...

«Dà, jezi me, ker vabite vedno ta — lajtnanta!» rekla je potem osorno.

«Irma, kako si čudna in — nehvaležna!» — jo je zavrnila Vida z glasom, ki je jasno izražal njeno srčno užaljenost.

«Moj Bog, ni li gospod Mrak izobražen mož in gospod Koder galanten in vesel družabnik!» se je čudil profesor. — — «Pomisli vsaj, da te je Koder potegnil izpod ledu!»

«Dà, dà, vse prav... toda —» kako naj se izvije iz te zadrege? — «toda, saj veš, papa, da nimam rada družbe gospodov, ker...»

Povesila je obrazek in krčevito vila svoje prste.

«Oh, te punice, te punice!» — je hitel smehljaje profesor. Kdaj se je to čulo, da se bojé tako mlade gospice lepih gospodov! Oh, ti najivni otrok!»

Ves je bil srečen radi Irmine sramežljivosti in preprostosti.

«Taka sem pač! — Moških se bojim in sovražim jih, vse, vse...»

«Glej jo! — In se li ne omožiš...»

«Nikdar... pri tebi ostanem in pri Vidi!»

Glas ji je trepetal in oči so se ji lesketale v steklenem svitu. — Lagala je! Čutila je potrebo, da

zatare najmanjši sum o svojem vedenju, — ker se je sramovala, da bi obstala resnico sami sebi...

«Ti si angelj, Irma, — — angelj!» — solze so mu prišle v oči, ginjen jo je poljubil na čelo...

V tem je došla nasprotna stranka ter predstavljala nemško prislovico «Alter schützt vor Thorheit nicht». —

Prav tedaj pa sta vstopila Mrak in Koder. Profesor je tekel k njima ter jima prijateljski stiskal roke. Bili so že dolgo znanci in častnika sta bila tudi že parkrat na posetu. Weigstein ju je predstavil naglo nekaterim neznanim damam in gospodom, potem ju je pustil sama, hite k skupini, prepirajoči se, kakó bi uprizorili narodno popevko «Slovo».

Koder je pristopil naglo k Vidi, mej tem se je Mrak poklonil Irmí ter govoril z njo o nocojšni družbi.

«Papa so se že bali, da ne pridete!» — je dejala Vida.

«In vi?» — proseče ji je zrl v oči.

«Jaz?» — se je začudila ona, a v istini jo je oplašilo to drzno vprašanje. «Saj veste, da so mi vsi očetovi gostje dobrodošli.»

«Ah, vsi jednako? — Glejte, gospica, prav radi tega sem bil sklenil odtegniti se danes in vedno vaši družbi, a Mrak me je zopet pregovoril...»

«Gospod lajtnant Koder!» — je zaklical tedaj profesor; — «svetujte nam še vi!»

«Pozneje vam povem vse, gospica; — me bode li poslušali?» — je šepnil še naglo, potem pa

se pridružil skupini. Vida se je približala Irmi z Mrakom.

«Ako sprejmete moje povabilo, prepričali se bode sama, da je grad mojega očeta prav zanimiva, skrivnostna stavba; vrt in log pa, ki ga obkrožata, zares krasna. Gospod profesor mi je že obljubil, da napravimo tjakaj izlet. — Ej, tisti zrak, tisto zelenje! Kdor je zdrav, mora ondi popevati in vriskati, bolnik pa mora ozdraveti!»

«To bode divno, Irma!» — je odgovorila Vida na Mrakove besede. «In svežega, čistega zraka si tako želim; ta večna ljubljanska megla mi leži na pljučah kakor mōra!»

«Vi ste bolna, gospica?!» — se je začudil Mrak. «Tako cvetoča in čvrsta...»

«Včasih čutim neko plašno tesnobo tu v prsih, da mi ne da skoro dihati, a ko mine to, sem zopet zdrava!»

«Svetujem vam torej, da ostanete na deželi dalje časa... Tečna hrana, mleko, sir, surovo maslo, jajca, — vedne vedro nebo in zdrava sapa vam morajo pomagati! Glejte, naš grad je kakor navlašč zato, — oče, mati in sestra vas sprejmo z odprtimi rokami!» —

«Ah, to bi bilo krasno, ali...»

«Nič ali, — govoril bom še z gospodom profesorjem...»

«Gospica Vida, sprejeti morate ulogo v našem «Slovesu!» — lajtnant Koder je pristopil k naši trojici ter naglo razložil sklep predstavljajoče skupine.

Vida je bila takoj pripravljena.

«Pojdi, napravim te za pravcato kmetsko Miciko; gospodu Kodru bo hudo ob slovesu od Tebe, če ima le srcé pristnega «kranjskega Janeza!» — se je pošalila trpko Irma ter odvedla smejočo Vido v toaletno sobico.

Tudi lajtnant z Mrakom se je odtegnil družbi, da se maskira. —

Ko pa je prišla za nekaj časa nasprotna, uganja-joča stranka v salon, se je takoj pri vstopu glasno zjediniła.

«Magnifique! — Superbe!» — je vikal baronček.

Na malem podiju sta stala Vida in Koder: — «Micka» in «Janez».

Šopek cvetlic in pozovni listek je Koder imel za trakom na okroglem klobuku, — v desnici je držal rdeč kmetski dežnik in majhno culo, z levico pa je objemal pas svoje plakajoče «Micike».

Vida je bila v črnem krilu s čipkastim predpasnikom in pisanim modercem z belo srajčico kratkih rokavcev, da so se videle preko komolcev njene gole, polne roke. Ljubeznivo se je pritisnila k njegovim prsom, v obrazu pa sta oba izražala vso boleost slovesa in bridko resignacijo.

Irma je igrala na glasovirju znano, otožno národno popevko:

Ločiva se, zdrava ostani,
Poslednjič mi sezi v rokó.
Pa na-me nikar ne pozabi,
Če drug te nevesto dobo!

Ne bodem ljubezni te prosil,
Ne bodem te prosil roké,
A v prsih jaz bodem te nosil
Do zadnjega, zadnjega dné!...

Pesem je vsa družba pela polglasno, kar je vtisk še posebno povzdignilo.

Bil je lep prizór. —

to sliko pa je bil prvi del zabavnega večera izvršen. Gostje so se zopet združili ter posedli okoli glasovirja. Na programu je bilo še nekaj pevskih točk s spremljevanjem. Vendar je nastal prej še mal premor. Irma je servirala s pomočjo postrežnice damam peciva in malinovca, profesor pa gospodom vina.

Vida in Koder sta odšla mej tem odlagat kostuma v sosednji sobici.

Koder se je naglo oprstil svoje kmetske obleke in se hotel vrniti k ostali, šumni družbi. Tu začuje v sosednji sobici brze Vidine korake. Bila je sama in nikogar v bližini! Kri mu je šinila iz vznemirjenega srca v glavo, da za hip ni vedel, kaj počne... Zavedel se je šele, ko je klečal pred njo, ovijaje svoji roki okoli njenih kolen. Govoril je tako naglo, da je beseda pobijala besedo, a Vida ga je prijela za glavo, pogledala mu globoko v oči ter dovolila, da ji je zaprl usta s svojimi mokrimi, vročimi ustnicami...

«Me li ljubiš, Vida?» —

Odgovorila mu ni ničesar. Le še tesnejše se je pritisnila k njemu, sramožljivo povесila glavico ter se vsa blažena smehljala.

Vrnila sta se roko v roci v salon. Družba, ki se je razvrstila že okoli glasovirja, pri katerem je sedela

Irma in poleg nje profesor Zdražba, slovit baritonist, je kar onemela, in Weigstein je planil celó raz stol.

«Gospod profesor», — je dejal tedaj Koder, ne da bi izpustil roko temno zardele Vide, — «baš sem se zaročil z vašo gospico varovanko, k čemur vas prosiva še blagoslova.» —

«Dobro, dobro!» — je viknil sedaj Mrak in pohitel čestitat mladima zaročencema, vsa družba pa je zavpila za njim mej smehom in šumom: «Dobro! — Živela!» —

In profesor? — Zjokal se je skoro na glas, objel Kodra ter ga poljubil, potem pa poljubil tudi Vido, ginjen si otiraje potok solz, ki so mu siloma drle iz očij. In mej solzami se smehljaje je tarnal še ves večer: «Oh, te punice, — te punice! Meni nič, tebi nič se zaročé, človek naj jih pa še blagoslavlja!»

V.

Stari ljudje mnogo trpe na tem, da po noči ne morejo spati. Tudi profesor Weigstein je imel to težavo, zato je zahajal vedno le pozno počivat. V svoji knjižnici je pušil in čital, da se je približala polnoč.

Nocoj pa je šel celó iz hiše v kazino.

Bilo je dva dni po Vidini zaroki.

Mrak mu je bil zopet donesel nekaj starin, katere mu je doposlal oče, in v pogovoru o tem in

onem iz arheologije, numismatike, heraldike i. t. d. minulo jima je popoldne po bliskovo hitro.

V sosednji sobi sta šepetala Vida in Koder o srečni svoji bodočnosti... Ker je bil Kodrov pokojni oče veleposestnik in imetelj neke papirnice na Štirkem, ter je bila tudi Vidina dedščina po stariših zadostna, menila sta se že, kdaj se poročita. — Hotel se je le še dogovoriti s starejšim bratom, sodedičem očetovega premoženja.

Irme ni bilo doma. Odšla je — vsaj takó je dejala — na poset k prijateljicam. Irma se je vsekdar odtegovala družbi obeh lajtnantov z neko trmo, katere si Vida ni mogla razlagati. Odkar je pa zapazila, da se Vida celó zanima in skrivoma pogleduje za Kodrom, je postala zdražljiva in osorna. Vsa prejšnja veselost in živahnost jo je minula v zadnjih tednih, — vznemirjenost pa in čudna bledota, katera sta se polotila Irme pred par dnevi, je celó rastla.

Vida pač ni vedela tajnostij, ki so bile povod Irmine prvotne deviške razposajenosti in sedanje njene skrbipolne pobitosti! — — Vida ni vedela, koliko se mora Irma truditi in zatajevati, da skrije svoje misli in namene pred njo in očetom! —

Profesor in Mrak sta se odpravila, da bi šla v kavarno. Tedaj pa ga je spomnila skrbna Vida, da še ni večerjal. Profesor je torej še brzo povečerjal, potem sta šla.

«Gospod Koder, vi ostanese še tukaj seveda. Irma se vrne kmalu,» — je dejal še mladima zaročencema, podal lajtnantu roko ter odšel.

«Zaljubljeni niso nikdar zadosti dolgo skupaj. Ej, tudi jaz sem bil mlad in moja Ana!» — se je smejal Weigstein gredoč skozi kuhinjo, kjer se je košatila stara, čokata postrežnica. «Pa pazite na otroke!» — ji je dejal.

Mrak je spremil profesorja do kazine, ondi pa se je poslovil od njega za malo časa, češ, da gre večerjat ter da se potem vrne k njemu, da napravita par partij šaha.

Profesor je bil zadovoljen ter se kmalu zatopil v različne časnike. Kavarna je bila prazna ob tem času, kar mu je bilo baš prav, da je mogel mirno čitati.

Žal, da je trajalo to jedva pol ure. Za tem pa so prišli v kavarno trije gostje, katerih glasno govorjenje in smejanje je bilo jasno znamenje, da niso trezni. Zlasti neki gigerlsko elegantni gospodič črnih las in brkic ter zavihanega nosu je hreščal in upil prav drzovito. Govoril je neki nemški dijalekt, — profesorju se je zdel dunajski.

«Človek živi samo jedenkrat!» — je vpil črnolasi gospodič. «Neumno bi bilo torej, ako bi ne užival vsega, kar se mu nudi. In rečem vama, — ne branim se nikoli! — Oče ima denarja kot črepin, tovarna mu prinaša skoraj milijon na leto, a stavec je skop, nò...»

«Ti pa zato toliko potračiš, kaj ne?» — je dejal tovariš, artilerijski nadporočnik.

«Sevé, sévé... Denar in lepe ženske, to so moj idejal! — Eh, žensk se ne naveličam nikdar... imam jih pa kolikor sultan Abdul Hamid! Ha, ha!»

«Največ sevéda svojih črnookih in vročekrvnih rojakinj, čifutskih devojk... ha, ha, ha!» rogal se mu je tretji, civilist zanikarne zunanosti, — nekak agent menda.

«Ne, židovke so sebične kače, ki nezvestniku izpraskajo oči! — Drugoverke so pohlevnejše žrtvice. A devojk se takisto nekoliko bojim...»

«Torej ljubiš udovice... na Dunaju jih ne dostaje, vem!»

«Tudi v Ljubljani ljubim krasno bitje, rečem vama...»

«V Ljubljani?;» — sta se začudila oba hkratu, kar je nesramnemu židu vidno godilo.

«Dà, tudi v Ljubljani! — Menda je nimate lepše v vsem mestu, — nó, a še to vam je vzel Kurt Aron Scherz! Hè, hè, hè!»

Zadovoljno si je gladil brčice in bahavo priki-maval z glavo.

«A kako, za vraga, si prišel do nje?» — je vpraševal nadporočnik. «Povej!»

«Pijmo, prijatelj, pijmo!» je odgovoril žid, in zvrnili so čašice šampanjca v svoja široka grla.

«Na Dunaju, — doma!» — je odgovoril na to Aron na nadporočnikovo vprašanje.

«Pripoveduj, pripoveduj!» — je silil agent in znova natočil čašice.

Aron se je stegnil po baržunastih foteljih, položil obe nogi na bližnji stol in začel važno pripovedovati:

«Kakor veste, ima moj oče na dunajskem Grabnu jedno najelegantnejših prodajalnic za sukno, za ženske

in moške toalete, pregrinjala, zastore itd. Prodajalnica je v pritličju; v prvem in drugem nadstropju so pa velike, svetle shrambe, v katerih je po različnih sobanah razobešeno in razpostavljeno blago itd. Tja gor hodijo kupčevalci in kupčevalke izbirat, morejo si pa tudi samó ogledati naše zaloge, ker nam je sevé tudi za reklamo! — In v teh shrambah sem se seznanil s tistim krasnim ljubljanskim keberčkom!»

«Ahà, — dobro; pa kaj dalje?» — je poizvedoval radovedni agent.

«Nò, in vidiš — kmalu je bila moja! — Prišla je parkrat s svojo učiteljico ali guvernanto. Ker mi je ugajala, sem podkupil nekega spretnega komija, da se je oklenil starikave, a še vedno ljubezni željne guvernante, jaz pa sem se lotil institutke. In saj veš, — moj denar, moj jezik, moja virtuoznost v zamamljanju žensk mi je pridobila v kratkem času popolno zmago tudi nad to najjivno, dasi precej domišljivo punico! — Komí je zabaval guvernanto na enem koncu zaloge, jaz pa svojo institutko na drugem, — in zabaval sem se vsekar izborno!»

«Zaljubljena guvernanta je seveda večkrat pripeljala tvojo golobico! — Vražjo srečo imaš!» — se je vtaknil nadporočnik...

Govorili so še nadalje in žid je obširno pripovedoval, kolikokrat in kako je objemal tisto institutko, kateri je obljubil zakon.

Pri sosednji mizi pa sta sedela Weigstein in Mrak. Imela sta pred sabo šahovsko desko ter navidezno igrala, v resnici pa sta poslušala.

«To je strašno!» — je dejal profesor. «Torej celo v zavodih niso varne hčere pred takimi lopovi!»

«Malomarnost vodstva je jedino vsega kriva! — Mlademu dekletu pa skoro ne morem zameriti, — saj veste, da je ni ženske na svetu, katere ne bi omočila ljubezen, kopa denarja ali pa šelja po zakonu!»

«Žal, da je res tako! — Veseli me le, da sta bili Irma in Vida v tako izbornem zavodu! Zdi se mi, da so Irmi celo malo preveč ubili strah pred moškimi, — tako je bojazljiva in sramežljiva, — cel angelj!»

Poslušala sta dalje Scherza.

«In, rečem vama, imel sem že celo legijo ljubie, a tako ni znala poljubovati nobena kot ta Ljubljanka. Ta strast, ta svežost, — ej!» — tlesnil je z jezikom, kot bi se spomnil najdivnejših prizorov. — «Moral sem jo še jedenkrat in zadnjič objeti, — pripeljal sem se davi sèmkaj...»

«Se ti je li izplačalo?»

«Ah, rečem vama, — popolnoma! — Ločitev je pomnožila njeno strast prav do ekstaze! — Otrpnila je v svoji zaljubljenosti za vse obzire, — slepo mi sledi in žrtvuje v s e, kar hočem!»

«Vražji človek!» — je vzkliknil nadporočnik in zopet zvrnil čašico, kar sta tovariša hitro posnemala.

«A sedaj sem je sit! Baš prihajam od nje, — ne bo me videla več; — žal mi je, krasno deklè je, — a nima ničesar! — Poprimi se je ti, ne bo ti žal!» — je dejal nadporočniku; jezik se mu je že zaletaval.

«Ti mi jo odstopaš? — Plemenit človek! Ha, ha! — A kako se zove vendar ta ,keberček?»

«Weigstein!» — —

Nadporočnik in agent sta planila po koncu, pri sosednji mizi pa je z velikim ropotom padla šahovska deska na tla, da so se figure razpršile na vse strani.

«Irma, moja Irma!» — je zaplakal profesor, zakril si z obema rokama obraz in ječal.

Kakor ris na svojo žrtev je planil Mrak k židu in ga z jednim udarcem svoje koščene roke pobil na tla.

«Lopov, tu imaš plačilo!» — je viknil s strašnim glasom, da je odmevalo tja na ulico ter je letelo ljudstvo od vseh strani preplašeno in radovedno vkup. Agent in nadporočnik, spremljevalca, pa sta pobirala krvavega in omotenega Scherza ter ga položila na fotelj.

«Jutri se vidimo, ako drago!» — je dejal Mrak, in ko mu je nadporočnik v očitni zadregi prikimal, je vrgel Mrak še svojo posetnico na mizico, rekoč: «Da bo vedel, kdo ga je! — Moj zastopnik pa bode gospod lajtnant Koder!»

«Dà, gospod tovariš!» — je odgovoril nadporočnik. Potem je prijel Mrak omedlelega profesorja pod pazduho ter ga odnesel iz kavarne. — Baš je pridrdrala mimo prazna kočija; odpeljala sta se domov.

VI.

«Trikratno menjanje krogelj, — distanca petindvajset korakov, — kraj: mestni log za neko samotno pristavo.»

«Prav! — in kdaj?»

«Popoldne ob tretji uri. Želel si, da se stvar čim preje reši, in tudi gospod tovariš, artilerijski nadporočnik . . .»

«Prav! — Rečem ti, da uprav hlepim po trenutku, ko poženem temu židovskemu vragu kroglo v srcé! — Ne boj se, prijatelj, — moja roka ne trepeče nikoli!»

«Toda — če pa vender padeš, — Aron Scherz je rezervni častnik! — — Prijatelj, maščujem te jaz!»

«Hvala ti, duša draga! — Smrt vsem židovskim pijavkam! — — A kako je gospodu profesorju?»

«Še vedno nezavesten, — zdravnik se ne gane od njega. Moj Bog, ta dobri starec! Kolik vdarec je občutilo njegovo očetovsko srcé, ko je slišal brutalno resnico, da njegova hči ni najivna, nedolžna deklica, otroška razposajenka in sovražiteljica moških, kakoršno se je hinavsko delala, ampak strastna, moralno skvarjena ženska!»

«In gospica Vida?»

«Ni je odtrgati od strijčevega ležišča. Vso noč ni zatisnila očesa, na vsak gibljeje bolnikov pazi ter mu neprenehoma polaga led na glavo.»

«Dobro deklè! — Srečen boš, prijatelj!»

«Nepopisno srečen . . . Tako je blaga, tiha, skrbna in priprosta!»

«A nesrečna Irma?»

«Zaprta je v svoji sobici, odkar si pripeljal nezavestnega profesorja domov. Kdo zna, kje je izvedela ves dogodek! Morda . . .»

« — Aron Scherz! — —

«Strela ga ubila! — A sedaj hitim zopet tjâ, — ob dveh pridem po-te. Zdrav in — miren!»

«Brez skrbi! — Ubijem ga gotovo!» — —

Stisnila sta si roke; Koder je odhitel k Weigsteinovim, Mrak pa je začel pisati pisma...

*
*
*

Bilo je že pol štirih popoldne. V plašča zavita sta hodila Mrak in Koder za pristavo naglo gori in doli, da bi se ugrela. Mrzel sever je pihal skozi golo vejevje nekaterih redkih jelš in dvoje troje gladnih vrañ se je pojalo okoli pristave, išoč hrane. Tenka meglica je začela polagoma padati na zasneženo zemljo.

«Gospoda, prokletega žida ne bo!» — se je oglasil iz kočije, ki je stala v zatišju, gromki glas.

«Jaz sem že ves premrl! Vrag!»

«Samó še pet minut potrpiamo, gospod doktor!» — se mu je odzval lajtnant Koder. «Morda se vender-le izpolni srčna želja tovariša Mraka, da mu raznese grešni židovski drob!»

«Dobro, še pet minut, — a potem niti sekunde dalje. Vrag!»

Zdravnik se je zopet zaprl v kočijo, častnika pa sta nadaljevala nemo svoje nervozno pohajanje ob pristavi gori in doli.

Mahoma pa se ustavi Koder ter ostro posluša.

«Voz prihaja, — tu so!»

In za malo hipov je prispela res v največjem diru kočija k pristavi, iz nje pa je skočil artilerijski nadporočnik.

«Gospoda tovariša, prišel sem sam!» — je dejal in ponudil obe roki v pozdrav.

«Sam?!»

«Scherz je pred uro pobegnil z dunajskim vlakom.»

«Nesramni žid!»

«Bojazljivež!»

«Gospoda tovariša, obžalujem, da sem bil zastopnik take propalnice in vaju prosim, da...»

«Gospod tovariš, nobene besede! — Mi ostanemo stari,» — ga je zavrnil Mrak. Koder pa je še pristavil: «Molčimo o vsem dogodku radi časti rodbine Weigsteinove!»

Sedli so v kočije ter se odpeljali nazaj, v Ljubljano...

Prva pot častnikov je bila k bolnemu profesorju. Ko pa sta prestopila prag, sta začula že glasno jokanje Vidino in stare postrežnice, mej katero se je vmešavalo ostro in rezko tolaženje zdravnikovo: «Tiho, gospica Vida! — Solze ne pomorejo nič! — Tiho, pravim!» —

Odprla sta duri in vstopila. Tu pa se jima je prikazal žalosten prizor.

Na postelji je ležal vznak suhljati profesor Weigstein pol odprtih ust, bled in vpalih lic, — dihal ni več. Tik njega je klečala Vida in tiščé svoj obraz v mrzle profesorjeve roke, je krčevito jokala. V znožju je ihtela stara služabnica.

«Mirko, Mirko!» — je kriknila Vida, vidé častnika, planila po koncu ter se plakaje vrgla Kodru na prsi.

«Gospod profesor je izdihnil!» — je dejal zdravnik odhajaje.

«Sedaj imam samo tebe na vsem svetu, Mirko, — ne zapusti me! — Tudi Irma...»

«Irma? — Kaj je z gospico Irmo?» — vztrepetala sta hkratu oba častnika.

«Pobegnila je s svojim ljuběkom. Tu čitaj!» — Podala mu je veliko pismo, in Koder je čital glasno sledeče :

Ljubljena Vida!

Preganjana od vesti in sramote, premagana od brezmejno strastne ljubezni bežim iz tega kraja, kjer mi dalje ni obstanka.

Vida, ti ne veš, kaj je strast, trmasta, vse uničujoča, vse žrtvujoča strast! — —

Že na Dunaju, ko sva bili zadnje leto v inštitutu, sem se zaljubila vanj z vsakim živcem, z vsako žilico svojega bitja. Tudi on me ljubi, obljubil mi je, da me vzame za ženo, — verujem mu, ker mu moram verovati. Morda me vara, morda je laž vsaka njegova prisega, — — a ljubim ga vendar-le in ga bom do zadnjega diha. Ne pustim ga, naj se zaroté zoper mojo ljubav nebesa in peklo! —

Vida, Kurt je žid! — Zato sem se bala izdati živi duši svojo tajnost, da bi mi kdo ne odgovarjal, da bi ne stavil ovir moji sreči! —

Zatajevala sem se, hlinila bojazen in sovraštvo do moških, da sem bila tem varnejša s svojo skrivnostjo. Molčati sem pa tudi morala, ker mi je on tako velel.

Vida, vedi, da sem njegova, njegova vsa — z dušo in telesom —, da sem mu žrtvovala vse, vse, — — nazaj ne morem, ne smem...!!

Odpusti, Vida, če moreš, da sem taka, da nisem več vredna, da Ti pogledam v nedolžne oči! —

Bodi srečna s svojim ženinom in skrbi za mojega očeta! — Prosi ga v mojem imenu odpuščanja — na kolenih ga prosim, naj me ne zasleduje!

Slučajno sem izvedela ves sinočni nastop v kazini, — Scherz je bil vinjen, — — vem, da bi ga gospod Mrak ustrelil, — saj slovi mej častniki za najboljšega strelca, — zato sem pregovorila Scherza, da pobegne z menoj...

Vzela sem seboj nekaj dragotin pokojne mamice, in sedaj že beživa pred Mrakovo kroglo in — očetovim prokletstvom...

Li v srečo, — li v bedo?? — —

Še sem vsa njegova, — — drugače ne morem ravnati, — odpusti! — — —

Zdravstvuj, blaga sestranka, in bodi srečna!

Irma.

* * *

Tiho je bilo v sobi in le pridušeno ihtenje Vidino na prsih ljubljenega moža je pretrgalo hipno grobni mir...

Tam na postelji pa je ležalo nepremično rumeno blede obličje arheologovo.

Okoli pol odprtih ust mu je legla neka prijazno-bridka poteza; po vsem obrazu pa je bilo razlito blaženo smehljanje.

Nehoté se je spomnil Mrak, da je imel dobri starec samó tedaj ta izraz na licih, kadar je v nekaki nesrečni obupnosti tožil:

«Oh, te punice, — te punice bodo moja smrt!...»

VII.

Bilo je nekako tri mesece po Weigsteinovem pokopu.

Na verandi pred Mrakovim gradom, ki je visel kakor lastavičje gnjezdo na strmi skali, je sedela znana nam družba.

Ravno je zahajalo solnce za smrekovim gozdom, ki je šumel za gradom, spodaj pod gradom, v širni dolini s polji, logi, travniki in z vasicami pa se je začelo mračiti. Topel spomladanski veter je pihal in donašal svež vonj dehtečega cvetja in zelenja; iz parka do gradu pa je donelo vzdihujoče in togujoče petje zaljubljenega slavca.

«Zadnji večer ste nocoj pod našo streho, gospa. Vesel sem, da vam je ugajalo življenje pri nas in da se povrnete popolnoma zdrava v Ljubljano.»

Mož, ki je tako govoril, je bil sivolasi, a še vedno kakor hrast krepki grajščak in veleposestnik Mrak. V zelenoobrobljeni lovski obleki je pušil iz velike pipe; ob nogah pa mu je ležal prepeličar.

«Ne morem se vam in vaši gospej dovolj zahvaliti za vso blago naklonjenost in prisrčnost, s katero ste me negovali ves čas.»

«Nič hvale, gospa, — celó mi smo vam hvaležni, da ste nam delali takó ljubeznivo in zabavno družčino. Saj veste, moj soprog je vedno po opravkih z doma, in navadno morava z Evo ostati same v gradu z družino. — Dolgčas nama bode sedaj!»

Gospa Mrakova je bila še vedno lepa ženska, dasi je imela že dvajsetletno hčerko in sina nadporočnika.

«Oh, mamica, kaj ne, da naju mora še večkrat priti obiskat gospa Kodrova!» — je spregovorila vitka, črnolasa Eva, in se kakor ljubeča sestra oklenila gospe Vide.

«Dà, dà, gotovo prideta, Eva, — jaz ju siloma pritiram, če ne bodeta hotela iti z lepa!» — jo je tolažil brat.

«Ne bo treba, dragi Mrak!» — se je zasmeljal Koder. — «Da bi pa še kdaj samoval v Ljubljani, dočim bi bila Vida tu, ne, tega ne dovolim nikdar več!» se je šalil lajtnant. — —

Mesec dnij po stričevi smrti se je poročila Vida, čisto sama na svetu, s poročnikom Kodrom. — Žal, da se je njena bolezen na prsih vsled prebitih žalostnih ur in skrbij takó poslabšala, da je bil Koder vsled zdravniškega ukaza prisiljen, sprejeti tovariševo prijazno ponudbo ter odpeljati Vido na solčno Gorenjsko, na zračno grajščino Mrakovo, ki je ležala sredi najdivnejše prirode. Britko je pogrešal mladi mož svoje ženke; — no, danes je prišel po njo, da jo povede zopet zdravo za stalno v svoj mili dom. Tudi Mrak ga je spremil.

Iz doline so se začuli zvonovi vaških cerkvic zvonečih «Ave Marijo»; visoki in nizki, jasni in temni glasovi so zveneli po večernem mraku ter se združevali v skrivnostno bajno melodijo.

Zvezda se je užigala za zvezdo na nebesnem svodu in polna, rumena luna se je prikazala na obzorju.

Družba je molčala; — vsak je bil zatopljen v svoje misli, ki pa so plavale skupno nad nizko pozemnostjo ter se dvigale morda v nezavedni pobožnosti k nebesom...

Vida je sedela poleg svojega moža, ki ji je ovil roko okoli pasu ter jo pritisnil k sebi; položila mu je svojo kodravo glavico na prsi ter zaprtih očij poslušala udarce njegovega, njenega srca...

Bila sta srečna! — —

Tu stopi nenadoma na verando poštni sel.

«Dober večer in blagoslov božji!» je pozdravil glasno. «Prinesel sem ekspresno pismo gospej Kodrovi!»

Lajtnant je segel po pismu in sel je zopet odšel. Eva pa je stekla brzo po svečo.

«Moj Bog, Irma!» je vzdihnila Vida v neki slutnji, potem pa odprla pismo.

«Dunajska policija, — kaj je to, križani Bog!» vsa se je tresla od vznemirjenosti. — «Čitaj ti glasno!»

In Koder je čital:

Velespoštovana gospa!

Iz priloženega listka je izvedela dunajska policija, da ste gospici Irmí Weigstein najbližja in menda tudi jedina sorodnica.

Obveščamo Vas zató, da so pred tremi dnevi našli na bregu Dunava mrtvo žensko, utopljenko, v kateri so spoznali Vašo sorodkinjo. Policija je dognala, da je pokojnica živela skoro tri mesece v skriti ulici Leopoldovega mesta, kjer je imela najeto sobo in hrano pri neki židovski rodbini. Oboje je plačal za njo Aron Scherz, sin premožnega trgovca na Grabnu, ki je zahajal skoro vsak dan k nji.

Konstatovalo se je, da se je smatrala pokojnica skrivno zaročnico omenjenega Arona Scherza.

Zadnje tedne pa ni bilo njenega zaročenca več k nji; ker tudi ni bilo več plačano za njo niti stanovanje niti hrana, — sama pa tudi ni imela razen dvoje oblek, katere si je dala delati na Dunaju z denarjem, dobljenem v zastavnici za različno zlatenino, — ji je odpovedala židovska rodbina svojo streho in mizo.

Videli so jo potem še parkrat na Grabnu hodečo okoli Scherzove hiše; pred jednim tednom pa je izginila. — Šla je v Dunav!

Končno Vas še obveščamo, da je radi našlih se pisem in ustmenih izjav nekaterih prič Aron Scherz v preiskovalnem zaporu.

O tem Vas obvešča itd. itd.

Temu uradnemu pismu je bil pridejan še listič:

Velespoštovani gospej Vidi Kodrovi

v T.....

Moja usoda je določena...; onečaščena, zapuščena in zaničevana od njega, katerega sem ljubila iz vse duše in po katerem hlepi še sedaj slednja kaplja

moje krvi, grem v smrt! On je bil moja luč, moje življenje, — — čemu živeti še sedaj!?

Z Bogom, Vida! — — Irma Weigstein.

Glazen jok je zadonel po verandi in obupana se je vrgla Vida v moževo naročje...

Tedaj pa je vstal sivolasi grajščak.

«Molimo!» je dejal in začel: «Oče naš...»

In še vedno so doneli sèm gor melodični glasovi vaških zvonov... žensko ihtenje je pojemale... še zadnji otožni zvok se je izgubil proti nebesu, in potem je tudi — grajščak umolknil...

Dánica.

(Malomeetní prizori).

V Taboru, malem slovenskem mestu, je zavladala mej mladim, možitveželjnim in možitvepotrebnim ter sploh mej samujočim ženstvom velika razburjenost. Stara prijateljstva, ki so vezala razne Cirile, Olge, Milice, Jelke, Ivanke, itd. že od otroških ali vsaj od institutskih in samostanskih let sèm, so se razrušila kar čez noč v nič ter se nekad izpremenila celó v smrtna sovraštva. Nečuvvene tajnosti so postale obče; neusmiljeno so raznašale bivše posestrime mej strmeči in krohotaajoči se svet druga o drugi najintimnejše grehe in največje skrivnosti; — prenehala je vsaka obzirnost ter se začel tih, a tem strastnejši ženski boj na vsej progi.

Mirko Pivec, širokopleč, a vitek mož modrih očij in temnih, kodrastih las in takistobojnih ponosnih

brk, se je naselil baš pred mesecem v Taboru. Preko levega lica se mu je vlekla tja do ušesa ozka brazgotina, katero je dobil baje v dvoboju radi neke gospice. To je delalo mladega kavalirja v očeh nekaternikov, zlasti pa mej ženstvom, sila zanimivega. In kdo bi se čudil temu! Odkar pametujejo, se še ni meril noben Taborčan s sabljo ali samokresom, — k večjemu skrivaj s krepelcem ali kamnom...

Ta elegantni in zanimivi mož je postal torej hoté ali nehoté povod vsej razburjenosti med taborškim nežnim spolom. Na glavnem trgu, ondi, kjer stanuje cvet taborške gospóde, t. j. župan s svojo mnogoglavno rodbino, vdovec notar s hčerko, kodrolaso Justino, stari komisar in koncipijent, mladi zdravnik in sloki stotnik v pokoju, — v tej imenitni soseščini se je nastanil tudi Mirko Pivec.

V prvem nadstropju županove hiše si je najel štiri sobe, s seboj pa je pripeljal toliko pohištva, da so je morali spraviti nekaj celó tja gor pod streho.

Početkom so pričakovali Taborčani, da se pripelje za Pivcem tudi soproga. Občno pa je bilo iznenajenje, ko se je razvedelo, da je še samec ter da bode sam stanoval v svojem elegantnem in razkošnem stanovanju. Čemu toliko pohištva, čemu pohaja rajše v gostilno, dočim bi imel lahko ob strani dražestne ženke najkrasnejše dnove!

Komisar, kateri je predsedel že precej večerov s Pivcem pri »Veselem Kranjcu« ob kupi dolenjskega cvička, ki je bajè tako zdrav za njegov slabo prevajljajoči želodec, je vprašal nekoč Pivca:

«Zakaj ste vendar še samec? — V letih moči in vroče krvi je zakon najdivnejši raj! Glejte mene, kakor sem star, hotel bi se zopet oženiti, da nimam odraslih otrok. Ej, kako prijetno in dobro sem živel s svojo rajnko! Kako zdrav je bil tedaj moj želodec!»

«Saj se nikamor ne mudi, gospod komisar!» — se je zasmeljal Pivec. «Predno ne prekoračim tridesetih, ni sile! Sicer pa imam še očeta, na katerega se moram ozirati.»

«Ne razumem vas, zakaj bi se zato ne oženili,» — je silil dalje zvedavi komisar. «Pomislite vendar, da je mladost, ki tako naglo izbegava, jedini čas, v katerem more človek uživati vso srečo življenja in osrečevati v polni meri še druge!»

«Dà, dà,» — mu je pritrdil Pivec ter sukal z obema rokama svoje dolge brke; — «ali moj oče je čudak. Nobena ženska mu ni dovolj dobra zame! — Menda se je sam z mojo materjo, katere, žal, nisem nikdar poznal, jako varal... Nù, meni je vsejedno; zdi se mi, da se uživa življenje v samstvu še lažje in bolje.»

Tlesknil je z jezikom in namežiknil komisarju, češ: v tem imam že dosti izkušenj.

Komisar pa se ni dal ostrašiti. Zgovorno mu je začel naštevati taborške gospice, hvalil to in ono, našteval vrline in čednosti vsake posebej, cenil njeno gmotno stran ter vedno povdarjal, da si je tudi sam izbral v Taboru svojo rajnico, česar mu ni bilo nikdar žal.

«In slednjič ne zâbite.» — je pristavil prepričevalno in navdušeno, — «da so taborska dekleta znana po vsej Kranjski radi svoje poštenosti in zvestobe!»

Pivca je zabavalo mešetarenje gostobesednega komisarja, zato mu ni ugovarjal, ampak sem ter tja pripomnil kaj, češ: ta je zares lepa in ona še precej petična. Da bi se pa za katerokoli vsaj nekoliko zavzel, tega na žalost komisarjevo, ki je bil znan spreten posredovalec mladih zakonov, ni kazal.

Posledica tega razgovora pa je bila, da je klepetavi komisar že naslednje jutro pravil v svoji pisarni o svobodi bogatega Pivca. Pripovedoval je na dolgo in široko, da je Pivčev oče velepremožen kupec na Štirnškem, ki pa kmalu poproda svojo hišo, žago in ostala gospodarska poslopja z vsem svetom vred ter se preseli v Tabor, kjer prične v družbi s sinom veliko kupčijo z lesom. Nakupil je že nekaj lepih gozdov in skoro začne staviti velikansko parno žago ondu na bregu Save. Vzrok, da se je naselil baš v Taboru, je ugodna železniška zveza, bližina gozdov, nekaj pa tudi lepota taborske okolice in blagostanje ljudstva.

«Na mojo vero,» — se je bahal komisar, — «njegove razmere so mi popolnoma znane. Pivec je olikan in nadarjen dečko, prebrisana glava. — Vidi se mu, da se je na dunajski tehniki nekaj učil. Srečna, katera ga dobi!»

Komisarjevi pisarji pa so povedali to vest svojim sestram, materam, tetam itd., in še isti dan je bilo razbobnano po vsem mestecu, da je Pivec jako pre-

možen, da prične kmalu obširno kupčijo in — da še nima neveste.

Že takoj početkom je zbuja! vedno po najnovejši modi oblečeni Pivec s svojo brazgotino na levem licu in s svojim samosvestnim kretanjem občno zanimanje mej ženstvom; sedaj pa se je začelo pravcatno tekmovanje mej njimi, katera naveže ná-se elegantnega kupca.

In kdo bi se čudil temu tekmovanju?

V Taboru je bilo jedva pet davkarskih in sodnih pristavov ter praktikantov, postaren notarski kandidat, koncipijent, finančni respicijent, dva učitelja, nekaj starikavih vdovcev, dva, trije trgovski pomočniki, ki so bili še neženati; vse ostalo moštvo je bilo za taborske deve, ki so bile sevé, kakor povsod drugod, sila zakonajeljne, vsaj začasno izgubljeno.

Kakor ose zrelega sadja so se lotili Pivca očete, ki so imeli doma po dvoje, troje hčerâ. Kjerkoli mogoče so se urinili v njegovo družbo, laskali se mu, pili ž njim bratovščino navzlic svojim sivim lasem, ga izvabljali domov ter ga ondu prepuščali spretnejšim jezikom svojih žen, ki so obsipavale Pivca z najslajšimi pokloni ter ga pitale z najboljšo kavo in čokolado. Gospice hčerke pa so kazale v svojih toaletah največjo eleganco, razbijale po glasovirjih in mučile svoja grla, samo, da bi tem hitreje zamamile lepega Mirka... Celó brezimna ljubavna pisemca in šopke cvetic je dobival Pivec od svojih tihih čestilk, katere pa so v svoji ženski premetenosti vedno uravnale vso reč tako, da je njihov uzor kmalu izvedel pravo ime svojih prijateljic.

Pivca je početkom nepopisno zabavala ta malomestna preprostost in vsiljivost. Kmalu pa je postal istinito ponosen, da se mu prikrito in cĕitno ponuja toliko hrepeneĕih src. Vendar se ſe nikakor ni mislil navezati na kako žensko bitje. Dà, ſaliti in zabavati se je bil vedno pripravljen; saj to je poskušal in okuſal že v svojih akademskih letih z dokajšnjim vspedom. V svoji lahkoživnosti je priĕenjal sedaj s to, sedaj z ono, toliko ĕasa, da je izpoznal do dobra svojo ljubico ter se do cela pouĕil o domaĕih, zlasti o gmotnih razmerah veĕine taborskih deklet.

Tako se je zgodilo bledikasti, vranjelasi Breznikovi Milki, katera ga je hotela pridobiti z dragoĕenimi krili dunajske mode, kojih pa njen oĕe, bivſi zavarovalni agent in loterist, ni mogel z niĕimer plaĕati. Pivec je kmalu izvedel, da se peteroglava Breznikova druſtina ſivi jedino le od stanarine starikave hiſe in od malih dohodkov najstarejſe hĕere, uĕiteljice.

Takisto se je spekla Strnadova Tilka, majhno, ſiroko dekle, bujnih oblik in vedno mozolastega obraza, ki je bila vsako leto parkrat zaroĕena, — tako je vsaj pravil njen brat, krĕmar, — a je ſe do danes ostala devica.

Niĕ boljſa usoda ni doletela Fratnikove Olge, hĕerke ranocelnika, katera se je smatrala radi svojega ‚so‘ovega‘ petja ter nosljajoĕega nemĕurenja za najinteligentnejſo gospico v Taboru. Nù, ljudje je radi njenega strupenega jezika in ogromnega nosu — (ki bajè z vremenom oteka ali pa splahuje ter sluſi nekaternikom celò za — barometer!) — niso mogli trpeti, dokler ni odſla nekam za ‚bono.‘

Jednako srečo so delile tudi koketna Devetkova Regina, vedno se smehljajoča, a duševno skrajno omejena Podlipnikova Julija, — najivna institutka Klobučarjeva Zalika, itd... Nobena ni našla milosti v Pivčevih očeh: ta se mu je zdela prebedasta, ona predomišljava, tretja predrobna, četrta prebujna itd. Bilo mu je povsod pač le za šalo; da bi mislil na ženitev, morale bi imeti po navodu očetovem predvsem več — novcev.

Jelenčevi so imeli na glavnem trgu bogato urejeno prodajalnico za sukno in belino, ki je bila v mestu najbolj obiskovana. Stara Jelenčevka je bila dosti prebrisana gospa; umela je zlasti napram okoličanskim kmetom in kmeticam ubirati pravo struno. Dajala jim je marsikdaj blago tudi «na upanje»; seveda je pozneje tem več naračunila..., pa se je i sama pri tem često zaračunila.

Meščanom je stregla navadno domača hčerka, Dánica. Tudi pri največjem opravilu najukusnejše oblečena, je bila sevé bolj nakit prodajalnice; delo pa je opravljal trgovski pomočnik.

Dánica je bila devojka nežnega života, rožno nadahnjenega obraza z malimi, a sila živimi očmi. Izobrazila se je v nekem ljubljanskem zavodu. Značilna pa je bila Dáničina dražestna šegavost in pri-kupljiva živahnost bodisi v govorjenju, bodisi v kretanju. Nalik poskočni veverici je brzela za prodajalno mizo, nasmihala se koketno kupčevalcem in čebljala

ž njimi, da sami niso vedeli, kdaj in kako so napravili kup. Dánica je imela pač navzlic svoji prikupljivi zunanosti pravo pravcato židovsko naravo, od katere je imela prodajalna največje dobičke. V istini je bila Dánica spekulativna koketa.

Nù, umela je dobro zatajevati svojo naravo. Njen obrazek je bil nabran navidezno vedno v najslajše gube, njeno govorjenje je bilo vsekdar ljubeznivo, in vse njeno vedenje sama prijaznost in nesebičnost. S svojim vseskozi finim občevanjem in z ličnim kretanjem je imponovala splošno malomeščanom, kateri so jo stavili svojim okornejšim hčerkam naravnost za vzor. Vendar baš njeno odlikovanje pred drugimi je bilo tudi vzrok, da ni imela mej tovaršicami skoro nobene odkritosrčne in istinite prijateljice; vse so jo zavidale, nekatere celo sovražile kakor svojo najhujšo tekmovalko.

Ker je imela Dánica nekoliko igralske nadarjenosti in največjo izbiro modnih kril, so jo porabili večkrat radi v taborski narodni čitalnici pri gledaliških predstavah, in to tem rajši, ker je bilo znano, da se Jelenčevka s svojo Dánico prerada »postavi« in zato tudi — »za narodno stvar« — kaj žrtvuje.

In zgodilo se je, da je zašel tudi Pivec v Jelenčevo prodajalnico, hoteč si kupiti kos sukna za nove pantalone. Postregla mu je Dánica, čebljala ž njim celo uro in — vedi šment, kaj ga je zmotilo! — takoj naslednje jutro jej je pisal, da bi se rad seznanil z njeno rodbino.

Dánica je bila praktično dekle. Takoj je pokazala Pivčevo pismo svoji materi, ta pa je tlesknila ob

dlani, in široki obraz jej je zagorel kakor binkoštna potonika.

«To je prava možitev za-te! Tega pa ne smeš odsloviti!» — Tako je dejala.

Še tisti teden se je razvedelo, da se je Pivec zaročil z ono Dánico, katera sicer više napram gospodom tako moško svoj nos in katera je do tedaj prezirala vse poklone in ljubeznivosti najrazličniših zaljublencev. Kakor bi dregnil v osje gnezdo, je zašumelo po vsem mestu, da je premagano Pivčevo srce, katerega ni mogla do tedaj raniti nobena amorjeva puščica. Razburjenost v ženskem taboru je priklopela do vrhunca, in sikali so njihovi jeziki ter se složili vsi v — skupno obiranje in opravljanje mladih dveh zaročencev.

Vranjelasa Breznikova Milka in dolgonosa Fratrikova Olga, ki sta si nekdam radi Pivca zaprisegli dosmrtno sovraštvo, sta sedeli vsled tega dogodka zopet kakor najboljši prijateljici pri Klobučarjevi Zaliki. Koketna Devetakova Regina, katera je bila do zadnjega časa najboljša družica Dáničina, je bila že ondi.

«Povem vam, ta prevzetna Dánica je tiha voda, ki pa tem globočje dere! Ej, da bi ve vse vedele...!» je govorila Regina skrivnostno.

«Kaj, kaj?» — so se oglasile hkratu vse tri.
«Zakaj ne poveš? Nam vendar lahko vse zaupaš!»

«Dánica mi je vedno vse zaupala; zato vem o njej reči, katere se sramujem pripovedovati... To vam rečem: Pivec bi pljunil pred njo, če bi vedel...!»

«A, a! — Hinavka! — Saj se mi je zmerom zdelo, da ni vse zlato, kar se tako sveti na tej Dánici!» — so hitele vse vprek in čakale Regininih novic.

«Saj menda veste, kako jo je lani iznenadil hlapec v kleti?» — je pričela tiho pripovedovati Regina. «Meni je pravil brat.»

«V kleti praviš?! To je škandal, kateri mora izvedeti Pivec. In kdo je še bil?...» — je vpraševala radovedna Breznikova z obrazom največje ogorčenosti.

«O nihče! Veste, ona...!» — in Regina je napravila s prstom neko gestikulacijo. Potem pa si je zakrila kakor najbolj stidljiva deva z robcem obraz in zopet siknila: «Mene je sram, ko pripovedujem.»

Tovarišice so začudeno izbujile oči, za tem pa začele tekati po Zalikini sobi ter vile roke. — «Tak škandal! Taka propalica! — V Taboru kaj takega! — Uh, ne pogledam je več! — V lice jej pljuneni, če me še kdaj ogovori!» — so kričale v sveti svoji jezi.

«In kaj je počela včasih s tistim študentom Progarjem, veste?» — je vprašala zopet Regina. «V zalem logu... brr!»

«Dà, dà!» je odgovorila Olga. «Hm, Pivcu moramo čestitati, ko se poroči s takó čestito devico! Ha, ha!» — in smejale so se prijateljice iz vsega grla, — hoté udušiti s tem svojo zavist — ter netile druga drugi sovraštvo do zmagonosne tekmovalke... Zmehnile so se, da najmó nekaj potepuhov, kateri napravijo na dan Dáničine poroke mladi nevesti škandal, ter se razšle na razne strani, da tem hitrejšé razširijo, kar so skovale v svoji deviški nedolžnosti...

Pri Jelenčevih pa so bili radi Pivčeve zaroke z Dánico vsi srečni. Čestitajoči obiski so si kar ponujali kljuko. Tudi Regina, posestrima Dáničina, je prišla, Tesno je objela svojo prijateljico, o kateri je malo

prej trosila največje podlosti, in jo poljubila. Dánica je bila ginjena do solz; plakali sta obe... Obnovili sta svoje »posestrimstvo« in si iznova zaprisegli »večno« prijateljstvo.

Baš pa je hotela oditi Regina, ko je vstopila Breznikova Milka. Pomenljivo sta se spogledali, Milka pa je pohitela k Dánici ter jej pristrčno stiskala roki.

Ravnokar sem izvedela... želim ti vso srečo prav iz dna srca... Še jaz sem vesela, kakor že davno ne!
— In kdaj bo poroka? — Si li pripravljena?»

«Dà, srečna boš, Dánica, kar pa tudi zaslužiš!»
— je dodala Regina sladko.

«Tako jutri se lahko vzameta», — se je oglašila bahato Jelenčevka.» Vse je pripravljeno: pohišstvo, perilo, obleke, posoda, vse, vse... Kuhati zna tudi nekoliko, — pa saj jej ne bo treba sami; — šivati takisto ne. Na glasovirju je prava umetnica in plesati zna kakor nobena druga. Nu, pravcata salonska dama postaneš, Dánica, samo če hočeš! — Eh, toliko smo žrtvovali za tvojo izomiko in oliko!» —

In Dánica je razkazovala prijateljicama svojo veliko izbirko kril, zalogo najfinejšega perila, rjuh, robev, sraje, spodnjih kril, nogavic, hlač: — vsega na kupe... Obiskovalki pa sta pretipavali in hvalisali vse in vsako posebej polni zadivljenja in čestitenja.

V tistih tednih je bil vedno le trgovski pomočnik v prodajalnici. Saj domači so imeli toliko opravka z nakupovanjem in vrejevanjem Dáničine bale! Čestokrat so napravili izlete v taborsko okolico in v Ljubljano ter ostajali po več dni, »na kmetih«, kamor so se z ženinom vozili v kočijah, jemaje s seboj polne

koše potic, svinjine, pečenih puranov in rac ter cele legije buteljnk najdražjih vin... Hoteli so Pivcu imponovati, ki je bil tudi prav bahavo radodaren. Štedili niso z ničimer, temveč povabljali seboj celo še število sorodnikov in raznih parasitov. — Neko razbrzdano veselje se je polotilo Jelenčevih: Dánica je ob strani elegantnega Mirka kar plavala v blaženosti, in tolsti obraz Jelenčevke je žarel nalik polni luni.

Stari Jelenec pa je zmajeval z glavo radi teh razkošnih zabav in uprav lukulske potratnosti. On jedini je vedel, da ima skoro tretjino imetka »na upanju«, tretjino dohodkov pa mu požro hčerine in soproginine toalete in njene raznovrstne muhe, katere se menjavajo vsak teden. Jelenec jedini, dasi ni bil bistroumen mož, je čutil, da je njegovo bogastvo le že bolj navidezno. Opozoril je na to svojo lahko-mišljeno ženo parkrat, a ona je bila gluha za vse opomine, češ: Dánica se imenitno omoži, in zopet bomo na konju.

Žal, da se je zgodilo, česar se je Jelenec bal, še prej nego se je mogel nadejati sam. Kakor strela iz jasnega je zadela rodbino vest, da zahteva glavni upnik, kateri je sam zašel v veliko gmotno zadrego, v najkrajši dobi poravnanje visokega in že zastarelega dolga, sicer ukaže sodnijsko zapreti prodajalno. Krida je bila tu.

Prepaden se je obrnil Jelenec do zeta s prošnjo, naj mu pomore iz hipne zadrege, ker bi itak iskal drugod zaman tolike pomoči. — Pivec je v prvem trenutku osupnil radi take prošnje; potem pa je mirno in kratko obljubil, da hoče pisati očetu.

A nekaj dnij zatem je dobila Dánica sledeče pismo:

Velecenjena gospica!

Že prvi teden po najini zaroki mi je poslala neznana ženska roka anonimno pismo, v katerem mi je «kot udana prijateljica» na dolgo in široko popisala Vaše ljubezenske razmere z dijaki in pisaci, Vašo nezvestobo do sodnega pristava Tomšiča in — neko strastno razvado, kateri ne morem dati imena... Početkom sem smatral vse pisarenje za podlost in malomestno spletko; žal, da sem se, poizvedujé pri Vaših (vsaj bivših!) prijateljicah, uveril o popolni istinitosti onih anonimnih podatkov...

Priznati mi morate, da sem prisiljen že iz ozira na neizkaljeno čast in neoskrunjeno ime svoje rodbine pretrgati vsako nadaljno zvezo z Vašo hišo. Žal mi je, da moram preklicati svojo dano Vam besedo, a varan sem bil pri vsej zadevi le jaz. Izvolite obvestiti o tem pismu i svoje cenjene stariše! — Že danes na večer odpotujem po očetovem naročilu v Trst, — vrnem se morda še-le za mesec dnij.

Toliko v potrebno informacijo glede nadaljnega ravnanja napram

sicer udanemu

Mirku Pivcu.

Teden dnij pozneje pa je bil nabit na vratih Jelenčeve prodajalne bel list z uradnim pečatom.

Jelenčevih ni bilo več v Taboru; — niti tedaj se ni prikazal nihče, ko so jim prodajali vse, vse...

V Ljubljani pa je v istem času plakala Jelenčeva obitelj, nekdanj tako bogata in preširna, sedaj tako borna in ponižana.

«Ravno v pravem trenutku sem potegnil svoj vrat iz zanjke!» — je pravil Mirko, smehljaje se, komisarju Silvestrovega večera na plesnem venčku v taborski čitalnici. «Tako ste mi hvalili jedenkrat pri 'Veselem Kranjcu' to rodbino, a vse je piškavo, vse, vse... To vam rečem, resno ne začnem nikdar več, — za šalo pač še; — tu imam tudi vedno več sreče!»

«Čestitam!» — mu je odgovoril stari komisar nevoljen, ker se mu je skazil jeden najlepših načrtov. Pivec ga ni poslušal. Hitel je zopet k notarjevi kodrolasi Justini, kateri se je ves večer laskal ter plesal ž njo, da se je potil kakor mlatič o sv. Marjeti.

* * *

Bilo je okoli polnoči. V sobi, v kateri sta spala Jelenčeva zakonska, se je vršil ta-le dvogovor:

«Torej s trgovskim pomočnikom Dolinarjem tudi ni nič, — praviš? Spreten človek je in na jesen odpre svojo prodajalno. — Prokleta! Škoda za tistega zajca, katerega sem kupil takrat nalašč za večerjo! Koliko vina smo popili in koliko govorčili, da bi prijel za vodico, — in ne, vse zaman!»

«Kakor vselej sem storila tudi to pot svojo materinsko dolžnost. Kadarkoli je šel mimo okna — mojim očem pa ne uide nihče, kdor gre skozi našo ulico, — sem ga poklicala v sobo. Ponudila sem mu tvojih smodk, postregla mu s kavo, čokolado ali s ča-

jem, zabavala sem ga kolikor in kakor sem vedela in znala, hvalila Dánico, a...»

«...a punica je sama kriva, če obsedi! Tako je nerodna in beba —...»

«Ni res, hudo krivico jej delaš! Zelo razumno deklè je, koketno in zapeljivo, kadar hoče biti; a nedostaje jej sedaj pač glavnega!»

«Ti misliš dote?! — O, to je vrag! Človek bi kar znorel! — Tista dva tisočaka, katera sem rešil, se raztopita kmalu, moja službica pa zadostuje jedva za stanovanje. Razvajeni smo, in punica ne zna ničesar družega kakor dobro jesti in piti, pa s toaletto šariti! — Moj Bog, kaj bo Pepi?! — Da bi se vsaj pristav Tomšič ne bil že oženil! — Bil je idejalen mož, ki ni gledal prav nič na denarje!»

«Ej, Bog pomagaj! — Če bi bila Dánica takrat to vedela, kar danes vé, potem bi še marsikomu drugemu ne bila dala ‚canjice‘. Saj sam veš, da je imela včasih skrivaj in javno ponudb na izbero, a kaj, ko so bili vsi ali idejalni nemaníči ali pa starci pohotniki! — Nù, sedaj seveda ni nikogar blizu. Pri moštvu je pač denar vladar. Oh, ti nehvaležni svet! Hu, hu...!»

In Jelenčevka se je začela navzlic svoji ogromni debelosti valjati in premetavati obupno po postelji ter močiti blazine s potoki solzâ.

«Ne tuli, stara!» — je zarohnel črez nekaj časa Jelenec, glas pa se mu je tresel, kakor da hoče še sam zaihteti. — «Svet se še ni podrl! Potrpimo!» — jo je tolašil, potem pa važno pristavil: «Pozabil sem ti povedati, da sem govoril s tistim doktorandom iz Doline, — nù, kako že... ime mi ne pride...»

«Z Ivančičem?» — je vprašala naglo Jelenčevka ter se brisala ob rjuho; njeno srce je spočelo novo upanje: «In kaj je rekel?»

«Vračal se je ravno iz Gradca na počitnice k dedu. Prihodnje leto postane doktor.»

«Povabil si ga seveda na kosilo?»

«Dà, ali mudilo se mu je strašno...»

«Kaj!?! — da ne pride?»

« — in pregovoril sem ga jedva, da pride popoldne na kavo.»

«Pravo, pravo!» — je vskliknila Jelenčevka. «Ti si vendar pameten možiček!» — Glasen poljub je zazvenel skozi temo; — ljubeča se zakonska sta umolknila in kmalu nato zasnivala v novih nadah, z novimi načrti.

Jelenčevi so stanovali sedaj v temotnem pri-
tličnem stanovanju stare, jednonadstropne hiše v pred-
mestni ulici. Imeli so tri sobice z majhno kuhinjo.

Ko so bivali še v Taboru, so imeli visoko dvo-
nadstropno hišo z elegantno opremljenimi sobanami
in najukusnejšim pohištvom. Za hišo se je raztezal
obširen vrt, na katerem je rastlo bujno sočivje z
namizno zelenjadjó ter so vonjale bohotne vrtnice,
levkoje, lilije, heliotropi, beli in rdeči klinčki, reseda,
hijacinti itd., cvetlice najrazličnejših boj in vrst.

In vse to je prešlo v last tistega apotekarja
Ošabna, ki je bil jeden glavnih Jelenčevih upnikov.

Dánica, katera je imela v Taboru svoj boudoir s težkimi zastori in šarenimi preprogami, kamor je zanašal veter opojni vonj duhtečega cvetja in petje ptičkov iz vrta, se je morala zadovoljiti z nizko, ozko sobico, v katero so prihajali skozi jedino okno razni smradovi iz umazanega dvorišča, kamor so metale zanikarne stranke smeti, luščine in drugo nesnago. Vajena, da se je vrtela okoli nje vedno tropa priliznjenih čestilcev, hrepenečih po ljubeznivem nasmehljaju ali celó po hipnem, skrivnem stisku mehke ročice, se je dolgočasila sedaj nepopisno. — Početkom se je navidezno uglobila v razne zanimive romane, a kmalu se je naveličala tudi največjih grozanstev in pikanterij. Nato jo je opozorila mati, da je v shrambi nekaj izmodnih kril in klobukov, katere naj razpara in vsaj za silo prekroji. Pri tem jej je pomagala staričava, rdečelasa in po vsem obrazu pegava šivilja. A í tega posla se je naglo naveličala ter v brezdelju uprav ginila. Na ulico ni hotela veliko hoditi, da bi je ne videl ta ali oni znanec iz Tabora ter jo ogovoril, vprašaje po sedanjem položaju. In kaj naj bi odgovorila? Da si pritrjujejo í v jedi, í v obleki, í v stanovanju? Da mora tìčati oče ves dan za pisarniško mizo, mati pa sama brez dekle gospodinjiti, kuhati, likati, pometati? — Da je izginilo že precej Dáničinega finega perila s krasnim vezenjem vred v zastavnicó? — O ne, ne! Dánica je ostala raje doma, plakala po cele ure ter hodila le v mraku na izprehod, da bi je nihče ne izpoznal.

Niè manj, morda celó več je trpela v sedanjem obupnem stanju debeluhasta Jelenčevka, nekdam tako

košata gospa, a sedaj obožana revica. Koliko zatajevanja jej je bilo treba, predno se je lotila težkih gospodinjških opravkov, katerih se je že popolnoma odvadila v svojih zakonskih letih! —

V svoji mladosti je bila Jelenčevka živahna, lepa, a revna natakarica v Podlipniku ter je zamamila bogatega, a že starikavega Pirca iz Tabora, kjer je imel prodajalno za sukno in belino. Živela sta skupaj sedem let. Ona mu je povila troje otrok, kateri so pa pomrli vsi že v prvih letih. Nù, tudi Pirc se ni dolgo veselil sladkosti zakonskega stanu! Radi brezmernega popivanja ga je zadela baš v gostilni, kjer je že dopoldne praznil čašo za čašo, kap. Ko so ga prinesli domov, nastavili so mu pač po tolstem vratu in prsih trumo pijavk, a Pirc se vendar ni zavedel več k življenju.

Pirčevka je bila tedaj še zala, bujna, jedra, pred vsem pa imovita vdovica. Zato se je natepel kmalu v njeno prodajalno snubačev cel izbor. Usoda je hotela, da si je primožila baš najslabšega in najnezmožnejšega. Vzela je Josipa Jelenca, pet let mlajšega trgovskega pomočnika svojega. Temu je bila bajè že za živa rajnega Pirca jako dobra. Nù, Jelenec se razen s svojo krasno, črno, dvopolovno brado ni mogel ponašati z ničimer. Bil je — kakor pravimo — dober človek, a nedostajalo mu je povsem kupčijskega razuma in energije. Lastne, krepke volje in odločnosti ni imel nikdar. Žena mu je gospodarila in gospodinjala. Svoje natakarske narave pa ni mogla zatajiti nikdar. Za nepotrebno razkošnost v obleki, v pohištvu, v hrani se ji ni zdelo nikoli škoda novcev. Tako pa je

prišlo končno zlasti vsled njene bahatosti in neodpustljivega upanja nepremožnim dolžnikom do kride. Premehki mož, kateri se v njeni hiši itak ni čutil nikdar gospodarja, ampak še vedno le pomočnika, jej ni nikdar očital potrate in lahkomiselnosti. Kakor pohlevna ovca je bil udan tudi sedaj v svojo usodo ter je pisaril in pisaril za svojo obitelj, da so ga na večer boleli prsti in ščemele oči...

Lahko bi bila Dánica opravljala kako delo ter pomagala očetu skrbeti za vsakdanji kruh. A Jelenčevke še sedaj ni zapustila povsem nekdanja bahatost in ponos na hčerko, katera si ni smela onečediti in odrgniti lepo belih in gladkih ročic z nobenim delom.

«Le potrpi, Dánica; ti se vender-le gotovo omožiš. Saj si tako lepo in izobraženo dekle! — Boš videla, kako imenitnega ženina ti še dobim!» — Tako je tolažila svojo ljubljenko.

Umevno je, da je nekdej prevzetna in izbirčna Jelenčevka izkušala v sedanjih razmerah z vso žensko premetenostjo ujeti hčerki dostojnega ženina. A do tedaj ni hotel še nihče sestiti na limanice! —

Lahko si je torej razlagati Jelenčevkino velikansko veselje, da dojde na obisk drd. med. Metod Ivančič.

* * *

In doktorand je sedel med Dánico in gospo Jelenčevo na zeleni, rumeno pošiti zofi.

Bilo mu je nekam čudno pri srcu. Saj ni vedel ali naj bi odgovarjal na ploho vprašanj sladkoprijazne

gospé ali naj bi zrl v iskreče in kresoče se oči, v zardeli lici s tistima jamicama in ljubkookroglim podbradkom Dánice, katera se mu je tako sladko nasmihala. Samo enkrat — golobrad gimnazijec — je bil slučajno zašel v to rodovino; zato si početkom ni mogel razlagati te prevelike prijaznosti...

Dánici je bila mati že na vse zgodaj zabičila, da mora biti z doktorandom prav posebno uljudna, zakaj morda je baš Ivančič — «on.»

In Dánica se je z radostjo in navdušenostjo uklonila mamičini zapovedi. Saj je sama tako nepopisno hrepenela po — «avbi!» Za življenje rada bi se maščevala nad neznačajnim Pivcem, ki je v tem zapustil i kodrolaso Justino ter se lotil bujne, polnokrvne Strnadove Tilke, — nad komptoaristom Dolinarjem, kateri je preziral vsa njena in materina vabila ter se ženil drugod, — nad koncipijentom Progarjem, ki jej je za dijaških let zaprisegal večno zvestobo, a jo sedaj niti ne pogleda več. Kako rada bi se pokazala vsem tem kakor «gospa doktor!» — Dozdevalo pa se jej je tudi, da se jej hoté delati neke gubice okoli ust, da postaja bujna in okorna. Nedavno je prestopila petindvajseto leto; dnevi mladostni so začeli uhajati.

Dánica se je zato danes posebno ukusno oblekla: v rožnato, kratko domače krilo s širokimi idrijskimi čipkami, okoli vratu je dela drobne rudeče korale, na noge pa je obula nizke cipele in črne svilene nogavice. Predno je šla v sobo k težko pričakovanemu gostu, je stala dolgo pred velikim zrcalom ter se učila v nagibanju vratu, v igranju trepalnic in pregibanju rok.

Ko pa je bila z izkušnjo zadovoljna, je vstopila kakor nevedé za Ivančičev poset.

Ivančič, kateri je že par minut občudoval gospejino zgovornost, se je naglo dvignil ter se lahno poklonil.

«Nû, — tu je moja Dánica, gospod doktor!» je hitela posredovati starka, pri tem pa neštetokrat z najljubeznivejšim usmevom na svojih širokih ustnih ponavljala naziv «gospod doktor», misleča, da se mu tako še posebno prikupi. — «Veste, gospod doktor, moji Dánici ne nedostaja ničesar razen — moža...»

«Oh, prosim te, mamica, — kaj si bo mislil gospod doktor!» — jo je karala hčerka, zarudela tja preko ušes in povescila sramežljivo svoje rujave oči: vse to se je bila naučila pred svojim zrcalom! —

«Prosim vas, milostliva gospica, kaj naj si mislim?!» — jo je miril doktorand. — «Saj je vender umevno, da je vzor vsake mlade in krasne gospodične» — tu se je naklonil k Dánici — «omožiti se čim preje in čim...»

«— a ne z vsakim, gospod doktor!» — mu je posegala spretno Jelenčevka v besedo. — «Fino izobraženo dekle, ki ume nemški, slovenski in še nekoliko francoski ter laški in ki igra glasovir, — dekle, ki zna nastopiti v vsaki družbi ter ne more delati svojemu možu nikjer sramote, — gospod doktor, tako dekle zasluži gotovo ženina najboljše vrste! Ali ne?»

Debeluhasta gospa se je prav spotila pri tem dolgem govoru, licí sta jej goreli in očesi sta se jej posolzili. — Ej, koliko se mora dandanes truditi človek, da prigovori svoji hčeri ženina!

«Popolnoma se strinjam z vašimi nazori, gospa!» je pritrdil Ivančič, kateri je že izpoznal, kam pes tace molí. — Nù, imel je izza svojih graških let o takih in enakih naskokih hčerá bogatih, a denarja revnih mám nekaj izkustva. Napravil je torej prav resen obraz, češ: pa igravimo zopet-enkrat ulogo slepe miši!

In govorili so o zakonu. —

Prav ko so bili v najzanimivejšem razgovoru, pa je gospa izginila, pustivša mladi par sam. Predno pa je odšla, je pogledala skrivoma pomembno svojo hčer.

Dánica je kmalu po materinem odhodu umolknila ter, naslonivši se na zeleno zofino blazino, zatisnila napol svoji očesci. Bila je zares dražestna v tej legi s svojim resnotožnim obrazkom. — Kdo vé, jeli se je ní priučila pri kaki gledališki predstavi!

«Zakaj tako moléčca, gospica?» — se je oglasil doktorand, ki je listal nekaj časa v debelem fotografskem albumu.

«Oprostite!» — je vzkliknila Dánica, kakor bi se prebudila iz globokih sanj, ter teatralsko nadaljevala: «Časih se me poloti silna melanholija... Ah, mamične besede!... omožiti se — jaz pa še nisem ljubila; a vendar...» zadnje besede je uprav šepetala.

« — in vendar?» — je vprašal doktorand.

« — in vendar bi rada, tako rada ljubila bitje, ki bi mi vračalo iste čute v isti meri! — — Toda pardon, gospod doktor, da vas mučim, skoro tujka, s takimi pogovori! Prejšnje besede so tako uplivalo na moje rahločutno srce!» — njen glasek je donel tako žalostno, tako hrepeneče...

«Baš tujei se mogó najbolj brez zadržka in ozirov pogovoriti o vsem», — je modro odgovoril Ivančič.

Ljubezniv, poln pogled se je ujel z njegovim. «Lepa si, a zvita in spekulativna kača», — si je mislil doktorand ter nadaljeval: «Tudi jaz še nisem nikdar ljubil in — — tudi jaz imam čisto iste želje kakor vi!»

Radoveden je bil, kam ga dovede ta uloga. — Prepričan pa je bil tudi, da se ne povrne Jelenčevka najmanj še pol ure. Delal se je torej sentimentalnega, hoteč izrabiti lepo priliko čim preje in čim temeljitejše.

«Li res? — Govorite li čisto istino, gospod doktor?» — je zapela Dánica, žarko in izzivajoče ga pogledujoča. — «Vi, medicinec, ki ste občevali toliko in s premnogimi gospicami in gospemi, da bi še ne bili izgubili svojega srca?! — — Ne morem vam verjeti. In vendar, vaše lice je tako pošteno, tako odkrito, — lagati ne znate... Oh!» — — Hipoma je utihnila, padla kakor izvežbana glumačica na zofino blazino, da so se visoko pokazale male nogice v napol prozornih, svilenih nogovicah. Na obraz pa si je tiščala čipkast robec, in izpod prstkov so se prikazale biserne solze...

«Aha! — to bodi menda peripetija! Prokleta se jej mudi!» si je mislil Ivančič. — «Torej samo še dostojen zaključek te tragikomedije!» — — In sklonil se je takisto teatralsko preko nje, šepetajoč: «Gospica Dánica! — Samo jedno uro se pozna iz obličja v obličje, a najini duši sta se iskali že dolgo, dolgo... Li slutite, Dánica, kaj čutim za vas in bom čutil večno?! — Dánica, krasna Dánica, bodite moja!»

Te besede je govoril takisto «crescendo», zatem «staccato», pretrgano «dolce», jecljaje, potem zopet «decrescendo» in končno «pianissimo», šepetaje, z umirajočim glasom...

Sam sebi se je zdel sila komičen, in če bi si ne bila tiščala Dánica še vedno svojega robca na obrazek, videla bi, kako porogljiv posmeh mu igra okolo ust.

«Zmaga je naša, — pogum velja!» — si je dejal, in, prizdignivši nalahko njeno glavico, jej burno poljubljal tiste črešnjevo rudeče ustnice in v solzah se iskrece oči. — Dánica pa je zarudevala, le navidezno se ga braneča, potem pa je izginila vsa v objetju njegovih močnih rok... — —

In še četrť ure je minulo, predno so se začuli počasni gospejini koraki, ki se je, dospevši do vrat, oglasila: «Dánica, odpri!»

«Tako, tako, — mamica!» — je odgovorila hčerka. Oprostivša se Ivančičevega objema, si je brzo pogladila lase in zmučkano krilo ter skočila odpirat. Jelenčevka je stopila počasi z ročko čokolade in s tremi skudelicami v sobo; mej vrati pa sta se zopet pomenljivo spogledali in — obe sta bili zadovoljni...

«Oh, ta grozni štedilnik! Kar ni mi hotelo zavreti — in mleko se mi je zagrizlo! Počasna sem, gospod doktor. Pa saj veste, starost! — Ko sem bila taka-le — je pomignila proti hčeri — «ej, tedaj sem bila v vsaki stvari urnejša, spretnejša!» —

In potem so pili čokolado ter se menili še marsikaj resno in modro. Največ pa o zakonu...

Gospa se ni utrudila namigavati, kako izomikana in pridna je Dánica, ter zatrjevati, da upa, da

se hčerki ne bo treba močiti po denarjih, temveč «le iz — ljubezni.» Samo taki zakoni so srečni, — in njena jedinka mora biti srečna!

Končno je morala hvalisana Dánica pokazati na materino prigovarjanje še svojo umetnost na glasovirju.

Dánica se je dolgo upirala, potem pa je preigrala celo vrsto dunajskih valčkov. Druzega menda ni znala.

Ivančič pa je zapazil iz prečestokrat se ponavljajočih disakordov in spreminjajočega se takta, da nima Dánica kar nič posluha, temveč se je vsega igranja priučila baš tako, kakor se navadijo pudlji in pinči v cirkusu skakati preko stolov in skozi žareče obroče...

Naposled pa se je doktorand poslovil. — Jelenčevka ga je neštetokrat povabila, naj se gotovo še večkrat oglasi pri njih, kjer bo vsikdar z veseljem in ljubeznijo — to je povdarjala — sprejet.

Dánica je kot dobro odgojeno dekle in sramežljiva devica samo molčé kimala.

Potem sta ga spremili še prav do vrat. — Slučaj pa je menda hotel, da je tedaj v kuhinji nekaj zašumelo. — Gospa je odhitela gledat, — Dánica in Ivančič pa sta bila zopet sama.

Strastno je ovila Dánica obe roki okoli njegovega vratu ter ga zaporedoma poljubovala, šepetajoča mu v uho: «Dragec, pridi zopet kmalu in pa piši mi; — ali boš?»

«Gotovo, gotovo!» — je hitel zatrjevati Ivančič dekletu, rešil se njenega objema ter brzo odšel. —

«Ta je moj, — čisto moj! Ne more in — ne sme mi uiti!» — je pripovedovala Dánica materi v kuhinji vsa srečna in ponosna. Vsega jej pa seveda ni povedala.

Mej tem triumfovanjem pa je korakal Ivančič urnih nog na kolodvor, mrmrajoč zadovoljno pred sé: «Imenitno! Zopet jeden doživljaj več v mojem ljubezenskem registru... Vražje dekle, ta Dánica! Nù, jaz jo imam že za vselej dovelj! Brrr...! Njena fina izobrazba, — — ha, ha! A družega nič?!»

In zamam so pričakovali Jelenčevi povratka ali pa vsaj kakega poročila doktorandovega. «Njega od nikoder ni!»

Slučajno pa je izvedel pozneje enkrat stari Jelenec v svojí pisarni, da je Metod Ivančič že dolgo zopet v Gradcu ter da je že drugo leto zaročen s Klančnikovo iz Kamnika, ki bo imela okoli trideset tisočakov dote in dvonadstropno hišo z vrtom...

Ko je povedal to vest doma, sta plakali skrivaj stara in mlada «unisono;» prva iz jeze, a druga tudi iz — sramote...

* * *

V Gorjancih so imeli Jelenčevi premožne kmetske sorodnike. Že večkrat so vabili Turkovi Dánico na počitnice. — Nù, ni se jej zdelo vredno, brigati se za ona povabila, dokler jej je cvela še zlata doba v Taboru, kjer je imela dovelj opravka s postajanjem in čebljanjem v prodajalni, s prirejanjem različnih izletov,

plesnih venčkov in predstavljanjem raznovrstnih igrice na čitalniškem odru.

Tiste igrice je spisoval (v fantastično romantičnem slogu à la pripovedovalec Jules Verne s prekrepkimi, časih celó zoperno vonjajočimi dovtipi à la Nestroy) ponesrečeni, zlasti na svoj dramatičen «r»ponosni — pravnik Muha, kratkega pogleda in že plešastega temena, ki se je pa še vedno ponosno podpisoval «cand. juris.»

Sedaj, ko se je izjalovil naskok tudi na Ivančičevo srce, sedaj je bilo treba Dánici tolažbe in razvedrila. Pozabila je, da so Gorjanci še vedno le podgorska vas brez plesišč in galantomov, — posvetovala se z Jelenčevko ter napisala Turkovim prijazno pisemce, da se hoče v kratkem odzvati zadnjemu povabilu ter priti par tednov «na počitnice.»

Črez tri dni je bila že v Gorjancih.

Turkovi so imeli sredi vasi jednonadstropno hišo z gostilno blizu župne cerkve in vrt s kegljiščem. Tjakaj je zahajalo navadno vse vaško razumništvo. Oče Turek je bil tudi župan. V svoji mladosti je dovršil šest gimnazijskih razredov, a vsled očetove smrti popustil študije. Nū, še petdesetleten župan in gostilničar je prebiral z nekim obēudovanja vrednim navdušenjem stare klasike. Čestokrat je iznenadil dijake, ki so došli o počitnicah k njemu na kupo vina, z dovršenim recitovanjem Vergilovih eklog ali Horacijevih od. — Župan Tomaž je imel tudi odraslo, krepko hčerko, katera mu je vrlo gospodinjala, odkar mu je umrla žena.

Pri Turkovih torej so se shajali resnobni nadučitelj Pernač s kozavim, sentimentalnim podučiteljem Gréo, kateri se je zaman oziral za županovo resolutno Minko, — potem kaplan Janez, izboren pevec in pivec, — dvojica dolgočasih in nevednih orožnikov, — predkritosrčni, najivni poštar Hudè in nikdar trezni organist Urban. Časih sta prišli še lepa nadučiteljeva žena Klara in visokostasa, vitka učiteljica Roza, katera je hodila iz neznanega vzroka vedno črno opravljenjena ter je imela navzlic svoji mladosti že postarno razorani lici, črnoobrobljene oči in sivkaste lase. — Vender sta prišli dami le redkokdaj. Pernač je bil namreč radi svoje mladostne, živahne ženke, katera mu je podarila vsako leto po jedno čvrsto dete — imel jih je takrat že pet: — hitro in brez povoda ljubosumen; — učiteljica Roza pa je bila apatična in zoperno zdražljiva.

Umevno je, da je bila Dánica v to neprisiljeno družbo sprejeta le z nezaupnostjo. Vedeli so, da je časih Dánica rada vihala nos ter da je bila vajena le neslanega laskanja. Vender se je družba prepričala že prve dni, da se je Dánica v preteku dveh let sila izpremenila ter si to lahko razlagala.

Tiste dni pa se je vrnil z orožnih vaj Svetlin, mlad inženjer, sin imovitega vaščana. S pravim veseljem ga je pozdravila njegova stara družba, ki ga je cenila kakor veseljaka in odkritosrčneža prve vrste. Takoj prvi večer je pripovedoval Svetlin mej občnim smehom iz vojaškega in visokošolskega življenja marsikatero dogodbico, katero je doživel sam ali pa kak tovariš.

Umel je pripovedovati tako drastično in s tako primernimi izrazi, da je neizkušeni poslušalec čestokrat vzburil kri in razvnel živce ter se potem iz vsega grla smejal, vidé njihovo nenasitljivo radovednost in — najivnost.

Dánica je začela takoj na vse možne načine poskušati, kako bi ujela Svetlina v svojo past. Nastavljala se mu je povsod ter, če le mogoče, uredila tako, da je sedel poleg nje, kjer ga je mogla na razne umetne načine opozarjati sedaj na svoje jamice v — licih in na nežni podbradek, sedaj pa na svoje iskreče se oči in rubinska usteca.

Svetlin je bil že vajen takih manevrov izza svojega bivanja na različnih službah. Navidezno je torej odgovarjal njenim gorkim pogledom in slučajnim stiskom rok; — v istini pa jo je preziral.

«Gospod inženjer!» — je dejal nekega večera župan Tomaž, ko so sedeli običajni gostje zopet v tisti pritlični in zaduhli sobi za ožjo družbo in pili dolenjski cviček; — «gospod Svetlin, če vam drago, preskrbim vam nevesto.»

«He, he! Je-li lepa, bogata in zavedna Slovenka?» — se je oglasil brzo Pernač.

«Lepota, narodnost — postranska stvar», — ga je zavrnil debeluhasti, gladkolični Hudè. — «Denar, denar, — to je glavno! — Glejte, moja stara je bila za svojih dekliških let, ko sva se ženila tam za on-gavim borštom, bela kot repa in rudeča kot kri. — A danes!? Boga mi, dobra bi bila za strašilo v Turkovo proso proti vrabcem! — Lepote ni, denarja ni! Bes jo plentaj!»

Gromko se je krohotala družba, župan pa je po svoji navadi meril širokih in krepkih korakov sobo ter pihal mogočne oblake dima iz svoje lesene pipe, katero je odlagal samo pri kosilu in spanju.

«Šalo v stran, gospoda!» — se je oglasil župan, ko se je polegel smeh. «Gospod inženjer je že nekaj let samostojen in kmalu bo moral prevzeti še gospodarstvo od svojega bolehnega očeta. In tudi sicer po mojem mnenju človeku ni dobro samemu biti. Treba mu družice, da se more na njo opirati v dnevih skrbij in nadlog, — da vé, čemu se trudi in za koga živi. Vsakomur je treba sočutnega bitja, do katerega nima nikakih skrivnostij, nikakih obzirov, kateremu more vse zaupati, vse dati in od kogar sme zahtevati vse. In to je pač dobra žena in soproga. — Pa to še ni vse! Zlasti mlademu človeku treba skrbljive, praktične roke in gmotne podlage, na katero more s svojim znanjem zidati lepo poslopje. Popolnoma se strinjam s poštarjevimi nazori, in vsaj v meni se je utrdilo prepričanje, da ostane rojen revež navzlic vsej svoji nadarjenosti vendar-le do smrti revež. če mu ne primejo pod pazduho kaki posebni, srečni slučajji, ki so pa res samo izredni slučajji.»

«O prosim, gospod župan», — je ugovarjal sloki podučitelj Grča; — «dosti odvetnikov, zdravnikov, inženjerjev itd. poznam, kateri so bili bornih kmetov sinovi, a so danes — bogataši!»

«Jaz pa navzlic svojim peterim križem na hrbtu ne poznam prav nikogar, ki bi bil postal samo iz svoje moči in po samem znanju bogatin, veljak! — Pač pa so mi znani premnogi talenti, kateri se upi-

rajo in napenjajo svoj živ dan, a so še vedno — neznaní reveži. Zakaj? — Ker nimajo v družbi nikakega ugleda, nikake protekcije. Baš zato, ker so ubogi, jih svet ne pozna ali jih noče poznati. Dandanes treba tudi zunanjšega blišča, imenitne reprezentacije; zato pa zopet treba ali posebno velike sreče ali pa denarja, veliko denarja, s čimer človek svojo nalogo še-le začinja!»

«Vi ste prav ostuden realist, strijček!» — je vzkliknila Dánica; nū, časih bi se ne bila ni malo čudila. Časih! — Nocoj pa si je hotela napraviti nekak idealen sij okolo glave, zato je pristavila: »Denar, — fej, grda beseda! Za denar se dobi dandanes že vse: čast, veljava, moč . . .»

«— in tudi ljubezen!» — je pristavil hudo-mušni Turek.

«— samó ljubezni ne!» — je vzkipela pate-tično. «In kaj je svet brez ljubezni!?» je izdahnila na to sentimentalno ter vprašajoče iskala Svetlinovih očij. Ta pa se je lokavo smehljaj in nemo vrtel čašo rudečega vinca mej svojimi prsti.

«Dà, tudi slavní Anakreon poje nekje «γαλεπόν τὸ μὴ φολῆσαι,»*) a on pristavlja, da zlato omami vsako devico in bogastvo pridobi ljubezen vsake ženske! — Pa ti si me motila, Dánica! Hotel sem samo reči, da treba gospodu inženerju bogate neveste, katera pa ga bo — sedaj poslušaj! — tudi ljubila.»

«To pa je težko!» — je odgovorila Dánica.

*) «Težko je biti brez ljubice.»

«Ne tako težko, kakor morda misliš, draga moja! Žensko srce je mehko kot testo, da se izpremeni v njem celó sovraštvo v strastno ljubezen. — Ej, ne ugovarjaj mi! Vem, kaj hočeš reči. Jaz pa pravim: sramota za moža, kateri si ne more ali ne zna ohraniti soprogine ljubezni! — — Veš, v poznejši dobi more človek že treznejše soditi o ljubavi. — Prva, idealna, platonska ljubezen so le nekake sanje, fatamorgana; dozorela, istinita, naravna ljubav je mogoča le v poznejši, moški dobi, ko se človek otrese tistega sanjarenja, tiste pretiranosti v čustvovanju, tiste smešne sentimentalnosti, tistega ‚petošolskega‘ mokrega idealizma . . .»

«Saj sem vam že rekla, strijček, da ste grd realist brez srca!»

«Li umeješ sploh besedo, realist?!» — Pusti torej to izlorabljevano frazo vsaj ti v miru! — Vedi pa, da je vsak pametnik realist; tudi jaz se prištevam k takim ter ubogam svoje srce — ker je že vedno štuliš v pogovor — le takrat, kadar prikima še razum. In to je jedino pravo v devetnajstem stoletju! Hladni računjajoči in razsojajoči razum, kateri ne pozna poetične pretiranosti, ampak golo stvarnost, je odločilen faktor v mojem dejanju in nehanju, — srce ima samo posvetovalno pravico!»

«Vi ste torej ljubili predvsem — z razumom mojo rajno tetko!? — Ha, ha! čisto novo!» se je smejala gospica, hoteča biti duhovita.

«Ej, s teboj je težko govoriti! Svojo rajno sem ljubil kot ljubijo drugi: — s srcem, a snubil sem jo z razumom. Moja Marijá je bila čedna ženska, katere

se nisem sramoval pokazati v nobeni družbi; a ona je bila tudi petična ter je donesla v hišo precejšno svoto križakov.»

«Vi ste jo torej nekako predvsem zato snubili, ker je — imela?»

«Dà, tudi zato, in ker je imela meni prikladno нрав in ljubezniv značaj, spretnost v gospodinjstvu itd., — ali kratko rečeno: ker mi je bila simpatična. Simpatija pa mej odrašenci povsem zadostuje. — Mej novoporočencema se taka simpatija kaj hitro vzumnoži do stanja, ko sta drug drugemu potrebna, neobhodna; — razvije se mej njima z dnevi neka sladka srčna udanost; onadva ne poznata sicer tistega zdihovanja in zdvajanja, a njuna udanost je tem pristnejša, naravnnejša. In prosim te, Dánica, ko zagleda prvo, drugo, tretje dete dnevno luč, tedaj je zavládala mej zakonskima že zdavna neka skladnost, — tiha, blažena rodbinska sreča... Ej, pojdi mi s tistim omledno sanjarskim ljubkovanjem golobradih mladičev in kratkokrilih goskic!»

«Stojte, gospod Turek! Kam ste vendar zašli! In moja nevesta? — Jaz sedim že mej vso vašo razpravo prav kot na trnju», — se je šalil inženjer, vihaje svoje dolge, svetle brke ter se delal resnega. Dánica je umolknila in srepro zrla v svoje delo.

«Dà, kaj sem hotel reči: — torej oženim vas, če hočete, z jako bogato, dasi ne ravno krasno, a čedno in pridno hčérko nekega upokojenega stotnika. Oče jej je radi svoje putike vedno navezan na stol. Deklè ne zahaja skoro nič v družbo, kar je pač najboljše za mlado žensko, saj slove pregovor: dekle,

katero najmanjkrat vidimo in o kateri najmanj slišimo; je najbolje! — Stotnik, moj bivši gimnazijski kolega, bi jo rad oddal kakemu poštenjaku, narodnjaku...»

Turek je inženjerju poredno namežiknil, namignivši proti Dánici, katera je v vidni nestrpnosti risala s prsiki po namiznem prtu. — Inženjer je župana, časih zlobnega šaljivca, razumel in vedel, da je vse mešetarenje golo trapljenje spekulativne Dánice, ter je sevé takoj ubral Turkovo, navidezno resno struno.

«Hvala za poklon! Sicer sem pa pripravljen, sprejeti vašo ponudbo. — Sevé, ali se uresničijo vaše želje, pokaže šele prihodnost; saj ste vendar rekli, da je vsaj simpatija potrebna!» je odgovoril inženjer.

«Uverjen sem, da vam bo stotnikova ugajala; ona ni niti koketka, niti spekulatka, nego še nedolžno, preprosto dekle, kateri boste i vi izvestno prijali!»

«Pravo! — Osorej črez leto praznujemo torej že lahko ženitovanje, — juhu!» — je vpil poštar; — — «mene in moje stare nikar ne zabite povabiti! Jedla bova najmanj za štiri druge!»

«Čestital vam bom tedaj prav od srca, gospod inženjer!» — se je oglasil resno Pernač ter pristavil: «Župau pravi, da bo imela 80.000 glđ. dote.» —

«Živio!» — «Dal Bog srečo!» — sta vpila že močno vinjena organist in orožnik, ki sta smatrala vso šalo za pristno resnico.

Dánica pa ni vedela od jeze, kam bi pogledala in kaj bi rekla. Da bi bili torej spet vsi njeni pogledi, vsi vzdihljaji, vsa njena pretirana ljubeznivost in vsa

usiljiva koketerija zaman, to jo je delalo uprav besno, In da jej dela križ črez načrte baš strije! — Oh, najraje bi mu planila kar v obraz in mu izpraskala oči!

V tem hipu je vstopil kaplan Janez žarečih lie in gologlav — šel je bil v sosednjo vas obhajati — ter takoj kot pravi pivec začel zbijati pivske šale, da se je vse krohotalo, najbolj seveda organist in poštar.

Zatem so intonovali tiho in še glasno «kaludjerko», — potem zopet klicali «viteza», na to so jeli «unisono» peti in upiti različne «pobratimke» in «napitnice». — Družba je postala kmalu sumljivo glasna, in Dánica, katera se je zastonj trudila, spraviti inženerja v resen, zaupen pogovor, se je morala užaljena in neopažena odstraniti...

Še večkrat je prišel inženjer k Turkovim ter se predrzo šalil z Dánico; — a končno se je ta vendar uverila, da se le norčuje iz nje in začela se ga je izogibati. — Silno se je jela dolgočasiti ter v obupnosti preplakala cele ure. Sestričina Minka je imela razum le za kuhinjo in klet, «pametnega» pogovora ni bila zmožna — po nazorih Daničinih, — strije je bil zbadljiv satirik, učiteljica pusta, Pernač in žena sta pa tudi vedno tiščala glavi skupaj. — Dánica je torej kmalu zopet povezala svoje kovčege in svežnje ter v najslabši volji odrinila domov.

* * *

Minilo je za temi dogodki pet let.

V mračnem pritličnem stanovanju Jelenčevih je vladala žalost. Stari Jelenec je izgubil že pred dvema

letoma službo v kupčijski pisarni, ker so mu oči oslabele, ter se je razen tega lotil še pijače brez vsake mere. — Jelenčevi so izgubili s tem zadnje dohodke ter bili popolnoma navezani na svoje rešeno imetje. Komad za komadom so prodajali, da so se živili. Znosili so k starinarju in v zastavnico obleko za obleko, perilo, pohištvo, vse, vse . . .

Stari Jelenec pa se je udal, odkar je bil brez posla, še bolj pijančevanju ter je delal sebi in svojcem sramoto.

Baš danes je prišel že dopoldne z bledim, zabuhlim obrazom in okrvavljenih očij opotekajoč se domov; po nekdam tako lepo črni dvoplovni bradi, katera je bila sedaj umazano siva, se je cedila slina. V levici je vihtel potlačen in blaten cilindar, v desnici pa je vlekel za seboj polomljen dežnik.

Bil je deževen dan in mestne ulice je pokrivalo grdo, rumenkasto blato. Tolpa brezdelnih dečakov se je drvila za Jelencem in zbijala glasno svoje surove šale s pijanim starcem, kateri se je plazil ob hišah domov kakor tepen in polit pes. Ljudje pa so obstajali in se smejali.

Žene in hčere ni bilo doma, ko je prišel starec; zato je zašel v Dáničino sobo in sedel ondi na postelj. Cilindar in dežnik je izgubil v prvi sobi. Tu pa se je začel slačiti. Vrgel je sukno in telovnik na tla ter slekel še srajco. Potem si je izkušal sezuti čevlje, a roke so se mu tresle, in oslabil je. Pal je vznak ter takoj zaspal.

Kmalu na to sta se vrnila ženski. — Debeluhasta in nekdam živo rudeča Jelenčevka se je v teku zadnjih

let jako izpremenila. Njeni lici sta postali vodenično blede, život pa se jej je zgrbil. Na temenu se jej je prikazala pleša, po obrazu pa jej je pognalo veliko bradavic z dolgimi, belimi lasmi. — Dánica je postala široka, bujna; pod očmi in ob nosu se je prikazalo neštévilo peg in na obeh straneh ustnic sta se videli dve vzporedni gubici.

«Ta svinja!» — je zavpila Jelenčevka takoj na pragu, videča vrata odprta in po sobi razmetano obleko. «Zopet se je napil na vse zgodaj, jaz pa sem lačna, da se mi vidi skozi želodec!»

«Kje pa so papa?» — je iskala Dánica očeta po prvi sobi. Na to je tekla v svojo izbico. «Oh, fej, fej!» — je zakričala ondi ter pribežala razkačena nazaj. «Na moji postelji leži! — In kakšen!»

Tedaj je divjala stara Jelenčevka tjākaj. Kri jej je vrela v zabuhli obraz in njeno zgrbano telo je kar drgetalo od togote.

«Pijanec, lump!» — se je začulo iz Dáničine sobe, na to pa ploskanje dlani po nagem životu. Jelenčevka je pretepala moža, kateri se ni ganil, po obrazu, prsih, — kamor je priletelo.

«Zakaj si mu dala novcev!» — je očitala Dánica materi ter si poleg nje mirno slačila boljšo obleko, zamenjajoča jo z domačo.

«Saj mu ga nisem še nikoli! — gotovo mi je zopet kaj ukral, pa prodal».

«Kje pa ima uro?» — je vprašala zopet hčerka, iz dalje gledajoča na očetovo obleko na tleh. Starka je planila k telovniku, a dobivši ga praznega, skočila

zopet kot osa k možu in ga bila po glavi, ramenih in stegnih.

Dánica je odšla iz sobe, zapored kriknivša: «Le ga, le ga!».

Jelenec pa je ležal nepremično vznak. Leva noga mu je visela do tal, iz ust pa mu je prihajalo le težko hropenje in pridušen stok. Nezavesten ni vedel, kaj se godi ž njim.

«Mamá, pojdi sem!» je poklicala črez nekaj časa Dánica, in Jelenčevka je zapustila vsa zasopljena in utrujena svojega soproga.

«Mamá, če pojde tako dalje, bomo v treh mesecih berači», — je dejala ondi v prvi sobi hčerka, mirno stoječa ob oknu in zroča na umazano ulico, na katero je padal vzdržema droben dež.

«Ali sem jaz kriva!?» — je vzdihnila mama in se zgrudila na staro, zeleno zofo. — «Ali se nisem trudila in ubijala, odkar živim? — Vse, kar smo imeli in kar še imamo, je moje! — Oni pijanec je prišel brez vinarja v našo hišo.»

«Koliko si dobila v zastavnici?» — je vprašala po daljšem molku hčerka.

«Devet. — In ti?»

«Jednajst. — Sedaj smo tudi z mojo balo pri kraju; — še zadnje pohištvo, — a potem?»

Jelenčevka je molčala ter topo zrla pred-se. — Pred dušo so jej prišli zopet vsi oni lepi časi, ko se je še šopirila po svoji bogato-založeni prodajalni, ko se je vozila v dvoupregah «na kmete» ter ondi obhajala uprav lukulske pojedine . . . Tedaj je preostajalo puranov, šampanjca, — sedaj nedostaje ovnine in so-

čivja. In njena Dánica?! — Mesto obožavane salonske dame stoji tu starikavo, uborno devče v obdrgnjenem krilcu, pozabljeno, prezirano . . .

«Plaćati moraš stanarino, mamá: — gospodinja me je že dvakrat tirjala! — Meni pa kupi takoj par nogavic. Zadnji par sem vrgla daví na smeti, ker so bile že same cunjé!» — Privzdignila je krilo in pokazala debelo mesnata, zoperno rudeča, gola meča.

Jelenčevka je začela plakati. — «Moj Bog, moj Bog! Tudi jáz ne nosim nogavic že tretji mesec. Dve spodnjici imam še, pa dve krili; sicer nič . . . Dánica, služiti moraš!» — je dejala nakrat.

«Služiti!? — Kam?»

«Morda — — za blagajničarko ali pa za — — — natakario.» Tiho je izpregovorila te besede Jelenčevka, sklonivši globoko svojo glavo. Ni si upala pogledati hčeri v oči, saj je vedela, da jo je globoko ranila. Vedela je pa tudi, da je sedaj prišel čas, ko je zaman vsako protiviljenje, ko mora tudi hčerka pozabiti na nekdanjost, ko ne sme in ne more več varovati svojih lepo belih in gladkih ročic . . .

Dánica je obstala nepremično poleg okna; njeno pegavo lice je postalo blede nalik kredi, in okoli ust jej je zaigral bridek izraz.

«Ne, — natakaria ne bodem. Raje pojdem v — — — Trst,» — je odgovorila zamolklo, činično.

«Stori, kar hočeš! — Danes poplačam še stanarino, potem pa odpovem to stanovanje. Preselimo se v manjše z jedno sobo in kuhinjo, ker je še cenejše. Zdi se mi, da je pri Oblaku v podstrešju že dolgo prazna taka soba. Včeraj sem govorila tudi s stari-

narjem radi pohištva. Obdržim samo tri postelje, mizo, veliko omaro in par stolov. Vse drugo prodamo. Na jesen pa vzamem dvoje dijakov na hrano in stanovanje. Za te sevé potem ne bo več prostora . . .»

Služiti! — Od rodne hiše! — Blagor mu, komur ni znana vsa bridkost, ki je združena v teh besedah! — Služiti, ko si vaje, da ti služijo drugi, da gledajo na vsak tvoj migljeje ter ugodé vsaki želji! — Služiti tujim, brezobzirnim ljudem, kateri vpoštevajo samo tvoje roke, a ne tvojega srca, tvojega uma! Koliko poniževanja, koliko žalosti! — Od hiše, od starišev, kjer te ljubijo bolj kakor sebe; kjer se trudijo, da ti povečajo radost in ublažijo boleost, kjer čutijo s teboj; od tod proč mej srca, ki so brez sočutja za te!

Ponosna je bila Dánica nekđaj, a pri zavesti svojega sedanjega uboštva, — pri spominu na svoje tovarišice, katere je nekđaj prezirala, a ki so si našle skromna, a tem srečnejša zavetišča v zakonih in službah, sedaj jej je zamrla vsa prevzetnost. Glasno je tudi ona zaplakala ter, objemši svojo sivo majko, krčevito ihtela.

A ko se je nekoliko pomirila, si je obrisala solze iz nekđaj tako živahnih očij, poljubila jokajočo mater ter rekla: «Ne, mamá, ne bom ti delala še večjih križev, kakoršnih ti je naložila že toli kruto nas pregnajoča usoda. Še danes pojdem k poštnemu oskrbniku in potem se začnem pripravljati za poštno opraviteljico. V nekaj mesecih bom sama svoja. Oh, da bi ti mogla olehčati težavni položaj!» —

In mati in hči, katerih ljubezen je bila tudi v nesreči neomajna, sta plakali v zavesti svoje bede

svojega ponižanja. — Iz sosednje sobe pa se je čulo hropenje in grčanje vinjenega Jelenca.

. . .

Pijavčev Nacek je imel za seboj jako pisano preteklost.

Če ga pogledaš danes, ne boš hotel verjeti, da je ta zanikarna osebnica kratkih nog in dolgega života z veliko glavo na tankem vratu, na kateri se vrhu temena in čela sveti že veliko solnce, — če ga tako ogleduješ, ne boš si mogel misliti, da je bil Nacek včasih neki vrsti žensk prav nevaren Don Juan. Nù, če mu pa pogledaš v njegove sive, lokave oči, v njegov rudeči, pegavi, od strasti in vživanja razorani obraz, kateremu podajajo rudečkaste, resaste brke še značilen izraz, verjeti boš moral, kar ti povem še iz zgodovine Pijavčevega Nacka.

Nacek je bil sin gostilničarja iz Idrije. Ko se je v Ljubljani po različnih nesrečah priplazil do šestega gimnazijskega razreda, tedaj se je začel laskati slavnoznani Pepiki v Slakovi gostilni. Pravili so, da sta si bila jako dobra. Saj Nacek je bil sin denarnih starišev, ter je svoji ljubici donášal za razne ljubezenske usluge znatne nagrade.

Nenádoma pa se je prikazal pri Slaku stari čestilec Pepikin, katera je bila znana kot deva elastičnega srca. — Opiraje in sklicujé se na svoja stara, zapisana prava, je zahteval stari čestilec od Pepike, da odslovi takoj »tega otroka«, kateri pa je štel že dvaindvajset let. Ker mu ni hotela ugoditi ter ga spet

«ljubiti», razkačil se je čestilec ter zaklel Pijavcu krvavo osveto.

In tako se je zgodilo, da je Nacka, ko je nekdam pozno v noči prilezel iz Pepikinega stanovanja, napala s prekljani tolpa najetih barab ter ga neusmiljeno pretepla.

Radi nastalih preiskav so izvedeli pristojni krogi za vse Pijavčeve stranpotice ter mu dali — «consilium abeundi.»

Par tednov se je še potepal Nacek po mestu. Potem se je vrnil domov ves sestradan in razcapan. Oče pa mu je poslikal hrbet s črnovišnjevimi marogami ter mu pokazal duri.

V tej sili in stiski je šel Nace vase, se skesal, obžaloval svoje velike in male grehe ter vstopil v samostan očetov sv. Frančiška v G. — Sila težko je prestajal Nace strogi red. Vendar je prebil ondi cele dve leti, v katerih pa se je samo telesno znatno izredil.

Tisti čas pa je umrl Nackovi teti ljubljeni mož. In od takrat se je hodila tolažit mlada, zdrava in čvrsta udovica večkrat k nadebudnemu Leonardu. Rada jo plakala teta Zofija, a še rajše jo je tolažil Leonardus, kateri pa je pri tem bolj in bolj izpoznaval, da je zopet popolnoma izgrešil svoj poklic. Zaduhli samostanski zrak, polumrak in dolgočasna jednoličnost s strogim redom mej resnimi obrazi se mu je pristudila kmalu tako, da je postal časih ves uporen.

In zopet je prišla nekega zimskega popoldne plakat teta Zofija. Vrtarju, polslepemu «kozlu», je stisnila vedno kaj drobnega v pest «za uboge»; — danes pa je začutil celó par debelih. Prošila ga je,

naj pokliče Leonarda, da uredita važne papirje. «Kozel» je hitel klicat Leonarda.

In Leonardus je priskakljal na svojih suhah, kratkih nogah v sobo za tujce. In urejevala sta nemotena tiste važne papirje dolgo, tako dolgo, da se je storila trda noč. Ko pa je raznašal oče Matej po hodnikih svetilke ter zašel tudi v sobo za tujce, tedaj so se začuli iz nje hkratu trije vzkliki. Mateju je padla svetilka na kamenita tla ter se razbila. Ko pa je na njegov krik prihitelo mahoma iz bližnjih celic z lučmi še par častitih očetov, je stal sredi tiste sobe že samo brat Leonardus blede, uničen . . .

Drugo jutro pa so zapazili samostanci, da se je njihovo število skrčilo za jedno glavo.

Nacek je prišel zopet domov, a oče mu je zopet s cepcem preslikal hrbet, da je bil višnjevi in rudeči, da se je Nacek bolan valjal po postelji ter milo stokal . . . Ko pa je ozdravel, zprevidel je iz nova ničnost tega sveta in razposlal je prošnje zaporedoma v vse znane samostane: sprejeti ga ni hotel ni jeden . . .

Tedaj pa je dobil bel listič, da mora tekom osmih dnij stopiti v aktivno vojsko za dobo treh let. V tej silni zadregi je prosil končno še v preponižni red očetov Minoritov v B. In glej čudo, očetje Minoriti, katerih še ni dosegla vest o Nacekovi potepuštvih, so ga sprejeli ter mu dali pribežališče. Nu, ne za dolgo!

Nesreča — káli? — je hotela, da ga je že prvi mesec zadela Amorjeva puščica iz očij dražestne sobarice v nekem hotelu. Naš ubogi Nacek je umiral in ginil za njo in neko noč izginil za vselej iz samostana. — Poiskal si je na to službico pisarja. Da bi

si mogel prihraniti in se oženil z nagajivo, a vdano mu sobarico, stradal je ter se trudil in delal kakor stroj.

Zaman. — Sobarico mu je nakrat prevzel topničarski podčastnik, — njega pa so po odgonu poslali domov, v vrsto vojakov prostakov.

Ko je presedel svojo kazen, tedaj je začel loviti s svojim dvobarvnim suknom in z namazanim jezikom srca nežnega spola nižjih vrst. In imel je pri tem zares pravo don-juansko srečo!

Tudi tetka Zofija, katera se še vedno ni mogla potolažiti in vnovič omožiti, ga je začela vabiti ter mu dajala zmeraj dosti drobiža, katerega je Nacek z drugimi devami poganjal po grlu.

Tako je minolo poldrugo leto.

Zgodilo pa se je, da sta se v gostilni «Pri vinski trti», tam poleg velike mitnice, seznanila Nacek in stari Jelenec. Pijavec je k malu spoznal vse starčeve slabosti; prikupil se mu je, ker je časih plačal zanj, dokler ga Jelenec ni povabil v svoj podstrešni dom.

Gladek kakor kača in zgovoren liki sraka, je pridobil Nacek naglo Jelenčeve za-se; pripovedoval jim je v pogovoru kakor mimogrede o velikem bogatstvu svojega očeta in lagal o svojih visokošolskih študijah.

Kdo je bil tega pripovedovanja bolj vesel od Dánice in stare Jelenčevke!?

Pijavec, kateri je imel svoje namene, je tudi zatrjeval, da je samo vsled nevednosti nekega advokata prostak, dočim bi moral biti, po svojem pravu že dolgo — najmanj častnik, da pa se misli takoj po vojaščini oženiti ter prevzeti obširno očetovo posestvo.

Dánici je srce kar otekalo. Takoj je prenehala s svojim učenjem poštnih naredb in odlokov, saj ni imela več časa za to! Ljubeznivi Pijavec je bil dan za dnevom gost pri Jelenčevih, kjer so se ponavljali tisti priučeni in že opetovano poskušani naskoki na možko srcé. Dánica je zavijala oči, vzdihovala, naslanjala se, — Jelenčevka pa je molila svojo staro molitvico o nadarjenosti, izobraženosti in poštenosti svoje miljenke. Jelenca navadno ni bilo doma, ali je pa v kakem kotu dremal, vinjen in top za okolico.

In nekega nedeljskega popoldne, ko je šla gospa »za hip« h klepetavi sosedu v vas, je prišel — kakor vselej — Nacek, razkril Dánici svojo ljubav ter jej svečano zaprisegel, da jo vzame gotovo že prihodnje leto.

»Vendar ne ostanem stara devica!« — je vrisalo Dáničino staro srcece in — pustila se je poljubovati. — Pijavec pa je Dánici strogo zabičil, da mora ohraniti njegovo izpoved še za srčno tajnost. Ona mu obljubila vse. Takoj po vrnitvi matere pa je povedala tej svojo skrivnost s Pijavčevim naročilom vred.

»Snubil me bo in vzame me takoj, ko dosluži vojaška leta; dotlej pa molčimo!« Tako je rekla Dánica.

In molčali so. Kakor bi bila Jelenčevka rada Pijavcu, — ki je poklonil hčerki svojo sliko ter jej pošiljal rdeče listke, kadar ga slučajno ni bilo, — kar padla okoli vratu, se je delala vendar nevedno, samo še bolj prijazno. Odhajala je pa še pogosteje in za daljše »hipe« na posete k sosedu, kadar je prišel ljubeznivi Nacek k Dánici . . .

In onadva sta se ljubila nemotena vroče, cele popoldneve, tjà do poznega mraka . . .

. . .

Stari Jelenec je umrl nedavno v blaznici na Studencu poleg Ljubljane. «Delirium tremens» so pisali časniki, — ljudje pa so rekli: «zapil se je!»

Jelenčevka, katero je moževa smrt sključila še bolj, se ubija sedaj s porednimi in nikdar ugnanimi dijaki, — pa ziblje, zavija in neguje tistega kričavega otročaja . . .

Pred štirimi meseci je prvič zakričal. Od tistihmal pa kriči skoro neprestano. Babica se je izrazila, da dobi otroče «vodeno glavo» ter da «ne bo dolgo.» — «O, da bi se to že skoro zgodilo!» Tako moli Jelenčevka.

In Dánica? —

Ta ubožica! — Prepozno je izvedela, da je posestvo Pijavčevega očeta popolnoma zadolženo ter da bo v kratkem razprodano. In ko so jej povedali celó, da je Nace v resnici najpodlejši pustolovec in moralna propalica, je nevarno obolela.

Pijavec je takoj po oprostbi vojaščine izginil, pustivši Dánici le gomilo rdečih listkov, šopkov in sliko.

Tri mesece potem pa je zagledalo njegovo in Dáničino dete belí dan pri Turkovih v Gorjancih. — Grča in tista starikava učiteljica Roza sta bila botra; veseljak kaplan Janez je pa krstil.

Nesrečna Dánica se ni vrnila več k materi, katerí je bila le v napotje in žalost. Ostala je v Gor-

jancih, se ondi spokorila in končno vendar-le izučila pri dobrosrčnem in najivnem Hudétu za — poštno odpraviteljico.

In sedaj deluje kot navdušena ekspeditorica. — Postarala se je in siveti je začela. Petintridesetletna «devica»! — Njena osebica postaja sloka, oglata, — obrazek je suh, koščen in njene živahne oči medle, mrtve. Kakor megla se vlačí, brez življenja in brez krvi. Z nikomer ne občuje. Največ časa pa prebije v cerkvi . . .

Jedina njena prijatelja sta vedno krmížljavi Karo in vsako spomlad uprav don juansko vihravo zaljubljeni As! — O, kje so časi, kje so dnovi! . . .

Kadar sedi tako-le sama s svojima, drug na drugega ljubosumnima prijateljema v ozki in nizki pisarni poštnege urada, tedaj se jej čestokrat nena doma izkalita nekđaj takó živahno bliskajoči očesi, iz prs se jej siloma izvije vzdih, takó bridák in pa težák takó, da se ga sama ustraši ter vdari v glasen plač.

Revica! — Celó krmížljavemu in stojično flegmatičnemu Karu se zasmili prijateljica, da spregleda, skoči raz njeno naročje na tla ter mílo zatuli.

Karo je namreč ščenè ali cucek uprav idealne vrste: od svojega topega gobčeka pa tjà do konca kratkega, a debelega repka merí baš dva in pol decimetra; dlaka mu je črna, gladka, noge nizke, močne in telesce tolsto, zavaljano. Takov je njen ljubček, ki zavzema sedaj v njenem srčku prvo mesto, drugo pa belí, rumeno pasasti muc — As.

Nù, tudi As ima sočutno mačjo dušo, kajti vselej, kadar se ponovi tak prizor, plane i on raz

svojo mehko blazinico tam na koncu njene postelje, izkrivi svoj hrbet, zazeva ter prav tožno zamijavka.

«Dà, samó vidva me še ljubita zvesto, nesebično . . . oh, žival je vendar plemenitejša od ljudij! . . . Nã, Karo, košček meskà, in ti, ljubi Asek, skodelico topljenega mleka!»

In nesebična miljenca pospravita po bliskovo, kar jima je ponudila darežljiva roka gospodaričina, potem pa skoči Karo spet na njeno gorko naročje, Asek pa se zviije na svoji blazinici, kjer v prijetnem «dolce far niente» zadremljeta.

In ona? — Ondi v najspodnjem predalčku pisalne mize hrani male svežnje nekih listin, ki so povezane ali z rudečim, ali višnjevim, ali pa žoltim svilenim trakom. In kadar se izmiri njena dušica, prebira tiste zarmenele lističe, v katerih je nekaj suhih, brezbarvnih cvetlic, šopek las in — fotografična slika . . .

Ona prebira in plaka, — saj čita spomine izza svoje lepe, pisane, a izgubljene mladosti . . .

Institutka.

Gradnikove Ide niste poznali? Ali res ne?!

Oči je imela modre kakor spominčice kraj gozdnega potoka, ličica okrogla, rožnata in trda kot najlepša jabolka, po hrbtu dve debeli, tja do kolen segajoči kiti temno-rujavih las; odločnih, krepkih korakov je hodila, da se je stresal njen vitkobujni život pri vsaki stopinji . . .

. . . moj Bog, ali se je več ne spominjate! -- Ali res ne? -- Žal.

Ej, lepa je bila Ida, lepa! A tudi učena!

Vi se smejete? -- Hm, ali pa veste, kaj pomeni ime «Sacre coeur»? -- Dunajski sloviti institut, v kateri pošiljajo skrbni, pa bogati stariši hčerke tako kratkih krile, da se jim vidijo še preko kolen segajoče nogavice, objemajoče iglaste noge bitije, ki so po svoji zunanosti še pol dečki, -- a iz katerega se

jim vračajo popolne dame z modno vlečko, odmerjenih korakov, deviške koketnosti in čudovite učenosti.

Tudi Gradnikova Ida se je vrnila v tiho hišo očetovsko iz šumnega mesta petja in šale sila učena.

Ej no, učila se je fizike, matematike, zoologije, botanike in mineralogije, historije, religije, literature, pedagogike, logike, psihologije in . . . in — še mnogo drugega, česar se pa v naglici ne domislim.

In vi ste se smejali, ko sem dejal, da je bila Ida poleg svoje krasote tudi učena! —

A znala je še več. — Govorila in pisala je francosko in italijansko, razumela celó angleško, čebljala izborno nemško in slednjič tudi svojo materinščino — slovensko.

Slovenščine sicer ni slišala nikdar v svojem zavodu, in tudi nobena slovenska knjiga se ni smela prikrasti k njej, radi česar ji je izginila v teku let marsikatera beseda iz prenapolnjene glavice. Nò, kmalu se je privadila doma zopet svojega jezika ter ga govorila skoro tako rada in skoro tako gladko kakor nemščino.

Razume se pa, da se v tako slavnem zavodu — kakoršen je «*Sacre coeur*» — ne goji samo veda, ampak tudi lepa umetnost.

Ida je poznala vse Chopinove sonate in nocturne, vse Wagnerjeve in Gounodove opere, Lisztove zборе in samospeve; Bach, Beethoven, Mozart, Schumann, Verdi, Mascagni so ji bili najljubši znanci, da ne omenim Straussovih, Millöckerjevih in Zellerjevih operet in valčkov, katere pa je smela peti in igrati

le bolj skrivaj, kajti moderne »igrače« so se morale vsikdar umikati klasiški resnobi.

Izvestno sedaj vsakdo verjame, da se je vrnila Ida iz dunajskega zavoda kakor cela dama, izobražena po duhu in srcu kot vzor ženskega bitja, ideal moškega hrepenenja . . .

Ker se pa tudi v najslovitijšem zavodu gojenci ali gojenke vedno ne uče, ampak imajo svoje odmore in proste dneve, zabavala se je tudi Ida s čitanjem neučnih knjig, katere je dobila v zavodovi knjižnici.

In Ida je prebrala vse novele in romane, katere so spisale E. Marlitt, V. Heimbürg, E. Polko in Ebner-Eschenbach. — Teh je pa veliko!

Pravcata dušna paša so bili ti spisi naši Idi, in zatapljala je vanje vse svoje misli in zajemala iz njih vse svoje vzore in nazore o svetu in njegovih prebivalcih.

Koliko solz, koliko vzdihov so ji rodile one povesti! Oh, kako nesrečne so bile one plebejke, ljubeče mlade barone, lične častnike, ki so bili zaročeni z brezsrčnimi rudečelasimi kontesami, — in oh, kako zopet srečne, ko so s svojo dobrosrčnostjo uklonile vse nasprotnike, pregnale pomisleke in predsodke aristokratinj, mām in tetk ter se končno vendar-le poročile s svojimi vzori, kateri so bili tako veliki, da so šli jedva skozi vrata in katerim so kirasirske ali pa ulanjske uniforme tako neizrečno lepo pristojale! — Oh, če bi bila ona, Ida, kdaj tako srečna, da bi pokleknil pred njo grof, postaven poročnik z ogljenočrnimi očmi in brkami, pa s slono-koščenobelimi zobmi, ter ji s tresočim glasom govoril: »Oboževana Ida, ljubim

vas in pred vaše noge pokladam svojo grofovsko krono in grad s stoterimi dedi in pradedi. — Sprejmite me v svoje osrečevalno naročje, storite me nebeško srečnega; — bodite moja kraljica za vse življenje, — — sicer, krasna Ida, — — sicer — — — moram umreti!» — —

To bi bil vrhunec sreče življenju Gradnikove Ide. In je-li tako nemogoče, da bi ga dosegla?! — Gotovo ne! Saj lepa je Ida kakor malokatera plemkinja; izobrazena pa še celo bolj kakor vsaka kneginja, o katerih istiniti izobrazbi vedo ljudje kàj malo povedati! — Kolikokrat se zgodi dandanes, v dobi demokracizma, da izbere ta in oni grof ali baron plebejko!

Taka je bila torej notranjščina in zunanost Gradnikove Ide, gojenke na Dunaju, v zavodu «Sacre coeur». —

Nekega popoldne, ko se je ravno vrnila iz daljnega sprehoda k «Predici na križpoti», kamor so šle paroma v dolgi procesiji gojenke v enakih krilih in klobukih, bilo je zadnji teden pred zaključkom šolskega leta. — je dobila od očeta, veletržca in župana v velikem slovenskem trgu, pismo te-le vsebine:

Ljubljeno dete!

Ker si letos že v končnem, najvišjem oddelku Vašega zavoda, sklenila sva z mamâ, da Te vzameva za stalno domov. Stara si tudi že sedemnajst let; — poskrbeti je nama treba za Tvojo bodočnost in Tvoje socijalno stališče mej svetom. Midva sva že siva starca; umakniti se bova morala kmalu potomcema. Tvojemu bratu in Tebi.

Pridi torej domov, kjer Te z ljubeznijo in veseljem željno pričakujeta Tvoja mamâ, Tone, zlasti pa Tvoj skrbni oče

Josip Gradnik.

V N . . . 5. VII. 1894.

Zavriskala je Ida, prebravša to pismo. Ko pa so ga prebrale še vse tovaršice in je dejala Weisova Tilka, Idina najdražja prijateljica: «Oh, potem se pa ne bomo videle nikdar več!» — tedaj so zaplakale vse hkratu, objemale in poljubljale se brez konca in kraja . . .

Ko pa so šle istega večera gojenke spat v tisto obširno spalno dvorano, ko je večina zadremala in se tudi nadzorujoča, sitna učiteljica ni več oglašala iz svoje postelje tam poleg vrat, tedaj se je prikrala k Idi v sami ponočnici Tilka ter smuknila pod njeno odejo. Ida jo je pričakovala.

«Blagor Ti Ida, — sedaj boš svobodna! Me se bomo morale pa še jedno leto pokoriti tem bedastim zavodnim postavam in naredbam, pa prenašati predstojnične sitnobe. — Mi boš li često pisala?»

«Gotovo, Tilka! — In Ti meni tudi, kaj ne? — Nepopisno rada grem domov, — a vendar mi je tako hudo!»

«Oh, kako dolgčas mi bo po Tebi, duša moja!» — pritisnila se je k družici ter jo ihteča poljubljala. Tudi Tilka je tiho plakala.

«Ne jočiva, Ida! — Saj imaš drage stariše in brata! — A veš, ljubica moja, meni se nekaj zdi... Ti pisma nisi brala dovolj pazno...!»

«Moj Bog, kaj pa hočeš reči, Tilka?!»

«Gospod papá piše, da Ti hoče zagotoviti trdno socijalno stališče in lepo bodočnost... Mari ne razumeš?»

«Ne vem prav... tako temno je to izraženo, — pa kako razumeš Ti?»

Tilka je približala svoja usta tesno k Idinemu ušesu ter ji pošepetala:

«Omožiti Te hočejo!»

«Omožiti? — — mene?! — — Tudi meni se je zdelo nekaj takega,» — je priznala potem sama.

«Morda so Ti ga že izbrali.»

«Oh, ne, ne... ne bom se možila... Tako se bojim, Tilka!»

«Morda je lep, velik, močan, črnih očij in las, krasnih brk, pa bogat... Ida, ali bi se takega tudi bala?»

Ida ji ni odgovorila; le nemo jo je pritiskala k sebi ter ji burno poljubljala usta, lici in oči; v hipni strastnosti jo je objela z obema rokama ter skrila svoj goreči obrazek na nežnih Tilkinih prsih.

Potem pa je zopet začela šepetati sentimentalna Tilka, a tako tiho, da jo je prijateljica jedva slišala:

«Ljubila ga boš, — srečna boš ž njim, nepopisno srečna... Ko pa ti donesó Rojenice zlatolaso, rudečelično detece, ki Ti bo brealo v naročju, katero boš negovala, tešila... oh, tedaj bo tvoja sreča nepresežna...»

Institutki sta šepetali še dolgo časa, plakali, smejali se ter se burno objemali in poljubljali...

Ravno je skočilo solnce izza gostoporaščenega hriba, da se je razlilo celo morje zlatih žarkov preko gričev in dolin, ko je stopila iz jednonadstropne hiše deklica, stekla skozi vrt, ki je obkroževal hišo in hleve na treh straneh, odprla s ključem vrtno duri in obstala kraj obširnega jezera. Ondu sta bila privezana dva čolna. Deklica odklene manjšega, stopi vanj ter ga z lahnimi udarci veselo zapelje od brega ter vesla krepko proti vodni sredini.

Širok bel slamnik ji pokriva glavo, — po hrbtu ji visita dve kiti bujnih, temnorujavih las; oblečena je v svitlorožnato obleko, okoli pasú pa ima ovit širok, svilen bel trak, ki je na desnem boku umetno zavozljan v dve dolgi, do tal segajoči pentlji.

Ida Gradnikova je že štiri tedne doma...

Prve dni je samo pripovedovala svojcem o minolih institutskih križih in zabavah, obiskovala razne tete, strijce, botre, botrijce, — potem je sprejemala obiske nekaterih mlajših tržank, s katerimi je obiskovala prve razrede ljudskih šol in s katerimi je bila časih dobra, zaupna prijateljica. Vendar ni bila zadovoljna niti s svojimi obiski niti s poseti prijateljic.

Tetke in botre so se ji zdele tako strašno, smešno nerodne v vedenju in njihove toalete tako našemarjene, da bi se jim bila najraje smejala v lice. Pri tem pa so jo še ogledovale od vseh strani, pretipavale blago njene obleke, precenjale njene lakove cipele ter izpraševale, koliko velja to in ono. Ona jim pa ni vedela povedati. Kupila in plačala ji je vse predstojnica institutova ali pa mati. — Strašno neumne in sitne so se ji zdele te ženske!

In šele strijci, ki so jo kakor nekako deveto čudo pogledovali samo iz dalje ter pušili iz svojih smradljivih pip! — Moj Bog, kako spravi ta ostudni smrad iz svojih kril! —

«Sedaj pa znaš že čisto dobro brati in pisati, kaj ne? — Ali nemški tudi?» — jo je vprašal strije, siv in kratkoviden črevljarski mojster.

Ida je kàr odrevenela pri tem vprašanju.

«O sevê, sevê!» — je déla potem užaljena. «A ne samo nemškega in slovenskega, tudi francosko in italijansko umem pisati in govoriti, pa še angleško nekoliko.»

«Jejmene, jejmene!» — je vzkliknila teta ter jo še bolj občudovalno gledala. «Si ti učena! — Ali je bilo zelo težko naučiti se?»

«Kdor ima glavo, za tistega ni nič težko», — jo je zavrnil važno mož. «Toda Ida, — francoskega še nisem slišal v našem trgu nikogar govoriti, še manj pa razume kdo angleško. — Italijansko žlobudrajo tudi samo tisti laški zidarji, ki prihajajo vsako pomlad kruh krast domačim delavcem, pa odhajajo na jesen polnih žepov domov; — no, s temi pa ne prideš v dotiko!» —

«Pa res, Ida, pri nas govoré ljudje samo slovensko in le malokdo nemško, samo tisti gospodje v sodniji, pa komiji v prodajalnicah... čemu ti bodo oni jeziki!»

«Saj mi ni treba ostati večno tu!» — se odreže Ida nevoljna.

«Ahà, ahà, — saj res, kdo vé, kam se še omožiš!» — dé na to teta. «Pa čaj, Ida, da te ne pozabim vpra-

šati: ali bi mi hotela vrezati za njega par sraje? — Jaz namreč vse sama vrežem in sešijem; a stara sem postala, nekam nerodna, ne vidim več dobro..., saj veš! — Ti si se gotovo učila in lepše, pa bolje znaš.»

«Ne, teta, moških sraje šivati se nismo učile,» — ji odgovori Ida, obrazek pa ji zarudi velike zadrege.

«Ne?!» — se začudi teta, preko lic pa ji švigne nekak pomilovalen ali celo zaničljiv izraz. «Moj Bog, šivanje je vendar za žensko, ki hoče biti kdaj dobra gospodinja, prva potreba!»

«O vzorce iz papirja, pa minijaturne modele različnih komadov obleke smo pač delale, — pa kvačkale smo veliko, pletle in vezle krasne stvari s svilo, z zlatimi nitkami in „biseri!“ — se brani Ida.

«Ah, to ni nič! — igrača!» — odvrne teta. «Tudi jaz sem se učila takih potratnih prismodarij. Škoda časa. — Šivati in krpati perilo otrokom, možu in sebi, to sem morala vedno znati, to sem vedno rabila, kajti šivilje so površne, počasne in predrage.»

Ida ji ni vedela kaj odgovoriti; hitro se je poslovila in jezna odšla.

«Hm, francosko, laško... hm! — Šivati, krpati, to je glavno! Ali naj nosim vsako luknjico k šivilji? Hm! — to bi morala biti grofinja!» — se je jezila teta še dolgo po Idinem odhodu, mož ji je pa pritrjeval:

«Neumnost, pravim, so te dunajske dekliske šole! Usta v različnih jezikih pačiti, pa šariti z našemarjeno obleko, to se uče, drugega nič. Doma naj bi bila ostala, v slovenskih šolah, — a ne na Dunaj... neumnost!»

Ida pa je hitela k botri, bogati krčmarici, katera jo je vedno posebno ljubila.

«Oh, to si lepa, to si lepa!» — je vzkliknila debeluhasta krčmarica ter ji s svojimi bujnimi ustnicami pritisnila na obe lici zapored par širokih poljubov, da je kar odmevalo njeno cmokanje. «Oh, pri nas, v tem pustinarskem trgu, pa smo še tako zaostali! Nobena se ne zna tako pripravno obleči. — Oh, res, tako ti stoji obleka, kakor bi bila ulita na život. — Pa sevé, kdor zna ter vidi druge, se že lahko! Nò čaj, sedaj imamo Tebe; povedati nam boš morala, kako se to in ono naredi, kaj je modno in elegantno... Oh, Idka, tako sem vesela, da si prišla domov; — pa sédi vendar, dušica!»

Krčmarica jo je posadila na široko zofo, pa brzela okoli Ide, ki ni prišla do besede, ter govorila in govorila. Potem je stekla v kuhinjo ter se za nekaj hipov vrnila.

«Pokusiti moraš malo naših povitic, katere sem spekla ravno sinoči; jutri bo praznik in ljudje jih zahtevajo. Pa je križ s to peko! — Saj vse natanko premerim: koliko poličev moke vzamem, koliko perišč soli, koliko drožja itd., pa mi časih vendar-le noče prav vzhajati. Veš kaj Ida, ko bom prihodnjič pekla, mi boš malo posvetovala, kaj ne? — Saj vem, da si se na Dunaju vsega naučila. — Nò, sedaj pa malo prigrizni... katero hočeš — medeno, rozinovo, lešnikovo, orehovo, — kâr odreži! — Vidiš, to-le je pa malinovec domačega pridelka. V jeseni sem ga napravila dvajset velikih steklenic; — ali malo kalen je

letos, ne vem, kaj sem zagrešila. — Letos boš pa še ti poleg, kaj ne? — Pokusi!

Ida je jela in pila, pa prikimavala, kajti zgovorna botrija je ni pustila do besede. To pa je bilo Idi prav ljubo: saj bi ji morala sicer priznati, da vsega tega, o čemer želi krčmarica sveta in pomoči, ona kàr nič ne razume...

Ti ljubi Bog, kakšni nazori! — Torej srajce šivati, raztrgano perilo krpati, krila delati, kuhati, peči, malinovec pripravljati... to naj bi se bila učila v institutu, da bi ugajala tem ljudem?!

O busolah, elektroforih, kompenzacijskem nihalu, — o progresijah, permutacijah, rentnih računih, — o rizopodih, celenteratih, artropodih, moluskih, — o teoriji Rousseaua, o pomenu Lockeja, Pestalozzija, Lindtnerja, — o nemških romantikih, klasikih, simbolikih, — o italijanskih humanistih, francoskih realistikih in naturalistikih, — oh, o vsem tem in še o marsičem drugem pa je ne popraša nihče, prav nihče! — Koliko bi vedela govoriti o tem! —

Tako se je godilo Idi prvi teden njenega bivanja doma. Zlovoljna je bila in užaljena. Drugi teden je ostala doma, pogovarjala se z materjo, največ pa je čitala. Mati je imela zmeraj dovolj opravila: sedaj v kuhinji, sedaj v kleti, potem pri poslih na vrtu in v hlevih pri kravah, volih in konjih. Dasi se ni sama dotaknila skoro nobene stvari, je bila vendar povsod poleg: tu je nadzorovala, ondi svetovala, ukazovala, opominjala in zopet drugje karala. Vse je videla in vedela. Ker je bil oče navadno z doma po svojih opravkih kot veletržec z žitom in s sočivjem, pri čemer

mu je pomagal Idin starejši brat Tone, je morala mati doma gospodinjiti in gospodariti.

Minul je tudi drugi teden. Ida je prečitala že vse knjige, katere so ji bile neznane v pičli očetovi knjižnici, in začela se je kruto dolgočasiti.

«Oh, Tilka, kako hrepenim po Tvoji družbi, — nazaj po veselih uricah v institutu! Zaman!» — tako je pisala parkrat na Dunaj, pri tem pa pretakala solze. — Kaj naj li počne? — Mari naj iz nova jame prebirati kemijo, liturgijo...?! — Oh Bog, še na Dunaju ji je bilo strašno zoperno to suhoparno učenje!

Pohajkovala je ves dan, pretikala vse kote, postajala v kuhinji, v kleti, v žitnici, v hlevu, — povsod je bila, preganjajoča si dolge ure.

In tako se je zgodilo, da je stopila nekega dne mati k Idi ter ji šepnila na uho: «Ostani tu, pa pazi, da kuharica porabi vs o moko za testo, pa da raztrese enakomerno po razvaljanem rozine, smetano, jajca, sladkor... Zdi se mi, da kuharica ni povsem poštena.»

Ida je ostala vse dopoludne v kuhinji ter pomagala skoro nevedé in nehoté to in ono, — mati pa je nadzorovala mej tem drugje...

Zopet drugo pot, početkom tretjega tedna, je prišla šivilja, da napravi deklam in kuharici nova krila.

«Pogovori se ti ž njo, pa ostani pri njej, morda treba kaj pomagati!» — ji je dejala zopet mati, in Ida — kaj je hotela, saj ni vedela kam s časom! — je rada storila, kar je želela mati. Vrezovali sta torej s šiviljo, ki je bila jako gostobesedna in prikupljiva, na pol kmetska, na pol gospodska punica, ter sešivali razne kose prav ves teden, da je bilo veselje. — Ida

se je bila v institutu naučila sukati iglo pri umetalnem všivanju zaznamovalnih črk, vezenju pisanih robcev, sestavljanju vzorcev in modelov itd., trebalo ji je le še praktične igrine uporabe. Te pa se je pod prijaznim navodom šiviljinem polagoma, a dobro priučila. V pogovoru o tem in onem kroju, o tej in oni noviteti v modi ji je umela šivilja povedati počasi vse skrivnosti šivankarstva. Ida se je začela živahno zanimati ter je pri tem čisto pozabila na svoj dolgčas. — Ko sta napravili obleke poslom, jima je prinesla mati še cel zavoj kotenine. In zopet sta se lotili primerjanja, razrezovanja in sešivanja raznih srajc, hlač, spodnjic i. t. d.

Na Idino prošnjo je naročil oče list «Wiener Mode», in po njem sta proučili različne kroje, načrte, vzorce, slike i. t. d.

Ida pač ni vedela, da je šla nevedé v past, v katero jo je zvalila skrbna in — praktična mati, ki je gojila v srcu mnenje brata črevljarskega mojstra:

«Neumnost, pravim, so te visoke dekliške šole na Dunaju za Slovenko! — Kuhati, šivati, gospodinjiti mora znati pred vsem naše dekle, če hoče biti kdaj dobra gospodinja pametnega Slovenca!» —

Šivilja je odšla, pustivša nekaj začetega in označenega dela, kar je Ida sama izvrševala. — Dolgčas ji ni bilo več, saj je imela odslej vedno dovolj opravka. Sedaj že ni mogla več držati križem rok; zmeraj si je poiskala dela ter nadomeščala pri napornejših opravilih svojo mater.

Z veseljem se je lotila domačih gospodinjskih opravkov in bila nekam ponosna, kadar se ji je dobro obneslo. Nikdar ni občutila tako sladkega zadovoljenja in samozavesti v institutu ob svojih dolgotrajnih knjigah. —

Nekoč pa so sedeli pri obedu. Tedaj je izpregovorila Idina mati: «Kako vama tekne danes rižoto? — napravila ga je naša institutka.»

Zadovoljnih lic je prikimal na to oče: «Aj, aj, — Idka bo izborna kuharica!» Brat Tone pa je naglo pristavil: «Pokusite še kruh, kateri je spekla sinoči! Prav dober je.»

Priprosta pohvala, ki je prihajala iz ust očetovih in bratovih, se je zdela Idi nepopisno osrečevalna, in tistega dne je bila vesela kot malokdaj v življenju svojem.

Ko ji je pa par dnij za tem podaril oče — v znak priznanja njene pridnosti — krasen, lahek čolnič, tedaj je prikipelo njeno veselje do vrhunca. Odslej se niti Weisssove Tilke ni spominjala več.

Prva je vstajala, namestujoča svojo mamico, ki je bila počitka bolj potrebna nego ona, — naročevala in izvrševala materine ukaze, potem pa tekla k jezeru v svoj čolnič ter se jedno uro vozila. Na to se je vrnila domov in delala ondi, kjer je bila najbolj potrebna.

* * *

Tudi danes je prišla Ida na vse zgodaj k jezeru.

Najlepše poletno jutro je napočilo. Solčni žarki so trepetali po vodni gladnini, ki se je spreminjala v daljavi v rumenkasto se blesteče zrkalo; v trsju in bi-

čevju je šumel lahen vetrič, v bližnjem logu pa sta si odpevala dva ščinkovca.

Ida je veslala — nekoliko sklonjena — z obema rokama. Rožnata obleka se je tesno prilegala njenemu životu, čegar obrisi so se pri vsakem udarcu vesel ostro označevali. Premočrtno preko sredine do onstranskega brega veslavši, je krenila ob levem bregu nazaj. Ondi je bilo trstje posebno gosto in visoko ter je segalo daleč proti jezerski sredini. Parkrat je že videla ondi več divjih rac.

Ravno je veslala mimo mesta, kjer je bilo trstje in bičevje najgostejše, ko se je dvignil iz njega s stegenim vratom in nazaj molečimi nogami velik racman. V tistem hipu pa je počila puška in racman je padel skoro tik Idinega čolna; močan lovski pes se je prikazal izza trstja ter plaval proti njej.

Vse to je bilo dejanje trenutka; Ida pa se je prestrašila tako, da bi bila izgubila skoro obe vesli. Strel je počil tako blizo in nenadejano, da je vztrepetala v njej vsaka žilica in da v prvem hipu ni mogla ziniti niti besedice.

Že v naslednjem hipu pa se je začul moški glas: «Pardon, — tisočkrat pardon, gospica!» — in iz trstja se je prikazal mal čoln z lovcem. «Moj Bog, takošen double pa se mi še ni posrečil do danes!» — se je šalil v zadregi. «A kdo bi si bil mislil, da je ob tej zgodnji uri na jezeru tako plemenita divjačina!»

Dospel je s čolnom prav do njenega.

«Ekonom Fran Rus» je dejal, predstavljajoč se, ter vprašal: «Če se ne varam — gospica Gradnikova?»

Ida je milostno prikimala.

«Jako me veseli, gospica! Z gospodom očetom sva dobra prijatelja, da-si sem jedva deset mesecev v tem kraju. Kupil sem si oni-le gradič», — pokazal je s prstom na nasprotno stran, odkoder se je videla mej vejevjem košatih dreves široka streha in na vsaki strani mal, okrogel stolp.

«Poznam Vas že najmanj pol leta, gospica», — je nadaljeval. «Miruj Bes!» — je zavpil na to nad psom, ki se je zaganjal v racmana.

«Tako? — Kako je to mogoče?» se je začudila Ida. Bile so to njene prve besede.

«Gospa mamá mi je pokazala vašo najnovejšo sliko, a zdi se mi . . . umolknil je ter si, nekam porredno se smehljaje, vihal dolge, rumene brke.

«— — nõ kaj?»

«— — da je original še lepši od slike!»

Kako banalen kompliment! — Zarudela je do ušes in, ogorčena radi čudnega, predomačega vedenja tega človeka, ki se drzne še šaliti se, je pogledala v stran.

«Mamá me čaka, z Bogom!» — je izpregovorila nevoljno ter prijala krepko za vesli.

«Sluga sem, gospica! — Izvolite sporočiti gospej mamá in gospodu papá moj pozdrav. V kratkem ju obiščem. — Videli se nismo že par tednov. Potoval sem po Ogorskem . . . Klanjam se, gospica!»

Odveslala sta vsak na svojo stran.

«Ta predrzneš! Kako banalno se šali! — Pa tako laskanje! Cel kmet!» je mislila Ida. In vendar ji je ugajal ta okorni človek in njegov — banalni kompliment! —

«Pikanten obrazek!» — je mrmral Rus v svoje dolge, skoro bele brke pod debelim nosom, privezuje čoln h kolu. Potlačil je racmana v svojo lovsko torbo, zažvižgal Besu ter se napotil v svoj gradič.

In še parkrat je zamrmral:

«Zares pikanten obrazek. — Krasen otrok ta institutka!»

* * *

Dolenjski eviček so pili, prigrizovali ržen kruh ter se pomenkovali. Baš so odobedovali: stari Gradnik, Gradnička, sin Tone in domači prijatelj Fran Rus.

«Rečem Ti, Gradnik, sedaj imamo železnico, kupčija pojde, da bo veselje. Samo znati treba. In midva znava! — Pa kakor sem dejal, gospa, snem vam cel hlebec; izvrsten kruh imate!»

«Ah, gospod Rus, vaša pohvala se, žal, ne dotika mene, ampak naše institutke.»

«Kaj vruga! — Gospica Ida?! — Ume li tudi tako dobro kuhati?»

Gradnik se je krohotom zasmeljal na ta Rusova vprašanja ter še sam vprašal: «Kako ti je teknilo današnje kosilo, zlasti tvoj zajec s polivko?»

«Kaj, tudi Ida?! — Aj, aj! — Gradnik, rečem ti, dobra kuha, dobra peka, to je pri meni prvo.»

«Tudi pri meni. Ha, ha! — Ko sem si izbiral soprogo, vprašal sem najprej izvedence, kje je kako pošteno in bogato dekle, ki ne hodi po vseh plešiščih itd., o katerih ne vedo ljudje ničesar zlega. Malo so mi jih našteli. Potem sem pa vprašal, katera izmej teh si zna napraviti sama krilo. Še jih je polo-

vica odpadla. In končno sem poizvedel, katera izmej teh zna dobro kuhati; ostali sta mi le dve na izbor, — lepšo sevé sem snubil.

«Ha, ha! — Dobro si ravnal. Soproga mora znati predvsem gospodinjska dela, vse drugo bodi le nameček!»

«Oho, — a izobrazba!?» — je izpregovoril Tone, ki je pred leti dovršil gospodarske šole na Dunaju in v Klosterneuburgu. «Ženske, ki bi ne umela mojih teženj, ne poznala mojih vzorov ter se z menoj vred ne navduševala za nje; — ženske, ki bi se znala pomenkovati le o ponvah in loncih, pa o mokrih plencah, — ki bi bila samó gospodinja in roditeljica otrok, take ženske bi menda ne mogel trajno ljubiti, ker bi mi kmalu nedostalo spoštovanja do nje!»

«Povsem moje mnenje, gospod Tone!» — mu je pritrdil Rus. «Harmonija, dušna in telesna, pa tudi socialna vladaj mej zakoncema, če hočeta, da ostaneta srečna! Omikanec se ne druží z nevednico, rahločutnež ne z gorjanko, konservativni, skromni kmet ne z emancipiranim, aristokratičnim ženiščem... Svoji k svojim!»

Še dolgo so govorili o tem in onem. Potem se je ekonom poslovil.

Rus je prihajal često k veletržcu na posete, kadar ni potoval za kupčijo. Po dokončanih opravkih v trgu se je vedno ustavil pri Gradnikovih, s katerimi je bil dober prijatelj. Neredkokdaj je ostal še celó pri kosilu. Za protiusluge pa je navadno poslal divjo raco, zajca ali pa štiri, pet jerebic. V občevanju je bil iskren in odkritosrčen mož, v vedenju takisto

neprisiljen, domač. Po zunanjem je bil majhen, krepkorasčen; obraza je bil širokega, a prijaznega, temne polti, plavih las in očij. Nosil se je priprosto, pa ukusno.

Odkar je prišla Ida domov, prihajal je še večkrat k veletržeu. Babji jeziki so kmalu uganili, da se misli ženiti, ker je po materini smrti že precej časa sam in navezan le na staro kuharico ter da gleda za Gradnikovo Ido. Gotovega ni vedel nihče povedati, zlasti ne od tedaj, ko je Gradnikova kuharica izbrbljala pri mesarju, da Rus ne občuje skoro nič z Ido, ki se mu celó očitno odteguje.

Zadnja trditev je bila resnična. Ida se je odtegovala Rusovi družbi. Nemirna je bila in v zadregi, užaljeno, ogorčeno se je čutila v njegovi prisotnosti, saj je bil časih tako strašno, tako netaktno odkritosrčen in preprost. Tako hladno jo je vedno ogledoval, kakor kupec, ki kupuje na semnju konja! Zdel se ji je nefin, negalanten, neuljuden flegmatik, — cel kmet.

* * *

Tudi danes se je po obedu hitro umaknila v kuhinjo. Po storjenih opravkih je vzela šivanje v roke ter šla na vrt. Ondi je sedla pod jablano, ki se je ovočja uprav šibila, ter začela šivati.

«Zopet pri delu gospica?» — jo ogovori nenadoma Rus, prišedši iz hiše.

Dvignila je glavo ter, ozrši se mu v modre oči, ki so tako hladno zrle v njo, rahlo prikimala:

«Mamici delam predpasnik.»

Naslonil se je na deblo jablane, stegnil roko nad svojo glavo ter prijel za debelo vejo. Tako je stal nekaj časa molče tik nje. Potem pa je dejal mirno:

«Gospica Ida, jaz vas imam rad.»

Ida se je stresla kakor bi jo ošinil z bičem; zarudela je kakor mak po vsem obrazu, pa molčala, sklonivši glavo. Rus je molčal. Njegovo temno, zago-relo lice pa ni zarudelo niti malo.

In zopet je odprl Rus svoja usta ter mirno nadaljeval:

«Vi, gospica Ida, bodete drugi mesec stara osem-najst let, jaz pa danes teden osemindvajset. To je prav. — Vaš papá vam dá štirideset tisoč goldinarjev dote; moj gradič, posestvo s travniki, gozdi in nji-vami pa je cenjeno na osemdeset tisoč goldinarjev. Vredno je sevé v resnici precej več! Tudi to je prav. — Vi, gospica, ste izobraženo deklè. Umejete ukusno kuhati, peči, lepo šivati, — dobra gospodinja bodete. Jaz pa sem bajè dober gospodar in razumem se na kupčijo; vsaj vaš papá tako govori. Tudi to je prav. — Vprašam vas torej: je-li mi dovolite, da vas snubim pri stariših?»

Počakal je odgovora; ona pa se je sklonila še globočje nad materinim predpasnikom. Molčala sta zopet oba. Ida je hitela šivati, Rus pa je mirno slonel ob jablani, držeč se še vedno z desnico za vejo nad glavo.

Le hitro Idino dihanje je razodevalo njeno raz-burjenost.

«Torej ne, gospica?» — je vprašal iznova eko-nom, ko le ni bilo odgovora iz krepko stisnenih Idinih

ust. — «Siliti ne morem, nočem. Ljubim vas, menda bi vas zato tudi osrečil. — Gospodinje mi je nujno treba. Ako nočete vi, poiškati bi si moral drugej družico. — Ali želite, da odidem?»

«Dà!» je odgovorila črez nekaj mučnih hipov Ida. Skoro prestrašila se je te besedice, v drugem trenutku pa se je čutila nekako olajšano.

«Z Bogom, gospica!»

Poklonil se je ter naglo odšel. — Tudi Ida je vstala in bledih lic izgínila v svojo sobo.

* * *

Čmernega obraza, z velikimi višnjevimi krogi pod očmi je vstala Ida naslednjega jutra. Vso noč ni mogla mirno spati, vsako uro se je prebudila iz težkih sanj. Vedno in vedno se je videla pred njim, ki jo gleda s tistimi jasnimi očmi tako presunljivo, a vendar tako hladno. Bežala je pred njim, koleno pa sta ji nakrät odreveneli, in zopet je stala pred njim, ki ji pripoveduje, da jo ljubi, da jo hoče za ženo... Potem pa ga zopet vidi v družbi neznane krasne ženske. — «Evo ti moje lepe ženke, ki me ljubi, ker me nisi hotela ti!» — zdi se ji, da ji to porogljivo pripoveduje. In kako blaženo se smehljata — mlada zakonca!

Izmučena in potrta je vstala na vse zgodaj, da ne bi sanjala več teh bedastih sanj. Naglo se je oblekla, umila ter začela prebirati najnovejšo številko «Wiener Mode». Da bi šla na delo, je bilo še prezgodaj; — vse je še spalo v hiši.

A ko je gledala nekaj časa one slike, vzorce in načrte, ušle so jej misli zopet drugam, in jedva se je zavedla, že se je videla zopet na vrtu pod jablano, za njo pa je stal on ter ji govoril z mirnim, jasnim glasom, kakor bi sklepal kupno pogodbo za par volov: «Vi štirideset tisoč goldinarjev, — jaz osemdeset tisoč. To je prav!»

Jezna je planila pokoncu in zalučila časnik v kot.

Moj Bog, ali res ne more misliti na ničesar več, kakor na tega suhoparneža, na tega predrzneža! — Kaj ji mari ta domišljavec! — Menda je mislil, da se mu obesi kar okoli vratu, če ji pove, da ima nekako beraško grajščinico! — Hm! «Rad vas imam,» je dejal. — Je-li mogoče? — Trikrat, štirikrat sta spregovorila par stavkov. Saj je jedva mesec dnij doma! Ljubi jo, ta egoist! O gotovo je prav grd egoist — ta kmet! Lepa je, izobražena kakor deset milj na okoli menda nobena druga, — in on bi jo imel rad za nekako dekoracijo svoje gajbice. — Ej, o kolikerih podobnih slučajih je že čitala v tistih romanih v institutu!

Tak prozajik! — «Vi znate dobro kuhati, jaz pa še rajše dobro jem, torej Vas vzamem.» — Ona, fina gospica, pa naj bi se mu na to vrgla v naročje vsa srečna, kaj ne? — O ne, nikoli ne! Koliko mož še nosi svet! Če pa ne bo nikogar boljšega, potem pa rajše ostane — stara devica...

Boga mi, da je moral biti baš tak njen prvi čestilec, — čestilec, o katerem je sanjala že toliko let! — Njena deklinška domišljija ga ji je naslikala elegantnega, vitkega mladeniča, aristokratske zunanosti od

nog do temena, lepega kakor Apolo, ponosnega kakor Mart in bogatega kakor Krez. — A ta?!

Zarobljenec je od pete do vrha! — Kje je vsa tista poezija, katera mora objeti srečno oboževanko, ko ji s tresočim glasom, prihajočim iz hrepenečega, ginočega srca, ko na kolenih, v prahu pred njo šepete čestilec: «Usmili se me, — osreči me, — sicer mi ni živeti!?»

Nič od vsega tega. — Na sredi očitnega vrta, poleg hleva, v katerem so mukale krave, kjer so rezgetali konji, žroči iz svojih jaslij rumeni oves, — naslonjen brez vsake olike na drevesno deblo, z obrazom tako strašno ledenim in neizrazovitim ji je dejal suho: «Ako ti je prav, bodi moja — gospodinja; — o, ni ji dejal: — bodi moja kraljica, moj angelj! — Moja kuharica bodi, je dejal! — — Če pa nočeš, — nò, meni je egalno; poiščem si drugo, — kaj za to!»

Dà, dà, tako brezstidno, tako brezčutno ji je razkladal svojo «ljubezen» ta brezobrazni Rus, ki je vrhu tega še tako — grd! Zares, prav grd je s tistimi belimi brkami in s tistim zamorskim obrazom; života pa je zavajenega kakor medved! — Ne, njega ne bi hotela za ves svet. Fin, lep in postaven, črnih las in očij, pa bele polti mora biti njen bodoči soprog, ali pa — nič! Zakaj pa se je ubijala na Dunaju toliko let z vsemi mogočimi vedami! — In lepa pa bogata je tudi. Ni je skrb, da bi ne dobila boljšega, ki jo bo oboževal, nosil na rokah kakor svoj najdragocenejši zaklad.

Nikdar še ni bila Ida tako marljiva kot tistega dne. Cel dan je neutrudno delala ter z namrščenim čelom tekala kakor najskrbnejša gospodinja od jednega

posla do drugega. — Nič ji ni bilo prav, vse je grajala in popravljala.

«Kaj ji je neki danes?» — so se pomenkovali začudeni posli. «Sicer je je bilo samo veselje, petje in šala, — sedaj je pa nakrât tako osorna. — Morda je bolna?»

* * *

«Veš kaj, Polona, — pojdimo obiskat gospoda Rusa! Odkar je popravil svoj gradič, nas je že večkrat vabil. Baš imam čas, — kâr pojdimo!»

«Pa pojdimo!» — je odvrnila mati županja. «Tone naj ostane doma, mi pa . . .»

«Mamá, naj pa ostanem jaz mesto Toneta doma!» se je oglasila naglo prebledela Ida.

«Ne, ti greš z nama», — je določila Gradnička. «Nekaj dnij sem si tako čudno blede. Treba ti daljšega izprehoda v svežem zraku.»

«Preveč se ženeš, Idka! Saj ti ni treba toliko delati in letati, — čemu pa imamo posle! — Kaj ne da, mamá?» — je dejal ljubeznivo Gradník ter, zaljubljeno se smebljajoč, božal Ido po debelih kitah.

«Zares cela gospodinja je postala. Na knjige je do cela pozabila, — čudno. Menda ni imela nikdar resničnega veselja do njih!»

Ida se ni upala ugovarjati; le nemo je poljubila svojo dobro mater rekoč: «Nič mi ni, — prav zdrava sem.»

In kmalu potem se je oblekla Gradnička v rujavo, pol volneno, pol svileno krilo, na glavo je dala staromodni slamnik, Gradník pa je pokrili cilindar,

kateri je nosil le o praznikih, in preko desne si je obesil črn površnik. Sicer je bilo še-le sredi avgusta, — a večeri so postajali vendar-le malo hladni, zlasti za človeka, komur se preteka po žilah lena, stara kri. — In Ida? — I no, kako neki se je oblekla mlada, živahna in lepa Dunajčanka! — Sama nazivlje svojo nošo «šik»; reči pa se ji sme tudi — koketna, pikantna, zapeljiva . . . —

Potem so šli. Bil je jasen dan in po njivah in travnikih je bilo nebroj marnih delavcev in delavk.

V jedni uri so bili na dvorišču Rusovega gradiča. — Truma kokoši, rac, puranov in golobov je kokodajskalo in kričalo pred vhodom. Na stopnjicah pred širokimi durmi je stala majhna, debelušasta starka, ki je metala perjadi iz svojega predpasnika ječmena, ajde, prosa in koruze, — vse zmešano. Okoli žene pa sta se lovila dva velika rumena in belopisana lovska psa.

«Kuš, Bes, — kuš, Črt!» — je vikala nad njima, kadar sta bila presilna ter sta strašila perjad.

Gradnikovi so obstali sredi dvorišča, zroči mišni prizor.

Na desni strani gradiča je stalo obširno, s škrlj krito podolgasto poslopje, hlev. Dvoja vrata so bila odprta; skozi jedna sta se videla dva konja, skozi druga pa je stopil baš postaren hlapec s košem krme na plečih. Na levi strani je bilo nekoliko manjše, a višje in istotako krito poslopje, pred katerim je snažil zal kočijaž z gobo in s cunjami veliko, novomodno kočijo.

V istem hipu je prišla skozi vežo mimo starke pri perjadi rudečelična dekla razoglava in visoko zavihanih rokavov. Izpod do kolen izpodbrecanega krila so gledala rudeča, gola, debelo napeta meča in bosa, širokorazhojena stopala. Pod pazduho je tiščala leseno posodo, hoteča iti k vodnjaku sredi dvorišča po vodo. Široko je odprla svoji stekleni očesci, ko je ugledala Gradnikove, potegnila z raskavo desnico preko svoje razkuštrane glave, preplašeno sikajoč: «Ješ, ješ, Reza, — glej nò!»

«Oh, oh, županovi..!» — je hitela takisto starka, vrgla vse hkratu iz predpasnika mej živali ter stekla gostom naproti. — «Oh, dober dan. Prosim, kar gori naj gredo, — gospod so v kanceliji!» — je dejala in se preuljudno klanjala.

Tedaj pa se je odprlo v prvem nadstropju okno in pokazala se je Rusova brkata glava.

«Pozdravljeni! — Prosim lepo, potrudite se še malo višje!» —

Gradnikovi so stopili v grad. Na širokih, umetno zvitih stopnjicah jih je pričakoval Rus.

«Vendar jedenkrat!» — je dejal veselo ter ljubeznivo stiskal županu in županji roko. Idi se je le nemo poklonil. Potem pa je zavpil dol po stopnjicah: «Reza, cenjeni gostje se bodo najprej v kanceliji malo odpočili, potem pridemo v salon.»

«Že prav, gospod!» — se je odzvala starka in odšla brzih korakov.

Gostje so stopili v svetlo sobo, katere stene so bile pokrite z omarami polnimi knjig in zvezkov.

Ondi so sedli na zelene, staromodne, a zato tem praktičneje fotelje.

«Prav upehala me je pot. — Saj veš, starec hoditi z mladino!» — je déł Gradník ter se komodno naslonil v širokem, mehkem naslonjaču, brisoč si potno čelo.

«Zakaj se niste rajše pripeljali? Pot je vroča, prašna, brez sence...»

«Ej, človeku dobro dé malo gibanja, pa Ida je je rekla, da...»

«Jaz nisem ničesar rekla, papá!»

«Jaz sem rekla, da bo godil Idi malo daljši izprehod, ker je nekaj dnij nekam bolna...»

«Oh ne, mamá, prav zdrava sem!» se je branila Ida in svojeglavno ogledovala veliko Rusovo knjižnico pa rudela od jeze in zadrege.

«Tudi meni se zdi gospica popolnoma zdrava!» — je potrdil Rus, vide njeno stisko.

Potem so govorili o kupčiji, kmetiji, živinoreji, o zdravju, vremenu i. t. d.

Nato jih je povabil Rus, da ogledajo gradič. Pred pol letom ga je kupil od obubožanih dedičev nekega barona v zelo zanemarjenem stanju. Rus pa je najel trop zidarjev, mizarjev in slikarjev, ki so mu poslopje v par mesecih prenovili, da je bilo sedaj kakor novozidano.

Poleg pisarne je bila obširna sobana visoko obokanega stropa z velikim lestencem in s starimi fresko-slikami, kazočimi ljubavne scene grških boginj in bogov, in s hrastovim, v pristno germanskem

slogu izdelanim pohišjem. Skozi četvero visokih, koničastih oken je prihajala obilna svetloba.

«Ne zamerite, da vam postrežem v tem starinskem salonu!» — je rekel Rus, ko so stopili v sobano. «Jedilnica je koncu hodnika, a je zapuščena ter rabi Rezi kot shramba.»

Ponudil jim je kave, peciva, ovočja, medú in vina, kar je bila postavila Reza na mizo.

Gradníčka in Ida sta pili kavo, Gradník in Rus pa sta izpraznila naglo par kupic vina.

Iz salona so prišli na desno krilo prvega nadstropja. Ondi je imel Rus svoji dve sobi.

Prva je bila svetlotapecirana, s svetlo hišno opravo in s takimi zastori; po zidu se visele lovske slike, fotografije psov in konj, mej njimi pa so se vrstili jelenji in srnjaški rogovi. Nad pisalno mizo sta viseli križem dve dvocevki, revolver ter troje dragocenih handžarov in bodal. Sosedna soba je bila temnotapecirana, s težkimi, rudečimi baržunastimi zastori, s pisanimi preprogami in rudečeprevlečenim pohištvom. Na stenah so visele poleg velikega zrcala tri slike: velik portret Rusovega očeta, stotnika, padlega pri Kraljevem Gradcu, — Maxov Krist na križu in Vodnikova slika Kočondine izdaje. Tu je bila Rusova spalnica.

Na levem krilu sta bili takisto dve sobi, poleg teh, v kotu hodnikovem, pa kopalna soba iz najbelejšega marmorja.

Obe sobi sta bili izredno svetlo, modro in rožnato tapecirani; tudi oprava je bila svetlih boj in so-

sebno ličnega, lahkega, elegantnega sloga. Ob oknih so viseli težki, lepo drapirani zastori, po tleh pa so bila razgrnjena pristna perzijska, šarena pregrinjala.

Po kotih so bili razstavljeni lični dekorativni stolci in vitke mizice, obložene z različnimi malenkostimi, po stenah pa so bile obešene v širokih, umetelnih okvirih slike in sličice, predstavljajoče staroklasiške amoretne prizore, Ticijanovo Madono, Rubensovo Dalilo in spečo Venero neznanega slikarja.

«Kdo pa stanuje tukaj?» — je vprašala Gradnička vidno zadivljena.

«Sedaj še nihče; pripravljeno je...»

«Za bodočo soprogo?!»

«Žal, da nimam pri iskanju prav nobene sreče!»

Hladno je izgovoril Rus te besede in se za hip ozrl v Ido, ki ni vedela, kam bi pogledala.

«Lepo bo stanovala tu, — in če jo bodete še ljubili, srečna bo gočovo» — je govorila županja odhajaje.

«Ako je ne bom ljubil, je tudi ne bom snubil, gospa!» — je odvrnil Rus in odvel goste še v pritličje.

Poleg velike, svetle kuhinje, v kateri so bile kuharica Reza in dve dekli, poleg shramba za jestvine, obširne družinske sobe, takozvane hištrne, in dveh sob za posle, je bila ondi še obsežna klet.

Nato so si ogledali še zidano, zračno konjušnico, kjer so stali štirje konji, gladki in svetli kakor da so polirani. Tik konjušnice je bil hlev za goved, kjer je pa tedaj mukalo le dvoje telet in skakala truma črnih, belih, rujavih in pegastih kuncev. Triindvajset repov je bilo še na paši.

Tako so si ogledali vse.

Izmračilo se je; Gradnikovim se je trebalo vrniti.

«Do svidenja, gospod Rus!» — se je poslavljal župan, iskreno stiskajoč Rusu roko. Veliki imetek, splošni vzorni red in čistost je napravila nanj izreden utis.

«Veselilo me je, da sem vas mogel pozdraviti na svojem domu in nadejam se, da me odslej posetite še večkrat!»

Ves čas ni izgubil Rus svoje mirnosti in neizkajljene ljubeznivosti. Védel se je kakor bi se mej Ido in njim ne bila izpregovorila nobena resnejša beseda. Spremil je goste še prav do izhoda, kjer sta stala dva mogočna hrasta s suhljatimi vršički. Ondi jih je pričakoval že kočijaž s kočijo.

«Dovolite, da vas potegne vsaj do trga!» — je rekel Rus, uslužno se smehljaje, in odprl je kočijina vratca.

Zaman je bilo vse ugovarjanje, sedli so torej v voz. V četrť uri so bili doma.

«Polona, to je mož, to!» — je hvalil Gradnik Rusa tistega večera še parkrat, spravljajoč se spat.

«Resen in vreden... Blagor bo njegoví družici, — oh!» je odvrnila županja, misleča na svojo hčer.

«Kaj misliš, ko bi naša Ida...?»

«Oh, saj veš, da si želi Rus preproste, pametne gospodinje, a ne gospodsko vzgojene igrače! — Tisočkrat mi je bilo že žal, da smo si vzredili tako domišljavo, a nerabno institutko!»

«Nerabno? — Polona, čudna si nocoj! Saj Ida vendar opravlja polagoma vsa gospodinjska dela, in s časom . . .»

«Dà, s časom . . . z mojim trudom! A kaj češ, ko viha nos in mu trmoglavo hrbet obrača! — Kdo jo vzame!? Vzgojena je za salonsko damo, baronico, a ne za vrlo gospodinjo resnega Slovenca!»

Še dolgo sta čebljala zakonca o tem predmetu, obžalujoča, da sta si vzgojila v tujem mestu tujko, mesto da bi ji bila poiskala v domačih šolah Slovenki pristojno izomiko in narodno izobrazbo.

*
*
*

Vročega popoldne, v prvih dneh septembra je bilo.

Kakor so postajala jutra že hladna, sijalo je vendar le solnce tistega dne z vsem svojim žarom na zemljo kakor bi bilo sredi poletja, a ne že pod jesen. Prav soparno je bilo.

Ida je sedela v vrtni lopi in sanjarila poleg Heineja.

Mislila je na — Rusa.

Kakor prej je prihajal ta čudni, resni mož še vedno često k očetu. Brez zadrege, kakor bi se ne bilo mej njima prigodilo prav nič, je kramljal ž njo, prinašal ji šopkov iz svojega cvetličnjaka, pa divjačine s svojih lovov.

«Moja stara Reza ne zna tako kakor vaša institutka!» — je rekel navadno. «Povabim se torej zopet sam na obed.»

Grozno komoden je bil ta človek. No, očetu je ugajal baš zato; razven tega sta se imela vedno toliko pomeniti. V trgu itak ni bilo za nju lahko dobiti primerne družbe; omejila sta se torej skoro izključno drug na drugega.

Pa tudi Ida se je polagoma privadila Rusovi mirnosti in hladni šaljivosti, katero je smatrala časih za neomiko in predrznost.

Skrbneje ga je začela opazovati ter se uverila kmalu, da je Rus odkritosrčen značaj, vreden vsega spoštovanja. Kmalu si je priznala, da ga je smatrala egoistom in špekulantom po krivici. Izvedela je bila, da ga obiskujejo pogosto bogati očetje premožnih hčerk iz trga in okolice z razumljivimi nameni. No, Rus ni kazal, odkar ga je zavrnila Ida, prav nikakega veselja do ženitve. In to je Idi strašno laskalo! — Često je čutila, kadar je sedela v njegovi družbi, kako skrivoma upira vanjo svoje jasne oči, polne ljubezni in toge. Zasmilil se ji je. — In kadar ga je takisto skrivaj opazovala ona, videla je nakrat, da Rus ni — grd, nego prav simpatičen mož, čegar ponosne brke in temno lice mu dajejo še posebno moško, nekam spoštljivo zunanost. Pa tudi neomikanec ni Rus! — Velika, izbrana knjižnica, iz katere ji je samovoljno prinašal najboljša dela, — zmerno, skromno, a premišljeno izražanje njegovih nazorov o tem in onem ji je bilo jasen dokaz, da je Rus resen mož, ki svojega znanja vselej in vsiljivo ne kaže, temveč je hrani v srcu in duši. Ko pa je izvedela, da je dovršil ljubljansko realko in dunajsko trgovsko akademijo, je bila radi svoje prenagljene obsodbe vsa poparjena.

Nič več ji ni zoperna njegova družba; nasprotno, celo vesela je, kadar jih zopet obišče. Rus sicer ne pozna laskanja in dobrikanja, — še nikdar ni izpregovoril hvalisujoče besedice o njeni telesni lepoti, še manj pa o njeni institutski izobrazbi, — tem bolj pa jo osrečuje njegovo nemo priznanje, kadar jo opazuje pri delu...

Že čestokrat je sklenila, da mu dá vsaj z ljubeznivim vedenjem zadoščenje za nemilo rano, katero mu je zadala takrat pod jablano.

Samo toliko? —

Pa kaj je vzrok, da postane vsikdar tako razburjena, kadar prisede k nji? —

Ako bi jo bil kdaj pazljivejše pogledal, videti bi moral, kako ji zapored rudé in bledé lica, kako se ji izpodtika jezik, kako zmočen ji je pogled! —

A sevé, on se v svojem ponosu ne méni več zanjo. Ne ljubi je več. S silo si je iztrgal iz srca svojo brezupno ljubezen do nje, domišljavke! — In tako se morda vendar zgodi, da se mu omili druga, katero popelje v tiste lepe sobe v ličnem gradiču. In srečna bosta oba; saj jo bo ljubil! «Sicer bi je ne snubil!» — Tako je dejal sam. —

A ona? —

Kaj ji hasne tu ves njen ponos, vsa njena krasota in pretirana omika! — V trgu in daleč na okoli ga ni moža, ki bi je bil vrednejši od Rusa; — premnogi pa bi je baš radi njene nepraktične vzgoje niti ne pozeleli... Koliko lét bo morda še čakala upajoča in cvetoča — zaman, za nikogar! In starela bo; visokoleteče misli bodo postajale skromne, skrom-

nejše in najskromnejše, dokler ne ostane obžalovanja vredna — stara devica, če se ne bo hotela zadovoljiti s slabšim, mnogo slabšim možem! —

Moj Bog, mari ni bila nespametna, ko je odklonila Rusa?! — Kako dober, blag mož je! In ljubil jo je; — ljubezen moža pa je namen ženskega žitja!

Ali bi ga ona ne mogla ljubiti? — —

Prestrašila se je Ida pri tem vprašanju. Kam je že zašla v svojem sanjarenju! —

Ne, ne, — ljubiti ga ne more . . . !

Hladen piš je popihnil nakrat skozi odprto lopino okno, da so zaškripale naoknice; na dvorišču je zaplesal vrtinec s prahom in listjem divji ples in izginil pod nebesje . . .

Ida vstane, hoteča vrniti se v hišo. Tedaj prihitita po stopnjicah nizdoli Rus in Tone.

«Hoj gospica, baš prav, da vas naletim!» — jo ogovori Rus smeje. — «Gospod Tone trdi, da pride z vašim čolničem brez jadra prej na ono stran jezera kakor midva v velikem čolnu s štirimi vesli in z jadrom. Ali sprejmeva stavo, gospica?»

«Zakaj ne?! — Stava velja!» — dé ona dobrovoljno.

Vsi trije gredo torej k bregu. Rus razgrne jadro v večjem čolnu, v katerem je že sedela Ida z vesloma v rokah; na Tonetov krik poženo zajedno čolna po gladki vodni površini, da zletita kakor lastovki.

Nekaj časa begata čolna vstric; a še pred sredo jezera začne Tone zaostajati. Kar sune veter s toliko silo, da zaškriplje jambora večjega čolna ter se nagne ves čoln na jedno stran. Pod nebom začne vršati, hi-

poma se zbirajo oblaki, veter se zaletava vedno in vedno vihar se jaderno bliža.

«Zlomek! — hudo uro dobimo!» — dé Rus malo vznemirjen ter naglo pristopi k jadru, da bi jo nameril proti vetrovi smeri. Jedva pa prime za vrv, ko buhne piš z vso močjo, da izgubi Rus ravnotežje, omahne na čolnov rob in — čoln se prevrne. — Dvojen krik, potem ni videti ne Ide ne Rusa. —

Prvi se prikaže nad vodo Rus; takoj nato pa Idine roke in glava. Krčevito bije z rokami po vodi, hoteča se ubraniti teži napojene obleke, ki jo vleče k dnu. Zaman.

«Pomagajte!» — vzdihne še grgrajoče in že na pol pod vodo ter — izgine.

Po bliskovo se potopi Rus za njo in v naslednjem trenutku se zopet borí z vodo, držeč glavo nezavestne Ide nad površino jezera.

Samo trenotek še, in oba bi se bila utopila; Rusove moči so ginile in tudi njegova obleka se je napojila. Tedaj pa ju zgrabi močna roka in potegne v čolnič.

Bil je Tone. — — — — —

Pozno po noči se je zbudila Ida iz težke omedlevice. Ko se je ozrla po sobi, je sedela ob njenem zglavju objokana mati, Tone in trški zdravnik pa sta se za mizo sedeča tiho pomenkovala.

Nikakor ni mogla umeti takoj položaja. Zakaj se čuti tako silno trudno? — zakaj plaka mati? — kaj počne zdravnik tu? —

V naslednjem hipu pa se spomni vsega dogodka. Utonila bi bila kmalu! — Spomni se groznega tre-

notka, ko se je mej vršanjem in bučanjem vetra prevrnil čoln, kako so jo zagrnili mrzli valovi, — kako se je borila ž njimi na življenje in smrt, — zaman, zaman! — roke in noge so ji otrpnile, in ona se je pogreznila. Tedaj jo je zgrabila krepka roka in jo dvignila zopet na zrak, — še se spomni, da je bil njen pogumni, požrtvovalni rešilec — Rus, vsega drugega ne ve več.

Rus jo je rešil pogina! Rus, katerega je tako kruto žalila, je zastavil za njo svoje življenje! Pa kje je on?! — Je-li, rešil njo, pa sam...??

«Mamá, kje je — Rus?!»

«Oh, Ida, Ida, — ubogo moje dete, ti zopet govoriš!» — vzklikne radostna mati in jame poljubovati hčerko.

«Mamá, kje je Rus?!» —

«Ni ga, dete moje. Ali si zdrava, Idka? Ali te kje boli?»

«Ni ga, — ni ga?! — — Mamá, — on je, — je-li utonil, mamá?!» —

Kakor blaznica plašno gledajoča oklene se Ida materinega vratu z obema rokama, ustnice pa ji drhté nalik mrzlični bolnici.

«Ne, ni utonil, — odpeljal se je le domov, da se preobleče!»

«Oh, kje je, kje je? — Mamica, pojdite ga iskat!»

Obstrmela je mati pri tej burno izraženi prošnji.

«Potrpi, Ida! — Gospod Rus je bil, dasi ves premočen, celo uro pri tebi. Kmalu se vrne. Toplo se mu zahvali za svojo rešitev, zakaj le on . . . »

V istem hipu pa se odpro duri; v sobo stopi Rus.

«Oh, hvala vam!» — vsklikne Ida, skloni se na postelji pokoncu ter mu molí nasproti svoji lepi, beli roki . . .

Pokleknil je tik postelje, pritiskajoč na svoji ustnici njeno ročico; ona pa mu je, ne zmene se za nikogar, naslonila svojo kodrasto glavico na rame ter se mu vsa blažena smehljala.

* * *

S kolesom sem prepotoval lani svojo lepo, ljubljeno domovino od severa do juga. Obiskal sem zajedno tudi marsikoga svojih prijateljev, bivših tovarišev, znank in somišljenk, ostal pri njih dva tri dni ter preživel tako najkrasnejše počitnice.

Tudi v N. sem dospel — divil se velikanskemu jezeru — posetil svojega dunajskega kolego, Toneta Gradníka in njegove ljubeznive stariše — pa izletel ž njimi na — Rusovo . . .

Na ženitovanskem potovanju sta se bila ustavila tudi v cesarki prestolici, in tedaj smo se seznanili do dobra. V sreči mlade ljubezni sta mi zaupala vso zgodovino svojega izpoznanja . . .

Ko sem stopil torej z Gradníkovimi na dvor Rusovega dvorca, se mi je nudila najlepša slika prave rodbinske sreče.

Sredi dvorišča je stala mlada, močna, skoro bujnoudna gospa v preprosti domači obleki. Iz ogromnega pehara je metala zobanja neštevilu perjadi, pu-

ranom, kokošim, golobom, gossem in racam, perjadi, ki je gagala, grulila, kokodajskala in vriščala ter obletavala vesela svojo gospodinjo. Tik nje je stal močan mož s polno rumeno brado ter držal v naročju nekaj nad leto dni starega otroka. Otroka je zabavala kričeča perutina, smehljal se je, kazal z obema ročicama na njo, pa jecal: «Mama!» — «mama!» — In lepa mamica je tedaj izpraznila ves pehar, oklenila se z levico moža, z desnico pa je pritisnila k sebi otroka ter ga poljubila.

Tista gospodinja, mati in soproga pa je bila Ida, nekdanja institutka slavnega zavoda «*Sacred Coeur*»...

In iznova sem preživel nekaj krasnih dnij v presrečni rodbini...

V mraku.

§ Sedeč poleg nje je ovijal levico okoli njenega gorkega životka, z desnico pa je božal njeno kakor svilen pliš gladko lice. Zaupljivo je zrl v njene plave, jasne oči, ki so gledale vanj polne ljubavi, hrepenenja in sreče. Včasih pa sta se približala njuna obraza in ustnice so se združile v dolgem, dolgem poljubu. In potem sta sedela — tiščoča lice k licu — molčé in blaženo se smehljaje . . .

Še par mesecev, še par tednov, in — svoja bodeta, jedino svoja! — Moj Bog, koliko let sta čakala že na oni trenotek, ki združi njuni duši in telesi, pa njuni usodi za večno! —

Ona, sirota slovenskega odvetnika, se je ubijala kot skromna ljudska učiteljica z vaškimi paglavci, on pa se je pehal in trudil po Gradcu in Dunaju

— leto za letom — v bedi in zimi, dokler ni dosegel svojega cilja, — svoj doktorat.

Nocoj pa se je vrnil v domovino — vesel — navdušen — srečen; prva pot ga je vodila k nji, ki ga je ljubila toliko let zvesto in udano, da ji pové: «Márica, še par mesecev . . . in potem . . .»

«Vsa tvoja . . . večno jedino tvoja!» — mu je odgovorila.

«Kako bova srečna! — Glej Márica, dasi je bila za naju dolgotrajno čakanje pri najini žarki ljubezni, pri najini starosti nekaka muka . . . o, zlasti zame često velika muka! . . . vendar —»

«Muka, praviš? — Saj si mi vedno rekal in pisal, da te ljubezen navdušuje in povišuje nad trivijalnosti življenske borbe!»

«Dà, dà . . . ali, — kako naj ti razložim to svojo muko? — hm, čuj to primeró, ki seveda kakor vse primere in prispodobe šepajo: Lačnemu otroku sem dal lepo, zdravo, dišeče jabolko . . . jesti je ne sme, sicer bo kažnjen . . . samo gledati, božati, poljubljeni . . . Li sedaj razumeš?»

«Torej ti bi bil »otrok« — in jaz . . . Ha, ha! — Čuj, tudi jaz sem bila često tisti »otrok«, dragec moj!»

«Vem, vem, Márica . . . hvaležen sem ti za toliko odkritosrčnost. — No vidiš, navzlic najini »muki« imava od tolikoletnega čakanja in zatajevanja velik dobiček: poznavava se do dobra v vseh svojih dobrih in slabih lastnostih, saj sva se opazovala v najrazličnejših odnošajih in duševnih razpoloženjih.»

«Istinito. Včasih sva se tudi malo sprla, a po nagli spravi sva se ljubila tem žarkejše in tem globlje; ni-li takó?»

«Dà. Prišel sem do uverjenja, da je vsakdo bedak, kdor se naveže na drugo bitje, komaj da je je izpoznal po obrazu . . . morda le radi lepote, denarja ali pa socijalnega stališča . . . kesá se potem navadno, izpoznavši veliko disharmonijo med svojimi nazori in čuti pa med njenimi.»

«Dà, dà, harmonija mora vladati med njim in njo predvsem v čutih; ako ne čutita oba jednako globoko, gorko in — fino . . . popolnoma srečna ne bodeta nikdar! — Ako pa mož svojo soprogo še úmstveno daleč nadkriljuje, ako žena svojega druga v njegovih nazorih, vzorih, ciljih in sredstvih ne razume . . . nesrečna bodeta oba, — saj takih slučajev sem videla že toliko in toliko.»

«Márica moja, kakó dobro se umejeva midva!» — je vskliknil dr. Orel in poljubil svojo plavolaso nevesto. — Molčala sta zatem in se zamislila v bodočnost, o kateri sta snivala takó lepe sanje. — Se-li razpršé pred solnčnimi žarkj krute realnosti kakor megle v nič? Kdo vé! — —

Izmračilo se je. Skozi okno je prihajal vonj dehtečih bezgovih cvetov, pa otožna pesem, prihajajoča iz grl vračajočih se koscev:

«Le nocoj še luna mila,
Razsvitluj mi pot temno . . .!»

Ko je zamrla v daljavi, se je sklonila nakrat Márica:

«Fran, povej mi vse o ubogi Gradiščarjevi Franciki, ki je bila prva tvoja zaročenka! Nikdar mi nisi hotel govoriti o njej, — — danes te prosim, lepo prosim, — pripoveduj mi . . . a vse, vse . . .»

«Ti prosiš? — Povest o Franciki ni vesela, — bojim se, da se ti izkalé jasne oči.»

«A če te prosim, Fran?»

«Torej čuj, kako sem prvič ljubil! A začetí moram prav zgodaj.

«Dvanajst let sem bil star takrat. Skupaj sva hodila k pokojnemu očetu v šolo — v četrí razred. — Ona je bila najboljša in najnadarjenejša učenka, jaz pa najboljši učenec. Razloček je bil samo ta, da se je Francika učila radovoljno in iz golega tekmo vanja s tovarišicami, dočim sem bil jaz lenuh, kateremu je morala čestokrat pomagati očetova palica in zapor «ob suhem kruhu in vodi».

Oče je bil sila strog učitelj, a ljubil me je bolj kakor punčico svojega očesa, bolj kakor vse na svetu, dasi mi tega ni izdal sam nikdar. Kadar me je moral radi discipline in ravnopravnosti kaznovati z «ostrim» zaporom, tedaj mu je bilo vselej hujše pri srcu nego meni porednemu razposajencu. Molče in brez teka je sedel pri obedu, grbančil svoje visoko čelo, rohnél nad bratci in sestricami, a srce ga je bolelo, ker je moral zgoraj v prvem nadstropju, prav nad njegovo sobo, sedeti zopet njegov prvorojenec, njegov ponos in njegova nada — «ob suhem kruhu in vodi». — Kako rad bi me bil izpustil iz zatohle sobice, — toda ne, sin mu je bil v šoli le navaden učenec, žal, jeden najnepo-

slušnejših učencev! — In tako sem moral presedeti svoje štiri ure, — a ne ob suhem kruhu!

Moja mamica je bila taka, kakoršne so vse slovenske matere. Zaljubljena je bila v sinčka, in vse najboljše je bilo vedno moje; bila je slepa in gluha za vse moje napake, saj je videla v meni vedno le svoj kmalu uresničeni vzor: svojega Frana v svetli mašni obleki! — In kadar je tako-le molila v cerkvi na koru, dočim je poleg nje igral moj oče na velikih orgljah, tedaj ni pozabila nikdar pristaviti: «Še jeden Očenaš in jedno Češčenomarijo k presveti Trojici, da bi podelila Franu pravi razum in pamet, da postane kdaj »gospod!« —

Taka je bila moja mati. Zato pa se je zgodilo vselej, kadar sem tičal v »ostrem« zaporu, da so se, med tem ko je strogi oče spodaj žalosten in jezen obedoval, odprla vrata moje sobice in skozi nje sta se pokazala skledica najboljše juhe in krožnik s prikuho in najlepšim kosom mesa. Ej, dobra, predobra je bila moja mati! — Ker se je to vedno ponavljalo, so izvedeli za to vsi moji najporednejši tovariši, ki so delili z manoj »ostre« zapore, ter se zategadelj vsikdar razveselili, kadar jih je zadela usoda z manoj vred; saj so vedeli, da jim ne odide delež mojega kosileca! —

Tak sem bil torej tedaj, ko sva bila tovariša z Gradiščarjevo Franciko.

Bila je nežno, sloko dekletce kakor vosek belega in gladkega obrazka, malih, ozkih rokie, rujavih očij in las. Ker je bila njena sestra šivelja, je imela vedno čedno in okusno krilce. Oče njen je bil grajščinski

pisar in nadzornik grajščinskega mlina in žage. Imela je torej nekaj gospodskega na sebi, v čemer se je odlikovala med vsemi tovarišicami, ki so bile navadno umazane in strgane.

Ker sem bil i jaz vitek, beloličen fantek, je razumevno, da sva bila najboljša prijatelja.

Vedno sva tičala vkup. Časih sem tekel jaz v «Zabrv» — tako se zove spodnji konec moje rojstne vasice — k Franciki, kjer sva se podila in igrala mej tistimi kupi krajnikov, hlodov in desk do mraka, delala «skakalnice», bila «svinjko» ali «klíнец v ris» itd., vedno nove igre brez konca in kraja. Drugo pot pa je prišla Francka k nam, in oče je nama dal najdebelejše ilustrovane knjige, katere sva pregledovala ter ugibala, kdo bi bil ta ali oni vojak s križi in medaljami na prsih ali ta in ona ženska v čudni opravi in s še čudnejšo frizuro. — Kadar pa sva se naveličala knjig, letela sva na sosedov vrt ter se igrala «gospoda in gospo», «učiteljico in nadzornika», «ženina in nevesto», moji bratci in sestrice ter sosedovi otroci so pa morali biti potrebni štatisti.

Otrok sem bil še takrat, dasi sem vedel že marsikaj, o čemer moji ostali tovariši niso imeli niti pojma. — Sploh sem bil duševno naglo razvit, kar se imam zahvaliti le skrbnosti svojega očeta in dobri odgoji materini. — Razumel sem že tudi take pogovore očetove in materine, o katerih sta menila, da jih niti ne poslušam, ker me ne zanimajo. In v tem sta roditelja menda malo grešila, ker sta me imela za prevelikega in nevednega otroka! — Vedela pač nista še, kako zna sestavljati otrok iz slučajnih, v naglici izrečenih besed

sodbo o tem in onem, kako mu večkrat jeden izrek, jeden pogled, jeden nasmeh odpre popolnem nov, otročji duši še neznan svet. — Bila sta pač še sama mlada in neizkušena!

Oče je imel veliko knjižnico najrazličnejših pripovednih in znanstvenih knjig. Ker je bil sam največji ljubitelj knjig in časnikov, katere je na veliko nevoljo praktične matere vedno in vedno naročal ter po noči celó sam veliko pisaril vanje, je želel seveda, da bi se zanimal i jaz za njegove ljubljence. Naročil mi je torej «Vrtec», «Spise Krištofa Šmida», «Tisoč in ena noč», «Rodoljubce» in časniček «Der Schutzengel». In res je s tem dosegel, kar je namerjal: i meni je postala knjiga od tedaj najljubša zabava!

Takoj po šoli sem pobasal v svoj žep jedno dve svojih knjižic, tekel k Franciki, kjer sva prebirala glasno, sedaj jaz, sedaj ona, najlepše povestice o angeljih, roparjih, sirotah, duhovih in kraljih. Čitala sva neutrudno naprej in naprej, da nama je končno nedostalo gradiva; čitala sva torej najmičnejše prigodbice še jedenkrat.

Ko pa se je storil mrak, tedaj sem zopet pobasal knjižice ter se napotil domov; Francika me je spremila vsikdar. Med potjo pa sva se tako živahno in gostobesedno pogovarjala o čtivu, da sva pozabila na vse ter prišla domov, ko je bila že trda noč. — Ej, imela sva si pač vedno toliko povedati, da sva si pri slovesu vsikdar stisnila roko z vsklikom: «Jutri pa zopet naprej!» —

Končno pa sva se vendar-le naveličala «Vrtea»; prečitala sva številko ter je nisva nič več pogledala. Po-

vesti v «Tisoč in ena noč» so se nama zdele čimdalje neverjetnejše in prejednakolične; «Schutzengel» pa je postal za naju preotroški. Jedino spisi Krištofa Šmida so nama še ugajali; žal, da so zvezki izhajali tako poredkoma!

Dolgočasiti sva se začela, celó «svinjka» in «ris» naju nista kar nič zanimala. Sedela sva torej mirno drug poleg drugega ter se pogovarjala . . .

«Kopačeva Ana ima otroka,» — mi je povedala jedenkrat.

«Kopačeva? — Saj je hodila pred dvema letoma še v «četrtkovko» k očetu! — Ali se je omožila?»

«Ne. — Imela je Petračevega Martina za fanta. — Njen oče so strašno kleli; — spoditi so jo hoteli od hiše, komaj so jih preprošili mati!»

Molčala sva in se zamislila. Jaz pa sem mislil na-se in Franciko . . .

«Francika», — sem izpregovoril čez nekaj časa, — «ko bom tako velik kot Petračev Martin, se pa s taboj oženim!»

Naglo me je pogledala v oči ter se zarudela.

«Beži, beži — kaj govoriš! — Saj boš študiral za «gospoda»; — žene ne boš imel . . .

«Za «gospoda?» — Kdo je rekel?»

«Tvoja gospa mati.»

«Ahà! — Dà, dà, gospod bom . . . A veš kaj, Francika, boš pa moja kuharica, ko bom župnik! — Boš?» —

«Če me boš hotel, rada. — Pa nikar ne pozabi!» —

«Ne bom. — Pa če se v tem s kom drugim omožiš?»

«Ne omožim se. — Nikogar ne maram, samo tebe . . .»

«Ali me imaš res rada, Francika?»

«I, saj veš! — Pa lahko noč.»

«Lahko noč, Francika!»

«Jutri prideš ti k nam!»

«Dà, dà, jaz k vam!» —

Tako sva živela otroško, v srcu pa sva se ljubila bolj kot se navadno ljubijo nezavedni otroci. A tedaj i midva nisva še vedela, kaj naju veže in vodi skupaj. —

Oče se je odpeljal nekega četrtega k seji okrajnega šolskega sveta. Pozabil je v knjižnici ključ. Odprl sem torej tista dvopolovna steklena vrata ter pregledaval knjige vse dopoldne. Mati je imela opravka dovelj v kuhinji in z mlajšimi otroci. Nemoten sem torej ogledaval knjige ter jih tu in tam malo prebiral. Marsikaj novega, nenavadnega sem čital, kar me je izredno zanimalo, a tudi marsikaj, česar nisem prav nič razumel, kar sem takoj odložil zopet nazaj.

Tu potegnem iz srednjega predalca lepo vezano knjigo — «Z v o n». I. — uredoval in založil Josip Stritar. — Večkrat sem že slišal to ime v pogovorih očeta z materjo, — oba sta hvalila to knjigo. Ko pa sem dejal jedenkrat očetu: «Vse sva že po dvakrat prebrala s Franciko, — daj nama kàj novega!» — tedaj mi je rekel: «Nimam ničesar več pripravnega za vajino starost; potrpi, da pride zopet «Vrtec»! — Vedno ta «Vrtec»! — Nisem se dal takoj odpoditi,

ampak moledoval sem dalje: «Kdaj bo še to! — Ata, daj mi tisti »Zvon«, ki si ga jedenkrat z mamó tako hvalil!» — Ej, takrat pa je zarezal oče: «Kaj, »Zvon«... Tebi »Zvon«?! — Otrok si še; ko boš velik, dam ti vso knjižnico, — a sedaj si še premajhen. Pojdi delat nalogo!» — Tako me je odslovil; jaz pa sem bil užaljen do dna svoje duše. — Kaj nisem bil že pred meseci dvanajst let star? — Ali sem res še tako neumen otrok? — Saj pojdem po počitnicah že v ljubljanske latinske šole! — Prav hud sem bil na očeta.

Sedaj pa sem dobil vendar-le to knjigo! In takoj sem sklenil, da jo čitam; potem pa povem očetu, da sem razumel vse, da ne bo mogel več reči mi, da sem otrok!

Tako sem sklenil. — Hitro sem zaklenil knjižnico, skrnil knjigo med svoje zvezke, po kosilu pa sem stekel ž njo tja doli v Zabrv.

«Francika, novo knjigo imam, krasno knjigo!» — sem dejal, ko sem prisopel po stopnicah k njej.

«Novo? — To je lepo! — Ali so ti jo kupili gospod nadučitelj?»

«Ne. — Oče mi je ni hotel dati, ker misli, da sem še tako neumen otrok, da je ne bi razumel. — Pa kaj ne, Francika, skupaj jo bova čitala in drug drugemu razkladala, morava jo razumeti!»

«A če izvedo o tem tvoj gospod papá!?»

Ničesar ne izve. Pri tebi jo skrijem. — Ko pa jo prečitava, povem mu sam vse, da bo vedel, da nisem več tak otrok!»

In potem sva jo čitala, a s tolikim navdušenjem in s takim veseljem kakor še nobene druge knjige! — Časih sva se držala za roke, težko sva sópla, in zdajci je zaplakala Francika ihté: «Ti ubogi Zorin!» — jaz pa sem vzdihnil: «Ubožica Dela!» — Brala sva z neko nemirnostjo, neko nestrpnostjo, katere nisva občutila niti pri najgroznejši povesti o roparjih in duhovih; bila sva slepa za vso okolico, nisva videla kako lepo solnce zunaj sije, in ne čula, kako veselo, pojo ptički na širovejnatih lipi tik grajščinskega mlina.

Nove misli, nove želje so se porodile v najinih dušah, — no, niso bile nove, kajti skrite so bile le v temi in nerazvite ter nejasne so ležale na dnu najinih src . . .

In prečitala sva še mnogo drugega iz «Zvona», — izmaknil sem še nekaj drugih knjig — marsičesa pa nisva razumela ter je takoj pustila. Pri pripovestih pa sva nekaj časa plakala, nekaj časa se smejala; a vendar sva bila še vedno vesela in srečna. — A ne dolgo. —

V šoli sem postal jako nepazljiv; vedno sem bil razmišljen. Mislil sem pač na one osebe, katerih zanimivo usodo sem čital prejšnji večer s Franciko: mislil sem, kdaj doživim sam kaj takega, ter želel, da bi kdaj še o meni spisal kdo tako lepo povest. Tedaj sem namreč še veroval, da so vse povesti resnica, da so osebe v njih res tako živele in prav tako trpele! —

V povesti o meni pa bi morala biti tudi Francika; njo bi moral ljubiti še kdo drug, — stariši bi mi jo odrekli, ko bi jo prišel snubit, — prisilili bi jo, da se

zaroči z neljubljenim, grdim, surovim človekom, a Francika bi skočila nato v tisti tolmun poleg grajščinske žage iz obupa, jaz pa bi šel v samostan ter hodil molit kot bled, suh menih v ostri kuti na njeno gomilo . . .

Tako sem sanjaril; oče pa mi je tiste dni prisodil parkrat »ostri zapor ob suhem kruhu in vodi«.

Oj, da bi bil vedel vzrok moje raztresenosti! —

Postajal sem pa bolj in bolj zamišljen, otožen; lica so mi bledela in hodil sem okoli kakor megla brez vetra.

Prve srčne rane! — Ne vem, kako čutijo drugi, a že kot nespameten otrok sem bil strašno občutljiv, in afekti so napravljali i na mojo zunanost že tedaj velikanski utis; bil sem ali prav razposajeno, divje vesel ali pa žalosten in pobit kakor bi hotel vsak hip izdahniti »nesrečno« svojo dušo! —

Ljubil sem Franciko z vsemi prezigodaj razvitiimi čutili svojega srca in svojega telesa. Trpel sem pa veliko ob neharmoniji mej svojo dušo in svojim telesom! — —

Vedno sem bil tik nje, stiskal jej ročice, gledal jej v rujavi očesci, božal njen beli obrazek ter bil ljubosumen in hud na vsakega tovariša, s katerim je izpregovorila prijazno besedico . . .

Dobro se še spominjam, da me je zgrabila jedenkrat v šoli tolika želja gledati njen obrazek, da sem navlašč dreznil tovariša med rebra, da je zakričal, samo da sem moral iti klečat k očetovi mizi, pred katero je bila prva dekličja klop, konci katere je sedela moja Francika. Sedaj sem jej zrl lahko vso

uro v ljubeznivi obrazek, skrivaj jej pomežikoval ter se nasmehoval.

Francika je instinktivno vedela, zakaj sem tako razmišljen in zakaj sem tudi dreznil onega tovariša; — odgovarjala mi je skrivaj z naljubkejšimi posmehi, a pazila je vendar-le na vsako očetovo besedico.

Moj Bog, ženske so uganke, katerih ne razreši nihče na svetu, naj se porodi do sodnjega dne še milijone in milijone pesnikov! — Mož, gospodar stvarstva, močan, odločen, samozavesten, izgubi v svoj zaljubljenosti vsako razsodnost, mirnost, zataji svojo moč, da je pohleven kakor jagnje, izgubi svojo samozavest, da je trepetajoč suženj. A ženska, ta nežna, odvisna stvarica, kaže se baš v ljubezni premišljeno, mirno, odločno, močnejši del ljubečega človeštva! — —

Bližal se je konec zadnji mojih počitnic v rojstveni vasi, predno sem moral v latinske šole. — Mati je skrbno spravljala mojo obleko, šivala perilo ter je zlagala v kovčeg, oče pa mi je z resnim obrazom zabičeval, kako naj se vedem v Ljubljani, s kom naj občujem, kam naj zahajam in kam ne.

Mož je vidno trpel pri misli, da ga kmalu zapustim. Pozabil je na vse moje hudomušnosti, odpustil mi že davno vse prestopke doma in v šoli ter se bal dneva, ko me odvede voz. —

Otroci smo spali s postarno deklo na jedni strani šole, mati in oče pa na drugi.

In tako se je zgodilo jedno noč — pravila mi je mati —, ko moj oče od samih skrbi in žalosti radi

mojega skorajšnega slovesa ni mogel zatisniti očesa. Nenadoma je vstal, ogrnil si spalno suknjo in v temi šel k svojemu harmoniju. Odprl ga je ter začel igrati tiho in otožno, vlivaje v akorde vso svojo tugo in boleost.

Tema je bila, niti glasu slišati le mehki, otožni mol-akordi so doneli tiho skozi sobo . . . Nakrat pa je prešlo očetovo sanjarenje v znano krasno, priprosto žalostinko: «Kako grenek, tužen je ločitve britke čas . . .!» — Trepetali so mu prsti, trepetajoče so brneli grobno žalni glasovi v temi, vmes pa se je zdajci začulo — ihtenje, ihtenje moža, očeta . . .

Ako sem mu za kaj hvaležen, ne pozabim mu nikdar te noči, nikdar teh solz! —

Tudi meni je postajalo tesno pri srcu, ko se je bližal bolj in bolj dan ločitve. —

Še zadnjič sem šel k svoji Franciki. — Baš se je opravila, da pojde v Drago po dve steklenici mleka k teti, ki je imela slovite molzne krave.

Spremil sem jo. — Malo sva govorila po poti, saj se je nama obema stiskalo srce, — saj jutri odpotujem! —

«Francika,» — sem dejal, — «jaz ne bom gospod!» —

«Moj Bog, zakaj ne?»

«Francika, ti boš moja žena, — boš?»

«Tiho, tiho, Francek!» — prestrašeno se je ozrla na okoli in rudeča je bila v lici kakor velikonočni pirihi. «Kaj porečejo tvoja gospa mama!» —

«Saj ne bo vedela, Francika! — Študiral bom latinske šole in potem . . .»

«In potem?»

«— pojdem na Dunaj študirat za doktorja!»

«Oh, nikari, nikari! — Ubogaj svojo mater, postani rajše svet mož, ki boš držal Boga v rokah... Francek, ne, ne...!»

«Prišla sva baš do neke ozke brvi, in tedaj sem jo prijel z obema rokama za glavo ter jo poljubljal brez konca in kraja. — Bila sva poleg zapuščenega ribnjaka in nikjer žive duše. Ni se me mogla ubraniti Francika, ker je držala pod vsako pozduho veliko steklenico. To priliko sem torej izrabil ter poljubljal svojega dekleta, kar sem želel in sklenil že tedaj, ko sva čitala še skupno, kako je objemal in poljubljal Zorin svojo Delo! — —

«Francika, ali si huda?» — sem jo vprašal. Molčala je in s sklonjeno glavo še hitrejšje hitela v Drago. Molče sem stopal poleg nje, pa jo čez par minut zopet vprašal: «Francika, povej, ali si huda?»

Tedaj pa je obstala ter gledaje mi solznih očij v obraz trdo rekla: «Ali veš, da sva storila velik greh!» —

«Greh!?! — Francika, zakaj?»

«Moja mati so rekli jedenkrat, da storita fant in dekle smrten greh, če se poljubita, predno sta zaročena!» —

Osupnil sem. Tega še nisem vedel. A takoj sem jej odgovoril: «Saj sva vendar že zaročena — pred Bogom, li ne?» —

Odkimala je z glavico, kokor bi hotela reči, to ne velja. — Prav malo sva še govorila do svoje ločitve.

Ko pa sem jej dejal: »Zdrava, Francika!« — tedaj je zaihtela in zbežala v hišo,

Nisem je videl več. — D drugega jutra sem odpotoval s svojim kovčgom na latinske šole . . .

* . *

Jednajst let in pol je minulo za temi malenkostnimi dogodki. —

Še tisto leto, ko sem odšel v Ljubljano, se je preselil oče na boljše službeno mesto, kjer ga je pa nenadejano — baš pred mojo maturo, — zadela srčna kap. Zapustil mi je le dobro ime in — — veliko knjižnico, polno knjig in časnikov . . .

Navzlic temu nisem šel v »črno šolo«. — Márica, poznal sem pač tebe! — Mati ni javkala, spoznavši tekom let sama, da nimam poklica za »gospoda«, za katerega me je bila odmenila že takrat, ko sem ležal še v plenícah.

Rekla je le: »Sam si bodi pomočnik, — saj vidiš, še štiri imam, da jih vzredim in vzgojim s pičlo pokojnino!«

Sicer nobene žale besedice. — Vedel sem pa, da trpí njena duša, ker sem jej pokopal najsvetlejši vzor, skoro toliko, kakor takrat, ko so jej položili soproga v »jamico tiho!« — A zatajevala se je.

Bil sem si torej sam pomočnik in moj ded, grajščinski logar. — V boju za napredek in obstanek, in v ljubezni do tebe, Márica, pa mi je ginila slika Gradiščarjeve Francike bolj in bolj, dokler mi ni iz-

ginila popolnoma iz spomina. Zadnje, kar sem slišal o njej, je bila smrt njenega očeta.

Tisto leto, ko se je pritepla kolera celó na Kranjsko, sta obolela tudi v moji rojstveni vasi dva moža: — obubožani kmet Lukec, katerega so nazivali radi vednega vozarenja «dunajski fijakar», — pa pisar na žagi v Zabrvu, — Franckin oče.

Ker se je bila Franckina sestra omožila v Zapotok, sta ostali z nadušljivo materjo same v neki koči, kamor sta se morale umakniti po dohodu novega pisarja. Francika pa je postala šivilja.

Že sem stal pred končnim izpitom, ko sem dobil od matere brzojavko, da me želi moj na smrt oboleli ded videti. Po zimi se je bil prehladil na lovu. Tako sem se moral po skoro dvanajstletni odsotnosti zopet vrniti v rojstno vas.

Nekega popoldne, ko je zadremal slabotni ded v svojem naslonjaču, sem šel na sprehód. Sredi Zabrvu me doteče ženica.

«Oh, Francek, ali me več ne poznaš? — Pa kak gospod si že postal; — tako brado imaš že kakor tvoj pokojni gospod papá!»

V prvem hipu sem bil nekam nevoljen ob tem preprijaznem nagovoru neznane mi stare žene, — takoj nato sem jo spoznal: bila je babica, ki je i meni pomagala na svet! — —

«Ej mati, stari smo stari; skoro bi vas več ne spoznal!»

«Pa ne zameri, Francek, da te tikam! — Stara sem že štirinsedemdeset let, — najstarejša sem v vsej fari!»

«No, toliko pa vam nisem prisodil, mati. Še bode te živeli, še!

«Misliš? Glej no, to me pa veseli, saj še rada živim . . . pa ti že veš, saj si dohtar! Glej no!» —

Ženica mi je zadovoljnoradovedno zrla v obraz ter prisiljeno pokašljevala; takoj se mi je zdelo, da ima še nekaj na srcu, da pa ne more s pravo besedo na dan.

«Mati, ali bi še kaj radi? — Kar povejte!»

Bistro me je pogledala ter prikimala s svojo sivo glavo.

«Glej no, saj bi te res rada nečesa prosila.»

Segel sem v žep.

«Ne, ne . . . glej no, tega ne mislim, saj se mi ni slabo godilo, odkar sem na zemlji; sedaj pa živim, da ne zamenjam z nikomur v vsej fari. — Saj veš, vse gospodarje in gospodinje in še skoro vse vaške otroke sem prinesla na svet, in sedaj so mi hvaležni, vsi hvaležni. Glej no, zneso mi skupaj moke, masti, krompirja, repe, zelja, — vsega imam zadosti. Ti si pa mislil, da beračim!»

«Ne zamerite, mati — že dvanajst let nisem bil doma, stari ste in nihče se ne brani denarja, zato . . .»

«Oh, tak si kakor tvoj rajnki gospod papá! A ti si dohtar in prosila bi te nekaj, da bi mi storil zastonj.»

«Mati, vam zmeraj vse zastonj.»

«Glej no, pri meni leži neka ubožica že pol leta . . . vsaki čas mora izdihniti, a še vedno upa, da jej more zdravnik pomoči, če bi ga imela s čim

plačati. Glej no, izvedela sem, da si prišel k logarju, in si precej mislila: Francka poprosim, da jo vsaj potolaži!»

«Prav, mati; pa zakaj niste prišli prej po-mé? — Kar pojva!»

In šla sva; drobnih korakov je hitela poleg mene stara ženičica ter mi zgovorno pripovedovala:

«To ti je ubožica, da se je Bog vsmili! Mati jej je umrla za naduho in potem je revše ostalo samo na svetu. Lepa je bila, najlepša v vasi, a tenka in nežna, kakor kaka gospodična. In, glej no, to je bila za njo nesreča! — Sama je šivala v tisti nizki izbici dol pri usnjarju in k njej je zahajal Žontov Tonejec, najbrhkejši in najponosnejši fant v vasi. In glej no, kaj bi ti pravila! Saj veš, mlada kri! Najprej pod okno, potem v vežo, potem v izbo, v nedeljo na ples v gostilno, po noči pozno domov . . . glej no, saj veš, mlada kri! — Ubožica se je mučila do zadnjega za vsakdanji kruhek; niti sestra, niti teta je nista hoteli več poznati; potem pa je legla in jaz sem jej pomagala v najtežji uri. — Fantiček je bil, ravno tako bel in nežen kakor njegova bleda mamica, samo oči je imel plave kakor oče. In glej no, zadelo jo je še hujše; Žontov Tonejec je par dni po njenem porodu izginil — rekli so, da ga je oče tako mučil, da je pobegnil v Ameriko — in ona je ostala sama. Skrbeti za se, za fantička, — to ni bilo lahko. Revše je šivalo po dnevi in po noči, dokler ni obolelo in leglo. Saj ni bila potem nič več zdrava. Tako šibka je bila! — Hodila sem k njej ter jej stregla; — no, fantiček je moral umreti, ko mu mati ni imela dati

mleka. Bil je pač materin sinček, slab in zanikarn, a lep kakor angeljček! — Ker pa tudi njej ni bilo nič bolje, vzela sem jo k sebi; — rajnka njena mati mi je dala marsikak polič moke in marsikak lonec masti in masla. Glej no, vse se povračuje na svetu. — In sedaj leži pri meni že pol leta in stoka in joka, — revše je jetično! — Pa, glej no, to je moja bajta!»

Odprla je široka, nizka lesena vrata ter me peljala skozi sajasto vežo v »hišo».

Tam v kotu je stala okorna kmetska postelji; slama je gledala izpod samodelne rjuhe in tenka, pisana odeja je pokrivala bolnico, ki je ležala vznak s pritegnjenimi, suhimi koleni.

Pristopil sem bliže; obraz jej je zakrivala redka tanjšica, braneča jo pred rojem muh, ki se je poganjali po »hiši».

Babica je izpregovorila s tihim glasom: »Glej no, pripeljala sem ti dohtarja!» — ter jej odgrnila obraz.

«Francika!» —

«Francek!» — —

Hkratu sva vzkliknila osupla; temno rujave oči, ki so tičale globoko pod čelom, je upirala v me tako bolešno, a vendar tako zaupno. Suh in upal je bil njen snežno beli obrazek. Počasi je prišla izpod odeje njena rokica, katero mi je molče ponudila v pozdrav: bila je sama kost.

«Nisem vedel, da si bolna . . . prišel sem te obiskat.»

Tiho, s hropečim glasom mi je odgovorila
«Kako si dober! — Dolgo se nisva videla . . .»

«Bil sem na Dunaju.»

«Ti nisi »gospod?»

«Ne, — zdravnik bom.»

«Zdravnik . . . doktor, — obljubil si mi, dà!»

Molčala je nekaj hipov, potem pa dejala med bridkim nasmehom: «Francek, ali še veš, kaj si mi obljubil takrat . . . na tisti . . . tisti brvi? — Oh, Francek, nikdar več nisem bila tako srečna!» —

Solze so jej zalile oči, in tudi meni se je prikradla solza, katero sem naglo skrivaj otrl.

«Ne plači, Francika, vse bo še dobro!»

«Oh, ne, ne . . . Ti ne veš?»

«Vse vem . . . zaupaj v Boga!»

«Oh, Francek, Francek . . . reši me, ozdravi me!» —

Sklenila je suhi, koščeni rokici ter jih roteče dvignila proti meni, iz očíj pa so jej tekle solze nevzdržema. Babica je sedela ondi za mizo ter plakala v svoj predpasnik. Silno sem bil vznemirjen in ginjen.

«Vse storim, Francika . . . samo ne plači . . . mirna bodi! — Še nocoj naročim zdravila za te, jutri dopoldne jih že donesem . . . ako Bog hoče, ti pomorejo . . . le molí, molí!» —

Še sem ostal pri njej, tolažil jo in spodbujal k zaupanju, odredil to in ono, kar je moglo bolečine vsaj olehčati, dasi sem vedel, da jo že obleta smrtni angelj. Še jedenkrat sem jej rahlo stisnil desnico, pobožal njeno suhljato lice ter šel. Ko pa sem se ozrl mej vratni po njej, gledala je za mano tako hvaležno in zaupno, da sem se moral naglo obrniti . . . v temni veži pa sem glasno zaihtel . . .

Tisto noč nisem zatisnil očesa. Dedu je pozlilo, bdel sem pri njem in mu dajal zdravila; — bil je v moji družbi mirnejši. Še-le proti jutru sem malo zadremal.

Ko sem se zbudil, bil je že svetel dan. S pošte mi je baš prinesel naročena zdravila; hitel sem ž njimi takoj k Francki. Na postelji je ležala vznak, roke je imela sklenjeni kakor bi molila, po obrazu pa jej je bil razlit še vedno tisti srečni izraz hvaležne zaupnosti. Na mizi pa je gorela lojeva sveča.

«Glej no, ravno je umrla,» — je dejala babica, ko me je ugledala z zdravili. Pristopil sem k mrtvecu ter jo prijel za roke; bile so že mrzle in trde. —

«Odkar si odšel, je ostala tako,» — mi je pravila starca. «Nasmehnila se je, sklenila roki, pa dejala: «Francek me ima še vedno rad . . . jaz tudi, — jaz tudi . . .» Potem ni zinila besedice več; zaprla je oči in premikala blede ustnice... Pustila sem jo misleča, glej no, moli. Ko pa sem se zjutraj zbudila, ležala je še vedno tako kakor sinoči... saj je bila mrtva.» — —

* * *

Dr. Orel je umolknil. Na njegovih prsih pa je ihtela njegova nevesta. Z desnico ji je dvignil obrazek ter jo poljubljal na jasni plavi očesci, ki sta bili polni bisernih solz . . .

Skozi okno je razlival polni mesec svoj blede sev v sobo tjà do črne usnjate zofe, kjer sta sedela v objemu srečna ljubimca... spodaj v vrtu je dehtel cvetoči bezeg, — v bližnjem logu pa je vabil zaljubljen slavec z najmilejšimi pesnimi svojo grahasto ljubico na blaženstven pir . . .

Pavlina.

«Iz tega dekleta ne bo nič! — Za učiteljico nima niti sence poklica. — Čemu se sili... saj jej tega ni treba! — Doma naj bi ostala...»

«...pa čakala, da se kdo oglasi? Čudak! — Ne-razumljiva mi je tvoja antipatija do Pavline. Saj je vendar lepa, ljubezniva, energična...»

«A, a! Torej to vpliva na-te? Lep učitelj si! Nò, sevé, sevé... potem... se ne čudim!»

«Oprosti, prijatelj, delaš mi krivico. Celó žališ me. Pri meni je Pavlina prav vzorna učenka. Matematiko, geometrijo in fiziko razume kakor nijedna druga... zares pravcati — talent ima za moje predmete!»

«Nò, sevé, sevé... njene oči, njene bujne ustnice, zlati laski... dragi moj Viljko, zaljubljen si v svojo učenko!»

«Oho, protestujem, protestujem! — pazi, da te kdo ne čuje! Zaljubljen, pa jaz — zaljubljen?!»

«Dà, dà, ... saj taki slučaji so prav navadni po institutih, višjih dekliških šolah in pripravnicah... ne sramuj se torej tega! — Veruj mi pa, da bo Pavlina prav slaba gospodinja! Kuhinja jej bo deveta briga. Samo to jo bo vedno zanimalo, ali so klobuki s širokimi ali ozkimi kraji moderni, ali so krila na krinolino, na zvonec ali na vreče. Ej, in njej jezik! — Gorjé mu, kdor se izpotakne nad njo!»

«Veš kaj, Ivane... pregloboko si pogledal nocoj v kozarec... Najbolje je, da kar greva, sicer mi sklobasaš še več duhovitostij! Kaj naju toliko briga Pavlina, da se prepirava že ves večer le o njej! — Izpijva in pojva!»

«Dà, le pojva! — Jezilo me je le, ker si jo tako hvalil in hvalil, kakor bi ne bilo lepše in nadarjenejše učenke v pripravnici, dočim nima o pomenu pedagogike, o teorijah Rousseaua, Lockeja, Pestalozzija, Herbarta, Lindnerja, Komenskega itd. ni pojma! In to je za učiteljico vsekakor glavno! Nò, kakor sem že dejal: za učiteljico nima Pavlina niti sence poklica! Doma naj ostane prostovoljno; sicer jo prisilim — jaz!» —

«Kaj? — Kako? — Ti jo misliš ‚vreči‘?!»

«Dà, moram jo... doslej ima še same dvojke in trojke!»

«Čudno! Pri meni pa same izvrstne in pohvalne rede. Nò, pa... ne bodi prestrog! Zamíži malo! Pomisli, v tretjem letu je... ako ‚pade‘, more ponavljati še-le čez jedno leto... koliko pozabi!»

«Žal mi je... ne zamižim pa prav nič. Nimam navade. Pravica bodi i njej! Pa naj bi se bolje učila! Sevé, domišlja si, če me takó-le ljubeznivo pogleda s tistimi plavimi očkami, —»

«... katerih jedno gleda celó malce malce v stran... o, kako pikantno!»

«... dà, prav pikantno za take zaljubljene duše kakoršna si ti; nò, pri meni si zaman domišlja, da bom zato kaj milejši ž njo! — Za tako roteče, sentimentalno, koketno muzanje in izpogledavanja sem jaz slep! Ako ne zna, dobi dvojko bodisi lepa kakor Venera ali pa grda kakor Meduza! To je moj princip, dragi Viljko, tudi napram tvoji ljubljenci. Da veš! Pa... servus! Doma sem.»

«Servus! — Umeči se malo, ti godrnjavi Cerberus!»

«Nikdar, nikdar!» — —

In vrata so se zaprla za profesorjem Ivanom, strogim pedagogom slavne pripravnice v M., — matematik Viljko pa je koračil slabe volje dalje po ulicah, katere je razsvetljeval le blede mesec...

. . .

Profesor Viljko je slonel žalosten na oknu ter zrl na ulico. (Bil je jedva 35 let star in še samec.) Pričakoval je — Pavlino. Priti je morala vsak čas mimo iz pripravnice, kjer se je baš danes dovršilo šolsko leto ter so se razdelila spričevala. — «Kako

otožen bo njen mili obrazek, — kako pobita vsa . . . saj je dobila dvojko iz pedagogike! — Ta profesor Ivan! Ni ga bilo preprostiti! — Trd, neizprosen, možjeklen, neusmiljen. — Kaj počne sedaj uboga Pavlina? Ali bo ponavljala čez leto dnij? — Ej, dolgčas mi bo po njej, ki je tako živahna, vesela in preprosta! — Zares mi je najljubša, najmilejša mej vsemi . . . ta njen glasek, obrazek, pogled . . . o, če bi bila ona . . .!

Dalje ni prišel profesor Viljko v svojem razmišljenju; nekdo je potrkal na vrata ter — ne da bi čakal odziva — vstopil. Bil je profesor Ivan.

«Hej, prijatelj, nekaj novega!» nagovori Ivan otožnega tovariša. «Gospica Pavlina se omoži.»

«Omoži? — Pa s kom?»

«Tega še sama ne vé . . . ha, ha!»

«Pusti me v miru s takimi dovtipi!» zarohni Viljko. «Dosti si že star!»

«Kaj je to: triintrideset?! — Sicer pa ni to nikak dovtip. Sama mi je povedala.» — —

«Sama? — Pa tebi?!»

«Dà, meni. Ko sem jej izročil spričevalo z dvojko v pedagogiki, me je pogledala takó hvaležno . . .»

«Hvaležno? — Beži, tebi se blede!»

« . . . hvaležno in ljubeznivo, kakor da sem jo rešil najtežjega bremena. ‚Hvala, gospod profesor, — je dejala tiho. ‚Sedaj se omožim‘. — ‚Pa s kom, gospica?‘ — jo vprašam. ‚Tega danes še ne vem . . . morda celó s kakim profesorjem!‘»

«S profesorjem' je rekla, praviš?» — se je začudil matematik. «Čudno, čudno!»

«Zakaj? Morda je mislila — — na-te?!»

«Na me? — Na-me? — Beži, beži!»

«Nò, zakaj pa ne? Baš ti si jej najljubši učitelj, baš ti si jej dal najlepše rede, — torej?! — In sam si mi že dejal, da se ti zdi najlepša, najljubeznivejša punica, kar si jih kdaj videl!»

«Mari ni to istina?! Tiste njene oči, ki se tako pikantno malce malce križajo . . . tiste njene jamice v polnih ličecih . . . njeno krasno oprsje . . . imponujoče kretanje . . . energična hoja . . . male nožice, s katerimi bi se človek kar igral ter jih pestoval! . . . In njen živahni temperament . . . zvonki glas! Meni ugaja, jako ugaja gospica Pavlina . . . danes ti že lahko priznam, ko ni več moja učenka . . .»

«Pač mi nisi povedal ničesar novega, prijatelj! Zaljubljen si že dolgo . . . utegnili bi jo morda celo snubiti . . . a?»

«In zakaj ne? — Samec sem . . . profesor . . . grd tudi menda ne od sile . . . takoj bi poskusil . . . Dà, dà, poskusim!»

«Ti, — ti? — Ha, ha! — Nagel človek si. Morda ti bo še kdaj žal . . . počakaj! . . . in . . .»

«Ali treba za snubitev fraka? — Jaz ga nimam.»

«Vsekakor . . . posodim ti ga . . . Pa glej! Pavlina gre mimo . . . Veš kaj: spremim jo do doma ter jo pripravim na tvojo snubitev . . . ali ti je prav?»

«Dobro, dobro! Informuj se pri njej, da se ne osmešim . . . Servus! — Torej po frak . . .»

«Le pridi! Popoludne!»

«In rokavice?»

«Tudi, tudi! — Servus!» —

Profesor Ivan je drl po stopnjicah navzdol ter se sešel s Pavlino baš pred vrati prijateljeve hiše; — profesor Viljko pa je tekal vznemirjen po sobi okoli mize in stolov ter ponavljal:

«Snubim jo . . . jaz jo vsekakor snubim!»

* * *

Sedela sta si nasproti kakor dva grešnika, — v obraz si nista niti pogledala. Mučna tihota je vladala v sobi profesorja Viljka, katero je kalil le ropot spodaj mimo drdrajočih vozov, topot konj in zvonec smetišničarja . . .

«V Gorici bo prazno mesto . . . tjà poprosim,» je izpregovoril končno profesor Viljko.

«Ne, ne, prijatelj! Ti ostani tu! Tukaj imaš sorodnike, prijatelje... ondi pa nikogar . . . Umaknem se ti rajši jaz . . . v Maribor.»

In zopet sta molčala

Tistega popoludne, ko je sklenil zasnuti svojo ljubljeno, je šel profesor Viljko k svojemu prijatelju Ivanu po frak in rokavice; duri njegovega stanovanja je našel zaprte. Strašno ga je ujezila tolika pozabljivost! — Kam je neki šel? Poprašal bi ga rad o tem in onem, zlasti pa, kako se mu je vesti, ko zasnuti lepo, dražestno Pavlino. Ivan je včasih veliko občeval v ženski družbi, doživel mnogo ljubavnih do-

godkov za tapetami, mej vrati in v malomestnih ženskih budvarjih itd. — prakso ima. Viljko pa ni imel nikdar časa za take zabavice . . . matematika in fizika sta bili jedini njegovi resni ljubici. ‚Ars amatoria‘ mu je bila znana le teoretično po Ovidu, za praktično izvajanje tistih zlatih pravil pa je bil vedno prepočasen in okoren. Ne trdim, da je bil še ‚nepopisan list‘ . . . tudi slepa kura najde zrno! . . . a inicijativa ni nikdar bila na strani Viljka, — igral je i tedaj le pasivno ulogo . . . V tem slučaju pa je bilo vsekakor treba energije in aktivnosti! — Pa kako? — Nò, o tem ga pouči izkušeni Ivan! — —

Še parkrat je prišel tistega popoldne profesor Viljko iskat fraka in rokavice, — prijatelja pa ni bilo domu . . .

Naslednje jutro pa se je priplazil Ivan sam k njemu v — fraku in rokavicah . . . Viljko je ostrmel, — pedagog pa mu je v veliki zadregi in z veliko sramežljivostjo povedal, da mu ne more več posoditi fraka in rokavice, ker . . . ker — gospica Pavlina je že — — zaročena.

«In s kom?»

«Z — menoj!»

In potem sta molčala. Silen vihar je divjal v duši ubogega matematika; Ivan pa je sklonil glavo kakor pod težo — izdajstva . . .

Ko pa sta se vsaj malo umirila, je začel pripovedovati pedagog:

«Spremljal sem jo domov. Zdelo se mi je, da jej je moje nenavadno spremstvo jako všeč, kajti oči so

se jej svetile kakor še nikdar; čebljala in kramljala je pa takó veselo in srečno, kakor da gre s plesa, a ne iz šole, kjer je dobila baš ogromno dvojko. Rečem ti: tedaj sem šele izpoznal, da si govoril resnico, da je Pavlina divno dekle! — In začel sem jej praviti, da jo ljubi nekdo iz dna srca, iz vse duše. ‚O, to že vem‘, mi je dejala smeje. Ali pa veste tudi, kaj je tisti nekdo? jo vprašam dalje. ‚Tudi . . . profesor je‘. — Ostrmel sem ter jej povedal, da jo misli tisti profesor že jutri ali pojutranjem zasnuti. — ‚Spodobi se to . . . dolgo sem ga že čakala . . . sedaj pa me mora rešiti!‘ — Veš, da nisem vedel, kaj bi še dejal. Prišla sva v tem že do njene hiše; stopila je v vežo, jaz pa za njo, da se poslovim. Duri so se zaprle same za nama. Podal sem jej roko ter jo vprašal: ‚Gospica Pavlina, povejte mi še odkritosrčno, zaupno: ali ga res ne jemljete samo zato, ker je — profesor? ali ga res tudi vi ljubite?‘ — Tedaj pa se je zgodilo, česar ne bi pričakoval nikdar: oklenila se me je z obema rokama okoli vratu, položila mi svojo kodrasto, zlatolaso glavico na prsi ter mi dejala: ‚Ljubim vas tako vroče, tako brezmejno, kakor ljubite vi mene!‘ Kar otrpnil sem! Nakrat pa mi je postalo jasno, da govori istino: dà, i jaz jo ljubim že dolgo . . . ljubosumen sem bil na vse svoje kolege, zlasti pa na-te, ki si jo vedno hvalil . . . Dal sem jej dvojko, ker sem jo hotel imeti le za-se! A zavedel se tega tedaj še nisem, in kdo vé . . . morda bi bila jutri že izgubljena za-me, ko bi jo zasnutil ti! — A ne! Ne bil bi je snubil, saj sem te sovražil v tistem hipu, ko si mi pravil, da jo ljubiš . . . Trepetal sem, ko sem jo

vprašal: ali res ljubi? — misleč na te. Hrepenel sem, da poreče: «Ne, ne ljubim ga . . . samo spoštujem ga . . . omožim se z njim, ker me ljubi on, ker nimam poklica za učiteljico, zato da postanem gospa profesorica!» — Hrepenel sem po takem odgovoru, saj bi jej bil takoj dejal: «Pavlina — bodi torej rajše moja!» — Nò, ona me je prehitela ter po svojem ženskem instinktu vedela že davno za moje porajajoče se namene in rastoče čute! — — Pritisnil sem jo torej na-se ter jej rekel: Dà, Pavlina, moja si!

«In kar na mestu sva šla gori k njeni materi ter jej povedala, kaj sva se domenila. — Očeta ni bilo doma. Vrniti se je mogel šele danes zjutraj. Ostal sem ondi na kosilu, vse popoldne, pozabivši povsem na-te, in celo na večerji pozno v noč . . . Danes pa sem se vrgel v frak ter jo šel snubit še k očetu, ki me je sprejel z odprtima rokama . . .

«Ali si hud, Viljko? — Odpusti! Zgodilo se je vse tako nenadejano, tako . . .»

«Dà, dà. Ti nisi kriv . . . ničesar ti nimam odpuščati . . . a jaz . . . moja počasnost, moja nerodnost! — Kdor prej pride, prej melje! — Čestitam ti; bodita srečna!»

Podala sta si roke. Nakrat pa sta zaihtela ter se objela . . .

Štiri tedne pozneje je bila poroka profesorja Ivana s Pavlino; profesor Vilko je bil drug . . . —

In še danes — po trinajstih letih — učiteljujeta stara prijatelja skupno na pripravnici v M. — Profesor Viljko je ostal samec. — Veliko občuje z obi-

teljo svojega tovariša. Prav često ga je videti ob strani še vedno lepe in dražestne, dasi že malo bujne gospe Pavline, ko stopa tako srečna roko v roki s svojim dobrim soprogom. Kadar pa postanejo njuni trije sinovi, zlatolasi, s plavimi in „malce malce se križajočimi očmi“ predivji, tedaj prepusti Ivan roko soproge prijatelju Viljku, — sam pa dirja ter se poja s svojimi ljubljenci po tratih in gozdu . . .

O te ženske!

(Tri zakoneke črtice).

Živeli so trije prijatelji: Anton, Janez in Jakob. Ljubili so se mej seboj kakor bratje, zlasti kadar so bili brez denarja. In to je bilo pri njih navadno. Saj so bili Slovenci in velikošolci!

Ti trije bratski prijatelji torej so sedeli nekega mračnega, otožnega zimskega dné v kavarni pri »treh Gracijah« na Dunaju ter se grozno — dolgočasili.

Bila pa je nedelja, ki je na Dunaju skoro prav takó dolgočasen dan, kakor n. pr. v Ljubljani.

Sedeli so poleg velikega okna za malo, oglato mizico, strmeli na zapuščeno in zasneženo ulico, pogledavali gori proti tihemu magistratu, pa zdehali. Prečitali so do kraja skoro vse liste, pregledali vse ilustracije, prekramljali vse najvažnejše novice, pa se

začeli — dolgočasiti. Kam naj se denejo? — Kaj naj počno v tem groznem vremenu, ko si ne upa brez potrebe ni pes na ulico? —

O, da ni bila sedaj zima, poleteli bi veseli na tak svoboden dan v živi, zabavni Prater, kjer se vse šali in smeje, kjer se vidi in sliši «vse napol zastonj». Tam bi sedli morda na «zdrsnico» pa zbrzeli za pet novcev «preko hribov in dolin» v treh minutah, — ogledali bi si morda iznova slavni «panoptikum», ki je «samo za odrasle», — morda bi se dali hipno fotografovati na lestvi drug vrhu drugega in tretjega sedé, — morda bi se udeležili tudi «divje ježe» na enem ali drugem najrazličnejših ‚ringelspielov‘, ali pa šli merit moč svojih pestij s klofutanjem žimnatega zamorca; — morda bi šli poslušat k «rudečemu križu» imenitno damsko kapelo Litschaueric, če bi se jim že ne izljubilo zlesti v razne gugalnice, v čolne in na lesene «Pegaze», — ali pa bi šli streljat v srca kovinskih deklet ter ometavat glave Turkov, Kinezov in Malajcev. Ko bi se naveličali tega, obiskali bi morabitni še kabinet uslužnih biciklistinj ali pa odšli naravnost h Kaubecku, ki toči «najboljše pivo...» Vse možno! — Morda bi se zadovoljili celó z «Gašperčkovim glediščem» ali pa hodili občudovaje po «Gospoškem Pratru.» — O, povsod bi našli zabavo, če bi ne bilo te preklicane zime s svojim dolgim časom.

Takó pa so bili privezami na «tri Gracije», pa zdehali so in zevali.

In sedaj sem odložil tudi jaz svoj kój, ker sem se naveličal prerivati krogle po biljaru, ter prisedel — prav tako resigniran, kakor kak ljubimec v

nekaterih slovenskih romanih, molčé k svojim trem tovarišem. In zviijaje si debelo cigareto sem poslušal, kdaj kdo katero zine. A molčali so ter se grdo držali vsi trije: Janez, Tone in Jakob.

Meni pa je sedaj le žal, da so molčali, da sem moral ziniti prvi jaz ter izustiti to-le bedarijo:

«Otello redivivus! — Saj ste čitali?»

«Kaj — Kdo?» je vprašal naglo Janez, filozof. Tovariša sta samo obrnila glavi.

«Nu, oni delavec v Hernalsu, ki je iz ljubosumnosti zadavil svojo ljubico ter zabodel še samega sebe! — Kaj niste čitali «Extra-Blatta», ki je prinesel tudi sliko groznega prizora?»

«Ne, tega lista za fijakarje ne čitam,» je zinil Tone.

Jakob pa se je stegnil proti sosednji mizici, kjer je baš ležal poslednji «Extra-Blatt».

«Evo slike!» je dejal. In vsi trije so se nagnili preko dnevnika, ki ljubi senzacijske dogodke.

In videli so, kako davi delavec na postelji ležečo žensko, dočim mu gleda iz hlačnega žepa ogromen mož. V notici pod sliko pa je stala razprto tiskana opomba, da je «sliko priredil posebni risar na licu mesta po naravi.»

Kakor je bila strašna scena, katero je kazala sila natančno izvedena slika, vendar so prasnili vsi trije v grohot, ko so prečitali ono opazko.

«Torej po naravi je slikano!»

«Po življenju!»

«Na licu mesta.»

«V istem hipu, ko jo je davil.»

«Ha, ha, ha!»

«Vidi se, da meni uredništvo, da čitajo njegov list le — bedaki, ki verjamejo takó budalaste laži!»

«Ha, ha, ha!»

In smejali so se od srca. Takó pa se je tistega dne zopet ponovil slučaj, da so se zabavali ljudje ter grohotom smejali najtragičnejšemu dogodku, najstrašotnejši sliki.

«Sicer pa je storil prav!» je dejal črez nekaj hipov Jakob, ko je prečital še članek za sliko.

«Onečastila mu je ime — uničila ga gmotno — napravila iz veselega človeka največjega nesrečneža,» je govoril Jakob.

«Pokaži!» je dejal Janez, čital še sam, — pa i on pripomnil:

«Prav je storil! — Smrt je zaslužila.»

Ko pa je prečital članek še Tone, je dejal tudi on:

«Smrt vsaki nezvesti ženi! — Tudi jaz bi storil takó...»

«Če bi te varala soproga?» sem vprašal naglo.

«Dà, ubil, zadavil, ustrelil, zobodel bi jo, če bi me varala takó moja žena,» je ponovil.

Janez in Jakob pa sta mu kimaje pritrjevala ter dejala skoro h kratu:

«Tudi jaz — tudi jaz bi jo!»

Jaz pa sem se čudil vsem trem, saj sem jih poznal, da so bili tihe, skromne, bojazljive duše kakor brez žolča. Zato pa sem se osmelil ter izustil počasi dva zloga:

«Dvo — mim.»

Tedaj pa so planili vsi na-me od jeze in užaljenosti krvavo zaripljenih obrazov, pa kričali nad menoj:

«Ti dvomiš?! — Ti si upaš dvomiti! — Človek, li misliš, da smo brez časti — brez sramote? — Moj Bog, kaj li meniš, da se po naših žilah pretaka le pobarvana voda? — Ti misliš, da bi pustili teptati svojo čast, gaziti v blato svoje čisto neoskrunjeno ime od ženske, od — babe? O, o!»

«Toda — prosim — malo potrpite! — vprašam vas — ali kaj bi bilo, če bi vi vsi svojo ženo ljubili, strastno ljubili? — če bi vam bila sedaj zaničevana «baba» izvir cele sreče — vaše vse? Le pomislite, da...»

Toda niso me pustili govoriti dalje.

«Kaj bi pomišljeval!» me je zavrnil Tone, jurist. «Stvar je jasna in sama po sebi umevna. Ljubil ali ne ljubil — čast je vse! Čast izgubljena — vse izgubljeno.»

«Takó je,» mu je pritrjeval medicinec Jakob. «Kaj ljubezen! Kaj sreča! Ti si zopet pesnik, ha, ha! — Ti sam pomisli: če me podlo vara žena, kateri sem žrtvoval vse, vse, ime, srce, pamet, delo svojih rok, — pomisli, li taka ženska, ki me navzlic vsemu temu oblati, osramoti pred vsem svetom, ne da bi mi vrnila vsaj nekoliko hvaležnosti, — Boga mi, li ne zasluži taka pošast, da jo pobijem, sterem, pohodim kakor kačo, katero sem ogrel na srcu, a me je zato smrtno ugriznila?»

Jedva je dihal, takó se je razburil, takó se je usopel. Divje je gledal, škripal z zobmi in molil proti meni svoje krepko stisnjene pesti, kakor da sem jaz

njegova nezvesta žena, katero hoče v tem hipu streti v prah in pepel.

«Dà, dà, prav praviš — res je takó, Radoslave; toda čuj — čuj!» sem ga miril. «Ti pozabiš, da je ženska tudi človek, stvor iz mesa in krvi, ki more grešiti! — Moštvo sploh zahteva od ženstva preveč. Največji don Juan pred zakonom in v njem se postavlja gledé na žensko moralo in gledé na ženske zakonske dolžnosti na povsem enostransko stališče. Marsikaj smatra mož sebi za dovoljeno «zabavo, razvedrilo», kar šteje ženi v najhujši greh, ki zahteva najostrejšo kaznen, morda celó popolno ločitev . . . Človeštvo je napredovalo v vsakem oziru, a gledé ravnopravnosti spolov — zlasti gledé morale! — smo še ostali na stališču starih Egipčanov. I mi poznamo dve morali, za moške posebej in za ženske posebej, kar je neumnost. Vsi bi morali imeti iste pravice in iste dolžnosti i samci i samice, i zakonci i zakonke.»

«Živela absolutna emancipacija ženstva, kaj ne?» se je porogal Tone. «O to bi nastale lepe razmere na svetu, če bi se uresničile tvoje želje! — Naša kmetska dekleta bi hodila pod okna k svojim ljubimcem ter bi se prilično tudi na vasi o popolnoči stegla mej seboj; — slušateljice gimnazija bi postopale za svojimi kolegi, — velikošolke pa bi se krvavo menzurovale mej seboj iz ljubosumnosti radi tega ali onega zalega fanta. To bi bili idilični časi! — In «gospa» doktorica ali profesorica bi se nekega lepega pomladnega dne zaljubila nakrat n. pr. v tebe, prijatelj. In šla bi domov, oblekla se v dostojanstveno

črno (ali pa morda v «nedolžno») krilo, si nataknila bele rokavice ter se peljala k tvojemu gospodu papá. Tam pa bi dejala doktorica: «Jaz ljubim vašega gospoda sina, zato vas prosim njegove roke. Moja služba je tolika, da se bova mogla brezskrbno preživiti, tudi tedaj, če dobiva rodbino.» — In tvoj oče bi bil seveda ginjen radi takó odlične ponudbe — ti pa bi zarudeval kakor mak sredi žita.»

«Nehaj, nehaj! Ne govori takó! . . .» sem ga hotel prekiniti; a on se je takó umislil v krasno bodočnost, ko zavlada absolutna emancipacija žensk, da je nemoten nadaljeval svojo fantazijo:

«In oče bi te vprašal: «Janko, — kaj praviš ti? — Ali bi hotel postati soprog „gospe“ doktorice, ki te ljubi, ki ima dobro službo in hoče skrbeti za te takó, kakor sva skrbela doslej za te midva z mamó? Reci, zini, kaj misliš!»

«Ah, to bi bilo klasično!» se je smejal Janez.

«Cela komedija!» je dodal Jakob.

«In Janko bi se zgrudil z blaženim nasmehom v naročje svojemu očetu ter mu mej solzami sreče pošepetal na uho: «Dà, hočem!» — Ginjeni otec pa bi te pritisnil na srce.

In potem bi te prijel rahlo za desnico ter te peljal k — „gospe“ doktorici. In sklenivši njeno in Jankovo desnico, bi položil svoje roke na njuni temeni, pa vzdihnil: «Bodita srečna! Bog blagoslovi vajin zakon ter vama daj potomcev kakor — listja in trave!» — In doktorica bi objela sramožljivega Janka ter mu z največjo nežnostjo pritisnila na čelo poljub — zaroke . . .»

«Dobro! — Izborno!» sta mu pritrjevala prijatelja. «Emancipacija ženske je bedarija. Že narava, že ustrojstvo človeške družbe zahtevata, da bodi ženska možu pokorna, da bodi mož glava, ženska pa ponižna, blaga, skrbna in zvesta pomočnica možu v tesnem okviru domačnosti! — Ko je Bog ustvaril Evo, je dejal: ‚Žena bodi možu pokorna!‘ — Takó je in takó ostani! — Kar se spodobi za moža, tega se ogiblji ženska često kakor ognja! Vse ni za vsakogar.

Le anarhistični življi človeštva morejo zahtevati, da se izpremeni toli korenito dosedanji red na svetu, da bi postale že po svoji naravi otročje, površne, lehkomišelné, vihrave in premehkužne ženske istopravne z moštvo. Ker so pa ženske res take, odrekati jim mora vsakdo, ki spoštuje dokaze zgodovine in zakone ustave, ravnopravnost v političnem, družabnem in tudi v domačem življenju. — Mož bodi glava!»

«Zato pa občuti človek,» je dodal Jakob, «kadar čita o takem slučaju, ko je užaljeni mož s smrtjo kaznoval svojo nezvesto soprogo, neko zadoščenje in tragično simpatijo, dočim ga navdaja pri vesteh, da je ta ali ona »varana« ljubica ali »izdana« (tu se je Jakob zaničljivo namrdnil) žena polila svojega miljenca z vitrijolom ali mu razpraskala obraz, le stud.»

«Ti si torej naravnost priláščaš svobodo v zakonu?»

«Dà, povsem.»

«Torej smatraš svoje izdajstvo v zakonu opravičljivim, a izdajstvo soproge kaznjivim s smrtjo?»

«Dà, takó mislim.»

«Moška ali ženska nezvestoba je toli različnega pomena,» je trdil Janez, «da ju ni možno kar nič primerjati.»

«Soproga raztrga z enim samim izdajstvom vse vezi cerkve in države, spajajoče jo z možem, pogazi svojo in družinsko čast za vselej v najgloblje blato, iz katerega ni več rešitve. Zato pa zasluži, da jo užaljeni soprog uniči kakor gada!»

«Takó bi ravnal jaz, in vsakdo, ki ima značaj, moški ponos!» je dejal jurist Tone. «Sram bodi moža, ki nima toliko volje! Pač povsem zasluži svoje roge.»

«Dobro, a pomisli,» sem začel iznova jaz, «kaj bi rekla k temu oblast! In potem — pomisli še to: kaj bi bilo z otroci, ako bi jih vama dala stvarnica? — Premisli ves moralni upliv take zasebne justice na duševni razvoj otrok!»

Ko sem povedal ta svoj ugovor, so obmolknili za nekaj hipov vsi trije. Na to ni bil pripravljen nihče. Priznati pa so morali, da so otroci v takih nesrečnih zakonih činitelj, s katerim mora računati tudi oče.

«Hm, oblast? — otroci?» je začel medicinec Jakob, «tedaj bi pač ne mislil na nje. Sovraštvo do izdajalke bi mi napolnilo dušo s toliko silo, da bi pozabil na vse. Morda bi posnemal tega-le delavca, pa uničil še svoje življenje, ki bi bilo itak poslej neznosno in nič vredno! Morda bi se izročil sam v roke pravice..., kaj vem, kaj bi storil! — Otroci bi imeli seveda žalostno življenje radi vsega tega; toda — kaj hočeš!

— Usoda je pač usoda; uteči ji niso mogli niti bogovi Homera . . . »

Še dolgo smo premlevali in reševali to vprašanje. Janez, Tone in Jakob pa so ostali složni v vsem. Umor nezveste žene se jim je zdel edina dostojna rešitev onečaščenega zakona . . . Uverjen sem zato, da sem vzbudil z ugovori v njihovih srcih le velik dvom o svojem — moštvu in velik sum o svoji — značajnosti . . .

In takó nam je minil po bliskovo tisti dolgočasni popoldan v kavarni »pri treh Gracijah«. Jedva smo se zavedli, ko so že začele preljubeznive gospice prižigati nad našimi glavami plinove svetilke. Iznočilo se je, mi pa smo še debatovali in debatovali . . .

Ko pa sem se vračal iz kavarne domov, nisem še vedel, da so moji trije prijatelji zaljubljeni. Izvedel sem o tem še le pozneje.

Izvestno so mislili na svoje ljubice, in le v misli, da bi našli kdaj svoje ideale na prepovedanem potu, so bili tako strašno krvoločni in osvetljivi . . .

II.

Usoda in slučaj, ki imata zlasti v slovenskih romanih velikanski ulogi, sta hotela, da me je zaneslo — skoraj dvajset let pozneje — v neslovensko mesto na Štajerskem.

Na potu proti Dunaju sem se domislil namreč povabila, katero mi je doposlal prijatelj Andrej, po-

stajni načelnik, naj ga obiščem vendar enkrat, ker se sam ne more nikamor ganiti za dalje časa. Sporočil mi je, da se je — včasih zagrizen samec — konečno le odločil za sv. zakon, ker je sedmi sakrament zlasti s stališča zdravega želodca, prišitih gumbov in pokrpanih srajc zares prav praktična naprava naše cerkve. Povabil me je torej, naj ga posetim že radi tega, da me seznanim s svojo boljšo polovico, katera je bila mej drugim vsega spoštovanja vredna posestnica dote okroglih desetih tisočakov.

Takó se je torej zgodilo, da sem prekinil svojo vožnjo ter se po dolgem, dolgem času iznova objemal s svojim najboljšim prijateljem. Postal je bradat in nekam pretrebušat gospod, a ostal stari, zgovorni dobričina . . . Ko me je seznanil še s svojo ženko, sem spoznal kmalu, da ni le bogata in jedra, pa prav čedna, nego tudi pametna gospa v tridesetih letih.

In ko smo sedeli o poldne pri izbornem kosilu v jedilnici ter ponavljali spomine na minole vesele čase, katere sva prežila skupaj v avstrijski prestolici, tedaj je dejal Andrej:

«Veš, — amice, nekaj let mi je bilo skoraj da žal, ker sem se izpregel iz juristarije ter se lotil železnice. Nū, sedaj pa sem povsem zadovoljen. Naslov ‚doktor‘ ali ‚profesor‘, ‚notar‘ ali ‚sodnik‘ ima res tudi pri nas še neko pretirano veliko veljavo, toda — ‚Titel ohne Mittel‘, saj veš, ne velja nič. Evo najin vseučiliščni tovariš, Tone Mrak . . .»

«Kje živi ta?» sem vprašal; «odkar je postal avskultant, mi je izginil popolnoma.»

«Mrak je sodni adjunkt v našem mestu.»

«Kaj vruga! Tone je tukaj?» sem se začudil.
«Pa še vedno je samó adjunkt?»

«To je ravno . . . še vedno bore adjunkt,» je dejal Andrej z rahlim sočutjem.

«Povsem neznana mi je Tonetova usoda.»

«Saj veš, da je bil Tone vedno slab pravnik,» — mi je začel razlagati načelnik. «Učil se je res na življenje in smrt, da je bil rumen in zelen, dokler se ni naučil na izust poslednje vrstice.»

«Dà, spominjam se, kako je bil priden. — Izpite je napravil skoraj vse z odliko.»

«Postal je mej svojimi kolegi prvi avskultant... dà, dà,» je pravil Andrej. «Nù, saj veš: teorija in praksa sta često različni. V praksi se je pokazal Tone kmalu sila neokretnega in nevednega . . ., kar se je s silo napilil, je skoro pozabil . . ., vse mu je vršelo po možganih . . ., delal je napako za napako, da je bilo sodišče in mesto polno dovtipov o različnih Tonetovih jurističnih kozlih. Nù, ker je bil vedno sila vesten in marljiv, je vendar postal adjunkt, ko je prišel na vrsto. Tedaj so ga predstavili. Kot tak je bil samostojnejši. Dobival je naloge, katere je moral reševati sam, a Tone je delal zopet kozolec za kozolcem. Sodniki so godrnjali, dobajale so različne hrulacije, pritožbe, rekurzi, katere je zakrivila Tonetova nezmožnost i. t. d. In Tone je bil vsak hip prestavljen. Tonetove napake so se množile, in število ukorov, nosov in celó kaznij je rastlo.»

«Ta „tužna koroška para!“ sem zinil, spomnivši se, da smo včasih dražili Toneta s tem priimkom, ker je bil rodom Korošec.

«Ha, ha, dà, zelo tužna para!» se je smejal Andrej in nadaljeval. «Vidiš, takó je bila Tonetova karijera zapečaćena . . . Oblastvo se je ž njim žogalo, pošiljaje ga iz kraja v kraj. Njegovo življenje je bila ena sama dolga vrsta velikih in majhnih kozolcev. To ga je uničilo. — Nù, največjega kozla pa je ustrelil, ko se je obabil.»

«Oho! — Govori vendar malo spoštljivejše o nas!» je protestovala Andrejeva žena smejé se ter skrbela, da sva imela kupice polne.

«Nò, nò, ne bodi huda, duša moja,» jo je miril načelnik; «to velja le za Toneta —, za-me seveda nikakor ne, ker take ženice, kakoršno . . .»

«Bodi vendar tiho, hinavski laskač!» ga je kregala ljubeznivo ona.

«Nò, prav imaš, stara, za laskanje ni sedaj čas. — Poslušaj torej, prijatelj, kakó je bilo dalje s Tonetom! — Prej pa pijva: Bog te živi! Vesel sem, da si prišel; res, prav zelo vesel!»

«Na zdravje, gospod doktor!» je trčila Tonetova žena z menoj.

In pili smo . . .

«Rečem ti naravnost,» je nadaljeval Andrej, «Tonetov zakon je bila največja budalost, kakoršno je mogel storiti. Pomisli, oženil se je s koketno hčerjo tukajšnjega gostilničarja ter priženil jedva tri tisočake! — Bilo je to pred tremi leti, ali prvo leto, ko je bil prestavljen sèmkaj. Punica je bilo navihano seme, lahkoživka prve vrste in zapravljiva ženska brez para. Doma so jo navadili le šariti z oblekami in za zabavo frkati mej gosti ter koketovati z moškimi.

Resnega dela, gospodinjstva ni bila vajena. In tako ženišče ti je vzel za soprogo ta ubogi Tone! — Dota je bila že v poldrugem letu raztrošena na vse vetrove, in začel se je pekel.»

«Zakaj pa ne pomaga oče gostilničar?» sem vprašal.

«O, saj je; kolikor je le mogel in kolikor časa je živel,» je razkladal prijatelj; «a lani po leti ga je zadela kap in umrl je. Doma je ostal še starejši sin z nedoletno sestro; Tone je podedoval zato po tastu jedva dva stotaka. — Nò, kakor rečeno, pekel se je začel. Prepir; očitni spori, končno pa celó pretepi — oh, rečem ti, žalost! — Ona je zahtevala vedno denarja in denarja, a on, Tone, odkod naj bi ga vzel?! Več, nego mu donaša borna služba, ni mogel prinesiti domov! O, saj sam si je pritrgal v vsem — v gostilni ga nisi dobil nikoli — oblačil se je sila ubožno, in doma menda tudi nima nič dobrega, saj je suh in medel, kakor bi visel v dimniku — več ne more storiti za svojo lepo ženico. Dà, če bi bil povišan! A kaj, grozé in grozé mu vsak hip, da ga upokojé, kadar napravi kako novo bedarijo! Zadovoljen je torej, da ga pusté v miru —; na poboljšanje službe si niti ne upa misliti več!» —

«Pač tužno stanje! — Ali ima kaj otrok?»

«Vsako leto dobi enega — sedaj ima že tri! Misliti si moreš torej, koliko ubožstva in koliko skrbi prestane Tone. — A to še ni vse!»

«Še ne?! — Boga mi, kaj naj še tare tega mučenika?»

«Njegova ženka je končno izprevidela, da se ne more nadejati od soproga nikakega napredka. Naveličala se je že po dveh letih zakona štediti in varčiti z obleko in z drugim, in — in sedaj si pomaga — sama.»

«Ti torej praviš, da . . . da . . .»

«Dà, žal, to mislim! . . . — Po vsem mestu je znano, kako nenavadno ljubezniv in kavalirski je do Mrakovke sodni svètnik pl. Roth. Videlo in slišalo se je že marsikaj, kar nedvomno dokazuje, da se svètnik in Mrakovka razumeta preveč . . . Nù, govori se celó, da jo Roth, ki je udovec brez otrok, prav izdatno denarno podpira, ji kupuje drage toalete i. t. d.»

«In Mrak ne vé tega?»

«O, o, seveda vé, v s e v é . . . , a kaj naj stori? — Roth je tukaj povsod prvi; kar reče, to se zgodi. Bajè je število Tonetovih napak doseglo že najskrajnejšo mejo . . . , le pl. Roth ga še drži v uradu, sicer bi moral iti! — Torej je svètnik celó Mrakov dobrotnik. — Tone m o r a molčati k vsemu, delati se mora slepega in gluhega, pa še vesel mora biti, da ima po zaslugah seproge zadnji čas mir v hiši in v žepu par desetice več! — Vidiš, taka-le je usoda Mrakova, najmarljivejšega jurista pod dunajskim solncem. Tužna mu majka! Jedva petinštirideset let ima, pa je že gotov z vsem svojim življenjem! — Moj Bog, jaz bi take usode ne hotel, ne mogel nositi! Saj smrt je boljša nego takó strašno, takó sramotno življenje.»

Takó je govoril prijatelj Andrej; njegova soproga pa mu je pritrjevala. Izvedel sem tedaj, da

igra bivši tovariš najžalostnejšo ulogo v svojem domu, kjer je gospodar in gospodinja ona, njegova nezvesta žena, on pa smešna figura, pravi suženj . . .

Prebil sem še dva lepa dneva v Andrejevi hiši. Stregli so mi, kolikor so le mogli; gospodinja je bila vrla in blaga ženska, kakoršnih poznam malo . . .

Ko pa sem se peljal dalje proti svojemu domu, sem se spomnil tistega dolgočasnega dneva, ko smo posedali v kavarni pri treh Gracijah. In natančno sem se domislil, s koliko kruto ogorčenostjo je obljubil jurist Tone svoji ženi, ako mu postane nezvesta, smrt, in s koliko vnemo je pobijal žensko emancipacijo, povdarjaje, da bodi žena možu pokorna, ki glej z vdanostjo, s spoštovanjem in suženjsko vdanostjo tjà gori k svojem gospodarju.

In premišljevaje vse to, sem se moral le bitko nasmehnuti . . .

III.

Kakor vselej, prijelo me je tudi takrat, ko sem začul zvoke lahnega, zibajočega valčka, igranega od mojsterske ciganske kapele na lok, veliko vznemirjenje v — nogah. Dasi mi je moja životna obilost že precej na poti in dasi se mi zdi včasih, da se me loteva nekaka težka sapa (menda naduha), premagati se tedaj vendar nisem mogel, ampak šel sem v plesno dvorano. Vedel sem, da najdem ondi velik izbor mlajših in okretnejših plesalcev; nù, to me ni motilo. Dva-

krat trikrat zasukati se, pa pokramljati s to in ono lepo in ljubeznivo damo, je bil moj namen; drugzega nisem hotel.

In prav tedaj, ko sem si nataknil rokavice, je začela igrati kapela z vso žarkostjo strastnega čustvovanja moj najpriljubljenejši «Wiener Bürgerwalzer».

V istem hipu skoraj pa sem zagledal tudi ondi ob steni bujnovitko črnolasko velikih, prekrasnih črnih očíj, bledikaste, kakor slonova kost rumenkaste polti, pohotnih, malo predebelih ustnic in krepkih ledij.

Razumevno je torej, da sem pohitel k nji, kakor jastreb k golobici.

Ko pa sem se ji predstavil, mi je dejala smehljaje :

«O, poznam vas že precej časa, gospod doktor?»

Začudil sem se.

«Kdaj? Odkod? — Danes sem prvič v tej-le čitalnici, milostljiva.»

«Videla sem vas na sliki, katero ima obešeno moj soprog v svoji pisarni,» mi je odgovorila, pa že plesala.

«Vaš soprog? — Moj Bog, vi ste torej že omožena! — Ha, pa sem mislil, da ste gospica!»

Ona se je zasmejala. Rahla rudečica se je razlila po njenem obrazku, lepi, ravni zobje so se ji zabliščali in oči so ji zažarele nalik zamorki.

«A dovolite, milostljiva, da vas brez okolišev vprašam — oprostite mi! — kdo pa je oni moj srečni kolega, ki je . . . hm! . . .»

«... ki je moj soproga? — Ha! ha! Najbolj nesrečen človek na svetu, kakor pravi sam,» mi je odgovorila.

«Milostljiva, vi se šalite!»

«Nù, povem vam, da mu nisem že peto leto več soproga v resnici, nego se le še v javnosti kažem tako.»

«A kdo? — čegavo ime? ...»

«Direktorica Blaznikovka sem.»

«Blaznik! — Janez Blaznik!» sem vskliknil. «O gospa, veselí me, da vas poznam. Pred osmimi leti sem dobil od prijatelja, vašega soproga, naznanilo o vajini poroki... dobro se spominjam. In vi pravite...?»

«Da sem že peto leto le še po imenu njegova žena,» mi je pritrdila ona. «To je vendar javna tajnost! Čudno, da vam še ni došlo na ušesa.»

«Zares, iznenadila me je ta vaša vest,» sem odgovoril ter plesal dalje.

«Kaj hočete! — Različni značaji se ne mogó složiti, kakor voda in žrjavica... Pa stojva! — Prosim, peljite me na galerijo! Izmučena sem že nekoliko in žejna. Okrepiti se hočem malo, pa povem vam svoj roman.»

Čudil sem se, da je takó prijazna in zaupljiva do mene. Nù, dogodilo se mi je že često, ko sem bil še vseučiliščnik, da so se mi zaupale pri različnih prilikah povsem tuje ženske, pripovedujé mi popolnoma najivno svoje največje intimnosti. — Morda imam tak obraz, káli?

Peljal sem torej gospo direktorico, ki je bila okretna, gibčna, živahna in lahkonoга kakor dekle

osemnajstih let, na galerijo. Videti ji ni bilo na ničemer, da je omožena že osmo leto. Prišedša gori na skoro prazno galerijo, poiskala sva si tam v kotu mizico, na pol skrito za tapetno steno, poklicala si nekaj hladilnega krepčila ter se naglo zapletla v pogovor.

In kakó je znala govoriti!

«Saj poznate Janeza,» je začela. «Pust filozof, neprebavljiv jezikoslovec in strašen filister je! Brez zanimanja je za kaj drugega, kar ni v zvezi z njegovo gramatiko! — Jaz pa vesela, poredna, neugnana ženska, željna večnih zabav in novih užltkov. Nisva se mogla razumeti: on pustinar — jaz veseljačica; on pedant — jaz lahkomišelná veverica. Brr! — Vedno sva si bila v laseh. Kaj hočete! — Zmeraj me je kregal, učil, opominjal . . . niti stati, niti hoditi, niti govoriti, niti molčati nisem znala. Vsako stvarico mi je prerekel. Ah, in obleke! Nobena mu ni bila prav. Ta je preveč izrezana, ona ima preveliko vlečko, tretja je preozka, četrta predragocena i. t. d. Križ božji, včasih bi mu bila najraje pobegnila! — In potem njegova ljubosumnost! Uh! To je bilo strašno, rečem vam, strašno, neznosno! Pogledati nisem smela živega človeka, sicer je bil že ogenj v strehi.

«Ali pa da bi se komu prijazno nasmejala! . . . Bog ne daj! Miru nisem imela potlej nikdar. Ali pa da bi podala komu roko . . . ne, ne, takoj je sumil izdajstvo, pa me trpinčil in mučil, kolikor je mogel. Vedno bi bil najrajši čepel doma, jaz naj bi pa sedela poleg njega, pletla njegove nogavice, pa čakala, kdaj prívzdigne svoj nos izza svojih slovníc in besednjakov ter me iznova — zbode.»

«Ali milostljiva, to so bili pač grozni odnošaji!» sem sočutno pristavil. «Te večne šikane! . . . čudim se, da se na vašem obrazu ne pozna ni sled po njih!»

«Ha, prelahkomiselna in prepovršna sem — k sreči — v svojem čustvovanju,» mi je poredno razlagala. «Veste, pri meni je takó: pri desnem ušesu notri, pri levem vùn. Hm, briga me! — Kam bi pa že prišla, če bi tuhtala in prebavljala vse njegove sitnobe in žalitve? Že davno bi bila pod zemljo! Nù, zato je pa že vendar mnogo prezgodaj.»

«In vaš soprog?» sem vprašal v svoji radovednosti že nestrpen ter občudoval njen krasen stas.

«Sedaj je že drugo leto na dopustu radi silne nervoznosti in radi putike v levem kolenu,» mi je odgovorila. «Večinoma prebiva v kopeljih; včasih pa zaide v dunajsko dvorno biblijoteko mej gramatike in druge slične zanimive kodekse. Domu ne piše skoro nič. In prav ima! Pred tremi leti sem se naveličala njegovega trpinčenja ter mu rekla, da se hočem ločiti od njega.»

«Ločiti?! — Torej takó resno . . .»

«Nù da; kaj sem li hotela storiti drugega! Ubiti pri živem telesu se mu nisem hotela pustiti. Njegovih čim dlje večjih šikan, njegove rastoče ljubosumnosti in vsaki dan hujše nervoznosti nisem mogla prenašati več. Rekla sem mu torej, da se ločim od njega. Pa preprosil me je, naj ostanem v njegovem stanovanju radi ljudi. Boji se prití ljudem v zobe! Zlasti bi mu bila sitna ločitev radi svojega stanu. Direktor na gimnaziju je . . . saj veste! —

Ostala sem torej; a stanovanje sva povsem delila. On na desni, jaz na levi, a na sredi debel zid. — Takó sem sedaj čisto samasvoja, svoj gospodar in svoja gospodinja, ki ni odgovorna nikomur za nič. Celó živim ob svojem imetku.»

«Hm, čudno razmerje,» sem v zadregi pripomnil. «Vi mlada — on mlad, pa tako življenje! — Nu, zdite se mi povsem zadovoljna in srečna sedaj.»

«O, res, čisto zadovoljna sem. Rada bi videla, da ostane vedno takó,» je dejala ona. «Zabave in družbe imam dovolj; ničesar več si ne želim, kakor da me pusti Blaznik v miru.»

In takó mi je pravila še mnogo, mnogo o svojem zakonu s prijateljem Janezem odkritosrčno, zaupno, skoraj najivno.

Spodaj pa je svirala in svirala strastna ciganska godba, in pari so se vrteli in vrteli . . .

In tudi jaz sem se zavrtel tisto noč še parkrat z gospo direktorico, ki se mi je zdela čim dlje lepša . . .

V duhu sem zavidal prijatelja Janeza in grešil s tem morda proti deveti zapovedi . . .

Ko pa je prenehal ples, sem jo spremil do nje-nega voza. — Predno pa je stopila v voz, kateremu sem uslužno odprl vrata, je prijela z drobno, ozko ročico svoje elegantno krilo, je dvignila naglo na obeh straneh kvišku, da so se pokazale črne, fine, debelo napete nogavice ter čipkasti rob belih, širokih, malo preko kolen segajočih hlač. In sklonivši svojo črnokodravo glavičo, je skočila v mehke blazine. In tedaj mi je iznova stisnila s svojo bäržunasto mehko

ročico roko ter me povabila, naj jo vendar naslednjega dne posetim.

Obljubil sem ji rad in — voz je odrdral. — Jaz pa sem položil iznova kazalec svoje desnice na čelo ter zinił glasno za vozom :

«Janez, cel tepec si!»

* * *

Ko sem stopil družega dne iz hiše, kjer je stanovala direktorica Blaznica, bi se bil skoraj zadel ob vojaškega zdravnika, dr. Pfeniga, s katerim sva z doktorjem Strnadom služila skupaj prostovoljskega polleta pri domačem pešpolku v Celovcu.

Vesela sva bila, da sva se sešla in se takoj izpoznala.

«Pa odkod prihajaš?» me je vprašal Pfenig, ko sva se pozdravila, napotivša se na kupo vina.

«Od direktorice Blaznice,» sem odgovoril.

«Kaj? — tudi ti?!» se je začudil Pfenig ter se poredno režal.

«Kaj li misliš, prijatelj? — ,tudi jaz!' — kaj hočeš reči?» sem strmel.

Dr. Pfenig pa se je nato še hudobnejše režal.

«Hinavec! — volk v ovčji obleki!» me je zmerjal zdravnik.

«Veruj mi, da te ne razumem!» sem mu zatrjeval. «Blaznik mi je bil kolega na Dunaju; sinoči sem se seznanil na čitalničnem plesu še z gospo in povabila me je k sebi . . .»

«Povabila, povabila! . . . prav, dobro. A ti? —
A ti?»

«Jaz? — kaj jaz? — Nič! — Zopet te ne umem!»

«Nič! — Ha, ha, ali res nič!? — O, o, nič —
nič — nič! Amice, lepo te prosim, nikar ne zameri,
če se ti usodim reči v največjem prijateljstvu, da si
— t e p e c!»

Strmé sem obstal in v svojem začudenju sem
odpiral svoja usta takó na široko, kakor kapelj, ko
pade na suho.

«Jaz tepec? — Pa zakaj? Kako možno?»

In Pfenig mi je razložil po svoje, z a k a j je
postal prijatelj Janez takó strašno nervozen in siten,
da se je moral iti z dopustom zdraviti v kopelji, —
in zakaj sta se ločila Blaznikova. Potem pa sem izvedel,
da nosi Janez po zaslugah lepe ženke že različne
nečastne izrastke in okraske na čelu, ter se sam kmalu
prepričal, da mi je nadejal prijatelj Pfenig radi moje
slepote z vso pravico naslov: t e p e c! — —

IV.

Našli so ga mrtvega na zofi ležečega. V sreču je
imel dolg, sila oster in droben nožiček, sličen bodalu.

Ko so me poklicali k njemu, je bil že mrzel
in trd.

Zaplakal sem ob njem, saj je bil tako blag in
rahločuten, tako pošten in odločen mož.

Pa taka usoda! — taka smrt!

Na mizi pred zasebno lekarno sem našel odprto pismo :

«Sramota žene me je pognala v smrt. — Ker ne morem kaznovati nje, katero ljubim, usmrtim se sam. S tem pa izbrisujem vse madeže, s katerimi je pokrila ona moje pošteno ime, mojo hišo, mojo obitelj. Iz ljubezni do nje se končam, ker mi v taki sramoti ni možno živeti več. Mojo smrt pa naj kaznuje nad njo Oni, ki naj bo milostljiv moji duši!

Dr. Jakob Prst.»

Naglo sem skrtil v žep to pismo nesrečneža . . . prav v tistem hipu je vstopila komisija . . .

In pokopali so ga z vso častjo, katero zasluži mož, ki se je trudil resno za blagor človeštva in ki se je pokazal povsod in vsikdar značajnika.

«Zmešalo se mu je . . . hipna zblaznelost.» To je bil očitni vzrok Jakobove smrti; pravega vzroka pa ni vedel — razen mene — nihče.

Nihče? — Nù, vedela ga je pač tudi ona, njegova žena, ponosna Ana. A kazala tega ni.

Ko so jo priklicali k mrtvecu, se je s krikom in vikom vrgla črezenj, pa omedlela . . .

In za pogrebom baje niti iti ni mogla. Preveč je plakala . . . preveč je bila baje obupana.

Ljudje pa so zmigavali z glavami ter dejali:

«Moj Bog, tako srečen zakon, pa tak konec! — Kakó sta se ljubila! — Glejte, gospa doktorica joka, da morda zblazni še ona! Oh, Bog nas varuj nesreče!»

Tako so govorili ljudje ter ugibali in ugibali, kaj je gnalo dr. Prsta v smrt. — Nù, izvedeli niso resnice nikdar . . .

Prijatelj Jakob je bil oženjen že deveto leto. Imel je lepo, ponosno, navidezno hladno ženo. Otrok nista dobila. Žal!

Včasih mi je pisal; pohvalil se je, da ima dobro prakso, da ga ljudstvo ceni in spoštuje, da se peča le zdravništvom in da mu je politika deveta briga. O svoji ženi mi navadno ni omenil družega, nego da je z zdrava. Vedno sem torej menil, da je Prstov zakon prav srečen.

Ker sva bila soseda, obiskala sva se včasih; zlasti po leti. Nù, poslednje leto sva se veselila, ker so dozidavali železnico, katero so gradili prav mimo krajev, v katerih sva bivala midva. Hotela sva se posej posečati z vlakom prav pogosto.

V zadnjem času pa se je Jakobova narava jako izpremenila. Postal je čmeren in vznemirljiv. Mislil sem, da je kaj bolan. Nù, potožil mi ni nikdar.

V poslednjih mesecih pa sem videl v hiši doktorja Prsta često inženerja Longinija. Bil je lep Italijan jako finih manir, izboren pevec in posebno dovtipen človek. Zabaval je vedno vso družbo.

Zapazil sem, da se laska doktorici na prav premetene načine, ki niso mogli vzbuditi nikake slabe misli. Doktorica se je vedla do inženerja prijazno, a po svoji navadi hladno, nekako dostojanstveno. Nikdar mu ni izkazala kake posebne pozornosti.

Kadar smo šli odkod domov, je stopala doktorica zmeraj s soprogom roko v roki, Longini pa ob

nji, sipajoč okoli nju ploho vedno novih dovtipov. In doktorica se mu je jedva nasmihala, dočim smo se jaz in drugi grohotali.

Tudi Jakob se navadno ni smejal Longiniju; a temu se nisem čudil, saj je bil vedno resen mož.

Tako razmerje je vladalo nekaj mesecev mej Prstom, gospo Ano in Longinijem.

Gradnja železnice je naglo napredovala. Včasih smo šli vsi trije — Prstova in jaz — gledat, kakó delajo; in tedaj smo se navadno sešli z inženerjem, ki nam je uslužno razkazoval to in ono na novi progi.

Kmalu potem pa sem naletel Longinija v Prstovi hiši, a doma je bila doktorica — sama. Jakob je bil za bolniki. Sešel sem se pa tudi z Longinjem pri Prstovih, ko je bil Jakob doma. Zdelo se mi je torej vse v redu...

Gospa Ana je bila hči učitelja s kopo otrok. Imela ni ničesar, ko se je omožila. Celó poročno krilo ji je kupil Jakob, ki se je zaljubil vanjo z vsakim živcem.

In vendar je prišlo do tega! —

Bilo pa je vse to predlanskim . . . —

Lani sem se sešel nenadoma zopet z Longinjem. Po smrti dr. Prsta se nisva videla več.

Ko sva se srečala slučajno iznova, vodil je ob roki svojo soprogo — bila je gospa Ana, bivša vdova prijateljeva.

Tik za njima pa je stopala široko oblečena in s pisanimi trakovi odičena kmetska dovilja z otrokom, ki je bil že n a d leto dnij star.

Izogniti se nismo mogli. Ustavili smo se torej za par hipov, izpregovorili nekaj običajnih fraz ter se ločili.

In tedaj mi je postalo še le jasno vse! — Longini in ta otrok, ki je star že na d leto dnij, — dà, dà, vse sem razumel . . .

Iznova pa so me obsuli spomini na oni dan v kavarni «treh Gracij», na grozilne besede mojih treh zaljubljenih prijateljev, na delavca, ki je umoril svojo nezvesto ljubico ter zabodel samega sebe, pa mislil sem si, kakó drugače so govorili in delali oni trije in kakó različna je bila i pri njih teorija od prakse . . .

